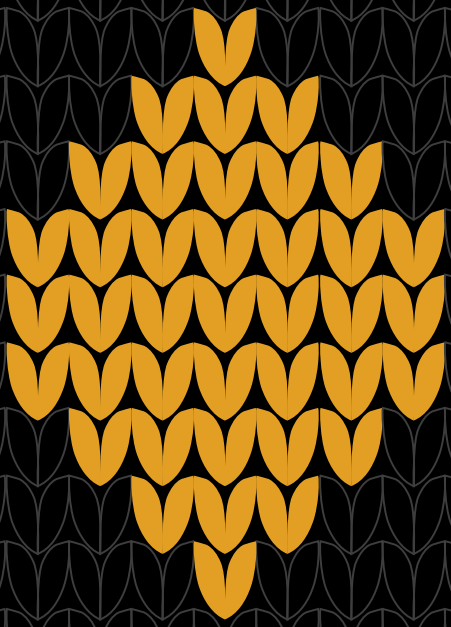
פרק י'
חודש תמוז
חוברת מס' 10

קנין שביעית

תכנית חדשה ומיוחדת מבית 'דרשו' ו'שיח אמונה'
ללימוד הלכות שביעית בעיון בשנת השביעית תשפ"ב

Dirshu
דרשו ד' ועזוז
קהל עולמות לתורה
ולחיזוק והידור לשמור התורה

שיח אמונה

זכרון נצח

שפע ברכת שמים ממעל
לידידנו היקר איש האשכולות
אשר רוח בו לכל דבר שבקדושה
להרבות כבוד שמים ולהגדיל תורה
רודף צדקה וחסד בהצנע ובענות חן

הרב נחום זלמן בן נחמה שליט"א

זכות האדרת תורתו של מרן רבנו זצוק"ל
תעמוד לו ולזרעו אחריו לנצח נצחים
לשפע ברכה והצלחה וסיעתא דשמיא
בכל עניניו ומפעלותיו ברוחניות וגשמיות
ויצליח בכל מעשיו וישא חן בעיני כל רואיו
חיים של טובה וברכה כל הימים

וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה

תכנית הלימודים

בכל חודש ילמדו פרק במשניות שביעית, עם פירוש הרמב"ם והר"ש, וההלכות הנוגעות להם ברמב"ם הל' שמיטה ויובל לפי סדר המשניות עפ"י ציון ה'עין משפט', ספר 'דרך אמונה' למרן רבינו שר התורה הגאון הגדול רבי חיים קנייבסקי שליט"א על סדר הרמב"ם הנ"ל [ללא ביאור ההלכה וציון ההלכה].

התכנית תחל בחודש חשוון תשפ"ב ותימשך כעשרה חודשים עד חודש תמוז תשפ"ב

סדר הלימוד במסגרת התכנית נקבע ע"י צוות ת"ח מופלגים מביהמ"ד הגבוה להלכה בהתיישבות בהכוונתו של ראש ביהמ"ד הגאון רבי יוסף אפרתי שליט"א.

התוכנית מיועדת לאברכים ולבחורים (מגיל 13 ומעלה).

המבחן

במבחן יהיו 10 שאלות, והן יהיו רק על המשניות, ההלכות ברמב"ם [עפ"י ציון העין משפט] וספר 'דרך אמונה' על סדר הרמב"ם הנ"ל.

מועדי המבחן

המבחנים יתקיימו אחת לחודש בכל מוקדי המבחנים ב'דרשו בכולל' בימי חמישי, ובמוקדי מבחני 'הדף היומי בבלי' בימי שישי המתפרסמים מעת לעת.

המלגות

על המבחן הראשון לא תינתן מלגה. ציון מעל 80% יזכה את הנבחן בספר 'המפתח', ובשלושה **כרטיסי הגרלה ע"ס 10,000 דולר** שתתקיים בסוף תכנית 'קנין שביעית'.

החל מהמבחן השני, המלגות כדלהלן:

הציון	500 המצטיינים	לשאר המשתתפים
96%-100%	**100** ₪	**זיכוי 100** ₪ לקניית ספרי 'דרשו' + **2 כרטיסי הגרלה***
91%-95%	**80** ₪	**זיכוי 80** ₪ לקניית ספרי 'דרשו' + **2 כרטיסי הגרלה***
86%-90%	**60** ₪	**זיכוי 60** ₪ לקניית ספרי 'דרשו' + **2 כרטיסי הגרלה***
80%-85%	**50** ₪	**זיכוי 50** ₪ לקניית ספרי 'דרשו' + **2 כרטיסי הגרלה***

רישום

להצטרפות לתכנית 'קנין שביעית' יש להירשם בהקדם:

02-5609000 פקס 02-6540269 מייל dirshu@acheinu.co.il

נבחנים שנרשמו בעבר לתוכניות אחרות של 'דרשו', אינם צריכים להירשם מחדש לתוכנית זו.

* כרטיסי הגרלה ע"ס 10.000 דולר

תכנית הלימודים 'קנין שביעית'

חשון

פרק ראשון: פרק זה עוסק בענין תוספת שביעית ואיסור החרישה בשדה אילן וגדר שדה אילן.

רמב"ם:

פרק ג' מהלכה א' ועד הלכה ט' "ואין מזבלין".

כסלו

פרק שני: פרק זה עוסק עוד מענין תוספת שביעית, ובמלאכות המותרות והאסורות בערב שביעית, וכן נלמד ממשניות אלו מלאכות דרבנן האסורות בשביעית עצמה, ובענין קביעות השנים לשביעית ולמעשרות.

רמב"ם:

* בענין תוספת שביעית (משנה א' - ו' ומשנה י'): פרק ג' הלכה ט' "ואין מזבלין וכו'", י', י"א.
* בענין מלאכות בשביעית: פרק א' הלכה ה', ח', ט"ו "ומותר למרס וכו'".
* בענין קביעות השנים (משנה ז' - י'): פרק ד' הלכה י"א, י"ד, י"ז, י"ח.

טבת

פרק שלישי: פרק זה עוסק בענין זיבול וסיקול השדה בשביעית.

רמב"ם:

* בענין זיבול (משנה א' - ד'): פרק ב' הלכה א' - ה'.
* בענין סיקול (משנה ה' - י'): פרק ב' הלכה ו' - י"ד.

שבט

פרק רביעי: פרק זה עוסק בענין שדה שנעבדה בשביעית מה דינה, ובענין מלאכות בשביעית כשאינו מתכוון לתועלת האילן, ובכמה ענייני הפסד פירות שביעית.

רמב"ם:

* פרק א' הלכה ט"ז (משנה א').
* בענין שדה שנעבדה בשביעית (משנה ב', ג'): פרק א' הלכה י"ג, י"ד, פרק ד' הלכה א' "ואפילו שדה וכו' מותרין באכילה" ופרק ח' הלכה א'.
* פרק ו' הלכה ט"ו עד "ומי שנתנו לו" (סיפא דמשנה ב').
* בענין מלאכות בשביעית כשאינו מתכוין (משנה ד' - ו'): פרק א' הלכה י"ח - כ"ב.
* בענין הפסד פירות שביעית פרק ה' הלכה ט"ו - י"ח.

אדר א'

פרק חמישי: פרק זה עוסק במשנה א' בענין קביעות השנים למעשרות ובהמשך בהלכות שונות בשביעית ובסופו בענין איסור לפני עוור בשביעית.

רמב"ם:

* בענין קביעות השנים (משנה א'): פרק ד' הלכה ט"ז.
* פרק א' הלכה ט"ו עד "ומותר למרס" (משנה ב').
* פרק ד' הלכה י"ט (משנה ד').
* פרק ד' הלכה ח' (משנה ה').
* בענין לפני עוור (משנה ו' - ט'): פרק ח' הלכה א' - ח'.

אדר ב'

פרק שישי: פרק זה עוסק בענין המקומות המחויבים בשביעית ובענין איסור ספיחין.

רמב"ם:

* בענין המקומות המחויבים בשביעית (משנה א', ב'): פרק ד' הלכה כ"ה - כ"ז, פרק ח' הלכה ט'.
* בענין איסור ספיחין (משנה ג', ד'): פרק ד' הלכה כ' והלכה ז'.
* פרק ה' הלכה י"ג עד "ואפילו לסוריא" (משנה ה').

ניסן

פרק שביעי: פרק זה עוסק בגדרי המינים החייבים בשביעית, צורת השימוש בהם, חובת הביעור ואיסור סחורה.

רמב"ם:

* בגדרי המינים, השימוש בהם והביעור (משנה א' - ג', ה' - ז'): פרק ז' הלכה י"ג - כ"ב והלכה ז', ח'.
* בענין סחורה (משנה ג'): פרק ו' הלכה א', ב'.

אייר

פרק שמיני: פרק זה עוסק בענין השימושים המותרים בפירות שביעית ובענין סחורה בפירות שביעית.

רמב"ם:

* באופן השימוש בפירות שביעית (משנה א', ב', ז', י"א): פרק ה' הלכה א', ב', ד', ו', ז', ח', י"א, כ'.
* בענין סחורה (משנה ג' - ה', ז' - ח'): פרק ו' הלכה ג', ד', ו', י' "וכן אין לוקחין וכו'", י"א, י"ב, י"ד.
* פרק ד' הלכה כ"ב, כ"ג (משנה ו').

סיון

פרק תשיעי: פרק זה עוסק באיסור ספיחין ובדיני ביעור.

רמב"ם:

* ענין איסור ספיחין (משנה א'): פרק ח' הלכה י"ב ופרק ד' הלכה ב'.
* בדיני ביעור (משנה ב' - ח'): פרק ז' הלכה ג', ד', ו', ט', י', י"א, י"ז, י"ח.
* פרק ו' הלכה ט"ו "ומי שנתנו לו וכו'" (משנה ט').

תמוז

פרק עשירי: פרק זה עוסק בענין שמיטת כספים ותקנת פרוזבול.

רמב"ם:

פרק ט' הלכה ה', ו' עד "הרי זה משמיט", י"ב, י"ד - ט"ז, י"ח - כ"א, כ"ג, כ"ח.

משניות

מסכת שביעית

עם פירושי רבותינו הראשונים
הרמב"ם, הר"ש משאנץ, הריבמ"ץ והרא"ש

דפי המשניות באדיבות הוצאת ח. וגשל

שנפלו לו בירושה. דהיינו (על כורחו) [ממילא] **או שנתנו לו במתנה**: ופליגי בירושלמי (הל' ו) ריש לקיש אמר בפירות עבירה היא מתני', ופריך והתני(ה) המוצא פירות עבירה אסור ליגע בהן, ומשני היא מציאה שנייה היא שנפלו [לו] בעל כרחו. ר' יוחנן אמר בפירות היתר היא מתני', אם בפירות היתר מהדה תני ר' אליעזר יתנו לאוכליהן רבי אליעזר[34] הוא שמותי ותני מוכלין פירות שביעית בטופה[35] ואלא בטופה [כ]דברי בית שמאי. כלומר כרבי יהודה דתני לעיל בפרק ד' (מ"ג) תילוף הדברים[36]. והדר קאמר דהדה רבנן מתיבין ליה אלמלי החוטא נשכר, בשיטתו השיבוהו, בשיטתן שאתה אומר יתנו לאוכליהן אלמלי החוטא נשכר. ולא נתברר יפה פירוש הירושלמי. ולשון **לאוכליהן** משמע למי שדרכן לאכול בלא ניעור: **חייב מיתה.** מיעטרין, דלא תימא מין חלה בעיסת שביעית משום דכמיד לאכלה (ויקרא כה) ולא לשרפה ואם נטמאת החלה טעונה שרפה, [קמ"ל דמייד][37]. [וטעמא] דלמאריגן בסוף פ"ק דבכורות (דף יב:) משום דכמיד (במדבר טו) לדורותיכם:

סליק פירקא

פ"י **א בשטר.** **בירושלמי** (הל' ו) פריך [דבשטר] יֵעָשֶׂה כמלוה על המשכון ולא יהא משמט. ומר ר' יוחנן [תפתר] בשטר שאין בו תחריות נכסים וכר' מאיר. [כלומר] למאר תחריות ללו טעות סופר הוא בפרק שני מוחזק (ב"מ יג: יד.). והדר [קאמר][1] מתע עובדא קומי ר' יוחנן בשטר שאין[2] בו תחריות נכסים והורי מתמט, אמר מפני שאנו למדין מן ההלכה אנו עושין [אותו] מעשה. כלומר מן הדין היו מתמט לפי מה שחילק בין יש בו תחריות לשאין בו תחריות, דהאי יש בו תחריות למי, דקסבר ר' יוחנן תחריות טעות סופר הוא בשטרי מלוה, ומכל מקום לא רצה לעשות מעשה. ור' ירמיה אמר

עין משפט נר מצוה

ז מיי' פ"ו מהל' שמיטה ויובל הל' טו. ח מיי' פ"ו מהל' כלאים הל' ד. ט מיי' פ"ט מהל' שמיטה ויובל הל' ו סמג עשין קמט (ולאוין עד) טוש"ע חו"מ סי' סז סעיף ב.

מסורת השי"ס

ג) כתובות דף יב:
פ"י ד) גיטין דף נ.

רמב"ם דפוס ישן

ורבי אליעזר אומר שאם נפלו לו בירושה או נתנו אותם לו במתנה לא יתייחד לבדו באכילתן מפני שיהיה אוכל בטובה אבל חולקים אותן עליו ועל חברו ואמרו לו **חכמים** אבל לדעתך שאתה סובר שהוא חוטא מפני שלקח פירות שביעית במתנה אין בו הדין כן מפני שהוא **חוטא נשכר** ר"ל הרויח מפני שאכל אותם על כל בני האדם והעיקר בידינו שאין החוטא נשכר אבל יכרו אותם לו ויתן דמיהם עד סוף פרוטה ויחלק אותם הדמים על כל בני אדם וכבר הקדמנו לך שאוכל פירות שביעית בטובה ושלא בטובה ואין הלכה כר' אליעזר ובשביל שיהיו פירות שביעית פטורין מן המעשרות שמא יעלה על דעתנו שהיא פטורה מן החלה בא ללמדנו שהיא חייבת בחלה כמו שאמר הכתוב (במדבר טו) ראשית עריסותיכם איזו עיסה שתהיה ועוד יתבאר לך במסכת חלה שהאוכל מעיסה שלא הורמה חלתה חייב מיתה, וסוף מה שאודיעך בכאן שדין עיסת שביעית כדין שאר העיסות

אע"פ שהיא מן ההפקר:

פ"י **א שלא בשטר.** הוא שטר שלא יהיה בו אחריות נכסים:

הערות לר"ש

34 לאוכליהן. ר' אליעזר (הפסיק בנקודה בינתיים, כלומר מן ר' אליעזר כו' שנויא הוא, ועי' בש"א) (הג' הגר"א). 35 בהג' הגר"א: ותני אוכלין פירות שביעית שלא בטובה כדברי בית שמאי. 36 בהג' הגר"א מוחק מתיבת "כלומר" עד "הדברים". 37 הגהות מהר"י לנדא.

פ"י 1 כ"י והגר"א. 2 בהג' הגר"א: בשטר שיש בו אחריות.

ליקוטים

מ. במשנה. **מי שהיו לו פירות שביעית שנפלו לו.** אפי' בירושה דממילא. ולא מיבעי רייבה לאחד ומיעט לאחד או בעל בנכסי אשתו או מתנת שכיב מרע. תו י"ל כדאיתא בחו"מ (סי' קד) דאחין שחלקו כלקוחות. (שער הלקוטות)

יתנו לאוכליהן. כמ"ש במתניתין שלפניה, ואף הוא עצמו מותר כנ"ל בר"ש, ואמר לאוכליהן כפי המחלוקת ר' יהודה ור' יוסי (חידושי הגר"א). **אין חוטא.** שגם הוא ובני ביתו יאכלו, אלא ימכרו ג' סעודות לכל אחד בדמים ודמיהם יתחלקו כו' (חידושי הגר"א). פ"י **א.** במשנה. **בשטר ושלא בשטר.** הדברים כמשמען דוק (חידושי הגר"א).

שביעית שנפלו לו° בירושה או שנתנו לו במתנה רבי אליעזר אומר* יתנו לאוכליהן° וחכמים אומרים ז'אין החוטא° נשכר אלא ימכרו לאוכליהן ודמיהן יתחלקו לכל אדם[ג] ח'האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה:

פרק עשירי

א שביעית[ד] ט'משמטת את המלוה בשטר° ושלא

* ראה ליקוטים לעיל עמוד רנ.

שפירות שביעית פטורין מן המעשרות היה גם עולה על דעתנו שהיא פטורה מן החלה לכן הורה לנו שמייבת בחלה לפי שנאמר (במדבר טו כ) **רֵאשִׁית עריסותיכם, מיכו עיסה שמהיה. ויתבאר לך במסכת חלה** (פ"ג מ"ח) **שהאוכל מעיסה שלא הורמה חלתה חייב מיתה.** וכל מה שלנו כאן ללמדנו שדין עיסת שביעית כדין שאר העיסות שבעולם לענין שהיא בחזקת הפקר:

פ"י **א שלא בשטר** הוא שטר שאין בו התחייבות הוקדם לך (לעיל פ"ד מ"ג) **שביעית שמטי מומרים אין מוכלין פירות שביעית בטובה, ועל כן אמר ר' אליעזר שאם נפלו לו בירושה או נתנו לו במתנה** לא יתייחד לבדו בחלקן, לפי שהיה כאן אוכל בטובה, אלא מחלקים אותן לו ולחבריו ולזולתו. ואמרו לו **חכמים** והרי לשיטתך שאתה מחשיבו אותן זה שקיבל פירות שביעית במתנה, אין דינו כך שהרי הוא **חוטא נשכר**, ר"ל מרויח, שהרי הוא אוכל אותם עם כלל בני אדם, והכלל אלמלי אין החוטא נשכר. אלא יתכרו לו ויתן כל דמיהם עד סוף, וממחלקים אותם הדמים לכל אדם. וכבר הוקדם לך (שם) שמוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה. ואין הלכה כר' אליעזר. ומכיון

יעשה כמלוה על המשכון ולא יהא משמט. ומר ר' יוחנן [תפתר] בשטר שאין בו תחריות נכסים וכר' מאיר. [כלומר] למאר תחריות ללו טעות סופר הוא בפרק שני מוחזק (ב"מ יג: יד.). והדר [קאמר][1] מתע עובדא קומי ר' יוחנן בשטר שאין[2] בו תחריות נכסים והורי מתמט, אמר מפני שאנו למדין מן ההלכה אנו עושין [אותו] מעשה. כלומר מן הדין היו מתמט לפי מה שחילק בין יש בו תחריות לשאין בו תחריות, דהאי יש בו תחריות למי, דקסבר ר' יוחנן תחריות טעות סופר הוא בשטרי מלוה, ומכל מקום לא רצה לעשות מעשה. ור' ירמיה אמר

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

שנפלו לו בירושה. דהיינו על כרחו. **או שנתנו לו במתנה ר' אליעזר אומר יתנו לאוכליהן.** כלומר מי שדרכן לאכול. קסבר כבית שמאי דאמרי אוכלין פירות שביעית בטובה ושלא בטובה. **וחכ"א אין החוטא נשכר.** פי' שיאכלם כך בחנם בטובה. **אלא ימכרו לאוכליהן.** והדמין מתחלקין לכל אדם. **האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה.** ואע"ג דאילו מיטמיא החלה בת שריפה היא, וקי"ל לאכלה אמר רחמנא ולא לשריפה, מכל מקום עיקר לאכילה קיימא. ועוד כתיב (במדבר טו) לדורותיכם כלומר דאפילו מעיסת שביעית חלה תרימו. ואיתא נמי בגמ' דבכורות (יב:) תניא נמי הכי מנין לאוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה שחייב מיתה ת"ל לדורותיכם. ירושל'. חד בר נש הוה חשיד על שמיטתא, אמר לאיתתיה אפקין חלה, אמרה ליה ההוא גברא חשיד על שמיטתא ואת אמר אפקין חלה, אמר (ליה) [לה][1] חלה דבר תורה שביעית מן רבן גמליאל וחבירו[2].

פ"י **א שביעית משמטת את המלוה בשטר**

1 הגרנ"ז. 2 פי' דשביעית בזה"ז הוא מדרבנן (ד' וילנא).

פירוש הרא"ש

כרמב"ם ז"ל, ולפי פירושו צריך להגיה הירושלמי ופירוש המוק הוא: **חייב מיתה.** מיעטרין דלא תימא מין חלה בעיסת שביעית משום דכמיד (ויקרא כה) לאכלה ולא לשריפה ואם נטמאת החלה טעונה שריפה דבפ"ק דבכורות (דף יב:)

מתייב לה בחלה מדכתיב (במדבר טו) לדורותיכם:

פ"י **א בשטר.** פריך ירושלמי בשטר יעשה כמלוה על המשכון ולא יהיה משמט, ומר ר' יוחנן תפתר בשטר שאין בו תחריות נכסים וכר"מ, פי' דאית ליה תחריות נכסים לאו טעות סופר הוא בפרק שני מוחזק, ור' ירמיה אמר בשאין לו קרקע, ובפרק השולח אמרי רב ושמואל אפי' בשטר שיש

נמחריות: **ובשטר** הוא שיהיה מפורש בו מחריות נכסים, והרי הוא משמיט ומע"פ שהוא כמי שמכחן מלגו מדממו בחותו הכתף: **והקפת החנות** היא העיקרה שעושים בה מדם עם בעלי המנויות, שיפקח לו גרכיו וכשיתקבץ לו סכום יפרע לו, הרי חותו שהתקבץ חינו נשמט בשנה השביעית, מפני שחינו כדרך המחות, ולח מכר בעל החנות מה שמכר על מנת שיהיה חוב, חלח מכר בדמים מועטים על שיתקבץ עם דמים מחרים ויקבל חת כספו: ומ**מר רבי יהודה הראשון משמיט**, היינו שחם קנה ממנו, כלומר מבעל החנות, פעם חחר פעם, לכל היותר עוכל ולומר שחינו נשמט בשנה שביעית מה שמגיע לו ממנו מן העיסקה המחרונה, וכל העיסקות הקודמות חינן חלח חוב כשחר החנות ונשמט בשנה שביעית: **ומ**לאכה **שהיא פוסקת בשביעית** כגון החריש והקציר וזמירת המילנות. והכוונה במ"ר יוסי שחם היה מגיע לשכיר ממנו שכר חרישה שחרש לו חו קצירה שקצר, הרי חותו שכר נשמט מפני שנעשה חוב, כיון שחינו יכול להמשיך בחותה מלחכה בזמן השמטת החוב, חין הלכה כר' יהודה, ולח כר' יוסי: **ב אם היה חדש מעובר** ר"ל מדם מלוי,

בשטר [הקפת החנות][c] **אינה משמטת ואם עשאה מלוה הרי זה**[1] **משמט ר' יהודה אומר הראשון הראשון משמט משמט**[2] **שכר שכיר אינו משמט ואם עשאו מלוה הרי זה משמט רבי יוסי אומר כל מלאכה שפוסקת בשביעית משמטת ושאינה פוסקת בשביעית אינה משמטת: ב** [ל]**השוחט**[ה] **את הפרה וחלקה בראש השנה אם היה החדש**

שינויי נוסחאות: 1 הרי זו משמטת, ר"ש, ר"מ.

נמחין לו קרקע, הח חם יש לו קרקע חינו ממכר[3]. ובפרק השולח (גיטין דף לו.) חמרי רב ושמוחל דחפילו בשטר שיש בו מחריות נכסים. והחם חניח כוותיה דר' יוחנן: **הקפת החנות**. שלקח ממנו נמחת: **עשאה מלוה**. שזקפה במלוה: **רבי יהודה אומר הראשון הראשון משמט**. כלומר הקפה המחרונה חינה משמטת, [חבל הרחשונות משמיטות]. ופריך ירושלמי (שם) מפני שמקיף לו פעם שיש נעשית הרחשונה מלוה, ומקיף להוחיל ולחזי ליתן לו מעות ולח נתן נעשית רחשונה מלוה: **שהיא פוסקת בשביעית**. משום דשכירות חינה משתלמת חלח לבסוף, וכשפקחה בשביעית נתחייב בשכרו וקרינן ביה לך יגוש (דברים טו), לפיכך משמטת דשביעית משמטת בסופה. חבל כשלח פקחה בשביעית [שהמלחכה מוכנת עד חחר השביעית, הרי] לח נתחייב [לו כלום] עדיין [בשביעית] ולח קרינן ביה לך יגוש, לפיכך חינה משמטת. ושיטה חחרת[4] ירושלמי (שם) ר' יוחנן חמר כגון שהיה חריסה ריש לקיש חמר כגון בניין, על דעתיה דר' יוחנן כל מלחכה שהיח פוסקת בשביעית, על דעתיה דריש לקיש כל מלחכה שהיח פוסקת מלחיה: **ב השוחט את הפרה** בשת שביעית **וחילקה** ליומן[5] של שני ימים טוניים של **ראש השנה**. חם

זקף שכרו על המשכיר במלוה הרי זו משמטת. **רבי יוסי אומר כל מלאכה שהיא פוסקת בשביעית** וכו'. ר' יוחנן חמר כגון חרישה. חם חרש חצל חדם ושכירותו חליו, ובחה השמיטה, משמטת, חע"פ שלח זקפן במלוה. **ושאינה פוסקת בשביעית**. כגון ריבוץ ולקיטת ירק בייר ספן גמל בלן חין משמטין שכרן. **ב השוחט את הפרה**. פי' בשנת שביעית עסקינן. **וחילקה**. פי' מכרה. **בראש השנה**. דהיינו שנת (שמטה) [שמינית][3], דשביעית בסופה משמטת דכתי' (דברים טו) מקץ שבע שנים וגו'. **אם היה החודש מעובר**. נמצא יום שמכרה היה חול מחודש חלול ומשמט. ח"ר חלעזר הח דר' יהודה היח. ואקשי' ותהח רבי יהודה ואמחי משמט, והח חין רחוי לתובעו בראש השנה, ותירץ רבי חבא בש"ר זירח מכיון שרחוי להחמינו כמי שרחוי לתובעו וליתן מעות דמי והוחיל ולח נתן נעשית מלוה

1 ברש"ס: ספר חחר. 2 רש"ס. 3 הגהת הגרנ"ז.

עין משפט נר מצוה

י [מיי' פ"ט מהל' שמיטה ויובל הל' יא] טוש"ע חו"מ סי' סז סעיף טו. ל מיי' פ"ט מהל' שמיטה ויובל הל' ה [וכטו"ע השמיטו משום דפליג ועיי' בב"י וכב"מ סי' סז סעיף יט].

מסורת הש"ס

ה) שבת דף קמח:

רמב"ם דפוס ישן

ובשטר. הוא שיהיה בו בביאור אחריות נכסים ויהיה משמטת ואף על פי שהוא כמו שמשכן אצלו קרקעות בממון ההוא: **והקפת החנות**. היא האמנה במקח ובממכר שבין בני אדם ובעלי החנויות שיוציא עליו כל מה שצריך וכשיקבץ סך ממון עליו יפרעהו וזה הנקבץ לא היה נשמט בשנה שביעית מפני שאינו על דרך חוב ולא מכר לו בעל החנות ע"מ שיהיה חוב אבל מכר לו מעט מעט עד שנתקבץ לו הכל ויתן לו ממונו: ודברי **רבי יהודה הראשון משמט**. הוא כשיקנה בעל החנות פעם אחר פעם סוף דברינו שלא יהיה נשמט בשנה שביעית מה שיש אצלו מן ההקפה האחרונה וכל מה שקדמוה מן ההקפות הם חוב כשאר החובות ויהיה נשמט בשנה שביעית: **ומלאכה שפוסקת בשביעית**. כגון החריש והקציר וזמר האילנות והנטיעות וא"ר יוסי שאם יהיה לשכיר אצלו שכירות בחרישה שחרש או בקצירה שקצר ישמט כל השכירות ההוא מפני שנעשה חוב מפני שהוא פוסק מהמלאכה ההיא בשעת השמטת החוב ואין הלכה כרבי יהודה ולא כרבי יוסי: **ב אם היה החדש מעובר**. ר"ל חדש אלול אם היה ל' יום ונעשה היום שחשב שהוא ראש השנה היום האחרון מאלול ונמצא כשמכר מכר בחוב קודם שנת השמטה שהוא לא חלק אותה אלא ע"מ שישתתין בדמיה שהיום ההוא יום טוב חשוב ואי אפשר למכור בו מכירה

ליקוטים

א. במשנה. **הקפת החנות אינה משמטת**. הרא"ש גיטין פ"ד סי' יז. (שדה צופים)

הקפת החנות א"מ. עי' לשון הרמב"ם והרע"ב [דאין

הערות לר"ש

3 בהג' הגר"א נוסף: אבל ר' יוסי פליג שם ואמר אפי' יש לו קרקע משמט ואמר אתיא דר' יוסי כרב דא"ר בא בשם רב

(דברים טו) לך יגוש וסוף שביעית משמטתה, ואם המלאכה נמשכת עד אחר השביעית אינה משמטת: **ב אם היה חודש מעובר**. שכאן עדיים מן הממחה ולמעלה נמצא יום למטן מול היה ושייך למה שעבדה ושביעית משמטת בסופה, וירושלמי מוקי לה כר' יהודה דאחר למטן למשמט וכגון שאחז והקיף ממנו בו ביום, ופריך והא אין לחוי למתוענו בר"ה ומשני ר' בא בשם ר' יועזל מכיון שלאחר שביעית נתחייב בשכירות קרינא ביה

ייחד לו קרקע אינו משמט לא אמרו אלא ייחד לו ה"ז משמט וכ"ה בתוספתא בשטר שיש בו אפותיקי אינו משמט וכ"פ הרמב"ם. (ועי' מ"ש רבינו בח"מ סי' סז ס"ק י יא). 4 בהגהות הגר"א תיבות "ושיטה אחרת" נמחק. 5 כ"י. ובד"י: וחילקה בר"ה יום ראשון היה של ר"ה אם היה אלול מעובר.

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ט מהלכות שמיטה ויובל הל' יב טוש"ע או"ח סי' סז סעיף טז. ב מיי' פ"ט מהל' שמיטה ויובל הל' טו [סמג עשין קמט ולאוין על] טוש"ע או"ח סי' סז סעיף ח. ג מיי' פ"ט מהלכות שמיטה ויובל הל' יד [סמג לאוין על] טוש"ע או"ח סי' סז סעיף יב.

מסורת הש"ס

א) גיטין דף ח: מכות דף ג:

רמב"ם דפוס ישן

גמורה בפריעת דמים ובאה השמיטה אחר זה ונשמט החוב ואם נתברר שהיום ההוא יום ראש השנה לא נשמט חובו מפני שלא נעשה חובו בשנה שביעית: וכן הקנסות שחייב הכתוב **לאונס ולמפתה ולמוציא שם רע.** אינם כשאר חובות אבל הם חיובים שהאיש שתחייב בהן והאיש ההוא לא יהיה פטור עד שיפרעם: **וכל מעשה בית דין.** נתבאר בגמרא שזהו פסקי הדיינים והוא שיאמר הדיין איש פלוני אתה חייב ליתן לזה כך וכך ואותו הממון לא יהיה נשמט שאחר שצוהו הדיין לתת כולו נכנס ברשות בעליו ואינו חוב. והעיקר אצלנו בעל חוב קונה משכון לפיכך כשילוה אותו **על המשכון** יהיה כאילו הקנהו המשכון בממון ההוא שהלוהו לזמן

הערות לר"ש

4 נראה דהרמב"ם [דפסק כמתני'] מפרש דר' בא פליג אר' אלעזר וס"ל דאתיא כרבנן דר"ש דס"ל דהקפת החנות אינה משמטת והכא שאני דכיון דיר"ט הוא וראוי להאמינו פ' ליתן באמנה והקפה כמי שראוי לתבעו דמי, פירוש דהוי כעשאו מלוה לתבוע אח"כ ובכה"ג מודו דמשמט כדלעיל (הגרנ"ה). 5 כ"י: רבה. 6 בד"י נוסף: כסף. 7 כ"י, הגר"א והמהר"י לנדא. 8 כלומר הירושלמי חזר ממה שפירש תחלה על מעשה בית דין (הג' מהר"י לנדא).

ליקוטים

זה חוב ואין זה דרך מלוה]. וק"ק מלעיל פ"ח מ"ד לקח ממנו סתם לא ישלם לו מדמי שביעית שאין פורעין חוב מדמי שביעית [רואים אנו דהקפת החנות גם נקרא חוב] וע"ש לשונם. (רש"ש)

ב. במשנה. **השוחט את הפרה וחלקה בר"ה אם היה החודש מעובר משמט.** הרא"ש גיטין פ"ד סי' יז.

(שדה צופים)

[מכאן שייך לעמוד הבא]

בר"ש. ד"ה **המלוה.** והיינו **כרשב"ג בסוף שבועת הדיינים דאמר אע"פ שאינו שוה אלא פלג אינו משמט כו'.** עי' בכ"מ פ"ט מהל' שמטה ויובל (הי"ד) שמקשה על הר"ש והרא"ש בפרק השולח (סי"ז) במה דכתבו בפשיטות דלת"ק

היה לנו **מעובר**, נמצא דיום רמשון [שמתחלקה] היה חול [והיום יום חמרון של שביעית], ושביעית משמטת בקופה דכתיב מקץ שבע שנים תעשה שמטה (דברים טו). **ובירושלמי** (שם) מ"ר מלעזר כ' יהודה היה. למאר לעיל (מ"ח) הרשמון משמט, וכשמזר והקיף [ממנו] בו ביום מאחי כן דבריס מאריס. ופירך והא מין רחוי למוכעו ברשם השנה. ומשני רבי בא בשם ר' זעירא, מכיון שרשוי להשמיט כמי שרשוי למוכעו וליתן לו מעות, והוחיל ולא נתן נעשית מלוה ומשמטת[4]. ומשמ רוצה לומר דכיון לשיגלגי מלתא למפרע שהוא חול כמי שרשוי למוכעו דמי. מלת שלשון הירושלמי לחוק. ולכוותה במסכת שבת גרים שוחל (קמח:) פליגי בהלוחת יום טוב, רב יוסף חמר לח ניתנה ליתבע רבח[5] חמר ניתנה ליתבע. ודייק ממתני', מי חמרת בשלמת ניתנה ליתבע משום הכי משמט. דקרינח בים לח יגוש. מלת מי חמרת לח ניתנה ליתבע חמאי משמט. ומשני שמתי התם לשיגלגי מלתא (למפרע) למול הוה. [והדר פריך מסיפא דממתי' ומשני לה]. ומימה דמשמט דלמטן דחמר ניתנה ליתבע חמית ליה מתני' שפיר, חמאי, והא עד כחן לח פליגי מלת לחמר יום טוב כדמוכח התם, חבל ביו"ט כולהו מודו דלח ניתנה ליתבע, ולח קרינח בים לח יגוש בשביעית, דחמי דקרינח בים לח יגוש חמר כך חין מועיל [כלום], מידי דהוה חמלוה לחבירו לעשר שנים שפ"ק דמכות (דף ג.): **האונס והמפתה**. ומועיל שם רע מאה שנה. והא דחין משמיטין, כל זמן שלח עמד בדין, חבל משעמד בדין משמיטין דתניח [בהדיח] נרים פרק ג' דגיטין (דף יח.). **וירושלמי** (שם) חמר רב יהודה חמר רב [ד]ר' מחיר היח דחמר במלוה הדבר תלוי: **וכל מעשה בית דין.** מפרש **בירושלמי** (שם) גזרי הדיינים. כגון תובע מחבירו וכפר לו [והניח עדים] ומיבוהו בית דין וכתבו לו פסק [דין]. והדר קחמר בירושלמי פשיטא [דח מילתח] מלוה שהיח נעשית כפרנית [חיגה משמטת, כפרנית שהיח נעשית מלוה][7] משמטת. משמע שחוזר בו[8] דמשעמד בדין ונתחייב משמט. והכי [גמי] חמרינן בפ"ג דגיטין (ח.) גבי כתובה ושטף [קנסן] ופיחוי, מחיתי מקשים במלוה משעמד בדין. ומשמ הכי מעשה בית דין [דמתניתין] היינו כתובה. מי גמי יש חילוק בין כתבו [לו] פסק דין ללא כתבו [לו]: **המלוה על המשכון.** ובירושלמי (שם) חמר [ר'] שמואל חפילו חס היה שלם שלשים יום, ונעשה היום שחשבו שהוא רחש השנה יום חמרון של שנה, ומלא שחכר בחוב בשנת השמטה, שהרי לח חילק חותה מלא על מנת שיחתין בדמיה, כיון שחשב שחותו היום הוח יום טוב ומי חפשר למכור בו מכירה גמורה בגביית הדמים, ומחר כך עברה השמטה, הרי נשמט החוב לפי שפסק ההלכה (ערכין כח ב) שהשביעית חינה משמטת חלא בקופה. ומס נתברר שחותו היום הוח יום טוב למחר יום חמרון של חלול, ומלא שחכר בחוב בשנת השמטה, שהרי לח חילק חותה ח

הרי הוא כמילו הקנה לו המשכון בחומו כסף לזמן. ואם היה החוב יותר מערך המשכון הרי היתר נשמט: **ומוסר שטרותיו לבית דין** גם כן לא נשמט מזונו, לפי שאמר ה' (דברים טו ג) ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך, וזה כבר העמיד בית דין במקומו על חומו ממון ונסתלק הוא מלתבעו והפקידם על כך, ועשו בית דין כח שלוחי אשר להם החוב אצל אחיו: **ג' פרוזבול** שם מורכב מהרכבה שמות. ועניינו בלשונם תיקון הדבר והפצרה בו. וכבר הקשו על תקנה זו שהגיע הלל ותמרו בתלמוד (גיטין לו ב) ומי מיכא מידי דמלווייתא משמטת שביעית ותתקין הלל שלא תשמט, ויאירו שתקנת הלל היא בשביעית בזמן הזה שהיא מדרבנן, ויש לי ב' תירוצים בשמעתא הלוה לחבירו בשביעית בזמן שאתה משמט מלוה בשביעית, אבל אתה משמט קרקע אי אתה משמט קרקע בשביעית בזמן שאתה משמט פירות בשביעית בזמן שאתה משמט פירות ואי אתה משמט קרקע. ומתרץ הלל דתשמט זכר לשביעית ונעשה כאילו נפרעו בשביעית בזמן הזה דרבנן אם כן כבר התבאר לך שהשמטת כספים אינו חייבים בזמן הזה מדרבנן ודע שהוא כולל כל מקום וכל זמן ר"ל השמטת מלוה בשביעית מדרבנן ועל ענין זה יש לך לדון ואין להתרשל כשיבקש הנתבע זה הדבר או שיהיה יורש שהעיקר אצלנו טוענים ליורש ויש לך לדון בו שהחוב נשמט אפילו לא יבקש הוא זה הדבר:

והמוסר שטרותיו לב"ד אינן משמטין: ג' פרוזבול[ב] אינו משמט זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן כשראה שנמנעו העם מלהלוות זה את זה ועוברין על מה שכתוב בתורה (דברים טו) השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו' התקין הלל פרוזבול:

[ד]**והמוסר שטרותיו לב"ד** מפרש ירושלמי דכתיב ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך ולא המוסר שטרותיו לב"ד. **ג' פרוזבול** בית דין עשו כח לאחיך שלא יפסידו מוחזקותיהן ועניים שימצאו ללוות, וכגיטין (לו.) פריך ומי מיכא מידי דמלווייתא משמטת שביעית ומתקין הלל דלא משמט, ומשני בשביעית בזמן הזה הוא ורבי היא, דתניא זה הדבר השמיטה שמוט, רבי אומר ב' שמיטין, שמיטה ויובל, בשעה שהיובל נוהג שמיטה נוהגת דבר תורה, פסקו היובלות שמיטה נוהגת מדבריהן. והיובל פסק משגלה שבט ראובן וגד וחצי שבט מנשה. בגיטין פ' השולח גט (דף לו:) מאי פרוזבול, אמ' רב חסדא פרוסבולי ובוטי. פי' תקנה לעשירים שלא יפסידו, ותקנה לעניים שימצאו ללוות, דבולי אלו עשירים, דכתיב (ויקרא כו) ושברתי את גאון עזכם, ותני רב יוסף אלו בולאות שביהודה, בוטי אלו עניים, דכתיב העבט תעביטנו. אמר ליה רבינא ללעוזא מאי פרוזבולא, אמר ליה פורסא דמילתא, כלומר היינו כרב חסדא, כלומר תקנת הדבר.

פירוש הרא"ש

והמוסר שטרותיו לב"ד. מפרש ירושלמי דכתיב ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך ולא המוסר שטרותיו לב"ד. **ג' פרוזבול.** בית דין עשו כח לאחיך שלא יפסידו מוחזקותיהן ועניים שימצאו ללוות. ובגיטין (לו.) פריך ומי מיכא מידי דמלווייתא משמטת שביעית ומתקין הלל דלא משמט, ומשני בשביעית בזמן הזה הוא ורבי היא, דתניא זה הדבר השמיטה שמוט, רבי אומר ב' שמיטין, שמיטה ויובל, בשעה שהיובל נוהג שמיטה נוהגת דבר תורה, פסקו היובלות שמיטה נוהגת מדבריהן. והיובל פסק משגלה שבט ראובן וגד וחצי שבט מנשה. בגיטין פ' השולח גט (דף לו:) מאי פרוזבול, אמ' רב חסדא פרוסבולי ובוטי. פי' תקנה לעשירים שלא יפסידו, ותקנה לעניים שימצאו ללוות, דבולי אלו עשירים, דכתיב (ויקרא כו) ושברתי את גאון עזכם, ותני רב יוסף אלו בולאות שביהודה, בוטי אלו עניים, דכתיב העבט תעביטנו. אמר ליה רבינא ללעוזא מאי פרוזבולא, אמר ליה פורסא דמילתא, כלומר היינו כרב חסדא, כלומר תקנת הדבר.

עין משפט נר מצוה

ד מיי' פ"ע מהלכות שמיטה ויובל הל' ט"ו [סמג לאוין עה] טוש"ע או"מ סי' סז סעיף יח.
ה מיי' פ"ע מהלכות שמיטה ויובל הל' ט"ו סמג לאוין [עה] רעמ טוש"ע או"מ סי' סז סעיף יח.

מסורת הש"ס

ב) גיטין דף לו.

רמב"ם דפוס ישן

ידוע ואינו נשמט. **ומוסר שטרותיו לבית דין** לא יהיה נשמט חובו שהכתוב אמר ואשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך (דברים טו) וזה כבר נתן יד ב"ד כידו בתביעת זה הממון ונסתלק הוא מלתבוע אותו הממון והניח הדבר עליהם ונעשה לבית דין זה החוב אצל אחיו: **ג' פרוזבול.** שם מורכב משמות הכתיבה ופירושו בלשונם תקון הענין, וכבר הקשו על זה המעשה שעשה הלל ואמרו בגמרא ומי איכא מידי דמאורייתא משמט שביעית ומתקן הלל דלא תשמט. ובארנו שתקנת הלל היא בשביעית בזמן הזה שהיא מדרבנן והוא מה שאמר הכתוב וזה דבר השמטה שמוט כל בעל משה ידו ואמרו בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים בזמן שאתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים והתקינו רבנן דתשמט זכר לשביעית ונעשה שביעית בזמן הזה דרבנן אם כן כבר התבאר לך שהשמטת כספים אינו חייבים בזמן הזה מדרבנן ודע שהוא כולל כל מקום וכל זמן ר"ל השמטת מלוה בשביעית מדרבנן ועל ענין זה יש לך לדון ואין להתרשל כשיבקש הנתבע זה הדבר או שיהיה יורש שהעיקר אצלנו טוענים ליורש ויש לך לדון בו שהחוב נשמט אפילו לא יבקש הוא זה הדבר:

הערות לר"ש

9 כ"י. ובד"י: לאחיך בידך. 10 הג' מהר"י לנדא. 10* ועיי' ב"מ פא: בתוד"ה והא אידי ואידי. 11 כ"ה בגמ' שם.

ליקוטים

(דהיינו רשב"ג) כנגד כולו הוא קונה, דלפ"ז צ"ל דרשב"ג ס"ל כשמואל, ואנן קיי"ל דאין הלכה כשמואל וקיי"ל הלכה כרשב"ג, וקשה הלכתא אהלכתא. ונעלם ממנו דברי הש"ס בב"מ (מט.) דמוקי התם פלוגתא דרשב"ג ורבנן בערבון אי כנגד כולו הוא קונה או כנגדו הוא קונה ורשב"ג ס"ל כנגד כולו הוא קונה, ואנן קיי"ל התם דערבון כנגד כולו

על הממט, דכתיב (דברים טו) ומאשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך, פרט [למה] שיש לאחיך תחת ידך. והיינו כרבן שמעון בן גמליאל דקוף שבועת הדיינים (שבועות דף מד:) דלמאי חע"פ שאינו שוה כלא פלג אינו משמט*. וכפ' השולח (גיטין דף לז. ועיי"ש בתוס') מפרש טעמא דמתני' משום דקני ליה, כלר' יצחק דלמאי מנין לבעל חוב שקונה משכון שנאמר (דברים כד) ולך תהיה צדקה, אם אינו קונה לצדקה מנין, מכאן לבעל חוב שקונה משכון. ולפי זה אומה שיטה היא גרמא דמתני' דוקא שלא בשעת הלוואה, דהא אמרינן בסוף השוכר את האומנין (ב"מ דף פג.) דר' יצחק היידי בשאמרו שלא בשעת הלוואה. ואם אי אפשר, דאל כיוצא מתני' נמי בשעת הלוואה, דהא [המלוה] על המשכון קאני, דהאי לישנא משמע בשעת הלוואה כדאוקמא התם בפ' האומנין. ועוד דלמאן דאמר בגמרא נמי (לח)[10] משמט מפרש בסוף שבועת הדיינים (שם) דמשכון מפיק ליה לזכרון דברים, וזה לא שייך אלא בשעת הלוואה, דאלא בשעת הלוואה נקיט ליה לגוביינא. ולריך לתוק ההיא דגיטין [פרק השולח] דהכי קאמר, שאני משכון דקני ליה אלא בשעת הלוואה כדר' יצחק, והואיל וכן בשעת הלוואה נמי מהני לענין דקרינא ביה שלא יחזיר ידך[10*]: **והמוסר שטרותיו לבית דין.** מפרש בירושלמי (שם) דכתיב (דברים טו) ומאשר יהיה לך את אחיך תשמט ידך, ולא המוסר שטרותיו נתיה דין: **ג' ד' פרוזבול.** שטר שבין עומין לו [כלמפרש], וקרלוהו פרוזבול כלאמרינן בגיטין (דף לו:-לז.) פרוז בולי ופרוז בוטי. כלומר תקנה לעניים ועשירים, שהעניים מוצאין מי שילוה להם והעשירים אין מפסידין מוכן. פרוז [הוא] לשון תקנה, [כלאמר ליה רבינא ללעוזא מאי פרוזבולא] פורסא דמילתא. [כלומר] תקנת הדבר. בולי אלו עשירים, דכתיב ושברתי את גאון עוזכם (ויקרא כו) ואני רב יוסף אלו בולאות שביהודה. ובפרק השולח (גיטין לו.) פריך מי מיכא מידי דמלווייתא משמטת שביעית ותקין הלל דלא תשמט, ומשני בשביעית בזמן הזה הוא ורבי היא, דתניא זה הדבר השמיטה שמוט (דברים טו) [רבי אומר] שמיטת הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים [בזמן שאתה משמט כספים] בזמן שאי אתה משמט כספים אי אתה משמט קרקע בזמן שאתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים בזמן שאתה משמט פירות בשביעית ונעשה כאילו נפרעו בשביעית בזמן הזה דרבנן אם כן כבר התבאר לך שהשמטת כספים אינו חייבים בזמן הזה מדרבנן ודע שהוא כולל כל מקום וכל זמן ר"ל השמטת מלוה בשביעית מדרבנן ועל ענין זה יש לך לדון ואין להתרשל כשיבקש הנתבע זה הדבר או שיהיה יורש שהעיקר אצלנו טוענים ליורש ויש לך לדון בו שהחוב נשמט אפילו לא יבקש הוא זה הדבר:

* ראה ליקוטים בעמוד הקודם.

הוא קונה ואם כן ישרו דברי הר"ש והרא"ש דס"ל דרשב"ג ס"ל אינו משמט כל המלוה ודו"ק. ועי' בספרי מלא הרועים ערך מעות קונות אות ט"ו שהארכתי בזה (מז"ה).

עין משפט נר מצוה

ד מיי׳ פ״ט מהלכות שמיטה ויובל הל׳ יח [ממג לאוין עה] טושו״ע חו״מ סי׳ סז סעיף יט. ז מיי׳ פ״ט מהלכות שמיטה ויובל הל׳ כג טושו״ע חו״מ סי׳ סז סעיף נב.

מסורת הש״ס

ג) גיטין דף לו:

שינויי נוסחאות למשנה

1 בר״ש ליתא תיבת ״איש״. 2 והדיינים, ר״מ. 3 שיש לי עליו, ר״מ.

רמב״ם דפום ישן

ד מוסר אני לכם. אני מעיד אתכם על כך וכך ואמרו **והדיינים חותמין מלמטה או העדים** ללמדך שהוא מותר בדבר זה להיות הדיין עד והעד דיין וכן עיקר אצלנו שבדרבנן עד נעשה דיין וכבר התבאר שהפרוזבול הוא מדרבנן: **ה פרוזבול המוקדם.** הוא שיכתוב הפרוזבול תחלה ואחר כן ילוה לו הממון:

הערות לר״ש

12 לאו לדריה ממש אלא לדור הסמוך אחר חורבן (תוס׳ שם). 12* כ״י. ובד״י: אשה גובה שלא בכתובה ובעל חוב וכו׳. 13 גירסת הר״ש המובאת בשו״ת הרשב״א ח״ב סימן שי״ד. וכן מוכח מהמשך התוספתא. ועיין בריבמ״ץ.

לִיקוטים

ד. במשנה. מוסר כו׳ שכל חוב כו׳. עי׳ סמ״ע סי׳ ס״ז סקל״ט, והר״ן בפ׳ השולח העתיק את כל חוב כו׳, וזהו ג׳ נכונה. (רש״ש)

ה. במשנה. פרוזבול המוקדם כשר והמאוחר פסול. הרא״ש גיטין פ״ד סי׳ יז. (שדה צופים)

[מכאן שייך לעמוד הבא]

בר״מ (ד״ץ). ד״ה **והמאוחר. שילוה הממון תחילה ונעשה חוב ואח״כ כתב פרוזבול.** פירוש משובש הוא, וכנראה שמ״ש בתוספתא משם רשב״ג הטעה לר״מ, ועי׳ פי׳ ר״ש כדומה ראה פי׳ ר״מ ונתכוין לסתרו, אך גם מלבד זה לא ידעתי להלום מ״ש ר״מ אבל כו׳ שטעם כו׳ שאין לו הבנה. אכן יראה שרצ״ל שמן הגמרא אינו נראה כך, אלא הבינו בדברי רשב״ג שצריך להיות ההלואה קודם כתיבת פרוזבול, וכן משמע ודאי בירושלמי, וע״ז תמה איך נפל זה הטעות שיובן כך שיהא זה הנרצה מדרשב״ג מה שסותר משמעותו לפי הבנתו שהוא אמנם מכוונת עם דברי המשנה לפי דרכו של הר״מ, וא״כ על כל פנים לשון הר״מ צריך תיקון אף לפי הבנתו בדברי רשב״ג, אולי אשמת המעתיק היא שלא הבין לשונו, כי אמנם בחבורו פירש הדבר על נכון כדברי הירושלמי ופירוש ר״ש. (יעב״ץ)

[מחזיר לנעליו] שמיטה ויובל שמשמטת את הכספים, ובזמן שאי אפשר יובל לפי שאין היום כל יושביה [עליה לכתיב (ויקרא כה) לכל יושביה, וכי אפשר] שיזרע לפי כולהו שלוקי. אף על פי כן] רבינו מפני מה פירש דבזמן שאי אפשר יובל [מדאורייתא, למשיב כל יושביה לפי שהיו שם משמיט עשר שנטיעס], והלל לדורות הנמיס תיקן דיוקעים היו שהזמין עמיד ליתרב. [והא דקאמר לדליה (גיטין שם ע״ב), קרי ליה הכי מע״פ שאין היום נימיו][12]. וגיטין המרכו בדבר (תוס׳ ד״ה בזמן) ובההיא דערכין (לג: ד״ה המקדיש לב: ד״ה מנו)]: **פלוני ופלוני הדיינים.** בניס השולה (לב: לג.) פליגי רב נחמן ורב ששת מי שריך תלמה לו מרי: **ה פרוזבול המוקדם.** שזמנו מוקדם. ומפרש בירושלמי (הל׳ ג) [לכאר מפני] שהוערב כאן [של מלוה] בכך לחינו מועיל אלא למלוה שלפניו, דמשמכרו לניס דין הרי הן בגבויות ו[שוב] אין משמיטות, הלכך מלוה שבאות אחריו אלא נמכרו לניס דין משמיטות, נמלא לנפסל כמה שהקדים זמנו. אבל *פרוזבול המאוחר פסול. שאיחר זמנו והוא הלוה ניימים. להיום ולמחר כשמועיא פרוזבול זה ורואין ניס דין הזמן שטורין שחותן מלוות קדמו לפרוזבול, ונמלא גובה אלא כדין. והא דתניא **בתוספתא** (פ״ח) רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מלוה שלאחר פרוזבול הרי זו אינו משמטת, אלא שמעינן המלוה אחר שנכתב הפרוזבול, אלא מפני דתניא בפרק המלוה עמו פרוזבול ומכמיס אומרים אינו צריך, משום דנאחן [אחס] לומר אטר [פרוזבול] היה לי ואבד, ותנן בפרק הכותב בכתובות (דף פט.) [רבן שמעון בן גמליאל אומר] מן הסכנה ואילך אחס גובה כתובתה אלא שמעמיד המלוה אחר שנכתב הפרוזבול, אלא משום דתניא בפרק המלוה (גיטין דף לו:) המוציא אטר מוב צריך שיהא עמו פרוזבול ומכמיס אומרים אינו צריך, משום דנאחן [אחס] לומר אטר [פרוזבול] היה לי ואבד, ותנן בפרק הכותב בכתובות (דף פט.) [רבן שמעון בן גמליאל אומר] מן הסכנה ואילך אחס גובה כתובתה אלא שמעמיד המלוה אחר שנכתב הפרוזבול, והאחס אחס לרבנן דאמרי אחס לא אחס אבל אחרים אחרים, ואפילו לרבנן דאמרי אחס אחס אבל אחרים אחרים, אלא משום דתניא בפרק המלוה (גיטין דף לו:) המוציא אטר מוב צריך שיהא עמו פרוזבול ומכמיס אומרים אינו צריך, משום דנאחן [אחס] לומר אטר [פרוזבול] היה לי ואבד, אלא אפי׳ הוציא אטר מוב ופרוזבול וזמן המלוה לאחר זמן הפרוזבול אפילו הכי אינו משמט, דיכול לומר פרוזבול [אחר] היה לי ואבד, ולא אמרינן מהאי לא אבד אחר נמי לא אבד מי נמי טעה ועל זה אחס. ועוד יש לפרש בעניין אחר, דהכי מיתניא בתוספתא (שם) חיממי כותבין פרוזבול ערב רחס השנה של [מוצאי][13] שביעית. כתבו

* ד״ה זה שייך לעמוד הבא.

פירוש מהר״י בן מלכי צדק

ד איזהו גופו וכו׳. ה פרוזבול המוקדם כשר. פי׳ זו המשנה אינה מתפרשת אלא על פי התוספתא (פ״ח) דתניא אימתי כותבין פרוזבול ערב ראש השנה של שביעית, כתבו ערב ראש השנה של מוצאי שביעית אע״פ שחזר וקרעו לאחר מיכן גובה עליו והולך אפי׳ לזמן מרובה. רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מלוה שלאחר פרוזבול אינו משמט. פי׳ פרוזבול דינו להיכתב עד שלא תכנס השמיטה דהיינו בשלהי אלול בשנה ששית והוא (ה)יום[1] ערב שנת שביעית ומהני לַמְלָוֹות שקדמוהו. וצריך הפרוזבול להיות קיים שלא יקרע כל שנת ז׳, דשביעית בסופה משמטת. ואם (מסר) [איחר][2] וכתבו בשלהי אלול של שביעית דהיינו ערב ראש שנת ח׳ כשר הוא ואינו צריך להיות קיים אלא בו ביום שהוא זמן ההשמטה, ואע״פ שחזר וקרעו גובה את חובו כל זמן שרוצה, שהרי בעת ההשמטה הפרוזבול קיים היה. נמצינו למדין כי הפרוזבול לא מהני אלא בשקדמה המלוה לפרוזבול, אבל למלוה שאחר פרוזבול לא מהני מידי, ולפיכך כותבין אותו בסוף

1 כפתור ופרח. 2 הגהת הגרנ״ז.

פירוש הרא״ש

ד פלוני ופלוני. בניס השולה פליגי רב נחמן ורב ששת מי נתני מי בתלתא: **ה פרוזבול המוקדם.** פי׳ פרוזבול אינו מועיל אלא למלוה שקדמה לו והוא מוקדם לב״ד, והמלוה מפסיד בהקדמת הזמן שמא שילוה אחר הזמן שכתב בפרוזבול משמט[1], הילכך כשר, אבל בחיתור הזמן הוא מרויח אלא כדין שמא שילוה אחר כתיבת הפרוזבול קודם זמן הכתוב בו היה לרבי שימשמט וכשיוציא הפרוזבול וילוה הזמן שבין ההלוואה לפרוזבול ויחמרו ב״ד שאינו משמט ולכך פסלוהו.

1 הרש״ס מוסיף וז״ל: דהא לא קאמר אלא כל חוב שיש לי על פלוני באותו זמן הכתוב בפרוזבול ומה שהלוה אח״כ לא מסר דבריו לב״ד.

ד זה[3] גופו של פרוזבול מוסר° אני לכם איש[1] פלוני ופלוני הדיינים[2] שבמקום פלוני שכל חוב שיש לי[3] שאגבנו כל זמן שארצה והדיינים חותמין למטה או העדים: ה [1]פרוזבול המוקדם כשר°

ד מוסר אני לכם עניינו אני מעיד אתכם על כך וכך. ומה שאמר **והדיינים חותמין מלמטן או העדים** ללמדך שמותר בדבר זה שיהיה הדיין עד והעד דיין. וכך הכלל שלנו שבדרבנן עד נעשה דיין (כתובות כא ג), וכבר התבאר שפרוזבול זה אינו אלא בדרבנן:

ה פרוזבול המוקדם הוא שיכתוב הפרוזבול היום ויכתוב

עין משפט נר מצוה

ח מיי׳ פכ״ג מהל׳ מלוה ולוה הל׳ ו, ג, סמג עשין לד טוש״ע חו״מ סי׳ מג סעיף ז.

מסורת הש״ס

ד) כ״ק דף ב. ודף ת. ב״מ דף ק. ודף עב. ב״ב דף קמ: ודף קנח: סנהדרין דף נב.

רמב״ם דפוס ישן

והמאוחר. שילוה הממון תחלה ונעשה חוב ואח״כ כתב פרוזבול[1] והוא פסול מפני שנעשה חוב ונתחייב בדיני חובות שיהיה נשמט בשביעית. אבל דברי רשב״ג (בתוספתא פ״ח) שטתו[2] ידוע ומפורסם בגמרא עד שפירש ואמר מן התנאים של פרוזבול שתהיה ההלואה קודמת אחר כן תהיה הכתיבה והוא מה שאמר רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מלוה שלאחר פרוזבול אינו משמט (ואיני[3] יודע היאך נפלה הטעות הגדולה הזאת והיאך הביא ראיה מדבר שסותר דבריו ודברי רשב״ג מבואר על מה שאמר המשנה כי כשיהיה מוקדם הפרוזבול קודם לכן והמלוה מאוחרת אינו משמט ויהיה הפרוזבול מועיל); וענין **שטרי חוב המוקדמים פסולים** כמו שאומר כאן כגון שלוה ראובן משמעון ממון וכתב לו שטר אחר כן החזיר ראובן לשמעון ממונו שהלוהו וכתב לו שמעון מחילה ונשאר השטר בידו או הניחו אצלו ראובן על דרך פקדון ואמונה נאמר שהשטר ההוא נמחל שיעבודו ונעשה חספא בעלמא כשפרע חובו לבעל השטר ואחר כן לוה ראובן משמעון ממון שני ואמר לו ראובן אל תצריכני לכתיבת שטר אחר שהשטר הראשון שהיה לך עלי יהיה בידך אחרי שסך הממון אחד השטר ההוא הוא מוקדם מפני שהיה זמן כתיבתו קודם לקיחת ממון השני ונעשה פסול לעיקר שיש אצלנו שכל מי שהוציא שטר חוב יוכל להוציא מידי הלקוחות כל קרקע שקנו מן הלוה אחר זמן כתיבת השטר והוא בשטר זה אם נשים אותו השטר כשר יוציא מה שנמכר אחר זמן כתיבתו וקודם לקיחת ממון השני שלקח ראובן והוא אין לו רשות להוציא אלא מה שלקח מראובן אחרי שלקח (המלוה) ממנו ממונו ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין ואמרנו בו שהוא פסול לא יטרוף בו לעולם ולא נאמר שיטרוף בו מזמן אחרון גזירה שמא יטרוף

1 ראה ליקוטים בעמוד הקודם.
2 בדפוס ויניציה: שטענה. 3 זה אינו מדברי הר״מ רק א׳ מהבאים אחריו כתב השגה זו (הג׳ מהר״י לנדא). אולם לפי גירסת דפוס ויניציה (המובאת בהערה הקודמת) אין הכרח לכך.

הערות לר״ש

13 בדפוס״ר נוסף: ממשעבדי.

14 ובשטר שיש בו רבית נמי, ממשעבדי לא גבי דהא ליכא שטר, והא דאמרי דגובה את הקרן מיירי מבני חרי וכגון שהחייב מודה. ולר״מ אפילו שחייב מודה לא גבי כלל אפילו מבני חרי משום קנסא (נימוקי יוסף שם). 15 בד״י מופיע תירוץ זה (עד ״בלא דמי משמע להו״) בסוף הדיבור.

כו זמן מוקדם: **ומאוחר** הוא שכותבו היום ויכתוב בו זמן מאוחר. ומתני׳ הפרוזבול שיכתב לאחר שיקדם החוב תמילה, אבל ההלואה שנתקבלה לאחר זמנו של פרוזבול זה הרי היא נשמטת, עד שיכתב מאחריה פרוזבול אחר. ומטעם זה נפסל הפרוזבול המאוחר לפי שאינו מעמיד בו חוב שמיד כהשמטתו, לפי שהחוב היה לאחר כתיבת הפרוזבול: אבל **שטרי חוב המוקדמין** הרי הם ערב לשם השנה של מוצאי שביעית, אע״פ שאחר וקרעו לאחר מכן, גובה עליו והולך לפילו לזמן מרובה. דשב״ג אומר כל מלוה שלאחר פרוזבול [הרי זה] אינו משמט. דבעי תנא קמא שיהא פרוזבול קיים לכל הפחות כשעה שביעית ואם נקרע [אינו משמט]: **שטרי חוב המוקדמין פסולין.**

והמאוחר פסול [2]שטרי[3] חוב

דשב״ג למימר דכל מלוה הקיימת לאחר כתיבת הפרוזבול, אע״פ שנקרע הפרוזבול קודם שכתב שביעית, לאחר מכן, גובה עליו והולך לפילו לזמן מרובה. דשב״ג אומר כל מלוה שלאחר פרוזבול [הרי זה] אינו משמט. דבעי תנא קמא שיהא פרוזבול קיים לכל הפחות כשעה שביעית ואם נקרע [אינו משמט]: **שטרי חוב המוקדמין פסולין.**

כגון דקאי בניסן וכתב בשטר [זמן] מצרי שלפניו, ופסולין משום דגובה שלא כדין מן הלקוחות שבין מצרי לניסן. ופליגי בירושלמי (שם) ר׳ יוחנן אמר פסולין ממש וריש לקיש אמר אינו אלא משעת הכתב. והיינו פלוגתא ד[שלהי] מיזהו נשך (ב״מ דף ע״ב.) [ד]אמר ריש לקיש בממלוקח שנויה ור׳ מאיר היא. דאמר שטר שיש בו רבית קונסין אותו ואינו גובה לא מת הקרן ולא מת הרבית. אבל לרבנן דלא קנסי האם [דאמרי גובה את הקרן ואינו גובה את] הרבית, הכא נמי גובה מזמן שני. ורבי יוחנן אמר לפילו מימות רבנן, גזירה שמא יגבה מזמן דאמרן. ודבר מימה [הוא] היכי גבי[13] לפילו מזמן שני מהאי שטרא, והלא [עדיס] המעומין דשעיס ופסולין, שממנו על שטר מוקדם. ושמא יש לומר [משום] דסבורים דלוה מעצמו יפרע ולא יבא לעולם לידי טריפת לקוחות. ובשטר שיש בו רבית נמי, גובה את הקרן מבני חרי קאמר ובשחייב מודה[14]. מ״[15]נמי אע״ג דאמן בפרק מיזהו נשך (שם עה:) דעדיס עוברים בלא תעשה, דילמא לא תמיזון עליו נשך לאיגבי במלוה ולווה משמע להו, ולכוותה משכחן בפרק שניס מוחזק (ב״מ ה:) לא תמהמה לאיגבי בלא דמי משמע להו. מי נמי בשמומרים מוסיס היינו להקדיש, ומוסיף היינו על הרבית. ופריך **בירושלמי** (שם) מי מודיע, שמעון בר בא בשם ר׳ יוחנן המעומין בשטר. לא כן אמר ריש לקיש עשו דברי המעומים בשטר כמי שנתקרע עדותן בבית דין, תמן כשמתו לא תמצא כדס הכא מוסיף על זה מתמנו ולא מתמנו על זה. וזהו פירושו, דקשיא ליה מי מודיעינו שהוא מוקדם, ותירץ שהעדיס עומדין [המתומיס] נאמנים לומר שהוא מוקדם. ופריך מדריש לקיש דעשאה כמי שנתקרעה עדותן בבית דין אפילו מדרבנן היכא דכתב ידן יוצא ממקום אחר, לאי אין כתב ידן יוצא נאמנין לפוסלו כדאמרינן בפ״ג דכתובות (דף יח:).

פירוש מהר״י בן מלכי צדק

למלוה דלקמיה ולמלוה דלבתריה, דקאמר תנא דמתניתין המאוחר פסול מפני שמייפה כחו דאלמא פרוזבול לא מהני למלוה דלבתריה, וקאמר ליה איהו אפי׳ המאוחר כשר דלית ליה ייפוי כח דדיניה דפרוזבול מהני אפילו למלוה שלאחריו הלכך לא שנא מוקדם ולא שנא מאוחר כשר, וסתמא דמתני׳ דלא כרשב״ג והויא ליה סתמא דמתני׳ ומחלוקת דברייתא. וראינו ר״ש ז״ל שפי׳ בגליון משנתו המוקדם למלוה כשר, דהיינו דינא דתני רשב״ג וכו׳, (דשמעת) [ושמעת][1] מינה הא מלוה דלקמי פרוזבול משמט, דלא מהני, ולכן פרוזבול המאוחר למלוה פסול שנראה שהלווה אותו סתם בדין תורה דמשמט, שלא תקן הלל פרוזבול אלא שיהא קודם להלואה. וטובא אישתבש. חדא, דמתני׳ תנא שכל חוב שיש [לי][2] דמשמע בתר הלוואה ולטעמיה כל חוב שאני עתיד להלוות מיבעי ליה, ועוד לפי דבריו בראש מוצאי שביעית היה לפרוזבול להיכתב שיהנה למלוות שלאחריו. ותו לפי פירושו כיצד מיתקן גירסת ירושלמי המוקדם למלוה כשר מפני שמריע כחו אדרבה מיפה כחו הוא, ותו המאוחר פסול שמיפה כחו אדרבה מריע כחו הוא דהא לא מהני מידי. ומפני שרצה להעמיד משנתינו כרשב״ג אטו הכי אישתבש. ואנו נפרש המשנה על פי פירושינו. **המוקדם כשר.** פי׳ אם היה המלוה בתשרי שנה ב׳ לשמיטה ומסר הפרוזבול בתשרי בשנה ג׳, ובפרוזבול כתב[ו][2] בניסן בשנה ב׳ מסר פלוני לפנינו שכל חוב שיש לו על פלוני שיגבנו כל זמן (שארצה) [שירצה][1], כשר, שמריע כחו שבמלוות שמניסן של שנה שניה ועד תשרי בשנה ג׳ לא יועיל הפרוזבול כלום. אבל **המאוחר פסול.** מפני שמייפה כחו. כיצד המלוה היתה בתשרי בשנה ב׳ לשמטה ופרוזבול מסר בניסן בשנה ב׳, ואיחרו וכתבו בתשרי בשנה ג׳ לשמיטה מסר פלוני לפנינו שכל חוב שיש לו על פלוני שיגבנו כל זמן שירצה, פסול, שמיפה את כחו שגם (בהלוות) [במלוות][2] ניסן ושאר מלוות שמניסן ועד תשרי יועיל הפרוזבול, ואתי למיטרף לקוחות שלא כדין, שהוא לא התנה לכתוב לו פרוזבול אלא על מלוות שהיו מראש השמיטה ועד ניסן דשנה ב׳, אבל שאר המלוות היו נשמטין, ובשביל שאיחר זמנו גם שאר המלוות שמניסן ועד תשרי אינן נשמטין. ופסול דקתני לאו למימרא דלא מהני מידי אלא לא מהני למלוות שמניסן של שנה ב׳ ועד תשרי שאחריו דהיינו מלוות שאחריו, אבל מלוות שמראש השמיטה ועד המסירה מהני ולא משמט. ותני כן פרוזבול בין מוקדם ובין מאוחר כשר ואינו מונה אלא משעת הכתב, פי׳ משעה שניתן ליכתב דהיינו בשעת המסירה. ויש לשאול מי מודיענו אם מוקדם הוא אם מאוחר הוא, וכן בשטרי החוב. ומפרש בירושלמי מי מודיע שמעון בר בא בש״ר יוחנן החתומים בשטר, והקשו והאמר ריש לקיש וכו׳, ופריק תמן כשאומרים לא חתמנו כל עיקר פי׳ אז אין נאמנין, ברם הכא אומרים על זה חתמנו ולא חתמנו על זה פי׳ על זה הדעת חתמנו בו כי סברנו כי כך שנים היו למלך או סברנו כי כך שנים היו בשמיטה כמו שכתבנו, ואנו טעינו, אבל המעשה אנו זכורין כי בעת שכנס פלוני אשתו לחופה היה, וכשיחשבו מאז נגלה השטר אם מוקדם אם מאוחר, דכל כי האי גוונא סמכינן אפומייהו דלא מרעו לחתימות ידייהו. **שטרי חוב המוקדמין פסולין.** שמייפה כחו. בגמ׳ דאיזהו נשך (עב.) איתנייה,

1 כנדצ״ל. 2 הגהת הגרנ״ז.

עין משפט נר מצוה

א מיי' פ"ט מהל' שמיטה ויובל הל' כא (סמג לאוין רעג) טוש"ע או"מ סי' סז סעיף כז. ב מיי' פ"ט מהל' שמיטה ויובל הל' כא טוש"ע או"מ סי' סז סעיף כו. ג מיי' פ"ט מהל' שמיטה ויובל הל' יט סמג לאוין עב טוש"ע או"מ סי' סז סעיף כב. ד מיי' פ"ט מהל' שמיטה ויובל הל' יט (טוש"ע) [או"ע] או"מ סי' סז סעיף כד [ובטור השמיטו ועיי' בב"י].

מסורת הש"ס

א) גיטין דף נ:.

הערות לר"ש

15 נ"ב שלא באו. ועיין ר"ן ריש ר"ה מה שכתב בזה (הג' מהר"י לנדא). 17 עיין ברע"ב שמשתמש בתירוץ זה בכדי ליישב גם את קושייתו הקודמת של הר"ש. וכעין זה איתא בר"ן ריש ר"ה. 17* כנדצ"ל. 18 הר"ן גיטין לז א. 19 וכן פירש רש"י בפ"ד דגיטין (לז א) (תוי"ט). 20 כ"י. וכעי"ז ברע"ב: בין שאחרים משכנו אותה לו. [ובד"י: בין שמשכן לו. ועי' משנה ראשונה].

ליקוטים

ה. בר"ש. ד"ה שט"ח. **אבל כאן מודין שחתמו ואין עוקרין עדותן להעיד.** נראה שיש כאן השמטה בלשון הר"ש וכעניין זה צ"ל: **ואין עוקרין עדותן אם כה יאמרו לא חתמנו על זה להעיד כו' הן ידעינן כי מאוחר הוא אך לא חתמנו רק להעיד על עקרו של פרוזבול.** (יעב"ץ)

ו. במשנה. **ממושכנת.** שמשכן הלוה שדהו לאחרים.

(חידושי הגר"א)

בר"ש. **תקנת חכמים הוא דכל דהו כותבין [עליו] פרוזבול** (כצ"ל). נ. ב. משום תקנת הלוים דניחא להו בהכי כי היכי דלזופי להו, משי"ה זכות הוא דהוי. (יעב"ץ)

רמב"ם דפוס ישן

מזמן ראשון: ואמרו **מאוחרין כשרין.** מבואר והוא שיקח המלוה ויכתוב השטר אחרי כן וזה קיים ונכון שהוא תועלת לקוחות מן (המלוה) [הלוה] מפני שאינו טורף אלא מזמן השטר זהו פירוש מוקדמין ומאוחרין ויש לך להתבונן בו מפני שרבים כשלו בו וחשבו שכל מי שיכתוב שטר חוב מזמן ואחר כך לקח הממון ההוא בשטר לאחר זמן אוזל שזהו שטרי חוב מוקדמין וזה אינו אמת והתבאר בטולו מן הגמרא שכל זמן שיהיה שטר בקנין טורף משעת כתיבה ואע"פ שנתן הממון אחר כן ועוד כשיהיה עומד בניסן ונכתב זמן השטר מאדר ועברו העדים והעידו בו יהיה כמו כן נקרא שטר מוקדם וצריך לדעת שראובן בשיטעון על שמעון שיש לו אצלו ממון והוציא שטר בסך הממון אשר זכר ואמר שמעון שלהד"מ ואמר אין לו אצלי כלום והשטר ההוא היה בידו בנאמנות והודה ראובן ששטר מוקדם הוא על הדרך אשר זכרנו יהיה הדין שישבע שמעון שבועת היסת שאין לראובן אצלו כלום ולא נאמר כאן מגו דיכול למימר שטר מאוחר הוא ואמר מוקדם ויש לו אצלו החוב שאין לנו לומר מגו אלא לפטור האדם מחוב לא שיגבה מאחרים בטענתו כשיזדמן לטעון מגו כמו שנזדמנה בזה הדין אשר זכרנו וזה עיקר אמת ומועיל ויש לך להבין אותו: וכבר התבאר שענין פרוזבול הוא חוזר למי שיתן הממון ללוקח [צ"ל ללוה] ובשביל זה **חמשה לווין מאחד אינו כותב אלא פרוזבול אחד: ו כל שהוא.** אמרו בגמרא אפילו קלח של

ומצי להסיח דיים לקים בשמוריס לי מחמנו דמין נמנעין, דכיון שהגיד שוב אינו מוחר ומגיד, אבל כאן מודים שמחמנו ואין עוקרין ◦עדותן[15] [אלא שמוריס על זה מחמנו כלומר על עיקר המלוה, ולא מחמנו על הזמן שלא נחנו] להעיד שנכתב ונחתם ביומו[17]: **והמאוחרים כשרים.** להוציא כותו. ולייקין מינה בפרק גט פשוט (גטין דף קעח:) דקסבר אין כותבין שובר, דאי כותבין שובר זימנין דייתי מיניה זוזי ממצרי וכתיב ליה [שטרא] בניסן, והוו ליה זוזי בידי וניבי ופרע ליה ואמר ליה הב לי שטראי, ואמר ליה מילכא לי וכתב ליה מבראי, וכי מטי זמניה מפיק ליה ואמר ליה השתא [הוא] דיפתי מינאי. ומסיק דהאידנא דלא עבדינן הכי משום דכי כתבי מבראי, מי ידעי זמן השטר כתבי מבראי שטר פלוני שנכתב זמנו כך וכך ונפרע, ומי לא, כתבי שמעת לכל אימת דמפיק ליה לורעיה: **ו [על הקרקע]**[17]*. אלא מה כן יש לו לקרקע ללוה, דמי משום הוא כגבי דיד בית דין (דניס טו), ולא קניא ליה (דניס טו) לא יגוש, וכמלוה שיש עליה משכון [דמי]. והאי דעדיפא קרקע ממטלטלין לאו משום דמטלטלין יכול לכלוחן, דהרי עניך נקוד המוחם על גבי יחדות דיכול לכלוחו ואמרינן דהשולח (גיטין דף נ:). דכותבין עליו פרוזבול, אלא כך הוא ה[דין][18] דקרקע משיבא כנגוייס טפי: **ואם אין [לו].** ללוה, ולמלוה יש לו. מזכה לו [המלוה] כל שהוא, וכותב עליה פרוזבול. ואפילו החוב מאה מנה, לפי שרמוי לגבות בה כל מובו כגון דגבי והדר גבי[19], אי נמי דלמאחרין לעיל (מ"ג) גבי מלוה על המשכון לאפי' ממט, והקרקע כל שהוא נחשב כמשכון: **היתה לו.** ללוה: **שדה ממושכנת [בעיר].** בין שמשכנו לו[20], בין שמשכן [הוא] לאחרים, ואפילו למייב לו יש לו קרקע כותבין פרוזבול מדרבי נתן [כדאיתא בפ' השולח (גיטין לו.)]:

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

והוו בה אמאי פסולין נהי דלא גבו מזמן ראשון ניגבו מזמן ב', ופירקו אמר ריש לקיש ר' מאיר היא דאמר קנסינן היתירא משום איסורא, דתנן שטר שיש בו רבית קונסין אותו ואינו גובה לא את הקרן ולא את הרבית דברי רבי מאיר וחכמים אומרים גובה את הקרן ולא את הרבית, דשמעת מינה לרבנן (הכי) [הכא][1] נמי דגבי מזמן ב', ור' יוחנן אמר אפילו לרבנן פסולין ממש דגזירה שמא יגבה מזמן ראשון. ירושלמי. שטרי חוב המוקדמין פסולין ר' יוחנן אמר פסולין ממש וריש לקיש אמר אינו מונה אלא משעת הכתב. פי' משעה שניתן ליכתב דהיינו מזמן ב'. **והמאוחרין כשרין.** מפני שמורע כחן. ואמאי[2] ניחוש דילמא כתבי שטרא בניסן בשנה ג' ומלוה היתה בתשרי בשנה ב', ומיתרמו ליה מעות בטבת, ואמר האי אירכס לי שטרי, וכתיב ליה שובר, והדר מפיק ליה האי לשטרא ואמר מלוה שניה היא. ומסקנא אהכי כשרין דכתיבי בשטרא האי שטרא קודם הוה אלא אנו איחרנוהו, (ושובר) [אי נמי דשובר][3] כתוב בלא זמן דכל אימת דמפיק האי שטריה האי מפיק שובריה ומזייף ליה. **אחד לוה.** מה' בני אדם **כותב פרוזבול לכל אחד ואחד.** שהמלוה מוסר לפני דיינין, והמלווים ה' הן. ה' בני אדם **לווין מאחד אינו כותב אלא אחד.** שהמלוה אחד הוא, וכשמוסר כך אומר כל חוב שיש לי, דמשמע כל חוב שיש לי על כל בני העולם אגבנו כל זמן שארצה. **ו אין כותבין פרוזבול אלא** אם יש ללוה קרקע. **אם אין** לו ללוה, (צורך) [צריך][4] שיהא קרקע למלוה, והמלוה מזכה לו משדהו **כל שהו.** פי' אפי' מקום קלח אחד, ותנן נמי הכי (פאה פ"ג מ"ו) ר' עקיבה אומר קרקע כל שהו חייב בפיאה ובביכורין ולכתוב עליו פרוזבול. **היתה לו שדה ממושכנת בעיר.** פי' כגון שהיתה לו שדה ומשכנה לאחר אפ"ה כותבין עליה פרוזבול. פ"א שמעון חייב לראובן ואין לו שדה, ולוי חייב לשמעון

1 הגהת הגרנ"ז. 2 ב"ב קנא ב. 3 דפוס וילנא. 4 כנדצ"ל.

פירוש הרא"ש

מזכהו. המלוה ללוה ג[מוך שדהו][1] כל שהו ואפילו קלח של כרוב, ומזכהו ע"י אחר מע"ג דמוב הוא לו (עי' לקמ"ש גיטין פ"ד טו), תקנת חכמים הוא דכל דהו כותבין◦ [עליו][2] פרוזבול: **היתה לו שדה ממושכנת.** בין שמשכנו לו בין פסולים לעולם לפי שהוא טורף בהן לקומת שלא כדין, לפי שאין לו לטרוף אלא מזמן המלוה. והגולם לכך שהוא שטר זה פסול לעולם, והיה מן הדין שיטרוף בו מזמן אחרון, כלומר מזמן החוב האמצעי לא המוקדם, אמרו (ב"מ עב ב) גזירה שמא יטרוף בו מזמנו המוקדם, ולפיכך בטלו תקפו של שטר זה. אבל שטר מאוחר הרי הוא כשר לפי שיש בו מק לגבעל השטר וטובה ללקומות. וכרוב הוא שענין הפרוזבול אינו שייך אלא לעונתן המלוה לא למקבלו, לפיכך **חמשה לווין מאחד אינו כותב אלא פרוזבול אחד: ו כל שהוא** אמרו בגמרא (ירושלמי כאן) אפילו קלח של כרוב. **ממושכנת** "מרתהנה". ומע"פ שהיא משכנתא לסורה שעשיה שמעון לו מקבל המשכון דמים ודר ואוכל פירות עד זמן יודע שהקציעו עליו ואז חוזר המשכון לממשכן ואינו משלם כלום, וכאילו הוא שכירות

המוקדמים פסולים והמאוחרין כשרים א**אחד לוה מחמשה כותב**[1] **פרוזבול לכל אחד ואחד** ב**חמשה לווין מאחד אינו כותב אלא פרוזבול אחד לכולם: ו** ג**אין**א **כותבין פרוזבול אלא על הקרקע אם אין לו מזכה הוא**[2] **בתוך שדהו כל שהוא** ד**היתה לו שדה ממושכנת**◦

שינויי נוסחאות: 1 כותבין, ר"ש. 2 מזכהו בתוך, ר"ש, ר"מ.

מוקדמת, וכך נוסחתה, כמצלם שניא לין מפוק מרעא דלא בלע כפך. ומעלת שמין לו לשות בה עד מוס הזמן: **ואפוטרופין** הם הממונים המופקדים על היתומים. פְּעָמִים ממנה אותם האב ופעמים ממנים אותם בית דין, ויתבארו היטיב במקומם: **ורבי חוצפית** אומי רואה שיש מוכן עליו: **ז כוורת דבורים** "כור מלמ"ל שבה הדבש. ומה שאמר **הרי היא בקרקע** לענין שהיא נקנית בכסף ובשטר ובחזקה, כמו שהודענו מקלת מענין זה בפאה (פ"ג מ"ו), ובקנים מטלטלין על גבה, ושאר דיני הקרקעות: **והרודה ממנה בשבת** הוסף דבש ממנה, מפני שהוא לבעלו כמי שאחך נמא מן האדץ, ומשמבא לזה שנאמר (ש"ח יד כז) ויטבול אותה בדבש בערת הדבש, אמר, כמו שהכורת מן היער חייב כמו כן הרודה דבש בשבת חייב קילה: והכלל שלנו שקרקע והמחובר לקרקע אינו מיטמא בשום ענין מעניני הטומאה כמו שיתבאר במקומו (עוקצין פ"ג מ"ח). ומה שאמרו מכמיס **פטור** כוונתם זה פטור מן המיתה ומכל מקום חייב מלקות דרבנן. ומין הלכה כר' אליעזר: **ח** הלימוד הוא ממה שהיה בעיר כותבין עליה פרוזבול רבי חוצפית אומר **ה**כותבין לאיש על נכסי אשתו וליתומים על נכסי אפוטרופין: **ז** °כוורת דבורים[2] ר' אליעזר אומר הרי היא כקרקע וכותבין עליה פרוזבול ואינה מקבלת טומאה במקומה [1]והרודה ממנה בשבת חייב וחכמים אומרים [*3]אינה כקרקע ואין כותבין עליה פרוזבול ומקבלת טומאה במקומה והרודה ממנה בשבת פטור: **ח** [3]המחזיר חוב בשביעית יאמר לחבירו הרי שטרך מחול לך, אף על פי שלא כתב לו כלום הרי זה משובח. [כגון] נכסי מלוג שהוא אוכל פירות: **על נכסי אפטרופין.** שלווין לעורך היתומים, וליתומים אין להם קרקע. ובירושלמי[21] (שם) נעי[22] מהו לכתוב לאשה על נכסי בעלה [כשמיעה מן הלה] וכן ליתומין על נכסי האפטרופין[23]: **ז כוורת דבורים.** משנה זו נסוף עוקצין (מ"י) ושם פירשנוה, והכא אגב שביעית תני לה, והתם אגב טומאה [תני לה]: **ח המחזיר חוב בשביעית.** [בסוף שביעית כגון] ביום אחרון של שביעית, אי נמי בשמינית, דשעה אחרונה של שביעית משמטת דכתיב (דברים טו) מקץ שבע שנים. ותימה[23*] למען בסוף כל המצוות (שבועות מה.) והשביעית משמטת את השטרות ודיים בגמרא (שם מט.) מדכתיב וזה דבר השמטה אפילו ביבור משמטת, ונמה לי קרא לשטרות כיון דפטור מלשלם המלוה. ומתוך כך היה נראה לומר משמט אלא אם כן מחזיר החוב בשביעית, ומתניתין (כאן) ושוגיא דפרק השולח (גיטין לז: בשולחו לאשה בר מרמה) הכי לייטא לכאורה. ומיהו אמרינן בירושלמי (הל' ח) פשיטא דא מילתא, מלוה שהיא נעשית כפרעון אינה משמטת. והשתא ניחא ההיא דשטרות[24]. ושמעינן מינה דלכותה אלא נעשית כפרעון אע"פ שאין מחזיר החוב בשביעית משמטתה. ועוד אמר שמואל ברים מכות (ג.) המלוה את חבירו לעשר שנים שביעית משמטתו, ושמעת מן דרך להחזיר תוך זמנו, ואפילו הכי כיון לעבדה עליו שביעית שביעית משמטתו:

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

ומשכן לו נכסיו, כותבין לראובן על נכסיו דלוי שהיו ממושכנין לשמעון. ר' **חוצפית אמר כותבין לאיש על נכסי אשתו.** פי' כגון שהיתה אשתו יורשת והביאה לו קרקעות. **וכן ליתומין.** שאין להן קרקע **על נכסי אפוטרופוס. ז כוורת דבורים וכו'.** [בירושלמי]. א"ר אבהו בשם ריש לקיש טעמא דרבי אליעזר (ש"א יד) ויבוא העם אל היער והנה הלך דבש, וכתיב (שם) ויטבל אותה ביערת הדבש. ורבנן שפיר קאמר ר' אליעזר, ואמרי' דכולי עלמא כשמחוברת לקרקע כקרקע, מונחת על פי יתדות כולי עלמא מודו שאינה כקרקע, אלא כי פליגי במונחת על גבי קרקע, רבי אליעזר עביד לה כקרקע וכותבין עליה פרוזבול ואינה מקבלת טומאה במקומה והרודה ממנה בשבת חייב. שאין נמי בסוף תוספתא[א] עוקצין. **ח המחזיר חוב בשביעית.** פי' בסוף שביעית דהיינו בשנה ח'. פ"א המחזיר חוב שכבר עבר עליו שביעית, והאי בשביעית בזמן שהשביעית נוהגת[1], ומני רבי היא דאמר[2] וכו' עד שמוט בב' שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שנוהגת שמיטת קרקע נוהגת שמיטת כספים ובזמן שאינה נוהגת שמיטת קרקע אינה נוהגת שמיטת כספים[3]. **יאמר.** מלוה ללוה.

1 עיין רש"י גיטין לז ב (הגרנ"ז). 2 עיין בר"ש מ"ג. 3 בב"י נוסף כאן: לגובר'. וכתב הגרנ"ז דתיבה זו אין לה הסבר.

פירוש הרא"ש

שמכנה לאחר, לפיכך נתיב לו יש קרקע כותבין כדר' נתן כלשיטת פרק השולח (גיטין לז.): **על נכסי אשתו.** כגון נכסי מלוג שלה: **על נכסי אפוטרופוס.** כגון אם זה אפוטרופוס לעורך היתומים. וירושלמי קאמר שכותבין לאשה על נכסי בעלה: **ז הרי היא כקרקע.** ונקנית בכסף ובשטר ובחזקה וקונין על גבה נכסים שאין להם אחריות ואע"פ שאינם מחוברת לקרקע: **וכותבים עליה פרוזבול.** ואע"פ שאין המקום שלו גלא הטמיד כוותה בשלה אחר בלא יכיעתו לפילו העמיד ברשות אפילו לרבנן נמי בלא גרע מהשאיל לו מקום לקבור מתו וכיוצא בהן נכסי מלוג שהוא אוכל פירות: **ז כוורת דבורים.** משנה זו בסוף עוקצין (מ"י) ושם פירשנוה, והכא אגב שביעית תני לה, והתם אגב טומאה [תני לה]: **ח המחזיר חוב בשביעית.** [בסוף שביעית כגון] ביום אחרון של שביעית, אי נמי בשמינית, דשעה אחרונה של שביעית משמטת דכתיב (דברים טו) מקץ שבע שנים. ותימה[23*] למען בסוף כל המצוות (שבועות מה.) והשביעית משמטת את השטרות ודיים בגמרא (שם מט.) מדכתיב וזה דבר השמטה אפילו ביבור משמטת, ונמה לי קרא לשטרות כיון דפטור מלשלם המלוה. ומתוך כך היה נראה לומר משמט אלא אם כן מחזיר החוב בשביעית, ומתניתין (כאן) ושוגיא דפרק השולח (גיטין לז: בשולחו לאשה בר מרמה) הכי לייטא לכאורה. ומיהו אמרינן בירושלמי (הל' ח) פשיטא דא מילתא, מלוה שהיא נעשית כפרעון אינה משמטת. והשתא ניחא ההיא דשטרות[24]. ושמעינן מינה דלכותה אלא נעשית כפרעון אע"פ שאין מחזיר החוב בשביעית משמטתה. ועוד אמר שמואל ברים מכות (ג.) המלוה את חבירו לעשר שנים שביעית משמטתו, ושמעת מן דרך להחזיר תוך זמנו, ואפילו הכי כיון לעבדה עליו שביעית שביעית משמטתו:

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

ומשכן לו נכסיו, כותבין לראובן על נכסיו דלוי שהיו ממושכנין לשמעון. ר' **חוצפית אמר כותבין לאיש על נכסי אשתו.** פי' כגון שהיתה אשתו יורשת והביאה לו קרקעות. **וכן ליתומין.** שאין להן קרקע **על נכסי אפוטרופוס. ז כוורת דבורים וכו'.** [בירושלמי]. א"ר אבהו בשם ריש לקיש טעמא דרבי אליעזר (ש"א יד) ויבוא העם אל היער והנה הלך דבש, וכתיב (שם) ויטבל אותה ביערת הדבש. ורבנן שפיר קאמר ר' אליעזר, ואמרי' דכולי עלמא כשמחוברת לקרקע כקרקע, מונחת על פי יתדות כולי עלמא מודו שאינה כקרקע, אלא כי פליגי במונחת על גבי קרקע, רבי אליעזר עביד לה כקרקע וכותבין עליה פרוזבול ואינה מקבלת טומאה במקומה והרודה ממנה בשבת חייב. שאין נמי בסוף תוספתא[א] עוקצין. **ח המחזיר חוב בשביעית.** פי' בסוף שביעית דהיינו בשנה ח'. פ"א המחזיר חוב שכבר עבר עליו שביעית, והאי בשביעית בזמן שהשביעית נוהגת[1], ומני רבי היא דאמר[2] וכו' עד שמוט בב' שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים, בזמן שנוהגת שמיטת קרקע נוהגת שמיטת כספים ובזמן שאינה נוהגת שמיטת קרקע אינה נוהגת שמיטת כספים[3]. **יאמר.** מלוה ללוה.

1 עיין רש"י גיטין לז ב (הגרנ"ז). 2 עיין בר"ש מ"ג. 3 בב"י נוסף כאן: לגובר'. וכתב הגרנ"ז דתיבה זו אין לה הסבר.

עין משפט נר מצוה

ה מיי' פ"ע מהלכות שמיטה ויובל הל' כ טוש"ע או"מ סי' סז סעיף כה. ו מיי' פכ"ג מהל' שבת הל' ו סמג לאוין סה טוש"ע או"ח סי' שכח סעיף יג. ז* טוש"ע או"מ סי' לה סעיף ג ד נכנה. ז מיי' פ"ט מהל' שמיטה ויובל הל' כה סמג לאוין עה [ועשין קמט] טוש"ע או"מ סי' סז סעיף לו.

מסורת הש"ס

ב) עוקצין פ"ג מסנה י [ל"ג דף סה: ולף פ: ג) שבת דף קמח: גיטין דף לז:

רמב"ם דפוס ישן

כרוב: **ממושכנת.** ואע"פ שהיא משכנתא דסוריא שמנהגם לתת לו (לוקח) המשכונא (המעון יחד) ויאכל פירות עד זמן ידוע שיסכימו עליו ואז תחזור המשכונא לממשכן ולא יפרע כלום וכן היה כותב לו במשלם שניא אלין תיפוק ארעא דא בלא כסף שאין לו בה רשות עד ישלם הממון: **והאפוטרופין.** הם הממונים על היתומים שמינה אותם האב או בית דין ועוד נבאר דיניהם במקומם: **רבי חוצפית** איני רואה חולק עליו: **ז כוורת.** היא הכלי שיאספו בו הדבורים ויעשו בו דבש: ומה שאמר **הרי היא בקרקע.** לענין קנייתה בכסף ובשטר ובחזקה כמו שהודיענו קצת הענין הזה בפאה (פרק ג' מ"ו) ושיקנה מטלטלין על גבה ושאר דיני קרקעות: **והרודה ממנה בשבת.** מי שירדה הדבש ממנה שהוא לדעתו כמו שיתלוש צמח מן הארץ ואפשכתא בזה ויטבול אותה ביערת הדבש (שמואל א יד) אמר כמו שכורת עץ מן היער שחייב כן מי שירדה הדבש בשבת חייב סקילה: והעיקר אצלנו **שקרקע המחובר לא יטמא** בענין מעניני הטומאה כמו שיתבאר במקומו: ושאמרו חכמים **פטור** ר"ל פטור ממיתה וחייב מלקות [פי' מכת מרדות. תוי"ט] על כל פנים ואין הל' כר' אליעזר: **ח** הראיה ממה

הערות לר"ש

21 בהג' הגר"א: בעי מהו לכתוב לאפוטרופוס על נכסי יתומין נישמעינה מן הדא כותבין לאיש על נכסי אשתו, מהו לכתוב לאשה וכו'. 22 כ"י והגר"א. 23 צריך להגיה: וכן אפוטרופוס על נכסי היתומין, וכ"ה בירושלמי (הג' מהר"י לנדא). 23* מכאן עד סוף הדיבור ליתא בד"י. 24 עיין בר"ן שבועות ל"ב ע"ב (מדפי הרי"ף) המסביר תירוץ זה בהרחבה (רד"א סופר).

ליקוטים

ז. כוורת דבורים. במשנה.

יאמר לו המלוה **משמט אני. מ"מ אמר לו** המלוה **אף על פי כן** מי רוצה לפרוע [לך] **יקבל** [**חימנו**]. ובפרק השולח (גיטין לו:) ממרין דמלי ליה עד דלמר [ליה] הכי. ובירושלמי (שם) [ממרין] לשמור לו משמע מי בשפה רפה והימין פשוטה לקבל: **וזה דבר.** [לשומר] דבור בעלמא. ומדכתיב וזה דבר יתר על מצות שמיטת כספים, שנאמר וזה דבר הרוצה (דברים יט) אין לך מלת דבור גמור. ובקצה מרגיא בפ' מי שמת (ב"ב קמט.) לשיטת גיורא הוו ליה תריסר מלפי זוזי בי רבנן, ורב מרי בריה שומרו שלח בקדושה ולידתו בקדושה [הוה], ומר רבא בשמי ליקניהו [לב מרי ל]הנהו זוזי, ובעשר רבנן [שהם] לנפיק מוריתא מבי מיסר, ואמרי מי לא [היה] רוצה רבא שתהא רוח חכמים נוחה הימנו. ומחלק ר"ת בין המלוה שעשה לו טובה[25], לפקדון. ומכאי קשה היכי מיתוקמא מתני' בולידתו בקדושה, הא מתניתין בניו עמו קטני. ונראה להיכא דשומרו ולידתו שלא בקדושה רוח חכמים נוחה הימנו שמא יחזור לקורו, מיהו לכתבי יורם את הדבר תורה כדשמעינן התם (קידושין יז:) והכי מתחלה היה רוצה ליכתב. אבל שומרו שלא בקדושה ולידתו בקדושה לעין יורם את הדבר תורה ולא היה רוצה ליכתב [מעולם], אין שייך [בו] שמא יחזור לקורו. ועוד ר"ל דרב מרי בריה לשיטת הוא רב מרי בר רחל דפ' המוכר (יבמות קד מ:) דשמו מישרשיא, ובמו של שמואל היתה שנשבית ומעשרה משיטת בעודו נכרי ומכ"ש מתגייר, ולא שייך גירות בדב מרי בלל [דשמו ישרשיא היתה] ובמר מימיה שדינן ליה: **ירושלמי** (הל' ד). אמר ר' אלי(ע)עזר ובלבד לבניו. ר' יוסי בעי מהו ובלבד לבניו, אם יש לו בניס יחזיר לבניו ואם אין לו בניס יחזיר לבניו. ר' יוסי בעי מהו ובלבד לבניו, אם יש לו בניס יחזיר לבניו ואם אין לו בניס יחזיר לבניו. כיוצא בו מי שמת [קוף משפחתו] ואין לו יורש אלא אמו [הרי זה] לא יחזיר, ואם תורה[27] יחזיר לבניו. כיוצא בו מי שמת [קוף משפחתו] ואין לו יורש אלא אמו [הרי זה] לא יחזיר, ואם שנאמר **דבר.** כלומר משידבר בדבר זה היו בכך. וכל הענין מובן: **ט** אם נתגייר הגר ובניו הרי זה אינו יורשם ואינם יורשים אותו, לפי שהירושה אינה באה בקושטא שהיתה בישראל, בגון שנולד לו לגמר הגירות, כלומר שמהיה הורתו ולידתו בקדושה. והכלל אצלנו גר שמת ואין לו יורשים כל הקודם בנכסיו זכה (ב"ב קמב ע).

לו משמט אני א"ל אעפ"כ יקבל ממנו שנאמר (דברים טו) **וזה דבר השמטה כיוצא בו**[ד] **רוצה שגלה לעיר מקלט ורצו אנשי העיר לכבדו יאמר להם רוצה אני אמרו לו אעפ"כ יקבל מהם שנאמר** (דברים טו) **וזה דבר הרוצה: ט המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוחה הימנו° [הלוה]**[ה] **מן הגר שנתגיירו בניו עמו לא יחזיר לבניו ואם החזיר**

רוח חכמים נוחה הימנו. כגון לוה שמת למלוה קף על פי כן: **ואם החזיר רוח חכמים נוחה הימנו.** בפ"ק דקידושין (דף יז:) פריך מהא דתניא אין רוח חכמים נוחה הימנו, ומשני כגון שהורתו ולידתו בקדושה, כאן שהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה. ופירש שם בקונטרס היכא לידתו בקדושה מיתלף בישראל גמור. וקשה מרבא דפ' מי שמת (ב"ב קמט.) לשיטת גיורא הוו ליה תריסר מלפי זוזי בי רבנן, ורב מרי בריה שורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה [הוה], ומר רבא בשמי ליקניהו [לב מרי ל]הנהו זוזי, ובעשר רבנן [שהם] לנפיק מוריתא מבי מיסר, ואמרי מי לא [היה] רוצה רבא שתהא רוח חכמים נוחה הימנו. ומחלק ר"ת בין המלוה שעשה לו טובה[25], לפקדון. ומכאי קשה היכי מיתוקמא מתני' בולידתו בקדושה, הא מתניתין בניו עמו קטני. ונראה להיכא דשומרו ולידתו שלא בקדושה רוח חכמים נוחה הימנו שמא יחזור לקורו, מיהו לכתבי יורם את הדבר תורה כדשמעינן התם (קידושין יז:) והכי מתחלה היה רוצה ליכתב. אבל שומרו שלא בקדושה ולידתו בקדושה לעין יורם את הדבר תורה ולא היה רוצה ליכתב [מעולם], אין שייך [בו] שמא יחזור לקורו. ועוד ר"ל דרב מרי בריה לשיטת הוא רב מרי בר רחל דפ' המוכר (יבמות קד מ:) דשמו מישרשיא, ובמו של שמואל היתה שנשבית ומעשרה משיטת בעודו נכרי ומכ"ש מתגייר, ולא שייך גירות בדב מרי בלל [דשמו ישרשיא היתה] ובמר מימיה שדינן ליה: **ירושלמי** (הל' ד). אמר ר' אלי(ע)עזר ובלבד לבניו. ר' יוסי בעי מהו ובלבד לבניו, אם יש לו בניס יחזיר לבניו ואם אין לו בניס יחזיר לבניו. כיוצא בו מי שמת [קוף משפחתו] ואין לו יורש אלא אמו [הרי זה] לא יחזיר, ואם

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

משמט אני וכו'. רב הונא אמר בשפה רפה והימין פשוטה לקבל. **כיוצא בו** וכו'. פשוטה היא. **ט המחזיר חוב בשביעית** וכו'. **הלוה מן הגר** וכו' **עד ואם החזיר.** א"ר אלעזר ובלבד לבניו,

פירוש הרא"ש

משמעת אלא נרגע מאהרון של שביעית, אלא הכי פירושו המחזיר חוב בשביעית כלומר במיקור שביעית למאר שעברה עליה שביעית, יאמר לו משמט אני, המורה לומה עלי להשמיטו: **ואם אמר לו.** הלוה אעפ"כ אני רוצה ליתנם לך מותר לקבל ממנו, ובפ' השולח (גיטין לו:) קאמר דמלי ליה עד דלמר הכי. ירושלמי. יאמר לו משמט אני בשפה רפה והימין פשוטה לקבל שמאמר וזה דבר כלומר דיבור בעלמא ומדכתיב זה דבר שאין נריך אלא דבור אחד כלומר המשמעת גבי רוצה דקאמר לא יאמר אלא הדבר ויש שאמר שאמר וזה דבר הרוצה אין לך אלא דיבור לשון: **רוצה אני.** ירושלמי. א"ר יוסי הלא אמרה בר נש דמלי מלה מכילא פי' משכח אחת, והוא חוזל לאחר ואינון מוקרין ליה בנין תרתין נריך למימר להון [אלא] מכילא אלא מכיס: **ט המחזיר חוב.** שאומר שאעפ"כ מחזיר אע"פ שאמר לו משמט אני: **ואם החזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו.** בפ"ק דקידושין (דף יז:) פריך מבריית דתני בה רוח חכמים נוחה הימנו ומשני כגון שהורתו ולידתו אלא בקדושה כאן שהורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה, ופי' רש"י ז"ל התם, היכי לידתו בקדושה מיתלף בישראל גמור, וקשה לפירושו מהא דאמרינן בפ' מי שמת (ב"ב קמט.) לשיטת גיורא הוה ליה תריסר אלפי זוזי בי רבנן, ורב מרי בריה שורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה [הוה], ומר רבא בשמי ליקניהו [לב מרי ל]הנהו זוזי, ובעשר רבנן [שהם] לנפיק מוריתא מבי מיסר, ואמרי מי לא [היה] רוצה רבא שתהא רוח חכמים נוחה הימנו. ומחלק ר"ת בין המלוה שעשה לו טובה[25], לפקדון. ומכאי קשה היכי מיתוקמא מתני' בולידתו בקדושה, הא מתניתין בניו עמו קטני. ונראה להיכא דשומרו ולידתו שלא בקדושה רוח חכמים נוחה הימנו שמא יחזור לקורו, מיהו לכתבי יורם את הדבר תורה כדשמעינן התם (קידושין יז:) והכי מתחלה היה רוצה ליכתב. אבל שומרו שלא בקדושה ולידתו בקדושה לעין יורם את הדבר תורה ולא היה רוצה ליכתב [מעולם], אין שייך [בו] שמא יחזור לקורו. ועוד ר"ל דרב מרי בריה לשיטת הוא רב מרי בר רחל דפ' המוכר (יבמות קד מ:) דשמו מישרשיא, ובמו של שמואל היתה שנשבית ומעשרה משיטת בעודו נכרי ומכ"ש מתגייר, ולא שייך גירות בדב מרי בלל [דשמו ישרשיא היתה] ובמר מימיה שדינן ליה: **ירושלמי** (הל' ד). אמר ר' אלי(ע)עזר ובלבד לבניו. ר' יוסי בעי מהו ובלבד לבניו, אם יש לו בניס יחזיר לבניו ואם אין לו בניס יחזיר לבניו. כיוצא בו מי שמת [קוף משפחתו] ואין לו יורש אלא אמו [הרי זה] לא יחזיר, ואם תמורה מיחזיר דוקא

עין משפט נר מצוה

ח מיי' פ"ו מהלכות רוצח ומשמיח נפש הל' ז. ט מיי' פ"ט מהל' שמיטה ויובל הל' כח. י טוש"ע או"ח סי' קכו סעיף ב.

מסורת הש"ס

ד) מכות דף יב: ה) קדושין דף יז:

רמב"ם דפוס ישן

שאמר **דבר** כלומר מאחר שהוציא הדבר מפיו התירו וכל הענין הזה מבואר: **ט כשנתגייר הגר ובניו** לא יירשם ולא יירשו אותו שהירושה היא בקורבה שתהיה בישראל כגון שנולד לו בן אחר הגרות והעיקר בידינו שהגר כשימות ואין לו יורשים כל הקודם בנכסיו זכה: ועניין שאמר **לא יחזיר.** ר"ל שלא נתחייב מן הדין להחזיר לבניו מפני שזכה בו: **ואם החזיר רוח חכמים נוחה ממנו.** ענינו שהחכמים אוהבים אותו על זה וישר בעיניהם מה שעשה אם היתה לידת הבנים בקדושה והנולדים כשהיה עכו"ם אין רוח חכמים נוחה מכל מי שיחזיר אליהם:

הערות לר"ש

25 כיון שעשה לו העובד כוכבים חסד שהלוה לו יפעה עמו חסד ויתן לבניו, שלא ישלם רעה תחת טובה (תוס' קידושין יב"ב שם). 26 בהג' הגר"א תיבות "שלא תאמר" מחוקות, ונכתב במקומם: מהו לבניו ולא ליורשים אחרים. 27 בהג' הגר"א: דבר תורה לא יחזיר אלא לבניו.

לקוטים

ח. במשנה. **המחזיר החוב בשביעית, יאמר לו משמט אני א"ל אעפ"כ יקבל ממנו.** עיין בר"ש שמביא דברי הגמ' גיטין (לו:) דתלי לי' עד דיאמר לו הכי. ודעת רש"י דיתלהו על העץ, עד שיאמר לו כן. ועיין בראי"ש שם מה שהקשה על רש"י, ופירש פי' אחר, וכבר הובא ב' הדעות בטוח"מ סי' סז סל"ו, וע"ש בש"ך שכתב שהב"ח פי' דברי רש"י, והעושה כן ה"ז זריז ונשכר. ובאמת ק"ל בזה, כיון דשביעית משמט ה"ל כתלוהו ויהיב דלא מועיל. וחפשתי ומצאתי שרמז לזה הדרישה בטח"מ שם. אך באמת י"ל כיון דרצון חכמים היה שזה ישלם לו, משום שלא תנעל דלת, הוה כמחויב בדין לומר כן, וכל שמחויב בדין לא הוה תלוהו ויהיב, כמ"ש התר' בב"ב (מח.) ד"ה אילימא, ויוצדק יותר סברא לפ"ד הרמב"ם פ"ו מגירושין, אהא דמועיל כפיה גבי כתבו וגבי גט ע"ש ודו"ק. (ענני שמואל)

אמר לו אעפ"כ יקבל. רשאי, וכן הא דבסמוך [ברוצה] רשאי לקבל אם ירצה (יעב"ץ). **ט.** במשנה. **רוח חכמים נוחה הימנו.** עיין רש"י ב"ק (צד:), ורש"י ב"מ (מח.) (מים חיים).

ר״ל שמינו מיד מכח הדין וכפיית הדיינים להחזיר לגניו כיון שזכה בו: ומפ עמה לפיס משומת הדין והמזיר **רוח חכמים נוחה הימנו**, עניינו שהחכמים שבעי רצון ממנו, ופעמו הגון בעיניהם, מס היתה לידם הכפיה שנקשתה. אבל הנולדים בגיות אין רוח חכמים נוחה מן המחזיר להם: **וכל המטלטלין נקנין במשיכה** וכל זמן שמינו מוכן יכול כל אחד מהם לחזור מחותו מקח לפילו אחר ממן דמים. ויתבאר זה במקומו (קדושין כו ב, וב״ב קו ב). אלן מי **שמקיים דבריו** ומחייב עלמו במקח וממכר בהסכמה והנחמה מע״פ שאין שם משיכה רוח חכמים נוחה הימנו, ואמנו עליהם השלום (ב״מ מט ח) והיו לדן (ויקרא לט טז) שיהא הין שלך לדק, ר״ל שם הנחמת דבר קיימתו. והיו בלשון הן:

בריך רחמנא דסייען

רוח חכמים נוחה ממנו[3] **כל המטלטלין נקנין במשיכה**[4] **וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה הימנו:**

סליק מסכת שביעית

המזיר רוח חכמים נוחה הימנו. פירוש. שלא תאמר לגניו [דוקא] ולא לגנותו, הוא"ל[28] ואין ירוחתו דבר מוחה[29]: **כל המטלטלין נקנין במשיכה**. נפרק המוכר את הספינה (ב״ג דף פו.) אמרינן לא שנו אלא דברים שאין דרכן להגביה, אבל דברים שדרכן להגביה הגבהה אין במשיכה לא: **וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה הימנו**. [משמע] הא שאינו מקיים את דבריו רוח חכמים נוחה הימנו: ולאו משום למיכא לישנא, להא נפרק הזהב (ב״מ דף מט.) אמר רב דבריס אין בהן משום ממוסרי אמנה. ונפ״ק דקידושין (סה) גבי גר [את הגר], אשמעין [דמיני] דהדיא ואם המזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו, ולישנא לישנא אלא [כלומר] אין חכמים ממזיקים לו טובה שלא אליכיוהו לכך: **ובירושלמי** (סה) אמר רב כל אלא אמר לגר בייתי ליתן ממנה לגר גם ליגע[30] מזר בי, ובעי למימר דממני דקמני משיכה[31] פליגא אדרב[32]. ומשני ממן למדת הדין הוא ומה דרב נהיג למדת מסידות:

סליק פירקא וסליקא להא מסכת שביעית

פירוש מהר״י בן מלכי צדק

כלומר אם יש לו בנים ובנות יחזיר לבניו ואם אין לו בנים יחזיר לבנותיו, שלא תאמר הואיל ואין ירושת הגר דבר תורה יחזיר לבניו ולבנותיו[1]. כיוצא בו מי שמת סוף משפחתו ואין לו יורש אלא אמו לא יחזיר ואם החזיר לאמו רוח חכמים נוחה הימנו. **כל המטלטלין נקנין במשיכה**. אם נתן המעות ולא משך הפירות, מוכר יכול לחזור בו ומקבל מי שפרע, ואם לא קיבל מעות אלא אמר בדיבורו כך וכך אני נותן לך בכך וכך, אם חזר בו לא קאי במי שפרע אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו. **וכל המקיים את דברו רוח חכמים נוחה הימנו**. כדרב. דרב אמר כד אנא אמר לבני ביתי ליתן מתנה לבר נש לא הדרנא בי. ולא שהדין כך אלא שרב היה נוהג מדת חסידות.

1 עיין בפני משה ובספר ניר.

סליק מסכת שביעית

פירוש הרא״ש

לגניו, כיוצא בו מי שמת סוף משפחתו ואין לו יורש שלא ממו הרי זה לא יחזיר: **כל המטלטלין נקנין במשיכה**. דבריס שאין דרכן להגביה אבל דבריס שדרכן להגביה אין נקנין אלא בהגבהה, נפרק המוכר את הספינה (ב״ג פו.): **וכל המקיים דבריו רוח חכמים נוחה הימנו**. משמע הא שאינו מקיים אין רוח חכמים נוחה הימנו ואלו משום למיכא לישנא אחרינא, נפרק הזהב (ב״מ מט.) דבריס אין בהם משום ממוסרי אמנה, ובכי נמי אמרינן בפ״ק דקידושין (יח:) גבי גר את הגר ואם המזיר אין רוח חכמים נוחה הימנו ולישנא אלא לישנא אחרינא למיכא לישנא אלא לכלומר אין חכמים ממזיקין לו טובה שלא אליכיוהו לכך:

עין משפט נר מצוה

כ מיי׳ פ״ג מהל׳ מכירה הל׳ ג סמג עשין פב טוש״ע חו״מ סי׳ קמ סעיף ג. ל מיי׳ פ״ז מהל׳ מכירה הל׳ ה סמג עשין פב טוש״ע חו״מ סי׳ רד סעיף ו׳.

רמב״ם דפוס ישן

וכל המטלטלים נקנים במשיכה. וכל זמן שלא ימשוך יכול כל אחד מהם לחזור באותה סחורה ואפי׳ אחר נתינת הממון ועוד יתבאר זה במקומו: אבל **כל המקיים דברו** ויחייב עצמו להיות משאו ומתנו באמונה ולא יחזור בו ואע״פ שאין שם משיכה רוח חכמים נוחה הימנו ואמרו ע״ה (ב״מ פ״ד דף מט) איפת צדק והין צדק הין שלך יהיה צדק ר״ל כשתדבר דבר השלימהו לטוב:

סליקא לה מסכת שביעית

הערות לר״ש

28 כ״י. ובד״י: ולא לבנותיו דאין לה ירושה דבר תורה.
29 עיין ברש״ס ובמהר״א פולדא. 30 פי׳ כמו לית אנא (הגרנ״ה). 31 כ״י. ובדפוס״י: דקתני [אימתי כו׳] פליגא. 32 בהג׳ הגר״א נוסף: ומשני והדר אמר מיחלפא שיטתיה דרב דחד ב״נ יהיב ערבון על מילתא ויקרת ולא חייבו ליתן אלא נגד ערבונו.

ליקוטים

[שייך לעיל עמוד נו]

ט. במשנה. **וכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל כו׳**. ע״ר בר״ש בישוב המשנה שלא תסתור מה שאמרו בירושלמי ע״ז דהוי שופך דמים, ולענ״ד דמתניתין קאי על הא דתני לעיל (מ״ז) מי שיש לו מזון ב״ס לא יטול כו׳ יד״ס כו׳ מאתים כו׳ חמשים זוז כו׳, וע״ז אמר כאן וכל מי שצריך ליטול, דהיינו שיש לו דרך משל פחות מחמשים זוז (וכן באינך) דצריך ליטול, ורשאי, ואעפ״כ אינו נוטל בחשבו עתה יש לי לאכול משלי. ואף שאיננו מספיק לי לשנה יבטח על השי״ת שישלח לו ריוח במשך השנה (וכמאמרם ז״ל בסוטה בסוף (דף מח) כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר אינו אלא מקטני אמנה), ולכן שפיר סיים התנא עליו הכתוב אומר ברוך הגבר אשר יבטח בה׳. ועמ״ש בקדושין כ״ז א׳ בס״ד (רש״ש). **וכל מי שצריך ליטול ואינו נוטל כו׳**. כתבו הר״ש והרע״ב דהיינו [דוקא] בשאפשר לו להסתפק בדוחק קצת ע״י מלאכה אבל באי אפשר לו להסתפק ואינו נוטל אמרינן בירושלמי דהרי זה שופך דמים. וע״ל דהכא מירי ביש לו בית למכור או כלי תשמיש, ומקרי צריך ליטול כיון דאין מחייבין אותו למכור כדתני לעיל (מ״ח) ואם הוא מוכר ביתו וכלי תשמישו ואינו נוטל אינו מת וכו׳, עד שיפרנס אחרים ועליו הכתוב אומר ברוך הגבר אשר יבטח בה׳ והיה ה׳ מבטחו וגו׳, דלעיל מיניה כתיב ארור הגבר אשר יבטח באדם וגו׳ ומן ה׳ יסור לבו, והיינו מי שא״צ לו ליטול והוא נוטל משל אדם, ובהיפך קאמר במי שצריך ליטול ואינו נוטל [עליו הכתוב] אומר ברוך הגבר אשר יבטח בה׳, ומה כתיב ביה והיה כעץ שתול על (פלגי) מים, שיהיו מזונותיו בריוח. ועל יובל ישלח וגו׳, היינו שמפרנס גם אחרים, על שם שלח לחמך על פני המים. ולא יראה כי יבא חום והיה עלהו וגו׳, היינו שימות מתוך הזקנה (ח״א מהרש״א). **וכן דיין שדן דין אמת לאמתו וכו׳**. פירוש אמת [לאמתו], כתבנו בפ״ק דב״ב [ח:] דבדברי התוס׳ מוכח דבדין מרומה אין לדיין לדון לפי שנראה אמת אלא שיחתוך את האמת לפי אמיתת הענין ע״ש באורך, וע״ז קאמר הכא דמי שדן דין אמת לאמתו הוא נעשה שותף להקב״ה כדקאמרינן התם, והוא בכלל ברוך הגבר אשר יבטח בה׳ והיה ה׳ מבטחו, והיפך שאין דן דין אמת לאמתו הוא הנוטל שכר לדון יותר מכדי בטלה דהוה בכלל מקבל שחד, והוי בכלל ארור הגבר אשר יבטח באדם וגו׳ (ח״א מהרש״א). **כל מי שאינו לא חגר כו׳ ועשה עצמו כו׳**. נראה דמיירי גם בצריך ליטול והיו נותנין לו אלא שעושה עצמו חגר, שפירושו בלשון תרגום לאו דוקא פסח, אלא כל בעל מום, כמו שפירש הערוך בערך חגר כבד פה וגו׳ ת״י חגר פומאי, וכן ערל שפתים ת״י חגר מחלל ע״ל. שעל כן הוא עושה עצמו בעל מום, ופרט סומא ופסח שהן מומין גדולים כאלו א״א לו לדדוף אחר הצדקה שהוא סומא או פסח, ועושה כן כדי שיהו הבריות מרחמין עליו ביותר ויתנו לו יותר מכדי צרכו עכשיו, וע״כ אמר שעונשו כן שיהיה כאחד מהם שאז יתנו לו יותר מכדי צרכו עכשיו. ומייתי מקרא שנא׳ צדק צדק תרדוף וגו׳, נראה דהכי פירושו צדק, כשאתה צריך ליטול צדקה טול אותה בצדק וביושר, דהיינו שאם אתה בריא ולא סומא ולא פסח ותוכל למצוא צדקה כדי צורך ברדיפה אחריה, תרדוף, ולא תעשה עצמך סומא או פסח כאילו לא תוכל לדדוף אחר הצדקה כדי שירחמו עליך ביותר ליתן לך יותר מכדי צרכך שלא בצדק וביושר. ואמר למען תחיה, שלא תבקש ליטול צדקה רק למען תחיה, דהיינו כדי חיותך וצרכך ולא ביותר מכדי חיותך וצרכך, ומדמיי ליה נמי כל דיין שלוקח שוחד ומטה כו׳, דמותר לדיין ליטול שכר בטלה, אבל בביותר מכדי צורך בטלה אפילו לדון דין אמת וצדק אסור, דהוה בכלל מקבל שוחד, כדאמרינן פרק שני דייני גזירות (כתובות קה.). ואמר שגם זה אינו מת מן הזקנה כו׳ בהני תרתי בבי בעושה עצמו סומא כדי לקבל צדקה יותר מכדי צרכו, ובנוטל שכר לדון יותר מכדי צרכו, קאמר שעונשן שוה, דהיינו שאינו מת מן הזקנה, גם שיזכה לזקנה אינו מת עד שיבא לידי כך שיהיה סומא ובעל מום, אבל לעיל באינו צריך ליטול כלל לא קאמר האי לישנא דאינו מת מן הזקנה כו׳ אלא אינו נפטר מן העולם כו׳, שזה שאינו צריך כלל ונוטל ודאי דעונש שלו מרובה ולא בא לידי זקנה כלל עד שיצטרך לבריות, והוסיף על הלוקח שוחד ומטה את הדין, דהיינו כמ״ש דאף בנוטל שוחד ושכר יותר מכדי בטלה כדי לשפוט צדק, כי השוחד יעור משקבל שוחד א״א שלא יטה כו׳ כפירש״י בחומש ע״ש, ומשום איקרובי דעתא דכאמרי׳ פרק שני דייני גזירות, ופשטיה דקרא ודאי לענין סימוי עיני השכל הוא, גם שנטלו לשפוט צדק השוחד מסמא עיני השכל ודעתו ומטה את לבו להפך בזכות הנותן ודומיא דיסלף דברי צדיקים, מ״מ משמע ליה נמי סימוי ועורון ממש דאינו מת מהזקנה עד שעיניו כהות, והיינו מדכתיב בהאי לישנא יעור עיני חכמים וגו׳, והכי אמרי׳ בהדיא פרק שני דייני גזירות כמה סמיות עיניהם של מקבלי שוחד שנוטלין שוה פרוטה ומסמין עיניהם כו׳ שנאמר יעור פקחים, דיוצא לשנים שמסמא עיני השכל שלהם מבלי הבין ומסמא עיניו ממש ודו״ק (ח״א מהרש״א).

ספר

דרך אמונה

על הרמב"ם

הלכות שמיטה ויובל

מאת רשכבה"ג מרן שר התורה

הגאון רבי **חיים קניבסקי** שליט"א

מהדורת שיח אמונה

עם ביאורים והערות, תשובות והוראות
משאר ספרי רבינו ומגדולי הפוסקים

נערכו על ידי חבר תלמידי חכמים בראשות בנו

הגאון רבי **יצחק שאול קניבסקי** שליט"א

מכון להאדרת ספרי מרן רשכבה"ג
הגר"ח קניבסקי שליט"א

בני־ברק • ערב שנת השמיטה ה'תשפ"ב

בחוברת זו נדפסו רק העמודים השייכים ללימוד החודשי, עם עמודי ההערות המקבילים. בכל מקום בו צוין "המשך במילואים" וכן בחלק מהמקומות בהם צוין "המשך בעמוד הבא", ניתן למצוא את ההמשך בספר "דרך אמונה" החדש, מהדורת "שיח אמונה".

מכון להאדרת ספרי מרן רשכבה"ג
הגר"ח קניבסקי שליט"א
03-30-777-00
siach2323@gmail.com

© כל הזכויות שמורות

אין להדפיס, לצלם או לאכסן ספר זה או חלק ממנו
בכל אמצעי שהוא ללא רשות מהמו"ל

סדר ועימוד: גיוון עימוד ועיצוב מקצועי 052-768-2971 כריכה ושערים: נ. ויסקופף הדפסה וכריכה: דפוס אלון 02-5388938

ספר

דרך אמונה

והוא פירוש וביאור על ספר

משנה תורה סדר זרעים

אשר חיבר הנשר הגדול **רבנו משה ב"ר מיימון** זצ"ל

הלכות שמיטה ויובל

(כולל כל דיני שביעית, עבודה ואכילתו בקדושה, ושמיטת כספים, ודיני יובל,
שדה אחוזה, בתי ערי חומה, ערי הלוים)

והביאור נקרא **דרך אמונה** לבאר כל דברי רבנו הרמב"ם ז"ל מלוקט מספרי רבותינו המפרשים ז"ל, ומביא גם דעת יתר רבותינו הראשונים ז"ל בדינים אלו וגם מראה מקומות של כל הדינים שביארו רבותינו האחרונים ז"ל ובפרט מספרי מרן בעל החזו"א זצ"ל ומסקנתו בלשון צח וקצר למען ירוץ כל קורא בו ויוכל כל אחד לחזור על הלכות זרעים בזמן קצר בעזה"י:

עוד צירפתי בצדו כמה ענינים נחוצים ובשם **ביאור ההלכה** נקרא ובו מבואר כמה פעמים דברי ההלכה המובא בקיצור בדרך אמונה ממקורו וטעמו וראיתו, גם מפלפל בסוגיות הגמ' השייך להלכות אלו, וגם מה שהי' לי להעיר בדברי רבותינו ז"ל ולבאר מה שצריך ביאור:

גם תחת הדרך אמונה פתחנו שער רחב בשם **ציון ההלכה** ובו יצוין על כל דיבור ודיבור לדעת מבטן מי יצאו הפנינים האלו, גם לפעמים איזה הערות קצרות אשר לא נכנסו בביאור ההלכה וקנו מקומן כאן:

אמנם מבואר בההקדמה כי ח"ו להורות הלכה למעשה מספר זה כי לא נועד הספר רק בשביל לחזור ההלכות בקיצור למען יזכרוהו, וגם למצוא כל דין בנקל היכן מקומו, אך כשנוגע למעשה צריך לעיין כל דין במקורו או לשאול למורה הוראה:

חיברתי בעזה"י שי"ח בהגרי"י זללה"ה

שנת תשפ"א לפ"ק
נדפס בעיה"ק בני ברק ת"ו

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק תשיעי

[דר"א ס"ק כה]

אָסוּר לְתָבֵעַ הַחוֹב[85] אֶלָּא שֶׁאִם הֶחֱזִיר[86] אֵין צָרִיךְ לוֹמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי[87] וְכוּ', מַה שֶּׁלָּוָה בַּשְּׁבִיעִית אָסוּר לְתָבְעוֹ[88] וְכוּ', וְהָכִי קָיְמָא לָן[89].

85) ולשיטה זו, אם עבר ותבע את החוב, כתב ההתעוררות תשובה (ח"ד חו"מ סי' יב ד"ה והנה) שכבר עבר על האיסור בעצם התביעה, ואם הלה משלם מחמת תביעתו מותר לו לקבל את החוב.

86) ואף אם בית דין גבו מהלוה את החוב, כתב ההתעוררות תשובה (שם) שמותר למלוה לקבל את הממון.

87) בביאור דעת הרא"ש כתב בבה"ל (ד"ה אין), שגם לדבריו חלות השמטת החוב הוא רק במוצאי שביעית, ורק שסובר שאיסור תביעת החוב הוא מתחילת השנה השביעית.

88) והלואה שהלוה בשביעית, דעת הגר"נ קרליץ (מבי דינא שביעית עמ' ו) שלפי שיטה זו אין שום עצה שלא תשמט, שהלא לפי הרא"ש אסור לכתוב פרוזבול בשנת השביעית, משום שעצם כתיבת הפרוזבול יש בה משום 'לא יגוש', וכמו שכתב הרא"ש, והעצה היחידה היא להתנות על מנת שלא תשמטני בשביעית.

89) ואף אם הלוה אומר קים לי כדעת הרא"ש כדי להפטר מלשלם קודם מוצאי שביעית, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאינו יכול.

[דר"א ס"ק כו]

שֶׁמֵּיד שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה[90] אַף שֶׁעֲדַיִן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[91] אָסוּר לְתָבְעוֹ[92] וְכוּ', מְהַנֵּי תְּפִיסָה בְּסָפֵק מְמוֹן[93] וְכוּ', לֹא תִקֵּן הַלָּאו שֶׁכְּבָר עָבַר[94] וְכוּ', בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת מְשַׁמֵּט בַּלַּיְלָה[95].

90) וכשחלוק זמן השקיעה בין המקום שהמלוה נמצא למקום שהלוה נמצא, מבואר בדר"א להלן (ס"ק קכז) שיש להחמיר ולכתוב הפרוזבול בזמן היותר מוקדם משניהם, וראה בביאורים שם מה שנתבאר עוד בענין זה.

91) ואף ששביעית בזמן הזה רק מדרבנן וספק דרבנן להקל, ביאר רבינו (מכתבים, כת"י) שכיון שעיקרה של שביעית מהתורה, אין מקום להקל בזה.

ולענין מלוה הנוהג בענין זמן השקיעה כדעת ר"ת וכתב את הפרוזבול לאחר זמן השקיעה לדעת הגאונים, ראה בביאורים לדר"א להלן (ס"ק קכז).

92) ואם מחזיר את החוב קודם שקיעת החמה, אבל קיבל עליו קדושת החג של ראש השנה, כתב רבינו (מועדי הגר"ח ח"ב סי' תתיח) שיש להסתפק אם החוב נשמט כבר בקבלת התוספת חג. [וראה בביאורים לדר"א לעיל (פ"א ס"ק א) לענין שמיטת קרקעות כשקיבל עליו תוספת ראש השנה של שביעית או של שמינית].

ולמסור בעל פה את נוסח הפרוזבול בבין השמשות בערב ראש השנה של שמינית, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה רפ) שיתכן שאסור. [וראה בה"ל (ד"ה אין שביעית משמטת) שמצדד שעשיית הפרוזבול נחשבת כגביית החוב].

93) היא שיטת הרמב"ם (הל' בכורות פ"ב ה"ו), שבכל ספק ממון מועיל תפיסה, וכן פסק השו"ע (יו"ד סי' שטו), והרמ"א (שם) חולק ופסק שאין מועיל תפיסה בטענת ספק, וכן פסק הש"ך בספרו תקפו כהן (סי' א).

94) ובטעם הדבר כתב המנחת חינוך (מצוה תעז אות ז ו-יד), שהאיסור הוא עצם התביעה, וכמבואר בדר"א לעיל (ס"ק ד) שאף אם לא שילם הלוה כלל, עובר המלוה בלאו מחמת עצם התביעה, ולכן גם כשהחזיר את הממון לא תיקן את הלאו, וראה בביאורים לדר"א (שם).

95) כלומר, משמט מיד שמא כבר לילה (שיח השמיטה עמ' רלז בשם רבינו).

[ציה"ל ס"ק לח]

וְכֵן הֶעְתִּיק הַטּוּר[96] וְכוּ', שֶׁכֵּן דַּעַת מַלְכֵּי צֶדֶק[97].

96) חו"מ סי' סז.

97) וכמבואר בפירושו לשביעית (פ"י מ"ה), שמפרש כן את דברי התוספתא המובאים בבה"ל (ד"ה אין), וראה בבה"ל (שם) מה שהאריך בבירור דין זה לדעת הרא"ש.

[ציה"ל ס"ק לט]

בַּ"ח חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז[98].

98) הובאו דבריו בבה"ל שם, עי"ש מה שתמה עליו.

[ציה"ל ס"ק מ]

קָרְבַּן נְתַנְאֵל שָׁם חוֹלֵק עַל זֶה[99].

99) הובא בבה"ל שם.

[ציה"ל ס"ק מד]

שָׁם סְעִיף קָטָן ה' בְּשֵׁם הַתְּמִים[100] וְעַיֵּן פְּאַת הַשֻּׁלְחָן סְעִיף קָטָן צ"ר[101] וְכוּ', וְלִפְעָמִים מָסַר מִלֵּיהּ[102] אֲבָל מָרָן הַחָזוֹן אִישׁ זצ"ל לֹא נָהֵג כֵּן[103].

100) שכתב, שהירא וחרד יש לו להחמיר לעשות פרוזבול מערב שביעית.

101) שהביא דברי הגר"א בביאורו לחו"מ מכת"י (נדפסו בהשמטות לביאור הגר"א בסוף השו"ע), שכיון שיש מחלוקת בחשבון השנים מתי שנת השמיטה, וי"א שהיא שנה לפני השנה הנהוגה אצלנו (ראה רמב"ם לקמן פ"י ה"ב-ה"ו), לכן כדי לצאת ידי הספק יכתוב פרוזבול בערב ראש השנה של שנת השמיטה לפי מניננו שאנו מונים ע"פ פסק הרמב"ם (שם ה"ו), ויצא בזה ידי השיטות ששמיטה היא שנה קודם שלשיטתם זה סוף השנה השביעית. ולפי זה כתב הפאת השלחן, שיוצא גם שיטת הרא"ש לפי המנין הנהוג כיום.

102) דהיינו שאמר הדברים של נוסח הפרוזבול בעל פה, שיש הסוברים שאף זה מועיל, כמבואר בדר"א להלן (ס"ק קנב ואילך), וסבר הגרי"י קניבסקי שיש להקל כדעה זו בפרוזבול של ערב שביעית, וכמו כן נהג (ארחות רבינו ח"ג עמ' שלז) להקל בפרוזבול זה שיחתמו בו רק שני דיינים, כדעת הסוברים (ראה דר"א להלן ס"ק צד) שדי בזה. ולמעשה, כתב רבינו (מועדי הגר"ח ח"ב סי' תתי, שיח השמיטה עמ' רלט) שכן ראוי לכל אחד להחמיר לצאת ידי דעת הרא"ש, ויכול למסור בעל פה, ודעתו (שיח השמיטה שם)

[המשך במילואים עמוד 53]

שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה (כב) **וְשָׁם הוּא אוֹמֵר מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים בְּמוֹעֵד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת. מַה שָּׁם אַחַר שֶׁבַע** (כג) **אַף הַשְּׁמִטַּת כְּסָפִים אַחַר שֶׁבַע. לְפִיכָךְ הִלְוָה אֶת חֲבֵרוֹ** (כד) **בַּשְּׁבִיעִית עַצְמָהּ** (כה) **גּוֹבֶה חוֹבוֹ כָּל הַשָּׁנָה.** (כו) **וּכְשֶׁתִּשְׁקַע חַמָּה בְּלֵילֵי רִאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית אָבַד הַחוֹב: ה** (כז) * **שָׁחַט אֶת הַפָּרָה וְחִלְקָהּ** (כח) **עַל דַּעַת**

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

(כב) וְשָׁם הוּא אוֹמֵר. גַּבֵּי הַקְהֵל: (כג) אַף הַשְּׁמִטַּת כְּסָפִים אַחַר שְׁבִיעִית. הֵיכָנוּ סוֹף שְׁבִיעִית מְשַׁמֵּט וְכַנַּ"ל וּמִמֵּילָא רַק אַחַר שְׁבִיעִית יֵשׁ הָאִסּוּר לְתָבְעָ: **(כד) בַּשְּׁבִיעִית עַצְמָהּ.** רוֹצֶה לוֹמַר אֲפִלּוּ בַּשְּׁבִיעִית עַצְמָהּ וְכָל שֶׁכֵּן לִפְנֵי שְׁבִיעִית: **(כה) גּוֹבֶה חוֹבוֹ כָּל הַשָּׁנָה.** (לח) וְדַעַת הָרֹא"שׁ דְּכָל הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית אָסוּר לְתָבְעָ לְתָבְעָ הַחוֹב[85] אֶלָּא שֶׁאִם הֶחֱזִיר[86] אֵין צָרִיךְ לוֹמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי[87], אֲבָל יֵשׁ אִסּוּר לְתָבְעָ דִּכְתִיב 'לֹא יִגֹּשׂ' וְגוֹ' 'כִּי קָרָא שְׁמִטָּה' דְּהֵינוּ מִיָּד שֶׁקָּרָא שְׁמִטָּה, וְלָכֵן צָרִיךְ לִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית דְּהֵינוּ בְּסוֹף הַשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית, (לט) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּמִכָּל מָקוֹם מַה שֶּׁלָּוָה בַּשְּׁבִיעִית עַצְמָהּ יָכוֹל לִתְבָעָ כָּל הַשָּׁנָה גַּם לְהָרֹא"שׁ וְרַק מַה שֶּׁלָּוָה לִפְנֵי שְׁבִיעִית אֵין לִתְבָעָ, (מ) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּלְהָרֹא"שׁ גַּם מַה שֶּׁלָּוָה בַּשְּׁבִיעִית אָסוּר לְתָבְעָ[88], (מא) אֲבָל רֹב הָרִאשׁוֹנִים חוֹלְקִים עַל הָרֹא"שׁ וּסְבִירָא לְהוּ דְּיָכוֹל לִתְבָעָ כָּל הַשָּׁנָה (מב) וְהָכִי קָיְמָא לָן[89] (מג) וְיָכוֹל לִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל כָּל הַשָּׁנָה, (מד) וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ מְדַקְדְּקִין לִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל גַּם עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית לְצֵאת גַּם דַּעַת הָרֹא"שׁ: **(כו) וּכְשֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה.** (מה) הֵיכָנוּ שֶׁמִּיָּד שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה[90] אַף שֶׁעֲדַיִן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת[91] אָסוּר לְתָבְעוֹ[92] וְאַף אִם תָּפַס לֹא מֵהֲנֵי תְּפִיסָה וּלְדַעַת רַבֵּנוּ מֵהֲנֵי תְּפִיסָה בְּסָפֵק מָמוֹן[93] שֶׁאַף אִם לָקַח וְהֶחֱזִיר לֹא תִּקֵּן הַלָּוֹאוֹ שֶׁכְּבָר עָבַר[94] וַהֲוָה לֵיהּ רַק סָפֵק מָמוֹן וּמֵהֲנֵי תְּפִיסָה לְרַבֵּנוּ, (מו) וְאִם הִלְוָה לוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת מְשַׁמֵּט בַּלַּיְלָה[95] מִסָּפֵק וּלְעִנְיַן תְּפִיסָה דֵּינוֹ כְּנַ"ל: **ה (כז) שָׁחַט אֶת הַפָּרָה וְחִלְּקָהּ.** (מז) בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית לַלּוֹקְחִים וּבְהַקָּפָה, וּשְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת בְּסוֹפָהּ וְכַנַּ"ל: **(כח) עַל דַּעַת שֶׁהַיּוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה כו'.** וּמִמֵּילָא כְּבָר לֹא יְשַׁמֵּט הַחוֹב שֶׁכְּבָר נִכְנְסָה הַשָּׁנָה הַשְּׁמִינִית:

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

בַּשְּׁבִיעִית, וּלְפִי דְּבָרָיו לֹא יִתָּכֵן מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בְּסוּגְיָא דְּסַנְהֶדְרִין דַּהֲרֵי הָתָם מִירֵי בְּהַלְוָאַת שְׁבִיעִית עַצְמָהּ, אָמְנָם דְּבָרָיו תְּמוּהִים מְאֹד דְּמַאי קָשְׁיָא מַהֲהִיא מִשְׁנָה הָא הָתָם מִירֵי בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית מִדְּאָמַר וְאִם לָאו אֵינוֹ מְשַׁמֵּט, וּבְהֶדְיָא אָמְרִינַן בְּשַׁבָּת קמ"ח ב' דְּבָרִישָׁא צָרִיךְ לוֹמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי וּבַסֵּיפָא אֵין צָרִיךְ לוֹמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי עַיֵּן שָׁם, וְהֵיכָנוּ בְּמוֹצָאֵי שְׁבִיעִית כִּדְכָתַב הָרֹא"שׁ עַצְמוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְעֵיל, וְאִם כֵּן מַאי קָשְׁיָא מִשָּׁם הָרֵי אִם הֶחְדִּישׁ מֵעֲבָר מְשַׁמֵּט מִיָּד הַחוֹב לְעִנְיַן 'לֹא יִגֹּשׂ' וּבָעֶרֶב לְעִנְיַן מְשַׁמֵּט אֲנִי[105], וְאִם לָאו הָרֵי הָיָה מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית נִמְצָא שֶׁאֵין הַחוֹב נִשְׁמָט, וְכַנִּרְאֶה שֶׁלָּוָה כֵּנִן הַקַּרְקַע נִתְנָאֵל בְּגִטִּין שֶׁכָּתַב שֶׁדְּבָרָיו תְּמוּהִים וְצַע"ג, וְגַם בְּקַרְקַע נִתְנָאֵל דָּחָה שָׁם דְּבָרָיו וְתָמַהּ מַה חִלּוּק יֵשׁ בֵּין הַלְוָאַת שְׁבִיעִית לְהַלְוָאַת עֶרֶב שְׁבִיעִית, וְעוֹד אֲמַאי לֹא תֵּרֵץ הָרֹא"שׁ כָּךְ אֶת הַפְּסוּקִים עַיֵּן שָׁם, וְעוֹד יֵשׁ רְאָיָה לְדַעַת הָרֹא"שׁ ז"ל מִלְּשׁוֹן הַגְּמָרָא בְּבָא מְצִיעָא מ"ח ב' הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן וְנִכְנְסָה הַשְּׁמִטָּה, וְקָשָׁה לְשׁוֹן 'וְנִכְנְסָה הַשְּׁמִטָּה' הָרֵי שְׁבִיעִית אֵינָהּ מְשַׁמֶּטֶת אֶלָּא בְּסוֹפָהּ וְאַמַּאי קָאָמַר וְנִכְנְסָה הַשְּׁמִטָּה הֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר וְיָצְתָה הַשְּׁמִטָּה אוֹ וְהִגִּיעָה הַשְּׁמִטָּה, אֲבָל לְדַעַת הָרֹא"שׁ ז"ל אָתֵי שַׁפִּיר דְּמִיָּד שֶׁנִּכְנְסָה הַשְּׁמִטָּה אָסוּר לוֹ לִתְבָעָ הַחוֹב וּמִמֵּילָא יִשְׁמֶט הַחוֹב בְּסוֹף שְׁמִטָּה וְלָכֵן נָקַט הַאי לִשְׁנָא נָקָל זֶה הִדְפַּסְתִּי כְּבָר בְּסֵפֶר שִׂיחַ הַשָּׂדֶה[106] קֶנְטְרֶס הַלְקוּטִים סִימָן ג'], וּלְדִינָא כְּבָר כָּתַבְנוּ בְּדֶרֶךְ אֱמוּנָה שֶׁרֹב הַפּוֹסְקִים לֹא סְבִירָא לְהוּ כְּהָרֹא"שׁ, וּלְשׁוֹן 'וְנִכְנְסָה הַשְּׁמִטָּה' צָרִיךְ לוֹמַר דְּהַכַּוָּנָה שֶׁנִּכְנַס סוֹף הַשְּׁמִטָּה, וְהַהִיא דְּסַנְהֶדְרִין צָרִיךְ לוֹמַר כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְעֵיל דְּהַלְוָה אֵין דַּרְכּוֹ לִלְווֹת בִּזְמַן הַזֶּה דְּכִאלּוּ מְבַקֵּשׁ מֵהַמַּלְוֶה מַתָּנָה שֶׁיּוֹדַע שֶׁעָלוּל מֵאֹד לְהַפְסִיד וְאָף עַל גַּב דְּבֵידוֹ לִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל שָׁמָא יִשְׁכַּח לִכְתֹּב וְלָכֵן מִתְבַּיֵּשׁ לִלְוֹת אִז וְצַע"ק: * **שָׁחַט אֶת הַפָּרָה כו'.** בְּשַׁבָּת קמ"ח ב' פְּלִיגִי רַבָּה וְרַב יוֹסֵף אִם הַלְוָאַת יוֹם טוֹב נִתְּנָה לִתְבָעָ וּפָסְקוּ רֹב הַפּוֹסְקִים כְּרַבָּה דְּנִתְּנָה לִתְבָעָ אֲבָל רַבֵּנוּ חֲנַנְאֵל פָּסַק כְּרַב יוֹסֵף[107] (וְהוּבָא גַּם כֵּן בְּרִי"ף), וּלְדִבְרָיו צָרִיךְ לְפָרֵשׁ דְּהָא דְּאָמַר בַּמִּשְׁנָה[108] אֵינוֹ מְשַׁמֵּט הֵיכָנוּ שֶׁאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי כְּשֶׁמַּחְזִיר לוֹ אֲבָל לִתְבָעָ בְּלָאו הָכִי אֵין יָכוֹל לִתְבָעָ זֶה, וְאִם נִתְעַבֵּר אֲלוּל דְּמִשְׁמֵט הֵיכָנוּ דְּצָרִיךְ לוֹמַר לוֹ מְשַׁמֵּט אֲנִי אִם מַחְזִיר כֵּן

צִיּוּן הַהֲלָכָה

(לח) רֹא"שׁ פֶּרֶק ד' דְּגִטִּין סִימָן כ' וְכֵן הֶעְתִּיק הַטּוּר[96] וְכֵן דַּעַת בַּעַל הָעִטּוּר בְּשַׁעַר פְּרוּזְבּוּל וְעַיֵּן כְּפִתּוֹר וָפֶרַח פֶּרֶק נ' שֶׁכֵּן דַּעַת מַלְכֵּי צֶדֶק[97] שֶׁצָּרִיךְ לִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל בַּשִּׁשִּׁית עַל כָּל פָּנִים וְיֵרֵא קַיָּם כָּל הַשְּׁבִיעִית וְאִם כְּתָבוֹ עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁמִינִית יָצָא: (לט) בְּ"ח חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז[98] וְקַרְבָּן נְתַנְאֵל בְּרֹא"שׁ שָׁם אוֹת א' בְּשֵׁם הֶרְדְּבָ"ז: (מ) קַרְבָּן נְתַנְאֵל שָׁם חוֹלֵק עַל זֶה[99]: (מא) תְּשׁוּבוֹת הָרַשְׁבָּ"א חֵלֶק ב' סִימָן שי"ד (וְהֵבִיא כֵּן גַּם בְּשֵׁם רַשַׁ"י) וּבִתְשׁוּבוֹת הַמֵּיְחָסוֹת סִימָן צ"ח וְכֵן דַּעַת הֶרְמַבַּ"ן בְּדִבְרֵים ט"ו א' וּבַעַל הַתְּרוּמוֹת וְהֶחְנוּךְ (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר שִׁמְטַת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד פ"ב) וּכְדַעַת רַבֵּנוּ: (מב) חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף ל': (מג) שָׁם סְעִיף ל"א: (מד) עַיֵּן פְּתְחֵי תְּשׁוּבָה שָׁם סְעִיף קָטָן ה' בְּשֵׁם הַתְּמִים[100] וְעַיֵּן פְּאַת הַשֻּׁלְחָן סְעִיף קָטָן צ"ו[101] וְכֵן נָהֲג אאמו"ר זללה"ה וְלִפְעָמִים מָסַר מִלְּיהּ[102] אֲבָל מָרָן הַחָזוֹן אִישׁ זצ"ל לֹא נָהֲג כֵּן[103]: (מה) מִנְחַת חִנּוּךְ מִצְוָה תע"ז: (מו) שָׁם, וּמַה שֶּׁכָּתוּב בַּעֲרָכִין כ"ח ב' הַשְּׁבִיעִית וְהַיּוֹבֵל מְשַׁמְּטִין כְּאֶחָד, הֵיכָנוּ דְּקַמָּי שְׁמַיָּא גְּלֵיָא דִּמְשַׁמְּטִין כְּאֶחָד אֲבָל בְּשָׁדוֹת יִתָּכֵן שֶׁלֹּא יֵצֵא הַשָּׂדוֹת עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים מִסְפָּק[104] וְצַ"ע: (מז) רַשַׁ"י שַׁבָּת קמ"ח ב':

ריח הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

שֶׁהַיּוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית (כט) **וְנִתְעַבֵּר אֱלוּל וְנִמְצָא אוֹתוֹ הַיּוֹם סוֹף שְׁבִיעִית** (ל) **אָבְדוּ הַדָּמִים.** (לא) **שֶׁהֲרֵי עָבְרָה שְׁבִיעִית עַל הַחוֹב: ו שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אֶת הַמִּלְוֶה**

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

מִבֹּאָר בַּגְּמָרָא שָׁם, וְהִנֵּה בַּגְּמָרָא שָׁם פָּרִיךְ לְמַאן דְּאָמַר הַלְוָאַת יוֹם טוֹב לֹא נִתְּנָה לְתֶבַע [וְגַזֵּרָה דִּלְמָא אָתֵי לְמִכְתַּב] מֵהָא דְּהַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וְחֶלְקָהּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אִם הָיָה הַחֹדֶשׁ מְעֻבָּר מְשַׁמֵּט, אִי אָמַרְתְּ בְּשִׁלְמָא נִתְּנָה לְתֶבַע מִשּׁוּם הָכִי מְשַׁמֵּט דְּקָרְנִין בֵּיהּ ׳לֹא יִגֹּשׁ׳ אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ לֹא נִתְּנָה לְתֶבַע אַמַּאי מְשַׁמֵּט, כֵּן הוּא גְּרָסָא הַיְשָׁנָה וְרַשׁ״י ז״ל מָחַק גְּרָסָא זוֹ וְהָרַמְבַּ״ן ז״ל וְהָרַשְׁבָּ״א ז״ל מְקַיְּמִין הַגְּרָסָא, וְהָכִי פֵּרוּשׁוֹ דְּאִי לֹא נִתְּנָה לְתֶבַע בְּבֵית דִּין דִּבְלֹא דִּין שְׁבִיעִית אֵין בּוֹ תּוֹרַת נְגִישָׁה אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת כְּמוֹ מִלְוֶה לְעֶשֶׂר שָׁנִים שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּט[113] מִשּׁוּם דְּהַשְׁתָּא בְּשָׁנַת הַשְּׁמִטָּה לֹא קָרְנִין בֵּיהּ ׳לֹא יִגֹּשׁ׳, וּמִבֹּאר מִזֶּה דְּלָאו דַּוְקָא כְּגוֹן מִלְוֶה לְעֶשֶׂר שָׁנִים דַּאֲפִלּוּ בְּדִינֵי שְׁמִטִּין אֵינוֹ חַיָּב לְשַׁלֵּם תּוֹךְ עֶשֶׂר אֶלָּא אֲפִלּוּ הֵיכָא דְּאֵיכָא חִיּוּבָא אֶלָּא שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִזְקָקִין אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת[114] מִשּׁוּם דְּלֹא קָרְנִין בֵּיהּ ׳לֹא יִגֹּשׁ׳. וְיֵשׁ לְעַיֵּן מֵהָא דְּשָׁבִיעִית פֶּרֶק י׳ מִשְׁנָה ו׳ רַבִּי חוּצְפִּית אוֹמֵר כּוֹתְבִין לְאִישׁ כּוֹ׳ וְלִיתּוֹמִים עַל נִכְסֵי אַפִּיטְרוֹפִין וְהֵינוּ דְּהֵיתּוֹמִים חַיָּבִין לְמַלְוֶה כּוֹתְבִין לְמַלְוֶה פְּרוּזְבּוּל עַל קַרְקַע שֶׁל אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַיֵּן בֵּית יוֹסֵף חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס״ז מְחֻדָּשׁ ל״א, וְהַשְׁתָּא הָלֹא בְּלֹא פְּרוּזְבּוּל אֵין לָהֶם תּוֹרַת הַשְּׁמִטָּה כֵּיוָן דְּאֵין נִזְקָקִין לְנִכְסֵי יְתוֹמִים עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ, וּלְמַאן דְּאָמַר בַּעֲרָכִין דַּף כ״ב דְּטַעְמָא מִשּׁוּם דְּלָאו בְּנֵי מֶעְבַּד מִצְוָה נִינְהוּ לֹא מַשְׁכַּחַת לָהּ נִזְקָקִין לִנְכְסֵי יְתוֹמִים אֶלָּא אִם כֵּן רַבִּית אוֹכֶלֶת בָּהֶן [וְהֵינוּ כְּשֶׁהַמִּלְוֶה גּוֹי וְלֹא שַׁיָּךְ כְּלָל שֶׁהַגּוֹי יִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ בְּדִין שְׁמִטַּת כְּסָפִים[115]] וְלִכְתֹּבֶת אִשָּׁה מִשּׁוּם חִנָּא וּכְתֹבָה אֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת כְּלָל[116], מֵיהוּ מַשְׁכַּחַת לָהּ כְּתֹבָה שֶׁנִּשְׁמֶטֶת לְרַב בְּפָנְמָה וְזָקְפָה וְלִשְׁמוּאֵל אוֹ פָּנְמָה אוֹ זָקְפָה בִּגְשִׁטִין דַּף י״ח, וְאֶפְשָׁר דִּבְהָכֵי מְיָרֵי רַבִּי חוּצְפִּית וְנֹאמַר דְּגַם בְּתַר שֶׁפָּנְמָה וְזָקְפָה אַף עַל פִּי שֶׁנִּחְשָׁב כְּחוֹב בָּעֲלְמָא מִכָּל מָקוֹם נִזְקָקִין לִנְכְסֵי יְתוֹמִים דְּהָא מִכָּל מָקוֹם אִיכָּא טַעֲמָא דְּחִנָּא, וְעוֹד אֶפְשָׁר דְּהֵהִיא דְּרַבִּי חוּצְפִּית מְיָרֵי בְּיתוֹמִים גְּדוֹלִים וְאַף עַל גַּב דְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְדִיקְנֵי לֹא מוֹקְמִינַן וְאֵין מַעֲמִידִין אַפּוֹטְרוֹפּוֹס אֶלָּא עַד שֶׁיִּגְדְּלוּ עַיֵּן חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ר״צ, מִכָּל מָקוֹם אֶפְשָׁר שֶׁאִם נִתְרַצּוּ הַיְתוֹמִים וְהָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁיִּהְיֶה אַפּוֹטְרוֹפּוֹס שֶׁלָּהֶם גַּם אַחַר שֶׁיִּגְדְּלוּ נֶחְשָׁב הוּא כִּדְיַן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְלֹא כְּשֶׁלְּיַחַ שֶׁלָּהֶם בְּעֲלְמָא וְשַׁפִּיר כּוֹתְבִין פְּרוּזְבּוּל עַל נִכְסֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְצ״ע, גַּם אֶפְשָׁר דְּמֵירֵי בְּקָטָנִים שֶׁעֲתִידִין לִגְדֹּל לְפָנֵי מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית וְכוֹתֵב הַמַּלְוֶה עַכְשָׁו פְּרוּזְבּוּל בְּעוֹדָם קְטַנִּים עַל נִכְסֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וְנִתְקָם אֶחָד הַשִּׁיב דְּמֵירֵי שֶׁהַיְתוֹמִים לוֹ לְצָרְכָּךְ עַצְמָן דְּבָזֶה נִזְקָקִין לְפִי דַּעַת הָרַמְבַּ״ן[117], וְתִקְּם אֶחָד הָעִיר דְּלִפְי הַמְבֹאָר דְּכָל דְּאִי אֶפְשָׁר לְתֶבַע בְּלֹא דִּין שְׁבִיעִית אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת לְכָאוֹרָה יֵצֵא דִּין תְּמוּהַּ דְּכְשֶׁהַלְוֶה עָנִי בְּאֹפֶן שֶׁאֶפְשָׁר לְגַבּוֹתוֹ מִשּׁוּם ׳לֹא תִהְיֶה לוֹ כְּנֹשֶׁה׳ עַיֵּן חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן צ״ז סָעִיף ב׳ וּכְגוֹן שֶׁאֵין לוֹ לַלָּוֶה אֶלָּא מַה שֶּׁמְּסַדְּרִין לְבַעַל חוֹב בְּכֹהֲאֵי גַּוְנָא הָא לֹא קָרְנִין בֵּיהּ ׳לֹא יִגֹּשׁ׳ וְאִם כֵּן לֹא תִּשְׁמְטֶנּוּ שְׁבִיעִית, וּכְשֶׁיִּהְיֶה לוֹ מָה לְשַׁלֵּם אַחַר שְׁבִיעִית יִגְבֶּה, וְזֶה תְּמוּהַּ מְאֹד שֶׁלְּלָוֶה עָנִי לֹא יִשְׁמֹט שְׁבִיעִית, וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּשַׁפִּיר נֶחְשָׁב דְּקָרְנִין בֵּיהּ ׳לֹא יִגֹּשׁ׳ כֵּיוָן דְּאִלּוּ מִתְרַמֵּי לֵיהּ זוּזֵי יָכוֹל לְתָבְעוֹ וְאֵין גְּרִיעוּתָא בְּעֶצֶם הַחוֹב רַק מִשּׁוּם שֶׁעֲכָשָׁו חָסֵר הַמְּציאוּת מִמֶּה לְגַבּוֹת[118] [הַדַּפְסְתִּי זֶה גַּם כֵּן בְּשִׁיחַ הַשָּׂדֶה שָׁם][119], וְיֵשׁ לְעַיֵּן בַּגְּמָרָא אַמַּאי קָמְשַׁנֵּי שְׁאַנִי הָתָם דְּאִגְּלֵאי מִלְּתָא דְּחוֹל הָוָה דְּמִכָּל מָקוֹם הֲרֵי הָיָה אָסוּר בְּדִינֵי יוֹם טוֹב, דְּהָא אֲפִלּוּ בָּאוּ עֲדִים מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה נוֹהֲגִין אוֹתוֹ הַיּוֹם קֹדֶשׁ וּלְמָחָר קֹדֶשׁ[120] וְכָל שֶׁכֵּן כְּאן שֶׁלֹּא יָדַע וְאִם כֵּן לֹא קָרְנִין בֵּיהּ ׳לֹא יִגֹּשׁ׳, וְשֶׁמָּא מִשְּׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ שֶׁתִּקֵּן רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי שֶׁיְּהוּ מְקַבְּלִין עֵדִים כָּל הַיּוֹם[121] וְאִם הִגִּיעַ כָּל כָּךְ מֵאָחַר שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְקַבֵּל עֵדִים אֶז מָתַר בְּמִלְאכָה, וְאַף עַל גַּב דְּכָאן לֹא יָדַע וּבְוַדַּאי הָיָה אָסוּר מִסָּפֵק[122], מִכָּל מָקוֹם הָיָה יָכוֹל לָבֹא לְבֵית דִּין וְהֵם יִרְאוּ אִם מָתַר אוֹ אָסוּר, מֵיהוּ הַתּוֹסְפוֹת בְּבֵיצָה ה׳ ב׳ ד״ה מִי כָּתְבוּ דַּאֲפִלּוּ בְּכֹהֲאֵי גַּוְנָא הַיּוֹם קֹדֶשׁ וּלְמָחָר קֹדֶשׁ, וְלִכְאוֹרָה נִרְאֶה דְּגַם אַחַר יוֹם טוֹב לֹא יוּכַל לְתָבְעוֹ כֵּיוָן שֶׁמִּדְּרַבָּנָן הָיָה יוֹם טוֹב אֲצִלּוֹ אִם כֵּן אִם יוּכַל לְתָבְעוֹ יָבֹא לִכְתֹּב, וּבִשְׁלָמָא לְהָרַמְבַּ״ן דְּסִכְּרָא לֵיהּ בְּשַׁבָּת שָׁם דְּבְיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן נִתְּנָה לְתֶבַע אָתֵי שַׁפִּיר[123], אֲבָל לְהָרִיטְבָ״א שֶׁחוֹלֵק שָׁם וּסְבִירָא לֵיהּ דְּגַם בְּיוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן לֹא נִתְּנָה לְתֶבַע צ״ע דְּמַה בְּכָךְ דְּחֹל הָוָה עַל כָּל פָּנִים מִדְּרַבָּנָן אֵין יָכוֹל לְתִבְעֵי, וְאוּלַי כֵּיוָן דְּאִגְּלֵאי מִלְּתָא דְּחֹל הָוָה לֹא הֶחְמִירוּ

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

(כט) וְנִתְעַבֵּר אֱלוּל. כְּגוֹן שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים הַיּוֹם (מם) אוֹ שֶׁבָּאוּ מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה דְּקַיְּמָא לָן שֶׁעוֹשִׂין אוֹתוֹ הַיּוֹם קֹדֶשׁ וּלְמָחָר קֹדֶשׁ וְעַקֵּר הַשָּׁנָה מַתְחִיל מִמָּחָר: **(ל) אָבְדוּ הַדָּמִים.** שֶׁמְּשַׁמֵּט הַחוֹב, (מט) וְאַף עַל גַּב שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְתָבְעוֹ בְּסוֹף שְׁבִיעִית שֶׁהוּא יוֹם טוֹב[109], (נ) מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁרָאוּי לְהֶאֱמִינוֹ כְּמִי שֶׁרָאוּי לְתָבְעוֹ (נא) וְגַם יָכוֹל לִתֵּן לוֹ מַשְׁכּוֹן: **(לא) שֶׁהֲרֵי עָבְרָה שְׁבִיעִית עַל הַחוֹב.** (נב) וְאַף עַל גַּב דְּרַבֵּנוּ פָּסַק לְקַמָּן הֲלָכָה י״א דְּהַקָּפַת הַחֲנוּת אֵינָהּ מְשַׁמֶּטֶת, דַּעַת רַבֵּנוּ דְּהַקָּפַת הַחֲנוּת הֵינוּ הֵיכָא שֶׁמַּקִּיף מִמֶּנּוּ הַרְבֵּה פְּעָמִים עַד שֶׁיִּתְאַסֵּף סְכוּם מָרֳבֶּה וְאָז גּוֹבֶה מִמֶּנּוּ וְלָכֵן לֹא קָרְנִין בֵּיהּ ׳לֹא יִגֹּשׁ׳ כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִתְאַסֵּף סְכוּם כָּזֶה, אֲבָל כָּאן שֶׁהָיָה מְשֻׁלָּם לוֹ מִיָּד רַק בְּשָׁבִיל יוֹם טוֹב אֵינוֹ מְשֻׁלָּם אֵין זֶה נִקְרָא הַקָּפַת הַחֲנוּת וּמְשַׁמֵּט, אֲבָל (נג) דַּעַת הָרַבֵּה רִאשׁוֹנִים דְּלִמְאִי דְּקַיְּמָא לָן הַקָּפַת חֲנוּת אֵינָהּ מְשַׁמֶּטֶת גַּם הָכָא אֵינוֹ מְשַׁמֵּט:

צִיּוּן הַהֲלָכָה

(מם) רא״ש פֶּרֶק י׳ דְּשְׁבִיעִית מִשְׁנָה ב׳ וְצ״ע לָמָּה הֻצְרַךְ לְכָךְ: (מט) זוֹ קְשִׁיַּת הָרַ״שׁ: (נ) יְרוּשַׁלְמִי[110] וְרָצָה לוֹמַר שֶׁרָאוּי לְתָבְעוֹ שֶׁיִּבְטִיחַ לוֹ לְשַׁלֵּם וְאָז מַאֲמִינוֹ: (נא) מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה: (נב) ר״ר קוּרְקוֹס לְפִי מָה שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת[111], וְעַיֵּן כֶּסֶף מִשְׁנֶה וּמַרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה וּמִשְׁנֶה רִאשׁוֹנָה: (נג) רַאֲבַ״ד כְּאן וְרִיטְבָ״א (שֶׁהוּא לְהָרַ״ן) וְנִמּוּקֵי יוֹסֵף שַׁבָּת קמ״ח ב׳ וְהָרַ״שׁ וְהָרִ״י בֶּן מִלְכִּי צֶדֶק בְּשָׁבִיעִית פֶּרֶק י׳ מִשְׁנָה ב׳ שֶׁהָעִתִּיקוּ הִירוּשַׁלְמִי, וְהַמְּאִירִי בְּשַׁבָּת כָּתַב דְּכָאן מְיָרֵי בִּזְקָקָה עָלָיו בְּמִלְוֶה וְאַף עַל גַּב שֶׁאֵין זְקִיפָה בְּיוֹם טוֹב מְיָרֵי בְּעָבַר וְעָשָׂה[112]:

[דר"א ס"ק ל]

שֶׁאִי אֶפְשָׁר לְתָבְעוֹ בְּסוֹף שְׁבִיעִית שֶׁהוּא יוֹם טוֹב[109].

109) וביארו האחרונים (משנה ראשונה, תוספות אנשי שם), שכוונת הר"ש להקשות, שכיון שאי אפשר לתבוע ביום טוב, אם כן חוב זה אינו בתורת 'לא יגוש', ודומה הוא למלוה לעשר שנים שכתב הרמב"ם להלן (ה"ט) שאין השביעית משמטת.

[ציה"ל ס"ק נ]

יְרוּשַׁלְמִי[110].

110) שם ה"א.

[ציה"ל ס"ק נב]

לְפִי מַה שֶּׁכָּתַב רַבֵּנוּ בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת[111].

111) הר"י קורקוס הביא את דברי הרמב"ם בפירוש המשנה (פ"י מ"ב), שמתוך דבריו מבואר שהרמב"ם בא לבאר מדוע אין זה הקפת החנות, לפי שכאן רצה את כל הכסף בבת אחת, ורק משום שזה יום טוב המתין.

[ציה"ל ס"ק נג]

וְאַף עַל גַּב שֶׁאֵין זְקִיפָה בְּיוֹם טוֹב מַיְרֵי בְּעָבַר וְעָשָׂה[112].

112) כמבואר בדר"א להלן (ס"ק נח), שאפשר לזקוף בעל פה, וראה בביאורים שם.

[בה"ל ד"ה שחט]

מִלְּוֶה לְעֶשֶׂר שָׁנִים שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּט[113] וְכוּ', אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת[114] וְכוּ', שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ בְּדִין שְׁמִטַּת כְּסָפִים[115] וְכוּ', וּכְתָבָהּ אֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת כְּלָל[116] וְכוּ', דְּבָרָה נִזְקָקִין לְפִי דַּעַת הָרַמְבַּ"ן[117] וְכוּ', חָסֵר הַמְצִיאוּת מִמַּה לִגְבוֹת[118] וְכוּ', בְּשִׁיחַ הַשָּׂדֶה שָׁם[119] וְכוּ', אוֹתוֹ הַיּוֹם קָדֵשׁ וּלְמָחָר קֹדֶשׁ[120] וְכוּ', מְקַבְּלִין עֵדִים כָּל הַיּוֹם[121] וְכוּ', וּבְוַדַּאי הָיָה אָסוּר מִסָּפֵק[122] וְכוּ', שֶׁהוּא מִדְּרַבָּנָן נִתְּנָה לְתִבַּע אָתֵי שַׁפִּיר[123].

113) כמבואר להלן (ה"ט).

114) חוב שאין לו תובעין [בבית דין], הביא בציה"ל (הל' בכורים פי"א ס"ק יא) לענין חוב של פדיון הבן בשם האחרונים שהשביעית משמטת, ותמה עליהם, שכיון שזה ממון שאין לו תובעין אין זה בכלל 'לא יגוש'. וכתב (מועדי הגר"ח ח"ב סי' תתז) שאף במכירי כהונה אינו נחשב כממון שיש לו תובעין ואין השביעית משמטתו, כיון שמן הדין אינו חייב לתת לכהן שהיה רגיל לתת לו, כמבואר בדר"א (הל' מעשר פ"ז ס"ק לט). ועל דין המשנה בבכורות (מט, א), הוא לפדות ובנו לפדות מי קודם, וכיון שנעשה אב ודאי עבר כבר שביעית מאז שחל החוב לפדותו, ומשמע שאין פדיון הבן נשמט בשמיטת כספים. כתב רבינו (מועדי הגר"ח שם סי' תתח) שהמשנה מדברת בחו"ל [וכדעת הסוברים (ראה דר"א לעיל ס"ק יז) שאין שמיטת כספים נוהגת בחו"ל בזמן ששביעית נוהגת רק מדרבנן].

ולענין בכור שנולד בליל ל' מנחם אב שנת השמיטה, שלפי שיטת הב"ח והש"ך זמן הפדיון הוא בערב ראש השנה, ולפי המג"א זמן הפדיון הוא במוצאי ראש השנה (ראה משנ"ב סי' שלט ס"ק כז), השיב רבינו (מכתבים, כת"י) שיפדה בלא ברכה, שהרי לב"ח והש"ך שהגיע זמן החוב קודם מוצאי שביעית, יש לחוש לדעת האחרונים שאף חוב שאין לו תובעים נשמט במוצאי שביעית.

ולענין חובות שחייבים לצדקה ועמותות, ראה דר"א להלן (ס"ק קמב).

115) כמבואר בדר"א לעיל (ס"ק ו).

116) כמבואר להלן (הי"ג).

117) הובא בטור (חו"מ ס' קי).

118) כעין זה כתב בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סי' לט) ליישב את קושית הר"ש (פ"י מ"ב, הובא בדר"א להלן ס"ק ל) מדוע חוב בראש השנה נחשב כניתן ליתבע, וכתב שרק מה שאין יכול לתבוע מחמת החוב עצמו נחשב הלואה שאינה בתורת 'לא יגוש', אבל כאן שאיסור יום טוב גרם לו, אין זה חסרון ב'לא יגוש', והוסיף הגע עצמך אם חל שבת בערב ראש השנה האם אינו בכלל 'לא יגוש', ועל הוכחה זו מערב ראש השנה שחל בשבת, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שיש לדחות, שאפשר לתבוע ברמיזה.

119) ח"ב קונטרס הליקוטים סי' ג אות ג.

120) כמבואר במשנה (ראש השנה ל, ב).

121) כמבואר במשנה שם.

122) וכן הקשה בשיעורי רבי שמואל (מכות עמ' קפד) לפי שיטת הר"ש (שם) שמוכח שסובר שאף מניעה צדדית של איסור נחשב שאינו בתורת 'לא יגוש', אם כן כל שמחמת ספק שמא יבואו עדים אסור לו לתבוע, אינו בכלל 'לא יגוש'.

123) שגם כאן יש לומר שכיון שיום זה הוא יום טוב רק מדרבנן, ניתנה ההלואה שהלוה ביום זה להיתבע אף בבית דין.

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק תשיעי

[דר"א ס"ק לג]

וְהַמַּשְׁכְּנָתָא[124] וְכוּ', שֶׁיָּבִיא מְעוֹתָיו שְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ[125] וְכוּ', אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתּוֹ[126].

124) היינו במשכון קרקע, אבל כשהלוהו על משכון מטלטלין, מבואר להלן (ס"ק עג) שאין משמט.

125) ובגדר דין זה, כתב הרמב"ן בתשובה לבעל התרומות (שער מט ח"ה דין ג), שיש אומרים שהוא דוקא באופן שיכול לכופו לפרוע גם תוך הזמן שאוכל פירות המשכנתא, שמטעם זה נחשב בכלל 'לא יגוש', אולם הרמב"ן עצמו כתב, שדין זה הוא אף אם אינו יכול לכופו כל עוד שהוא אוכל פירות המשכנתא, שעצם הדבר שהלוה יכול לסלקו מלאכול פירות וכל מה שהוא אוכל הוא משום שאין הלוה משלם לו, הרי זה נחשב בכלל 'לא יגוש', שהרי הוא נוגשו בעצם אכילת הפירות.

126) בביאור הדבר, כתב הגר"ד לנדו (חי' בבא מציעא עמ' רפט) בב' אופנים, א. שהרי זה כמלוה לעשר שנים, ואף כאן כיון שאין יכול לסלקו הרי אין החוב בר נגישה. ב. שכאילו כבר קנוי לו הקרקע לפירעון חובו ואין השביעית משמטת חוב שכבר נחשב כפרוע. [וראה עוד בגדר משכנתא באתרא דלא מסלקי, בחידושי רמב"ן (בבא מציעא סוף דף סז)]. והכפתור ופרח (פמ"ט) כתב בביאור הענין, שבאתרא דלא מסלקי הוי כקנין, ולכן אין שביעית משמטתו.

[דר"א ס"ק לד]

דְּדָוְקָא בְּאַתְרָא דְּלֹא מְסַלְּקִי[127] וְכוּ', לֹא יְהֵא לְךָ פֵּרָעוֹן אֶלָּא מִזֶּה מְשַׁמֵּט[128] וְכוּ', דְּגַם הַפְּלָגָא מִלְוֶה אֵינוֹ מְשַׁמֵּט[129] וּפְאַת הַשָּׂלְחָן[130] וְכוּ', וּשְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אֶת כֻּלָּהּ[131] וְכוּ', לְנָגְשׁוֹ מִשָּׁעָה שֶׁנָּשָׂא הוּא[132] וְכוּ', אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת[133].

127) והיינו משכנתא באתרא דלא מסלקי, וכנ"ל (ס"ק לג) [כן ביאר בהערת המהדיר ספר בעל התרומות (שער מה הע' 128)].

128) כלומר, שאפותיקי לא נחשב כגבוי, אפילו באפותיקי מפורש, שכן הוא דעת הרמב"ן (המובא בכסף משנה) וגם הרמב"ם מודה לדין זה (מסקנת הכסף משנה בשם בעל התרומות).

129) ובטעם הדבר, כתב התומים (סי' סז ס"ק ו) שחלק המלוה של עיסקא אינו לגמרי ברשות הלוה, שהרי גובים אותו גם מיורשיו, ומשום שזכות נותן העיסקא קיימת גם בחצי המלוה, ושונה מסתם מלוה העומדת כולה ברשות הלוה. וכתב הגר"ד לנדו (הערות לשער משפט סי' קד ס"ק ו) שנדון זה מי הבעלים על החצי מלוה של עיסקא הוא מחלוקת רש"י ורי"ף (בבא מציעא קד, ב), ולפי שיטת הרי"ף כל זמן שהעיסקא בעין אינה משמטת לפי שהיא ברשות הנותן, ודברי השו"ע (חו"מ סי' סז ס"ג) שפסק שחצי המלוה משמט הם כשיטת רש"י, כי משמע שמדובר גם כשהעסק בעין, ואילו בשו"ע יו"ד (סי' קעז סל"ב) פסק כהרי"ף שכל שהעסק בעין כולו ברשות הנותן. וראה עוד מה שהאריך שם.

130) סי' כט ס"ק כח, וכתב שמוכח כן מדברי הראשונים.

131) טעם הדבר מבואר בספר פנים חדשות [המצוין בציה"ל], שכיון שהמעות ניתנים להוצאה לכל מה שירצה ואינם בעין, הם נחשבים הלואה. [וראה תקנת הרבית (קיצור הלכות ח"א עמ' ב) הוראת הגרי"ש אלישיב והגר"נ קרליץ לבנקים שיוסיפו בשטר ההיתר עיסקא, שהנותן קונה כנגד המעות בחלק הפיקדון בנכסי המקבל, וראה שם שכך הנוסח ברוב הבנקים, ובאופן זה נמצא שחלק הפיקדון אכן עומד בעין, וכמו כל עיסקא].

132) ואף שלא היה זה בדרך הלואה, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שמ"מ י"ל שלאחר הנישואין הוי כזקפו עליו במלוה, ולכן נחשב כחוב ושביעית משמטתו.

133) ובטעם הדבר ביאר בדר"א (הל' מעשר פ"ז ס"ק מו), שהפירעון הוא על ידי נתינת פירות של תרומות ומעשרות, וכיון שעד שיש לו תרומות ומעשרות אינו חייב לשלם, הרי זה כמלוה לעשר שנים שאין השביעית משמטת.

[דר"א ס"ק לה]

אֵין כָּאן מוֹדֶה בְּמִקְצָת[134] וְכוּ', וְהוּא כָּפַר מְשַׁמֵּט הַשְּׁבוּעָה[135] וְכוּ', שֶׁלֹּא יוֹעִיל רַק לְעִנְיַן הַשְּׁבוּעָה[136].

134) וראה מה שדן בזה בבה"ל (ד"ה והשביעית).

135) וטעם הדבר, ביאר הכפתור ופרח (פמ"ט) שהוא בעל שיטה זו, שהשביעית משמטת את עצם חיוב השבועה, לפי שתביעת שבועה היא גם כן בכלל 'לא יגוש', וראה ביה"ל שהביא כן גם מדברי הר"י מגאש. וראה בחידושי רבי חיים הלוי (כאן) שדן, האם נשמטת רק השבועה או גם החוב ממון המחייב את השבועה.

136) תוספת ביאור הביא בספר שמיטת כספים כהלכתה (עמ' מט) מדברי האחרונים, שכיון שעצם החוב אינו בר נגישה [שהרי עליו להישבע ולא לשלם, ואין התובע יכול לגבות ממנו] לא שייך למסור אותו לבית דין שיגבוהו.

[ציה"ל ס"ק ס]

כֶּסֶף מִשְׁנֶה בְּשֵׁם הָרַמְבַּ"ן[137] וּבַעַל הַתְּרוּמוֹת[138] וְכֵן תָּמַהּ בַּחִנּוּךְ מִצְוָה תע"ד[139] וְכוּ', וְדַעַת הָרַשְׁבָּ"א כְּהָרַמְבַּ"ן[140].

137) הובא בחי' הר"ן (גיטין לז, א).

138) שער מה ס"י.

139) שהלא שטר שיש בו שיעבוד משעבד, ומה שייך סיים לו מקום.

140) שביאר שם, שכיון שסיים את השדה הרי החוב כגבוי, ולכך אינו משמט, ואף אם לא היתה משכנתא, אלא סתם אפותיקי (נתבאר בסמ"ע סי' סז ס"ק י).

[ציה"ל ס"ק סג]

מַהֲרַ"ח אוֹר זָרוּעַ סִימָן ל"ט[141] וְעַיֵּן קְצוֹת הַחֹשֶׁן[142].

141) שכתב, שאף חצי מלוה אינו משמט, שכיון שאינו יכול להשתמש בו לצרכיו אלא עליו להניחו גם בעסק, שיהיה כל הזמן בעין, אין זה כמלוה ואינו משמט.

142) שכתב, שהחצי מלוה אינו משמט משום שהוא כמו משכון ביד הנותן, כיון שאסור למקבל להשתמש לצרכיו, ומלוה על המשכון אינו משמט כדלהלן (הי"ד).

[ציה"ל ס"ק סד]

וְאֵין הַסֵּפֶר תַּחַת יָדִי לִרְאוֹת טַעֲמוֹ[143].

143) הובא בביאורים לדר"א כאן.

[המשך בעמוד הבא]

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק תְּשִׁיעִי ריט

(לב) **וַאֲפִלּוּ מִלְוֶה שֶׁבִּשְׁטָר** (לג) **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַחֲרִיוּת נְכָסִים הֲרֵי זֶה מַשְׁמִיט.** (לד) **וְאִם סִיֵּם לוֹ שָׁדֶה בְּהַלְוָאָתוֹ אֵינוֹ מַשְׁמִיט.** (לה) * **וְהַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אֶת הַשְּׁבוּעָה** (לו) **שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יִגֹּשׂ**

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

ו (לב) וַאֲפִלּוּ מִלְוֶה שֶׁבִּשְׁטָר. וְכָל שֶׁכֵּן מִלְוֶה בְּעַל פֶּה: **(לג) שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַחֲרִיוּת נְכָסִים.** (לד) וְלֹא אָמְרִינַן דִּכְגָבוּי דָּמֵי וְלֹא קָרִינַן בֵּיהּ ׳לֹא יִגֹּשׂ׳ (לה) וַאֲפִלּוּ תָּפֵס מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. (לו) וְהַמַּשְׁכַּנְתָּא[124] [(מ) דְּהֵינוּ כְּשֶׁמַּלְוֶה לַחֲבֵרוֹ עַל שָׂדֵהוּ בְּמַשְׁכַּנְתָּא וְאוֹכֵל פֵּרוֹת מִמֶּנּוּ בְּנֶכְיָתָא שֶׁמְּנָכֶה לוֹ דָּבָר מוּעָט בְּכָל שָׁנָה מֵחוֹבוֹ כַּמְבֹאָר בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן קע״ב], בְּמָקוֹם שֶׁדַּרְכָּן לְסַלֵּק הַמַּלְוֶה בְּכָל עֵת שֶׁיָּבִיא מְעוֹתָיו שְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתָּהּ[125], וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד סוֹף זְמַנּוֹ אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתּוֹ[126], (מא) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין צָרִיךְ שֶׁאֵין יָכוֹל לְסַלְּקוֹ עַד סוֹף זְמַנּוֹ אֶלָּא אֲפִלּוּ אִם יוֹם אֶחָד אֵין יָכוֹל לְסַלְּקוֹ מִקְּרֵי מָקוֹם שֶׁאֵין יָכוֹל לְסַלְּקוֹ: **(לד) וְאִם סִיֵּם לוֹ שָׂדֶה בְּהַלְוָאָתוֹ אֵינוֹ מְשַׁמֵּט.** (מב) דְּהֵינוּ שֶׁהִגְבִּיל לוֹ מְצָרֵי הַשָּׂדֶה וְאָמַר לוֹ מִכָּאן תִּגְבֶּה חוֹבְךָ דְּאָז הֲוָה לֵיהּ מֶיְחָד יוֹתֵר לְחוֹבוֹ וּכְגָבוּי דָּמֵי, (מג) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּדַוְקָא בְּאַתְרָא דְּלֹא מְסַלְּקֵי[127] לֵיהּ אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁיָּכוֹל לְסַלְּקוֹ בְּמָעוֹת אֲפִלּוּ אָמַר לוֹ לֹא יְהֵא לְךָ פֵּרָעוֹן אֶלָּא מִזֶּה מְשַׁמֵּט[128]. (מד) מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ עִסְקָא שֶׁל חֲבֵרוֹ [(מה) דְּהֵינוּ שֶׁנּוֹתֵן סְחוֹרָה לַחֲבֵרוֹ לְמַכְּצֵית שָׂכָר וְנוֹתֵן לוֹ שְׂכַר עֲמָלוֹ דְּקָיְמָא לַן דְּפִקָּדוֹן וְאַחֲרִיוּת הֶפְסֵד וְשָׂכָר הוּא עַל הַנּוֹתֵן וּפָלְגָא שְׁנִיָּה הֲוָה לֵיהּ דִּין הַלְוָאָה דְּאַחֲרִיוּת הֶפְסֵד וְשָׂכָר עַל הַמְקַבֵּל כַּמְבֹאָר בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן קע״ז] שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת הַחֲצִי שֶׁהוּא מִלְוֶה, (מו) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּגַם הַפַּלְגָא מִלְוֶה אֵינוֹ מְשַׁמֵּט[129] וּפְאַת הַשֻּׁלְחָן[130] הִסְכִּים לְדַעָה רִאשׁוֹנָה, (מז) מֵיהוּ אוֹתָן הַהַלְוָאוֹת שֶׁנֶּעֶרְכוֹת עַל פִּי שְׁטַר הֵתֵר עִסְקָא כַּנָּהוּג שֶׁהַלְוֶה יָכוֹל לְהוֹצִיאָם לְכָל מַה שֶּׁיִּרְצֶה דִּינָם כְּהַלְוָאָה לְגַמְרֵי וּשְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אֶת כֻּלָּהּ[131]. (מח) שׁוֹשְׁבִינוּת [דְּהֵינוּ שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּשָּׂא אָדָם אִשָּׁה מְשַׁלְּחִין לוֹ וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין עִמּוֹ בְּז׳ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה שֶׁיִּתְחַזֵּק בָּהֶן עַל הַהוֹצָאוֹת שֶׁמּוֹצִיא בְּאִשְׁתּוֹ וּבָאִים הָרֹעִים וְהַמְיַדְּעִים שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ וְאוֹכְלִין וְשׁוֹתִין עִמּוֹ בְּז׳ יְמֵי הַמִּשְׁתֶּה הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה וְאֵלּוּ הַמָּעוֹת שֶׁשּׁוֹלְחִין נִקְרָאִין שׁוֹשְׁבִינוּת, וְאִם יִשָּׂא הָאַחֵר אִשָּׁה צָרִיךְ הוּא לִשְׁלֹחַ לְהָאַחֵר כְּמוֹ שֶׁשָּׁלַח הוּא וְאִם לֹא חָזַר וְשָׁלַח לוֹ כְּשֶׁנָּשָׂא יָכוֹל [לְהָבִעוֹ], אֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטְתּוֹ שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִיגֹּשׁ אוֹתוֹ וּלְהָבִעוֹ עַד שֶׁיִּשָּׂא כְּדֶרֶךְ שֶׁנָּשָׂא הוּא, וְדַוְקָא כְּשֶׁלֹּא עָבְרָה שְׁבִיעִית אַחַר שֶׁנָּשָׂא הַמְשַׁלֵּחַ הָרִאשׁוֹן אֲבָל אִם עָבְרָה וַדַּאי אֵינוֹ יָכוֹל לְהָבִעוֹ שֶׁהֲרֵי יָכוֹל לְנַגְּשׁוֹ מִשָּׁעָה שֶׁנָּשָׂא הוּא[132] וְכֵיוָן שֶׁעָבְרָה שְׁבִיעִית אִם כֵּן הִשְׁמִיטָתוֹ. (מט) הַמַּלְוֶה מָעוֹת אֶת הַכֹּהֵן וְאֶת הַלֵּוִי וְאֶת הֶעָנִי לִהְיוֹת מַפְרִישׁ עַל אוֹתָן הַמָּעוֹת מֵחֶלְקוֹ אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת[133] חוֹב זֶה כַּנִּ״ל פֶּרֶק ז׳ מִמַּעֲשֵׂר הֲלָכָה ז׳, וְשָׁם בְּאַרְנוּ כָּל הַפְּרָטִים בָּזֶה בְּעֶזְרַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ: **(לה) וְהַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אֶת הַשְּׁבוּעָה.** שֶׁאִם נִתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה לִפְנֵי שְׁבִיעִית (נ) כְּגוֹן שֶׁהוֹדָה בִּמְקֻצָּת וְכָפַר בְּמִקְצָת שֶׁאֵין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת הַמָּמוֹן שֶׁכָּפַר כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ בְּסָמוּךְ הֲלָכָה ח׳, קָא מַשְׁמַע לָן דְּמִכָּל מָקוֹם הַשְּׁבוּעָה נִשְׁמֶטֶת כֵּיוָן שֶׁהַמָּמוֹן שֶׁהוֹדָה נִשְׁמַט מִמֵּילָא אֵין כָּאן מוֹדֶה בְּמִקְצָת[134] וְאֵין צָרִיךְ לִשְׁבַּע אַף עַל גַּב שֶׁכְּבָר נִתְחַיֵּב שְׁבוּעָה עַל הַכְּפִירָה, (נא) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּהוּא הַדִּין אִם נִתְחַיֵּב לוֹ שְׁבוּעָה עַל פִּי עֵד אֶחָד וְהוּא כָּפַר מִשַּׁמַּט הַשְּׁבוּעָה[135], (נב) וְצ״ע אִם מוֹעִיל שֶׁיִּכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל אַמְלָוֶה כַּפְרָנִית כֵּיוָן שֶׁלֹּא יוֹעִיל רַק לְעִנְיַן הַשְּׁבוּעָה[136] אֲפְשָׁר דְּלֹא תִּקְּנוּ עַל זֶה פְּרוּזְבּוּל, וְאִם שְׁבוּעַת הֶסֵת נִשְׁמֶטֶת עַיֵּן בִּשְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד מ״ט שֶׁיֵּשׁ דְּעוֹת בָּזֶה וּבְמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנָה הֲלָכָה ח׳ דַּעְתּוֹ שְׁמִטָּתוֹ: (לו) **שֶׁנֶּאֱמַר ׳לֹא יִגֹּשׂ׳ מִכָּל מָקוֹם.** (נג) דְּדָרְשִׁינַן לֵיהּ בְּגִמָּרָא מִדִּכְתִיב ׳וְזֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה׳ אֲפִלּוּ דְּבוּר מְשַׁמֵּט, (נד) דְּחוֹב שְׁבוּעָה נַמִּי קָרִינַן בֵּיהּ ׳לֹא יִגֹּשׂ׳ דְּהָא קָא נָקֵט לֵיהּ וְאָמַר לֵיהּ קוּם אִשְׁתַּבַּע לִי (נה) וְאִם תּוֹבְעוֹ הַשְּׁבוּעָה עוֹבֵר מִשּׁוּם ׳לֹא יִגֹּשׂ׳:

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

חֲכָמִים שֶׁלֹּא יוּכַל לְתָבְעוֹ אַחַר יוֹם טוֹב וְלֹא חָשׁוּ כְּלֵי הַאי שֶׁמָּא יָבֹא לִכְתֹּב, וְזוֹ נִזְנֶת הָרִיטְבָ״א שָׁם עַיֵּן שָׁם וְצ״ע וְוַאי עַל גַּב דְּבֶרֶגַע אַחֲרוֹן שֶׁל שְׁבִיעִית לֹא יָכוֹל לְתָבְעוֹ, כְּבָר הִקְשָׁה זֶה הָרַ״שׁ[147] וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בְּדַרְכָּךְ אֱמוּנָה בְּשֵׁם הַיְרוּשַׁלְמִי: * **וְהַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אֶת הַשְּׁבוּעָה.** כָּתַב הָרַ״ן בְּשִׁבוּעוֹת[148] וְאֵיכָא לְמֵדַק

(נד) גִּטִּין ל״ז א׳, וּמַה שֶּׁכָּתַב מַהֲרִי״ק בְּשֹׁרֶשׁ צ״ב שֶׁאֵין מְשַׁמֵּט כְּבָר תְּמַהּ עָלָיו הַבַּיִת יוֹסֵף בְּבֶדֶק הַבַּיִת חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס״ז וְעַיֵּן שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד כ״ב: (נה) מִנְחַת חִנּוּךְ מִצְוָה תע״ז: (נו) חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס״ז סְעִיף ב׳: (נז) סְמ״ע שָׁם: (נח) שֻׁלְחָן עָרוּךְ שָׁם, וְעַיֵּן שָׁם בְּבֵאוּר הַגְּרָ״א דְּפְלוּגְתָּא הִיא וּדְלֹא כְּסָמ״ע, וְדַעַת הַגְּרָ״א נִרְאֶה כְּדַעְתּוֹ רִאשׁוֹנָה וְכֵן כָּתַב פְּאַת הַשֻּׁלְחָן: (נט) סְמ״ע שָׁם: (ס) כְּסֶף מִשְׁנֶה בְּשֵׁם תְּרוּמַת הַ״דֶּשֶׁן[137] וּבְעֵל הַתְּרוּמוֹת[138] וְכֵן תָּמַהּ בְּחִנּוּךְ מִצְוָה תע״ז[139] וּמוּבָא בְּחֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס״ז סְעִיף ב׳, וְעַיֵּן בְּרַ״ן שְׁמִישַׁשׁ דַּעַת רַבֵּנוּ וְדַעַת הָרַשְׁבָּ״א כְּתֶרֶמֶךְ[140] וְכֵן הָרִיטְבָ״א, וְעַיֵּן בְּמֵאִירִי שְׁמִחֲלֵק שֶׁאִם יָכוֹל לְסַלְּקוֹ בְּקַרְקַע אַחֶרֶת מִשְׁמַט אֲבָל אִם אֵין יָכוֹל לְסַלְּקוֹ רַק בְּמָעוֹת אֵין מִשְׁמַט: (סא) חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס״ז סְעִיף ג׳: (סב) סְמ״ע שָׁם: (סג) רַדְבַ״ז וְתִמְהִים מוּבָא בְּפְאַת הַשֻּׁלְחָן עַיֵּן שָׁם בְּאֹרֶךְ וְכֵן הֵבִיא בְּסֵפֶר שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ בְּשֵׁם תְּשׁוּבוֹת מַהֲרִ״ח אוֹר זָרוּעַ סִימָן ל״ט[141] וְעַיֵּן קְצוֹת הַחֹשֶׁן[142]: (סד) שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד מ״א בְּשֵׁם פָּנִים חֲדָשׁוֹת וְאֵין הַסֵּפֶר תַּחַת יָדִי לִרְאוֹת טַעֲמוֹ[143]: (סה) פְּאַת הַשֻּׁלְחָן מִבְּבָא בַּתְרָא קמ״ה א׳: (סו) גִּטִּין ל׳ א׳: (סז) ר״ן סוֹף פֶּרֶק ז׳ דִּשְׁבוּעוֹת: (סח) כַּפְתּוֹר וָפֶרַח פֶּרֶק מ״ט מוּבָא בְּפְאַת הַשֻּׁלְחָן, וְעַיֵּן בְּבֵאוּר הַהֲלָכָה שַׁדַּעַת הָרַ״ן אֵינוֹ כֵּן[144]: (סט) גֶּרֶשׁ יְרֵחִים גִּטִּין ל״ז ב׳ וְכֵן נִסְתַּפֵּק בָּזֶה בְּסֵפֶר אֹרַח מִשְׁפָּט חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס״ז סְעִיף ב׳: (ע) שְׁבוּעוֹת מ״ט א׳: (עא) ר״י מִיגַּשׁ שָׁם וְזֶה יִלְפִינַן מִ׳דִּבֶּר הַשְּׁמִטָּה׳[145], וּבְזֶה מְיֻשָּׁב קְשִׁיַּת הָאֲחֲרוֹנִים[146] לְמָה הֵבִיא רַבֵּנוּ פָּסוּק אַחֵר: (עב) רַדְבַ״ז:

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק תשיעי

[דר"א ס"ק נט]

לְפִי דַּעַת רַבֵּנוּ[225] וְכוּ', וּלְפִי זֶה בְּמַשְׁכֹּרֶת[226] שֶׁהִגִּיעַ זְמַן פֵּרָעוֹן[227] וְכוּ', וּלְדַעַת שְׁאָר הָרִאשׁוֹנִים הַנַּ"ל[228].

225) ראה דר"א לעיל (ס"ק נז).

226) ופועל או קבלן שביצע עבודה חד פעמית, ומקבל תשלום בגמר העבודה, כתב בספר שמיטת כספים כהלכתה (עמ' לח) שלפי דעה זו השביעית משמטת, שכן הדרך לשלם להם מיד בגמר העבודה.

227) ומלגת כולל המשולמת לאברכים מדי חודש, כתב רבינו (גבורי כח עמ' 533) שאם ראש הכולל לא שילם בחודשים האחרונים לפני סיום שנת השמיטה יעשו האברכים פרוזבול. ודעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' קנ-קנא) שלכתחילה יש לחוש ולעשות פרוזבול על חובות אלו אף שלא נעשה החוב בדרך הלואה, ומ"מ אם לא עשו פרוזבול יכולים לגבות את החוב ואין שביעית משמטתו.

228) הובאו דבריהם בדר"א לעיל (שם).

[דר"א ס"ק סד]

מִשּׁוּם שֶׁאֵין מְשַׁמֵּט אֶלָּא מִלְוֶה וְכַנַּ"ל[229].

229) בדר"א לעיל (ס"ק נז).

[דר"א ס"ק סו]

מִשָּׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין[230]. וְכָאן לֹא מְהַנֵּי זְקִיפָה בְּמִלְוֶה[231] וְכוּ', לֹא הָוֵי זְקִיפָה דִּידְהוּ כְּמִלְוֶה[232].

230) ואף בזמן הזה שאין דנים דיני קנסות, כתב בספר דמשק אליעזר (חו"מ סי' סז ס"ק ה) שמשמע מדברי הסמ"ע ששייך העמדה בדין, והיינו באופן שהבעלי דינים קיבלו עליהם, שאז שייך גם בזמן הזה לדון דיני קנסות, כמו שצידד השער משפט (סי' א ס"ק א), אך בדמשק אליעזר (שם) חלק וכתב שאין קבלת בעלי הדין מועילה לדון דיני קנסות, וראה מה שכתב הגר"ד לנדו (הערות לשער משפט שם) שמחלוקת האחרונים בזה תלויה בגדר קבלת פסולים, וראה בביאורים לדר"א להלן (ס"ק פא).

231) כלומר, שבחיוב של קנסות אין מועיל קביעות זמן, וכן כל האופנים שנתבארו לעיל (ס"ק נח) שנחשבים זקיפה במלוה.

232) לענין השמטת חיוב קנסות, נתבאר בדר"א לעיל (ס"ק סד) שאין שביעית משמטת חיוב של קנס, ולכך צריך דוקא העמדה בדין כדי ליתן לחוב שם חוב ממון, אכן הדר"א נקט כאן שלא רק בקנסות צריך העמדה בדין, אלא בכל מעשה בית דין, והיינו משום שגם כתובה שחיובה אינו חיוב של קנס, לא נחשב זקיפה אצלה אלא בהעמדה בדין, וכדלהלן (ס"ק עב, וכן בבה"ל ד"ה ומאימתי), ולכן נקט כאן הדר"א שכל מעשה בית דין אין מועיל בו זקיפה אלא דוקא ע"י העמדה בדין.

[ציה"ל ס"ק קלו]

כֵּן נִרְאֶה מִפֵּרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת לְרַבֵּנוּ[233] וּמֵיָּשָׁב קְשָׁיַת הַכֶּסֶף מִשְׁנֶה[234] וְכֵן כָּתַב בְּתוֹרַת זְרָעִים[235].

233) פ"י מ"ב.

234) הכסף משנה תמה על מה שכתב הרמב"ם שם שאין שביעית משמטתו כי לא נפטר מחובו עד שישלם, מאי שנא מהלואה שגם כן אינו נפטר עד שישלם ומ"מ שביעית משמטת, ולפי המבואר בדר"א כוונת הרמב"ם שאינו משמט משום שתלויה בו כפרת החייב.

235) שביעית שם, והוסיף בטעם הדבר, שכיון שחובו אינו מטעם תביעת חברו אלא כדי שיתכפר, אין זה בכלל 'לא יגוש'.

[בה"ל ד"ה הקפת]

נַעֲשֵׂית רִאשׁוֹנָה מִלְוֶה[236], אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּרַבִּי יְהוּדָא הִיא[237] וְרָאוּי לְהָתְבָּעוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה[238] וְכוּ', כְּמִי שֶׁהוּא רָאוּי לְהָתְבָּעוֹ[239] וְכוּ', רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן מְשַׁמֵּט[240] וְכוּ', נַעֲשֵׂית רִאשׁוֹנָה מִלְוֶה בְּתִמְיהָה[241] וְכוּ', בְּסִפְרֵי פָּרָשַׁת רְאֵה[242] וְכוּ', וְהַקֻּפַּת הַחֲנוּת וְהַחֲמוֹר[243] וְכוּ', לֹא מְהַנֵּי זְקָפָה בְּמִלְוֶה[244].

236) כלומר, שיש עוד אופן של הקפת החנות שמשמטת, והיינו אם הקיף לו פעם שניה, שאז ההקפה הראשונה נחשבת כמו מלוה שעומדת להתבע ומשמטת.

237) וביאר רבינו (בפירושו לירושלמי), שדין זה שאם הקיף שנית הראשון נשמט הוא אליבא דרבי יהודה ששנה במשנתנו (פ"ו מ"א) שראשון ראשון משמט. [ולהלן פירש הבה"ל בשם הראשונים שכוונת הירושלמי דרבי יהודה היא שהמשנה של החולק את הפרה היא בשיטת רבי יהודה, וזה עיקר הענין שהביא כאן הירושלמי לבארו הן לפי שיטת הראשונים שהבינו דברי הירושלמי שמעמיד משנת החולק את הפרה כרבי יהודה, והן לפי שיטת הרמב"ם שלא נקט כך].

238) וביאר רבינו (שם), שמקשה על המשנה של החולק את הפרה בסוף שביעית ערב ראש השנה של שמינית (והובא דין המשנה לעיל ברמב"ם ה"ה) שהלא אין ראוי לתבוע את החוב בראש השנה אלא ביום שלאחריו, ומדוע משמט.

239) והטעם ביאר רבינו (שם), שלכך כבר בראש השנה זה נחשב שהחוב כבר בר נגישה.

240) כלומר, לענין הקפת החנות, שאם הקיף שוב אז החוב הראשון משמט.

241) כלומר, שעד כה פירשנו שלשון זו מפני שהוא מקיף הוא בניחותא, והגר"א מפרש שהוא לשון קושיא, שמקשה מהי סברת רבי יהודה דאמר במתניתן שראשון ראשון משמט.

242) פיסקא קיב.

243) הגר"א לא גרס תיבה זו, ורבנו הלל והספרי דבי רב ועוד מפרשים גרסו כן, ופירשו דהיינו דמי שכירות חמור.

244) וכן כתב בפירוש הראב"ד לספרי שם הנדפס מכת"י, ובטעם הדבר כתב, משום דבאיסורא אתא לידיה, דאף בפיקדעדון נחשב באיסורא, כיון שמדובר כשבא לידו ושלח בו יד ואח"כ הודה, ולכן אף אם זקפן עליו במלוה אינו משמט.

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק תְּשִׁיעִי רכה

נִשְׁמֶטֶת. (נט) **שְׁכַר** (ס) **שָׁכִיר אֵינוֹ נִשְׁמָט** (סא) **וְאִם זְקָפוֹ עָלָיו בְּמִלְוֶה נִשְׁמָט:**
יב (סב) **קְנָסוֹת שֶׁל אוֹנֶם וְשֶׁל מְפַתֶּה** (סג) **וְהַמּוֹצִיא שֵׁם רַע** (סד) **אֵינָם** (סה) **נִשְׁמָטִין**
וְאִם זְקָפָן בְּמִלְוֶה נִשְׁמָטִים. * **וּמֵאֵימָתַי נִזְקָפִין בְּמִלְוֶה** (סו) **מִשְּׁעַת** (סז) **הַעֲמָדָה בַּדִּין:**

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

(נט) שְׁכַר שָׂכִיר אֵינוֹ נִשְׁמָט. (קנג) לְפִי דַּעַת רַבֵּנוּ[225] גַּם כָּאן הַטַּעַם מִפְּנֵי שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְתְּבֹעַ עַד שֶׁנֶּאֱסַף סְכוּם הָגוּן וּמִמֵּילָא לֹא קָרִינַן בֵּיהּ 'לֹא יִגֹּשׂ', וּלְפִי זֶה בְּמַשְׁכֹּרֶת[226] שֶׁהִגִּיעַ זְמַן פֵּרָעוֹן[227] אוֹ שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְהַמְתִּין עַד שֶׁיֶּאֱסֹף הַרְבֵּה מְשַׁמֵּט, (קנד) וּלְדַעַת שְׁאָר הָרִאשׁוֹנִים הַנַּ"ל[228] כָּל זֶה אֵין מְשַׁמֵּט שֶׁאֵין זֶה מִלְוֶה אֶלָּא אִם כֵּן זְקָפָן בְּמִלְוֶה:
(ס) שָׂכִיר. (קנה) וְכֵן שָׂכַר בָּתִּים. וְאִם הִגִּיעַ זְמַן הַפֵּרָעוֹן וְאֵין דֶּרֶךְ לְקַבֵּץ הַרְבֵּה תְּלוּיִ בַּמַּחֲלֹקֶת הַנַּ"ל: **(סא) וְאִם זְקָפוֹ עָלָיו בְּמִלְוֶה.** כַּנַּ"ל סְעִיף קָטָן נ"ח:
יב (סב) קְנָסוֹת שֶׁל אוֹנֶם וְשֶׁל מְפַתֶּה. שֶׁהֵם חֲמִשִּׁים סֶלַע: **(סג) הַמּוֹצִיא שֵׁם רַע.** שֶׁהֵן מֵאָה סֶלַע:
(סד) אֵינָן נִשְׁמָטִין. (קנו) דַּעַת רַבֵּנוּ מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֹנֶשׁ וְאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם לָכֵן אֵין מְשַׁמֵּט, (קנז) וּלְשְׁאָר הָרִאשׁוֹנִים הַטַּעַם מִשּׁוּם שֶׁאֵין מְשַׁמֵּט אֶלָּא מִלְוֶה וְכַנַּ"ל[229], (קנח) וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהַטַּעַם מִשּׁוּם דְּאִי מוֹדֶה מִפְּטַר לֹא קָרִינַן בֵּיהּ 'לֹא יִגֹּשׂ', (קנט) וְיֵשׁ אוֹמְרִים הַטַּעַם דְּכֵיוָן דְּבֵית דִּין חִיְּבוּם הֲוָה לֵיהּ כִּגְבוּיִים וְעוֹמְדִים:
(סה) נִשְׁמָטִין. (קס) מַשְׁמַע דְּבֹשֶׁת וּפְגָם מְשַׁמֵּט אֲבָל (קסא) בְּתוֹסְפוֹת הָרֹא"שׁ כָּתַב דְּבֹשֶׁת וּפְגָם כְּקָנָס:
(סו) מִשְּׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין[230]. (קסב) וְכָאן לֹא מְהַנֵּי זְקִיפָה בְּמִלְוֶה[231], דְּכֵיוָן דְּמַעֲשֶׂה בֵּית דִּין הוּא לֹא הָוֵי זְקִיפָה דִּידְהוּ כְּמִלְוֶה[232] עַד אַחַר הַעֲמָדָה בַּדִּין: **(סז) הַעֲמָדָה בַּדִּין.** (קסג) וּמִירֵי שֶׁלֹּא כָּתְבוּ פְּסַק דִּין שֶׁאִם כָּתְבוּ פְּסַק דִּין בְּלָאו הָכִי אֵין מְשַׁמֵּט כִּדְבָסְמוּךְ הֲלָכָה ט"ו:

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

נַעֲשֵׂית רְאשׁוֹנָה מִלְוֶה[236], אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר דִּרְבִּי יְהוּדָה הִיא[237] וְרָאוּי לְתָבְעוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה[238] רַבִּי בָּא בְּשֵׁם רַבִּי זֵירָא מִכְּיוָן שֶׁהוּא רָאוּי לְהֵאָמִינוֹ כְּמִי שֶׁהוּא רָאוּי לְתָבְעוֹ[239] וּמִכְּיוָן שֶׁהוּא רָאוּי לְתָבְעוֹ כְּמִי שֶׁרָאוּי לִתֵּן לוֹ מָעוֹת, וְכָאן הוֹאִיל וְרָאוּי לִתֵּן לוֹ מָעוֹת וְלֹא נָתַן לוֹ נַעֲשֵׂית רִאשׁוֹנָה מִלְוֶה, וְהִנֵּה הָרִאשׁוֹנִים מְפָרְשִׁים דְּהָא דְּקָאָמַר וּמִפְּנֵי שֶׁהוּא מַקִּיף לוֹ כו' לֹא קָאֵי אַדְּלֵעֵיל אֶלָּא אַרַבִּי יְהוּדָה דְּמַתְנִיתִין קָאֵי דְּקָאָמַר רִאשׁוֹן רִאשׁוֹן מְשַׁמֵּט[240] וּמְפָרֵשׁ טַעֲמוֹ מִפְּנֵי שֶׁהוּא מַקִּיף לוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה נַעֲשֵׂית רִאשׁוֹנָה מִלְוֶה וּבְנִיחוּתָא קָאָמַר לָהּ, וְהָא דְּקָאָמַר אֲחֵר כָּךְ אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר דְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא קָאֵי אַמַּתְנִיתִין דְּהַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וּמוֹכֵר לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה (וְכֵן הוּא בְּהֶדְיָא בְּסוּגְיָא דִּלְקַמָּן וְהָתָנֵי הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וְחִלְּקָהּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְאָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר דְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא כו'), וּפָרִיךְ וְהָא עַל כָּל פָּנִים בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אֵין יָכוֹל לְתָבְעוֹ, וּמְשַׁנֵּי מִכְּיוָן שֶׁרָאוּי לְהֵאָמִינוֹ כו' וְכָאן הוֹאִיל וְרָאוּי כו' אַגַּב מְפָרֵשׁ גַּם טַעֲמוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה דְּרִאשׁוֹן רִאשׁוֹן מְשַׁמֵּט, אָמְנָם הַגְּרַ"א לֹא גָּרַס כְּלָל אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר דְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא וּמְפָרֵשׁ וּמִפְּנֵי שֶׁהוּא מַקִּיף לוֹ פַּעַם שְׁנִיָּה נַעֲשֵׂית רִאשׁוֹנָה מִלְוֶה בְּתַמְהִיהַּ[241], וּפָרִיךְ אַרַבִּי יְהוּדָה דְּמַתְנִיתִין, וּמְשַׁנֵּי אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כַּהֲדָא דְּתָנִינַן הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה כו', וְרָאוּי לְתָבְעוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (בְּתַמְהִיהַּ), רַב בָּא בְּשֵׁם רַבִּי זֵירָא בְּמִי שֶׁהוּא רָאוּי לְהֵאָמִינוֹ וּמִכְּיוָן שֶׁרָאוּי לְהֵאָמִינוֹ רָאוּי לִתֵּן לוֹ מָעוֹת וְכָאן הוֹאִיל וְרָאוּי לִתֵּן לוֹ מָעוֹת וְלֹא נָתַן נַעֲשֵׂית רִאשׁוֹנָה מִלְוֶה (וְזֶהוּ טַעֲמוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה), וּלְקַמָּן בְּסוּגְיָא הַמִּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל מְנָת שֶׁלֹּא לְתָבְעוֹ שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטְתּוֹ וְהָתָנֵי הַשּׁוֹחֵט אֶת הַפָּרָה וְחִלְּקָהּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה וְרָאוּי לְתָבְעוֹ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (בְּתַמְהִיהַּ), וּמְשַׁנֵּי כֵּיצַד דְּאָמַר רַבִּי בָּא בְּשֵׁם רַבִּי זֵירָא בְּמִי שֶׁרָאוּי לְהֵאָמִינוֹ וּמִכְּיוָן שֶׁרָאוּי לְהֵאָמִינוֹ כְּמִי שֶׁהוּא רָאוּי לִתֵּן לוֹ מָעוֹת כו', וְנִרְאֶה דְּגַם רַבֵּנוּ גָּרִיס הַגְּרַ"א מִנַּיִן לְרַבּוֹת שָׂכִיר וְהַיְנוּ בְּזַקָּפָהּ בְּמִלְוֶה כְּדִמְסֵיק וְזֶה אֶפְשָׁר לְהִתְפָּרֵשׁ גַּם לְדַעַת רַבֵּנוּ שֶׁבָּא לְרַבּוֹת שֶׁאִם זְקָפָהּ בְּמִלְוֶה מִשְּׁמַע מִכָּאן דְּבִגְזֵלָה וּפִקָּדוֹן לֹא מְהֵנֵי זְקִיפָה בְּמִלְוֶה[244] אֲבָל הָאַחֲרוֹנִים נָקְטוּ דְּגַם בְּגֵזֶל מְהֵנֵי זְקִיפָה בְּמִלְוֶה שֶׁיִּשַּׁמֵּט, וְצָרִיךְ לוֹמַר דִּלְמַאי דְּמַסֵּיק אַף כֻּלָּן בְּזַקִּיפָה קָאֵי גַּם אַגֵּזֶל וּפִקָּדוֹן שֶׁאִם זְקָפָהּ בְּמִלְוֶה כֻּלָּן מְשַׁמְּטִין דְּנַעֲשִׂין בִּכְלַל מַשֶּׁה יָדוֹ: * **וּמֵאֵימָתַי נִזְקָפִין בְּמִלְוֶה מִשְּׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין.** בְּגִטִּין י"ח א' תַּנְיָא אַף אֵנוּ וּקְנָס וּפְתוּי וּכְתֻבַּת אִשָּׁה שֶׁזְּקָקָן בְּמִלְוֶה מְשַׁמְּטִין וְאִם לָאו אֵין מְשַׁמְּטִין מֵאֵימָתַי נִזְקָפִין בְּמִלְוֶה מִשְּׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין, פֵּרַשׁ רַשִׁ"י 'מֵאֵימָתַי נִזְקָפִין' כְּלוֹמַר מֵאֵימָתַי הָוֵי כְּזִקִּיפָה 'הַעֲמָדָה' הֲרֵי הִיא כְּזִקִּיפָה, מַשְׁמַע מִלְּשׁוֹן רַשִׁ"י דְּזִקִּיפָה מַמָּשׁ וַדַּאי מְהֵנֵי וְקָא מַשְׁמַע לָן כְּאן דִּבְדִבְרִים אֵלּוּ שֶׁתְּלוּיִ בְּפִסַּק בֵּית דִּין בְּלָאו הָכִי אֵין מְשַׁמֵּט כִּדְבָסְמוּךְ הֲלָכָה ט"ו:

צִיּוּן הַהֲלָכָה

(קנג) כֻּסֶּף מִשְׁנֶה: (קנד) שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ל"ח ל"ט וּפִשּׁוּט: (קנה) מְאִירֵי גִּטִּין ל"ז א': (קנו) כֵּן נִרְאֶה מִפְּרוּשׁ הַמִּשְׁנִיּוֹת לְרַבֵּנוּ[233] וּמְיֻשָּׁב קֻשְׁיַת הַכֻּסֶּף מִשְׁנֶה[234] וְכֵן כָּתַב בְּתוֹרַת זְרָעִים[235] וּבְסֵפֶר שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד מ"ו: (קנז) רַ"שׁ וְרַ"י בֶּן מְלֹכִי צַדָּק: (קנח) רִא"ש: (קנט) מְאִירֵי גִּטִּין ל"ז א' וְעַיֵּן כֻּסֶּף מִשְׁנֶה: (קס) תִּפְאֶרֶת יַעֲקֹב גִּטִּין י"ח א' תּוֹסְפוֹת ד"ה אוֹנֶס עַיֵּן שָׁם: (קסא) גִּטִּין י"ח א': (קסב) סְמ"ע סְעִיף קָטָן ל': (קסג) שָׁם סְעִיף קָטָן ל"א:

יג (סח) * **הַמְגָרֵשׁ** (סט) **אֶת אִשְׁתּוֹ קֹדֶם הַשְּׁמִטָּה** (ע) **אֵין כְּתֻבָּתָהּ נִשְׁמֶטֶת.** (עא) **וְאִם פְּגָמָתָהּ**

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

דִּין הָוֵי הָעֲמָדָה בְּבֵית דִּין כִּזְקִיפָה וְאֵין צָרִיךְ לְהַמְתִּין עַל הַזְּקִיפָה, אֲבָל הַבַּיִת יוֹסֵף בְּחֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז (סְעִיף קָטָן ז') כָּתַב, וּמִשָּׁמַע פֶּרֶק ב' דְּגִטִּין דִּזְקָפָה עָלְיוֹ בְּמִלְוֶה מִקְרֵי מִשְׁעַת הָעֲמָדָה בַּדִּין[246] וְכֵן נִרְאֶה מִדִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם פֶּרֶק ט' מִשְׁמִטָּה (לְכְאוֹרָה מִדִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם שֶׁכְּתָבָה רַק גַּבֵּי קַנְסוֹת וְלֹא גַּבֵּי שְׁאָר הַדְּבָרִים נִרְאֶה לְהֶפֶךְ, דְּאִם לֹא כֵּן הֲוָה לֵיהּ לְכָתֹב זֶה אוֹ בַּהֲלָכָה י"א אוֹ בַּהֲלָכָה י"ג, מִיהוּ עַל כָּרְחָךְ גַּם אַכְתָּבָה דַּהֲלָכָה י"ג קָאֵי כִּדְמִפְרַשׁ בַּגְּמָרָא אֲבָל עַל הֲלָכָה י"א לְכְאוֹרָה לֹא קָאֵי, דְּאִי אַכּוֹלְהוּ קָאֵי הֲוָה לֵיהּ לְמֵיכְתְּבִינְהוּ בַּתְּחִלָּה אוֹ בַּסּוֹף וְגַם בְּהַקָּפַת חֲנוּת וּשְׂכַר שְׂכִיר לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל הָעֲמָדָה בַּדִּין), אֲבָל הָרַא"ש כָּתַב בְּהַשׁוֹלֵחַ[247] וְאִם עָשָׂאן מִלְוֶה מְשֻׁמָּטִין פְּרוֹשׁ שֶׁזְּקָפָן בְּמִלְוֶה לְפָרָעָן עַד זְמַן פְּלוֹנִי, נִרְאֶה דְּסְבִירָא לֵיהּ ז"ל דְּכִי אָמְרִינַן בְּפֶרֶק ב' דְּגִטִּין אֵימָתַי נִזְקָפִין בְּמִלְוֶה בְּשַׁעַת דִּין הָוֵי הָעֲמָדָה לְגַבֵּי קַרְקַע אֲבָל לְגַבֵּי מָעוֹת לֹא הָוֵי הָעֲמָדָה אֶלָּא מִשְׁעַת הָעֲמָדָה בַּדִּין, אֲבָל בְּשִׁאָר מִלֵּי שֶׁאֵינָן קָנָס זְקִיפָה בְּמִלְוֶה דִּידְהוּ הָוֵי מִשְׁקַבֵּל עָלְיוֹ לְפָרָעָן לִזְמַן פְּלוֹנִי עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ, מִבֹּאר מִדְּבָרָיו דְּסְבִירָא לֵיהּ דְּלֹא מְהַנֵּי זְקִיפָה לִפְנֵי הָעֲמָדָה בַּדִּין, וּכְבָר הִקְשָׁה בְּמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה פֶּרֶק י' דִּשְׁבִיעִית מִשְׁנָה ב' דְּמַרְשׁ"י מִבֹּאר דִּזְקִיפָה מְהַנֵּי גַּם לִפְנֵי הָעֲמָדָה בַּדִּין וְרַק קָא מַשְׁמַע לָן דְּהָעֲמָדָה בְּדִין כִּזְקִיפָה דָּמְיָא, אֲבָל בָּאֱמֶת אֵין הֶכְרַח מִדִּבְרֵי רַשׁ"י דְּיֵשׁ לוֹמַר דִּלְפְנֵי הָעֲמָדָה בַּדִּין אַכַּתִּי לֹא נִתְחַיֵּב וְלֹא שַׁיָּךְ כְּלָל זְקִיפָה וְרַק אַחַר הָעֲמָדָה בַּדִּין סָלְקָא דַּעְתָּךְ דְּבָעֵי גַּם כֵּן זְקִיפָה, וְעַל זֶה כָּתַב רַשׁ"י דְּהָעֲמָדָה בַּדִּין עֲצָמוֹ כִּזְקִיפָה דָּמֵי, וְכֵן כָּתְבָה לִפְנֵי שְׁחִיבּוּהוּ חֲכָמִים לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל זְקִיפָה דְּאָמַר מִי יָמַר דְּמְחַיְּבוּ לִי שֶׁיֵּשׁ כַּמָּה אֲפָנִים שֶׁפְּטוּר מִלְּשַׁלֵּם אוֹ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִגְבוֹת עֲדַיִן וְלָכֵן צָרִיךְ פְּסַק דִּין שֶׁחַיָּב לְשַׁלֵּם אֲבָל אֵינוֹ עִנְיָן לִזְקִיפָה, וְלָזֶה קָא מַשְׁמַע לָן דְּהָעֲמָדָה עַצְמָהּ כִּזְקִיפָה דָּמֵי, אֲבָל לִפְנֵי הָעֲמָדָה יֵשׁ לוֹמַר דְּלֹא מְהַנֵּי זְקִיפָה, וְהַבַּיִת יוֹסֵף כָּתַב דִּבְדִבְרִים שֶׁאֵין שַׁיָּךְ בָּהֶן הָעֲמָדָה בַּדִּין תָּלוּי בִּזְקִיפָה לְפָרָעָן לִזְמַן מְסֻיָּם, וּלְפִי זֶה עוֹלֶה דִּבְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ הָעֲמָדָה בַּדִּין הַהֲעָמָדָה בַּדִּין הוּא הַזְּקִיפָה וְלֹא קֹדֶם וְלֹא אַחַר כָּךְ, וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין הָעֲמָדָה בְּדִין הַזְּקִיפָה הִיא קְבִיעַת זְמַן לְפָרָעוֹן אוֹ שֶׁכְּלָלָן עִם חוֹבוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ[248], וְעִנְיַן הַזְּקִיפָה בְּמִלְוֶה לְהָרַאשׁוֹנִים דְּדַוְקָא מִלְוֶה מְשֻׁמָּט נִרְאֶה דְּמִשְּׁזְקָפוֹ בְּמִלְוֶה אֵין אָדָם מְחַשֵּׁב יוֹתֵר שֶׁחַיָּב הַקָּפָה אוֹ גְּזֵלָה וּכְהַאי גַּוְנָא אֶלָּא מְחַשֵּׁב שֶׁחַיָּב מָמוֹן כָּךְ וְכָךְ, דְּמֵשֶׁה יָדוּ אֵין הַכַּוָּנָה דַּוְקָא הִלְוָאָה אֶלָּא הַכַּוָּנָה תְּבִיעַת מָמוֹן, וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא זְקָפוֹ אֵין תּוֹבְעוֹ מָמוֹן אֶלָּא תּוֹבְעוֹ הַקָּפָה אוֹ שְׂכַר שָׂכִיר אוֹ קָנָס וּכְהַאי גַּוְנָא, אֲבָל אַחַר שֶׁזְּקָפוֹ בְּמִלְוֶה אוֹ אַחַר שֶׁהֶעֱמִידוֹ בְּבֵית דִּין וְחִיְּבוּהוּ שׁוּב אֵין תּוֹבְעוֹ אֶלָּא הַמָּמוֹן שֶׁנִּתְחַיֵּב וְזֶה בְּכְלַל מַשֶּׁה יָדוֹ, וְגַם לְדַעַת רַבֵּנוּ[249] שֶׁהַטַּעַם שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְתָבְעוֹ עַד שֶׁיִּתְמַלֵּא וְכֵן בְּאוֹנֶס וּמְפַתֶּה מִשּׁוּם קָנָס כְּמוֹ שֶׁבֹּאַרְנוּ וְכֵן בִּכְתֻבָּה מִשּׁוּם שֶׁחַזַ"ל רָצוּ שֶׁיִּשְׁלֹם כְּדֵי שֶׁלֹּא תְּהֵא קָלָה בְּעֵינָיו, כָּל זֶה לֹא שַׁיָּךְ לְאַחַר שֶׁכְּבָר זָקְפוֹ בְּמִלְוֶה וְהִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמַּה שֶׁהָיָה קֹדֶם וְקִבְעַת אֵין תּוֹבְעוֹ אֶלָּא מָמוֹן שֶׁנִּתְחַיֵּב וְיָצָא מִכְּלַל כָּל אֵלּוּ וְלָכֵן מָשַׁכְנוּ. * **הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ כו'.** כָּתַב הַמְּאִירִי בְּגִטִּין י"ח א' וְכֵן קָנָסוֹת שֶׁל אוֹנֶס וּמְפַתֶּה וּמוֹצִיא שֵׁם רַע אֵין נִשְׁמָטִין וְאִם זְקָפָהּ בְּמִלְוֶה נִשְׁמָטִים כו' וְהוּא הַדִּין לְפִגְּמָן שֶׁנִּשְׁמָטִין וְיֵשׁ חוֹלְקִין בְּזוֹ עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ, וְצָרִיךְ בְּאוּר אֵיזֶה טַעַם לְחַלֵּק בֵּינֵיהֶן לְבֵין כְּתֻבָּה, וּמָצָאתִי בִּפְסָקֵי רִי"ד בִּגִּטִּין שָׁם (וְנִדְפַּס גַּם כֵּן בְּתוֹסְפוֹת רִי"ד שֶׁבְּגִלְיוֹן הַגְּמָרָא) שֶׁכָּתַב וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, פְּרוּשׁ כְּתֻבָּה לֹא קָיְמָא לְגוֹבֵינָא מִיָּד אֶלָּא לְמִזּוֹנוֹת וְהֹלְכָךְ כָּל זְמַן שֶׁנִּזּוֹנַת וְאֵינָהּ תּוֹבַעַת כְּתֻבָּה לֹא קָרֵינָא בֵּיהּ ׳לֹא יִגֹּשׁ׳ וּמְשׁוּם הָכִי אֵינָהּ מְשֻׁמֶּטֶת, וְרַב סַבָר מְשַׁתְּפִגַּם וְתִפְרַע מִקַּצָּתָהּ וְהַשְּׁאָר תִּתְבַּעַם בַּדִּין וְאָז קָרֵינָא בָּהּ ׳לֹא יִגֹּשׁ׳ וּמְשֻׁמֶּטֶת אֲבָל בְּפִגְּמָה לְחוּד לֹא, דְּיֵשׁ לוֹמַר דְּלָמָא לֹא בָּעֵיָא לְמִגְבֵּי שִׁיּוּרָא הַשְׁתָּא אֶלָּא מְזוֹנוֹת הִיא רוֹצָה, כְּרַבָּנָן דְּאָמְרֵי בְּפֶרֶק אַלְמָנָה נִזּוֹנֶת שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְרָעָה קָצַת מִכְּתֻבָּתָהּ עֲדַיִן יֵשׁ לָהּ מְזוֹנוֹת הִלְכָךְ אִם לֹא תִּתְבַּעַם בַּדִּין עַל הַשְּׁאָר לֹא קָרֵינָא בָּהּ ׳לֹא יִגֹּשׁ׳, וְאִם לֹא פְּגָמָהּ אַף עַל פִּי שֶׁתִּתְבַּעַם בַּדִּין אֵינָהּ מְשֻׁמֶּטֶת עֲדַיִן דְּשֶׁמָּא תִּתְפַּשֵּׁר וְלֹא תִּגְבֶּה עַכְשָׁו כְּתֻבָּתָהּ וְתִהְיֶה נִזּוֹנֶת מֵהֶן מִשּׁוּם הָכִי בְּעֵי תַּרְוַיְהוּ פְּגִימָה וּזְקִיפָה, וּשְׁמוּאֵל סָבַר בֵּין בִּפְגִימָה לְחוּד בֵּין בִּזְקִיפָה לְחוּד גַּלְיָא דַּעְתָּהּ דְּבָעֵיָא לְגִבּוֹת כְּתֻבָּתָהּ וְקָרֵינָא בָּהּ ׳לֹא יִגֹּשׁ׳ וּמְשֻׁמֶּטֶת עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ, וְהִנֵּה בִּכְתֻבּוֹת צ"ז ב' פְּלִיגֵי רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּמָקוֹם שֶׁנִּתְפַּשְׁרָה מִקְצַת כְּתֻבָּתָהּ אִם הַפְסֵידָה מִזּוֹנוֹת וּפָסְקוּ הַפּוֹסְקִים דְּלֹא הַפְסֵידָה כָּל זְמַן שֶׁלֹּא מָכְרָה כֻּלָּהּ, וְלִכְאוֹרָה הוּא הַדִּין בְּתֻבָּעָה מִקְצָתָהּ וּמִדִּבְרֵי הָרִי"ד נִרְאֶה דְּאַפְלוּ אִם לֹא הַפְסִידָה כְּתֻבָּתָהּ סְבִירָא לֵיהּ לְשִׁמּוּאֵל דְּמִכָּל מָקוֹם גַּלְיָא דַּעְתָּהּ דְּבָעֵיָא לְמִגְבֵּי כְּתֻבָּתָהּ וּמִשּׁוּם הָכִי כְּבָר קָרֵינָא בָּהּ ׳לֹא יִגֹּשׁ׳, וּלְפִי זֶה סְבָרָא זוֹ שַׁיְּכָא רַק בִּכְתֻבָּה שֶׁכָּל הַטַּעַם מִשּׁוּם שֶׁאֵינָהּ רוֹצָה לִגְבּוֹת שֶׁלֹּא תַּפְסִיד מִזּוֹנוֹת וְאָמְרִינַן מִדְּגַלְיָא דַּעְתָּהּ שֶׁכְּבָר רוֹצָה לִגְבּוֹת שׁוּב קָיְמָא לִגּוּבֵינָא וּמְשַׁמֵּט, אֲבָל בְּאוֹנֶס וּמְפַתֶּה וּשְׁאָר הַדְּבָרִים דְּאֵין הַטַּעַם מִשּׁוּם שֶׁאֵין דַּעְתָּהּ שֶׁכְּבָר רוֹצָה לִגְבּוֹת שׁוּב קָיְמָא לִגּוּבֵינָא וּמְשַׁמֵּט, אֲבָל בְּאוֹנֶס וּמְפַתֶּה וּשְׁאָר הַדְּבָרִים דְּאֵין הַטַּעַם מִשּׁוּם שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לִגְבּוֹת כְּשֶׁיטָּא שׁוּב קָיְמָא לִגּוּבֵינָא וּמְשַׁמֵּט, אֲבָל בְּאוֹנֶס וּמְפַתֶּה וּשְׁאָר הַדְּבָרִים דְּאֵין הַטַּעַם מִשּׁוּם שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ לִגְבּוֹת מִדִּינָא דְּגַלְיָא דַּעְתָּהּ דְּפִגְימָה לֹא מְהַנֵּי מִידִי וְכִנְרְאֶה זֶהוּ טַעַם הַחוֹלְקִים, וְטַעַם הַסּוֹבְרִים דִּבְכֻלְּהוּ מְהַנֵּי פְּגִימָה נִרְאֶה דְּסְבִירָא לְהוּ דְּאֵין הַטַּעַם מִשּׁוּם דִּכְתֻבָּה אֵין רוֹצָה לִגְבּוֹת מִשּׁוּם מְזוֹנוֹת אֶלָּא הַטַּעַם מִשּׁוּם דִּכְתֻבָּה לָאו מִלְוֶה הוּא וּמִשֶּׁהִתְחִילָה לִגְבּוֹת

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

יג (סח) הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ. (קמד) אֲבָל אִם עֲדַיִן לֹא גֵּרְשָׁהּ פְּשִׁיטָא שֶׁאֵין הַכְּתֻבָּה נִשְׁמֶטֶת שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְּנָה לְגָבוֹת: **(סט) אֶת אִשְׁתּוֹ.** (קמה) אוֹ שֶׁמֵּת: **(ע) אֵין כְּתֻבָּתָהּ נִשְׁמֶטֶת.** דְּהַיְנוּ מָנֶה וּמָאתַיִם שֶׁנִּתְחַיֵּב (קמו) שֶׁאֵין זוֹ מִלְוֶה, (קמז) וְתוֹסְפוֹת כְּתֻבָּה דִּינוֹ כִּכְתֻבָּה, (קמח) וְדִין הַנְּדוּנְיָא שֶׁהִכְנִיסָה יֵשׁ דֵּעוֹת בָּזֶה[245]: **(עא) וְאִם פְּגָמָתָהּ.** (קמט) דְּהַיְנוּ שֶׁנִּפְרְעָה מִקְצָת (קנ) בֵּין מִקְצָת מֵהַכְּתֻבָּה וּבֵין מִקְצָת מֵהַתּוֹסָפוֹת (קנא) אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא זְקָפָתָהּ בְּמִלְוֶה דְּכֵיוָן דְּגַלְיָא דַּעְתָּהּ דְּעוֹמֶדֶת לִיגֹּשׁ וְלִפְרֹעַ נַעֲשֵׂית כְּמִלְוֶה:

צִיּוּן הַהֲלָכָה

(קמד) מְאִירִי גִּטִּין י"ח א': (קמה) מְאִירִי שָׁם וְכֵן הוּא בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ אֶבֶן הָעֵזֶר סִימָן ק"א סְעִיף א': (קמו) רַשׁ"י גִּטִּין י"ח א': (קמז) כְּתֻבּוֹת נ"ה א': (קמח) עַיֵּן סֵפֶר שִׁמְטַת כְּסָפִים בְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד מ"ה וְעַיֵּן כַּפְתּוֹר וָפֶרַח פֶּרֶק מ"ט: (קמט) רַשׁ"י: (קנ) כְּתֻבּוֹת נ"ה א': (קנא) רַשׁ"י גִּטִּין י"ח א':

[דר"א ס"ק ע]

וְדִין הַנִּדּוּנְיָא שֶׁהִכְנִיסָה יֵ֫שׁ דֵּעוֹת בָּזֶה[245].

245) בגדר הבעלות על נכסי הנדוניא, ראה בית יעקב (אה"ע סי' צ סי"ד) וחזו"א (אבן העזר סי' עה ס"ק יא).

[בה"ל ד"ה ומאימתי]

מִקְרֵי מִשְּׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין[246] וְכוּ', אֲבָל הָרא"ש כָּתַב בְּהַשּׁוֹלֵחַ[247] וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ[248] וְכוּ', וְגַם לְדַעַת רַבֵּנוּ[249].

246) כלומר, הבית יוסף כתב כן לענין זקיפה במלוה של הקפת החנות שהכוונה להעמדה בדין, ולא כפי שנראה מרש"י שזקיפה במלוה הוא דבר אחר מהעמדה בדין.

247) סי' יז.

248) חו"מ סי' סז סי"ד בהגהת הרמ"א.

249) בדר"א לעיל (ס"ק נז) לגבי הקפת החנות.

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק תשיעי

[דר"א ס"ק עב]

בְּשֶׁאֵר חוֹבוֹת יֵשׁ דֵּעוֹת בָּזֶה[250] וְכוּ', אֲפִלּוּ אִם נִתְגַּיֵּר לִפְנֵי סוֹף שְׁבִיעִית[251] וְכוּ', לְהַשְׁמִיט חוֹבוֹת שֶׁהִגִּיעַ חִיָּב לוֹ[252] וְכוּ', לְהַאֲרִיךְ לוֹ אֶת זְמַן הַפֵּרָעוֹן[253]. גְּזֵלוֹת וּגְנֵבוֹת אֵין מְשַׁמֵּט[254] וְכוּ', אֶלָּא אִם כֵּן זָקָפָן בְּמִלְוֶה[255] וְכוּ', יֵשׁ דֵּעוֹת בָּזֶה אִם מְשַׁמֵּט[256] וְכוּ'. פִּקָּדוֹנוֹת אֵין מְשַׁמֵּט[257] וְכוּ', אֶלָּא אִם כֵּן זָקָפָן בְּמִלְוֶה[258].

250) דעת הים של שלמה (פ"ב אות ח, המובא בציה"ל) שאין זקיפה מועילה בחובות של קנס, וכן דייק השער משפט (סי' סז ס"ק ז) מדברי הרמב"ם והשו"ע, והוסיף עוד שלא רק בחובות של קנס אין מועיל, אלא הוא הדין בהקפת החנות ושכר שכיר אין מועיל מה ששילם מקצת. ובמאירי (גיטין יח, א) הביא בזה שתי דעות. ובבית שמואל (אבן העזר סי' קא ס"ק ד) כתב שמועילה פגימה לכל חוב שאינו מלוה שתהא שביעית משמטתו לאחר הפגימה [ויש לעיין בלשונו האם כוונתו גם לחובות של קנס].

251) וטעם הדבר ביאר הישועות ישראל (חו"מ סי' סז ס"ק א), משום שבשעת ההלואה לא חל בחוב זה דין שתהיה השביעית משמטת אותו.

252) ראה דר"א לעיל (ס"ק ו) וציה"ל שם.

253) ואם מלוה לגוי בריבית, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שלכאורה מותר להאריך לו את זמן הפירעון, כדי שיצטרך הגוי לשלם לו ריבית על הארכת הזמן.

254) וטעם הדבר מבואר בדר"א לעיל (ס"ק נז).

255) ראה בה"ל לעיל (הי"א סוף ד"ה הקפת), מה שהעיר על זה מדברי הספרי, ובביאורים שם.

256) הישועות ישראל (חו"מ סי' סז ס"ק א) דייק מדברי התוס' בכתובות (נד, ב) שאם מתחייב מעצמו אינו משמט, ושוב הביא תשובת הרשב"א (ח"ג סי' נז) שנקט שמשמט, ויישב דבריו שמדבר בכתב התחייבותו בשטר בסתם, ולכן כתיבת השטר נחשבת כמו זקיפה במלוה, אבל באופן שכתב להדיא בלשון מתנה אינו משמט.

257) וטעם הדבר מבואר בדר"א לעיל (שם).

258) ראה בה"ל לעיל (שם) ובביאורים שם.

[דר"א ס"ק עג]

אוֹ נִמְצָא אֲצִלּוֹ מְטַלְטְלִין וּמַחֲזִיקִין בְּתוֹרַת מַשְׁכּוֹן[259].

259) ואף שהלוה לא נתנו לו בתורת משכון, מ"מ כיון שהמלוה תפסם ומחזיקם בתורת משכון, קנה קנין משכון בחפץ, ולכך אינו משמט כמבואר בקצות החושן (המובא בציה"ל ס"ק קסח).

[דר"א ס"ק עה]

וְגַם אִם מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַמַּשְׁכּוֹן[260] וְכוּ', שֶׁל סוֹף שְׁבִיעִית כַּנַּ"ל[261].

260) והטעם, מבואר ברש"י (בבא מציעא קטו, א ד"ה שלא), שכיון שזכה במשכון הרי הוא קנוי לו אף כשהוא ביד הלוה, ואינו אלא פיקדון ביד הלוה.

261) לעיל (ה"ד) ששביעית משמטת בסופה (מכתבים, כת"י).

[ציה"ל ס"ק קנד]

בְּשֵׁם יָם שֶׁל שְׁלֹמֹה בְּגִטִּין[262].

262) פ"ב סי' ח.

[ציה"ל ס"ק קנו]

וְעַיִן בְּמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה[263].

263) פ"י מ"ב.

[ציה"ל ס"ק קנז]

סִפְרֵי פָּרָשַׁת רְאֵה[264].

264) פיסקא קיב, וראה בה"ל לעיל (ה"א ד"ה מ"ע) וציה"ל (ס"ק יד).

[ציה"ל ס"ק קסח]

וּכְגַדּוּלֵי תְּרוּמָה[265] דְּלֹא כְּאוּרִים וְתֻמִּים[266] וְכוּ', וּבְרִיטָב"א בָּבָא מְצִיעָא[267].

265) שער מה ס"י.

266) ס"ק יד.

267) ריטב"א הישנים (בבא מציעא שם ד"ה והשביעית).

[ציה"ל ס"ק קע]

עַיִן שִׁמְשַׁת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ל"ג[268].

268) שכתב בשם הגר"ב זילבר (הל' שביעית סי' י כסא דוד ס"ק נב) ששביעית משמטתו.

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק תְּשִׁיעִי רכז

(עב) **אוֹ זְקַפְתָּה עָלָיו בְּמִלְוֶה נִשְׁמֶטֶת: יד** (עג) * **הַמַּלְוֶה עַל הַמַּשְׁכּוֹן** (עד) **אֵינוֹ** (עה) **מַשְׁמִיט.**

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

(עב) אוֹ זְקַפְתָּה עָלָיו בְּמִלְוֶה. אַף עַל גַּב שֶׁלֹּא פְּגַמְתָּה נַעֲשָׂה מִלְוֶה וְכַנַּ"ל (קנב) וּזְקִיפָתָהּ בְּמִלְוֶה הוּא מִשְׁעַת הַעֲמָדָה בַּדִּין (קנג) וְגַם אִם זָקְפָה קְצָת מֵהַכְּתֻבָּה אוֹ קְצָת מֵהַתּוֹסָפוֹת שׁוּב מְשַׁמֵּט הַכֹּל, (קנד) וְזֶה רַק בִּכְתֻבָּה אֲבָל בְּשְׁאָר הַדְּבָרִים הַנַּ"ל דְּצָרִיךְ שֶׁיְּזַקֵּף בְּמִלְוֶה אִם זָקַף בְּמִלְוֶה חֵלֶק מֵהַחוֹב אֵין חָל דִּין שְׁמִטָּה אֶלָּא עַל אוֹתוֹ חֵלֶק בִּלְבַד. (קנה) וּלְעִנְיַן פְּגִימָה שֶׁפָּרַע מִקְצָת הַחוֹב אִם יֵשׁ לוֹ דִּין זְקִיפָה בְּשְׁאָר חוֹבוֹת יֵשׁ דֵּעוֹת בָּזֶה[250], (קנו) וְכֵן יֵשׁ דֵּעוֹת אִם מְהַנֵּי הַעֲמָדָה בַּדִּין בְּשְׁאָר חוֹבוֹת וּבִכְתֻבָּה וַדַּאי מְהַנֵּי. (קנז) גּוֹי שֶׁהִלְוָה מָעוֹת לְיִשְׂרָאֵל אוֹ שֶׁלְוָה מִיִּשְׂרָאֵל אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת (קנח) אֲפִלּוּ אִם נִתְגַּיֵּר לְפָנֵי סוֹף שְׁבִיעִית[251], (קנט) וְיִשְׂרָאֵל שֶׁקָּנָה חוֹב מֵהַגּוֹי שֶׁחַיָּב לוֹ יִשְׂרָאֵל אַחֵר אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמַּטְתּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן זָקַף הַקּוֹנֶה אֶת הַחוֹב בְּמִלְוֶה, וְכֵן יִשְׂרָאֵל שֶׁנַּעֲשָׂה עָרֵב לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר עַל חוֹב שֶׁנִּתְחַיֵּב לְגוֹי אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אֶת חוֹב הָעֲרֵבוּת, וְאִם פָּרַע לַגּוֹי וְלָקַח הַשְׁטָר מִן הַגּוֹי וְתָבַע חֲבֵרוֹ בְּאוֹתוֹ שְׁטָר אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת, אֲבָל בְּלָאו הָכִי [כְּגוֹן שֶׁלֹּא תְּבָעוֹ בְּאוֹתוֹ שְׁטָר] מְשַׁמֶּטֶת אַף עַל פִּי שֶׁפָּרַע לַגּוֹי בִּשְׁבִילוֹ. (קס) וְאָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְהַשְׁמִיט חוֹבוֹת שֶׁהַגּוֹי חַיָּב לוֹ[252] שֶׁנֶּאֱמַר 'אֶת הַנָּכְרִי תִּגֹּשׁ' וְאַף אָסוּר לְהַאֲרִיךְ לוֹ אֶת זְמַן הַפֵּרָעוֹן[253]. (קסא) גְּזֵלוֹת וּגְנֵבוֹת אֵין מְשַׁמֵּט[254] (קסב) וַאֲפִלּוּ אָנָם בְּעֵין אֶלָּא אִם כֵּן זְקָפָן בְּמִלְוֶה[255]. (קסג) הַמִּתְחַיֵּב לַחֲבֵרוֹ לָתֵת לוֹ בְּתוֹרַת מַתָּנָה יֵשׁ דֵּעוֹת בָּזֶה אִם מְשַׁמֵּט[256], וְדִין קְפוֹת צְדָקָה וּגְמָ"ח יִתְבָּאֵר בַּהֲלָכָה כ"ד בְּעִנְיַן הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ. (קסד) פִּקָּדוֹנוֹת אֵין מְשַׁמֵּט[257] (קסה) וַאֲפִלּוּ נֶאֱבַד וְהִשּׁוֹמֵר חַיָּב בַּתַּשְׁלוּמִין אֵין מְשַׁמֵּט אֶלָּא אִם כֵּן זְקָפָן בְּמִלְוֶה[258]: **יד (עג) הַמַּלְוֶה עַל הַמַּשְׁכּוֹן.** (קסו) בֵּין שֶׁמְּשְׁכָנוֹ בְּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ וּבֵין שֶׁמְּשְׁכָנוֹ שֶׁלֹּא בְּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ (קסז) וּבֵין שֶׁמְּשְׁכָנוֹ עַל פִּי בֵּית דִּין וּבֵין שֶׁהַלְוֶה נוֹתֵן לוֹ מֵעַצְמוֹ מַשְׁכוֹן גַּם אַחַר הַהַלְוָאָה אֵין מְשַׁמֵּט, (קסח) וְגַם אִם הַמַּלְוֶה תָּפַס מִטַּלְטְלִין אוֹ נִמְצָא אֶצְלוֹ מִטַּלְטְלִין וּמַחֲזִיקִין בְּתוֹרַת מַשְׁכוֹן[259], אֲבָל אִם אֵין מַחֲזִיקִין בְּתוֹרַת מַשְׁכוֹן מְשַׁמֵּט (קסט) וְגַם אִם מַחֲזִיקוֹ לְזִכָּרוֹן דְּבָרִים: **(עד) אֵינוֹ מְשַׁמֵּט.** (קע) דִּכְתִיב 'אֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת אָחִיךָ תַּשְׁמֵט יָדֶךָ' וְלֹא שֶׁל אָחִיךָ בְּיָדְךָ (קעא) וְדַוְקָא מַשְׁכּוֹן מִטַּלְטְלִין אֲבָל מַשְׁכּוֹן קַרְקַע מְשַׁמֵּט כְּגוֹן שֶׁהַלְוָהוּ וְדָר בַּחֲצֵרוֹ, (קעב) וַאֲפִלּוּ הִלְוָה לְכַתְּחִלָּה עַל חֲצֵרוֹ מְשַׁמֵּט (קעג) אֶלָּא אִם כֵּן הוּא מַשְׁכְּנָתָא שֶׁאֵין יָכוֹל לְסַלְקוֹ: **(עה) מַשְׁמִיט.** (קעד) וְגַם אִם מַחֲזִיר לוֹ אֶת הַמַּשְׁכּוֹן[260] כְּגוֹן כְּסוּת יוֹם בַּיּוֹם וּכְסוּת לַיְלָה בַּלַּיְלָה שֶׁחַיָּב לְהַחֲזִירוֹ אָז מִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ מְשַׁמֵּט וַאֲפִלּוּ אִם הָיָה בְּיַד הַלְוֶה בְּרֶגַע שֶׁל סוֹף שְׁבִיעִית כַּנַּ"ל[261]:

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

הַלְוֶה לַיהּ כִּזְקִיפָה וְשָׁם מִלְוֶה עָלָהּ, וּלְפִי זֶה הוּא הַדִּין בְּשְׁאָר הַדְּבָרִים מִשֶּׁפָּגַם קְצָת הַלְוֶה לַיהּ כִּזְקִיפָה, וּלְפִי זֶה לְרַבֵּנוּ דְּלֹא סְבִירָא לַיהּ הַטַּעַם דְּבָעֵי דִּוְקָא מִלְוֶה יֵשׁ לוֹמַר דְּסִבְירָא לַיהּ כְּטַעַם הָרִי"ד וּלְפִי זֶה לֹא מְהַנֵּי פְּגִימָה בִּשְׁאָר דְּבָרִים וְאָתֵי שַׁפִּיר שֶׁלֹּא הִזְכִּיר פְּגִימָה רַק בִּכְתֻבָּה, וְשׁוּב הֵעִירוּנִי דְּהָרַמְבַּ"ם מַיְרֵי בִּגְרוּשָׁה שֶׁאֵין לָהּ מְזוֹנוֹת: * **הַמַּלְוֶה עַל הַמַּשְׁכּוֹן אֵינוֹ מְשַׁמֵּט.** בְּגִטִּין ל"ז א' מַלְוֶה עַל הַמַּשְׁכּוֹן מַאי טַעֲמָא, אָמַר רָבָא מִשּׁוּם דְּתָפִיס לַיהּ אָמַר לַיהּ אַבַּיֵי אֶלָּא מַעֲתָּה הַלְוָהוּ וְדָר בַּחֲצֵרוֹ דְּתָפִיס לַיהּ הָכָא נַמִּי דְּלֹא מְשַׁמֵּט אָמַר לַיהּ שָׁאנֵי מַשְׁכּוֹן דְּקָנֵי לַיהּ מִדְּרַבִּי יִצְחָק דְּאָמַר רַבִּי יִצְחָק מִנַּיִן לְבַעַל חוֹב שֶׁקּוֹנֶה מַשְׁכּוֹן שֶׁנֶּאֱמַר 'וְלֹךְ תִּהְיֶה צְדָקָה' אִם אֵינוֹ קוֹנֶה צְדָקָה מִנַּיִן מִכָּאן לְבַעַל חוֹב שֶׁקּוֹנֶה מַשְׁכּוֹן, וְכָתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת וְאִם תֹּאמַר וְהָא דְּרַבִּי יִצְחָק שְׁלֹא בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ כִּדְאָמְרִינַן בְּהָאֲמַנִים וּבִשְׁלֹהֵי פֶּרֶק הַדַּיָּנִים (פֶּרֶשׁ רַשִׁ"י שָׁם מִשּׁוּם דִּקְרָא דִּ'הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הֲעֲבוֹט' וּלְךָ תִּהְיֶה צְדָקָה' הוּא דַּוְקָא בְּמַשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ כִּדְאָמְרִינַן בְּבָבָא מְצִיעָא קי"ד ב' אֲבָל בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ שֶׁמְּדַעְתּוֹ נָתַן לוֹ אֵין חַיָּב לְהַחֲזִיר לוֹ), וְהָכָא הַמַּלְוֶה עַל הַמַּשְׁכּוֹן קָתָנֵי דְּמִשְׁמַע בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ כִּדְאָמְרִינַן הָתָם, וְכֵן קָשֶׁה בְּפִסְחִים בְּפֶרֶק כָּל שָׁעָה דְּמִיתֵי דְּרַבִּי יִצְחָק גַּבֵּי יִשְׂרָאֵל שֶׁהִלְוָה לְגוֹי עַל חֲמֵצוֹ דְּעוֹבֵר בְּ'בַל יֵרָאֶה' מִשּׁוּם דְּקָנֵי לַיהּ מִדְּרַבִּי יִצְחָק וְהָתָם הִלְוָהוּ עַל חֲמֵצוֹ קָתָנֵי מַשְׁמַע בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ, וְתֵרְצוּ דְּמִסְתַּבְּרִי לְהַשּׁ"ס מֵאַחַר דְּקָנֵי לַיהּ מִדְּרַבִּי יִצְחָק שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ אֵלִים נַמִּי שִׁעְבּוּדֵהּ בִּשְׁעַת הַלְוָאָתוֹ שֶׁלֹּא תִּשְׁמֵט דְּקָרְינַן בֵּיהּ שֶׁל אָחִיךָ בְּיָדְךָ וּמִקְרֵי שֶׁלְּךָ לַעֲבֹר בְּבַל יֵרָאֶה וְכֵן כָּתַב הָרְנַ"ה שָׁם, וְהָרַמְבַּ"ן בַּמִּלְחָמוֹת כָּתַב שֶׁאֲלּוּ דְּבָרִים בְּלֹא טַעַם וּבְמִלְחָמוֹת

(קנב) גִּטִּין י"ח א': (קנג) עַיֵּן שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד מ"ה בְּשֵׁם הָרֹאשׁוֹנִים: (קנד) שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד נ"א בְּשֵׁם יָם שֶׁל שְׁלֹמֹה בְּגִטִּין[262]: (קנה) שָׁם: (קנו) שָׁם וְעַיֵּן בְּמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה[263]: (קנז) סִפְרֵי פָּרָשַׁת רְאֵה[264]: (קנח) שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד כ' בְּשֵׁם הָאֲחֲרוֹנִים: (קנט) רַמְ"א חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף י"ז וְסִמַ"ע: (קס) שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד כ"א בְּשֵׁם הָרַמְבַּ"ם וְהַחִנּוּךְ: (קסא) סִפְרֵי פָּרָשַׁת רְאֵה: (קסב) שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד מ"ג: (קסג) שָׁם עַמּוּד מ"ו מ"ז: (קסד) סִפְרֵי רְאֵה: (קסה) שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד מ"ב, וְעַיֵּן שָׁם שֶׁהֵבִיא דֵּעוֹת בְּעִנְיַן הַמַּפְקִיד אֵצֶל חֲבֵרוֹ מָעוֹת מְתֻרִים שֶׁמָּתָר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן וַעֲדַיִן לֹא נִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן אִם מִשְׁמֵט: (קסו) חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף י"ג: (קסז) מִנְחַת חִנּוּךְ מִצְוָה תע"ז: (קסח) קְצוֹת הַחֹשֶׁן סִימָן ס"ז סְעִיף קָטָן ה' וּבִגְדוּלֵי תְּרוּמָה[265] דְּלֹא כְּאוּרִים וְתֻמִּים[266] וְכֵן הוּא בְּמַאֲירֵי גִּטִּין ל"ז וּבְרִיטְבָ"א בָּבָא מְצִיעָא[267] ס"ז א' כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ל"ג: (קסט) שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ל"ד בְּשֵׁם הָרֹאשׁוֹנִים: (קע) תּוֹסְפוֹת גִּטִּין ל"ז א', וְאִם נֶאֱבַד הַמַּשְׁכּוֹן לְפָנֵי סוֹף שְׁבִיעִית עַיֵּן שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ל"ג[268]: (קעא) גִּטִּין שָׁם אֶלָּא מַעֲתָּה הִלְוָהוּ וְדָר בַּחֲצֵרוֹ הָכָא נַמִּי דְּאֵינוֹ מְשַׁמֵּט וּבְכַפְתּוֹר וְפֶרַח פֶּרֶק מ"ט אָמְרוּ בְּשֵׁם רַבֵּנוּ תָּם הַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ עַל בֵּיתוֹ וְעַל חֲצֵרוֹ שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת: (קעב) תּוֹסְפוֹת גִּטִּין ל"ז א': (קעג) בָּבָא מְצִיעָא ס"ז ב' וְכֵן כָּתַב הַחִנּוּךְ בְּמִצְוָה תע"ז עַיֵּן שָׁם: (קעד) בָּבָא מְצִיעָא קט"ו א' עַיֵּן שָׁם וְכֵן כָּתַב רַבֵּנוּ בְּפֶרֶק ג' מִמַּלְוֶה הֲלָכָה ה' וּבְחֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן צ"ז סְעִיף ט"ז וּבְסִמַ"ע חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף קָטָן כ"ה:

רכח הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַחוֹב כְּנֶגֶד הַמַּשְׁכּוֹן. (עו) **וְאִם הָיָה יָתֵר** (עז) **מַשְׁמִיט הַיָּתֵר: טו** (עח) * **הַמּוֹסֵר**

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

פֶּרֶק כָּל שָׁעָה כָּתַב אֵלּוּ דִּבְרֵי הַבַּאי וְכִי בִּשְׁבִיל שֶׁהוּא קוֹנֶה בְּמָקוֹם אֶחָד יִקְנֶה כָּאן שֶׁלֹּא כַּדִּין וְאִם כֵּן אֲפִלּוּ מִגּוֹי יִקְנֶה הוֹאִיל וְיִשְׂרָאֵל מִישְׁרָאֵל קוֹנֶה, וְעַיִן בֵּשׂ"ךְ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ע"ב סָעִיף קָטָן ט' שֶׁכָּתַב דְּכֵיוָן דְּשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאתוֹ קוֹנֶה מִשּׁוּם דְּלְגוּבְיָנָא נַקְטֵהּ אִם כֵּן גַּם בִּשְׁעַת הַלְוָאתוֹ דְּנַקְטֵהּ לְזִכְרוֹן דְּבָרִים מִכָּל מָקוֹם כְּשֶׁמַּגִּיעַ זְמַן גּוּבְיָנָא וְאֵינוֹ פּוֹרֵעַ אָז נַעֲשֶׂה כְּמַשְׁכּוֹן שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאתוֹ דְּנַקְטֵהּ לְגוּבְיָנָא, וְאִם כֵּן כָּאן כְּשֶׁמַּגִּיעַ שְׁבִיעִית שָׁאם לֹא יִגְבֶּה שְׁבִיעִית מְשַׁמֵּט וְיִפְסִיד הַחוֹב בְּוַדַּאי נַקְטֵהּ לְגוּבְיָנָא וְהָוֵי לֵיהּ מַשְׁכּוֹן שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאתוֹ עַיֵּן שָׁם, אֲבָל הַתּוֹסְפוֹת לֹא כָּתְבוּ זֶה רַק כָּתְבוּ דְּכֵיוָן דְּשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאתוֹ קָנֵי לְגַמְרֵי גַּם בִּשְׁעַת הַלְוָאָה אֲלִים שִׁעְבּוּדֵהּ דְּקַרְקַע בֵּיהּ שֶׁל אַחֵר בְּיָדֵךְ, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַב אאמו"ר זללה"ה בְּקֶהִלּוֹת יַעֲקֹב קִדּוּשִׁין סִימָן י"ח לְבָאֵר דִּבְרֵיהֶם עַל פִּי הָרִיטְבָ"א[276] וְסִיַּם דִּלְשׁוֹן הַתּוֹסְפוֹת לֹא מַשְׁמַע כֵּן. וְלַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי יֵשׁ לוֹמַר דִּדְבְרֵי הַתּוֹסְפוֹת כִּפְשׁוּטָן דְּמַצִּינוּ גַּבֵּי יְהוּדָה 'מָה הָעֲרֻבוֹן אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי' מְתַרְגְּמִינַן מַשְׁכּוֹנָא וְכֵן בְּפָרָשַׁת תֵּצֵא 'הָשֵׁב תָּשִׁיב לוֹ אֶת הָעֲבוֹט' מְתַרְגְּמִינַן מַשְׁכּוֹן, וּמְבֹאָר דִּלְשׁוֹן מַשְׁכּוֹן שַׁיָּךְ בֵּין עַל בִּשְׁעַת הַלְוָאתוֹ וּבֵין עַל שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאתוֹ וְגַבֵּי יְהוּדָה הָוֵי כְּמַשְׁכּוֹן בִּשְׁעַת הַלְוָאָה וְלָכֵךְ לְשׁוֹן עֲבוֹט מָצִינוּ 'הַעֲבֵט תַּעֲבִיטֶנּוּ' וּפֵרַשׁ אִבֶּן עֶזְרָא הַלְוָה לוֹ עַל הַמַּשְׁכּוֹן אַלְמָא דִּלְשׁוֹן עֲבוֹט מִתְפָּרֵשׁ גַּם כֵּן עַל מַשְׁכְּנוֹ בִּשְׁעַת הַלְוָאתוֹ], וְהִנֵּה יֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק מַה פֵּרוּשׁ 'מַשְׁכּוֹן' אִם הַכַּוָּנָה שֶׁהוּא לְרָאָיָה כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב 'עַד הַגֵּל הַזֶּה וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה הָאֵבֶן הַזֹּאת תִּהְיֶה לְעֵדָה' וְאֵין נַפְקָא מִנָּהּ אִם מוֹסְרוֹ לְמַלְוֶה אוֹ מוֹסְרוֹ לְאַחֵר אוֹ אֲפִלּוּ נוֹתְנוֹ בְּבֵיתוֹ כֵּיוָן שֶׁעָשָׂה אוֹתוֹ לְעֵדָה וְלִרְאָיָה שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִזְכֹּר הַהַלְוָאָה נִקְרָא מַשְׁכּוֹן, וְאִם נְתָנוֹ לַמַּלְוֶה יָכוֹל לְגַבּוֹת מִמֶּנּוּ כְּשֶׁיִּגִּיעַ הַזְּמַן דְּמִסְתָּמָא מְסַכִּים לָזֶה וּכְמוֹ שֶׁיָּכוֹל לְתָפְסוֹ דָּבָר אַחֵר, אוֹ דְּתֶבֶת 'מַשְׁכּוֹן' שָׁנוֹתֵן לוֹ וּמוֹסֵר לוֹ לַמַּלְוֶה שֶׁיַּחֲזִיק בּוֹ, וְכֵיוָן דְּחִזְּינַן מִדְּרָשָׁא דְּרַבִּי יִצְחָק דְּבַעַל חוֹב קוֹנֶה מַשְׁכּוֹן אַלְמָא דְּתֶבֶת מַשְׁכּוֹן הַיְנוּ שֶׁקּוֹנֶה אוֹתָהּ הַמַּלְוֶה וְנַעֲשֵׂית כִּשְׁלוֹ, וְאִם כֵּן נְהִי דִּבְמִשְׁכְּנוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַלְוָאתוֹ קוֹנֶה אוֹתָהּ לְגַמְרֵי לְקַדֵּשׁ בּוֹ אֶת הָאִשָּׁה וּבִשְׁעַת הַלְוָאתוֹ אֵין קוֹנֶה אוֹתָהּ לְגַמְרֵי אֲבָל עַל כָּל פָּנִים קוֹנֶה אוֹתָהּ קָצַת דְּזֶה פֵּרוּשׁ הַמִּלָּה מַשְׁכּוֹן, וְאִם כֵּן לְעִנְיַן שֶׁיִּהְיֶה נִקְרָא שֶׁל אָחִיךָ בְּיָדְךָ וּלְעִנְיַן לַעֲבֹר בְּ'בַל יֵרָאֶה' סַגִּי בָּזֶה: * **הַמּוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין כו'.** עַיֵּן בְּדֶרֶךְ אֱמוּנָה שֶׁדַּעַת רַבֵּנוּ וְרֹב הָרִאשׁוֹנִים דְּכִשֶּׁמּוֹסֵר הַשְּׁטָרוֹת מַמָּשׁ לְבֵית דִּין מִדְּאוֹרַיְתָא אֵין מִשְׁמַט וְכִדְבֵאר רַבֵּנוּ דְּיִלְפִינַן מִקְּרָא דְּ'לֹא יִגֹּשׁ' וְזֶה בֵּית דִּין נוֹגְשִׁין אוֹתוֹ[277], וְכָתַב בְּמִנְחַת חִנּוּךְ מִצְוָה תע"ז, אֵינוֹ מְבֹאָר אִם צְרִיכִים בֵּית דִּין סְמוּכִים כְּכָל דָּבָר שֶׁל תּוֹרָה אוֹ בְּכָל בֵּית דִּין אֲפִלּוּ הֶדְיוֹטִים סַגִּי, וְרָאִיתִי בְּבַעַל הַתְּרוּמוֹת שֶׁכָּתַב דְּאַף בְּג' הֶדְיוֹטוֹת סַגִּי וְלֹא הֵבִיא רְאָיָה לְדִבְרָיו, וְיֵשׁ לִסְפֹּק אֲפִלּוּ דָּגִם כֵּן בֵּית דִּין קְרוֹבִים כְּשֵׁרִים כֵּיוָן דְּאֵין צָרִיךְ בֵּית דִּין כְּדִין תּוֹרָה רַק שְׁלֹשָׁה סַגִּי בְּכָל שִׁלֹּשָׁה וְצ"ע. מִשְׁמַע מִדִּבְרָיו דְּהֶדְיוֹטוֹת הַיְנוּ שֶׁאֵין רְאוּיִן לְהוֹרוֹת וְלָכֵן מְדַמֶּה לָהּ לְקְרוֹבִים, וְצ"ע דְּאֵיךְ אֲפָשָׁר לְהַכְשִׁיר הָא בְּעֵינַן בֵּית דִּין שֶׁיָּכוֹל לְגַבּוֹת חוֹבוֹתָיו דְּאָז הָוֵי כְּגַבּוֹי, וּמִסֵּפֶר הַתְּרוּמוֹת אֵין רְאָיָה דְּזֶה לְשׁוֹן סֵפֶר הַתְּרוּמוֹת[278], וְנִרְאֶה לִי שֶׁהַמּוֹסֵר שְׁטָרוֹ לְבֵית דִּין אֵינוֹ כְּעִנְיַן פְּרוּזְבּוּל כִּי הַפְּרוּזְבּוּל אֵינוֹ מוֹעִיל אֶלָּא בְּחוּץ לָאָרֶץ וְאֵינוֹ בָּא אֶלָּא בְּבֵית דִּין חָשׁוּב וּכְדִלְעֵיל כו' אֲבָל מֵסַר שְׁטָרוֹ חָזָק וּמוֹעִיל יוֹתֵר מִפְּרוּזְבּוּל וְיָכוֹל לִהְיוֹת אַף בְּהֶדְיוֹטוֹת הוֹאִיל וְיִהְיוּ ג' בְּנֵי אָדָם כָּךְ נִרְאֶה לִי בֶּאֱמֶת עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ, וּמְבֹאָר דְּהוּא פּוֹסֵק כְּהַשִּׁיטוֹת דְּבַפְרוּזְבּוּל בָּעֵי דְּזָקָא בֵּית דִּין חָשׁוּב דְּהָלֵל לֹא תִּקֵּן אֶלָּא כְּגוֹן בֵּי דִּינָא דְּרַב אַמֵּי וְרַב אַסִּי דְּאִלֵּימֵי לְאַפְקוּעֵי מָמוֹנָא כְּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא, אֲבָל מוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין שֶׁהוּא מִדְּאוֹרַיְתָא אֵין צָרִיךְ בֵּית דִּין חָשׁוּב אֶלָּא סַגִּי בְּכָל בֵּית דִּין וְזֶה כַּוָּנָתוֹ בֵּית דִּין הֶדְיוֹטוֹת וְכִדְאִיתָא בַּגְּמָרָא דְּגַ' הֶדְיוֹטוֹת דָּנִין אֶת הָאָדָם אֲבָל שֶׁיִּהְיוּ גְּמִירֵי וְחַד מִנַּיְהוּ גָּמִיר וְסָבִיר כְּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא וְזֶה נִקְרָא בֵּית דִּין אֲבָל הֶדְיוֹטוֹת מַמָּשׁ פְּשִׁיטָא דְּלָאו בֵּית דִּין נִינְהוּ, וְאִם כֵּן אֵיךְ נִלְמַד מִכָּאן לְקְרוֹבִים דִּפְסוֹלִי לְגַמְרֵי לְדוּן וַאֲפִלּוּ בִּפְרוּזְבּוּל צ"ע אִם יוֹעִילוּ קְרוֹבִים[279], וְרָאִיתִי בְּסֵפֶר שִׁמְשַׁת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ע"ב שֶׁהֵבִיא דַּעוֹת בָּזֶה, וְלֹא הֵבַנְתִּי אֵיךְ אֲפָשָׁר לְהַכְשִׁיר קְרוֹבִים

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

(עו) וְאִם הָיָה יָתֵר מַשְׁמִיט הַיָּתֵר. (קנה) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאֵין מַשְׁמִיט גַּם הַיָּתֵר[269] (קנו) וַאֲפִלּוּ הִלְוָהוּ עַל מַחַט כָּל הַחוֹב אֵינוֹ נִשְׁמָט. (קנז) שְׁנַיִם שֶׁהִלְווּ זֶה לָזֶה וְזֶה לָזֶה מְשַׁמֵּט וְנִפְקָא מִנָּהּ לְעִנְיַן עִדִּית וּבֵינוֹנִית דְּזֶה גּוֹבֶה וְזֶה גּוֹבֶה[270]], וְאִם אוֹמַר שֶׁתּוֹפֵס לְמַשְׁכּוֹן צ"ע: **(עז) מַשְׁמִיט הַיָּתֵר.** (קנח) וְאַף עַל גַּב דְּפָסַק רַבֵּנוּ בְּרֵישׁ פֶּרֶק ז' מִמְּכִירָה דְּעַרְבוֹן קוֹנֶה כְּנֶגֶד כֻּלּוֹ, מִכָּל מָקוֹם בְּמַשְׁכּוֹן אֵין מְשַׁמֵּט אֶלָּא כְּנֶגְדּוֹ דִּבְהַשָּׁאָר קָרְעִינַן בֵּיהּ 'לֹא יִגֹּשׁ': **טו (עח) הַמּוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין.** (קנט) בַּעַל הַתְּרוּמוֹת כָּתַב שֶׁאַף אִם מָסַר לְג' הֶדְיוֹטוֹת סַגִּי וּלְפִי זֶה אֲפָשָׁר דְּגַם בֵּית דִּין קְרוֹבִים כָּשֵׁר, (קס) וַאֲפִלּוּ לֹא הִקְנָה לָהֶם הַשְּׁטָרוֹת אֶלָּא מָסַר לָהֶם בְּעַל פֶּה מְהֻנָּי, (קסא) וַאֲפִלּוּ אִם הַשְּׁטָרוֹת נִמְצָאִין בְּמָקוֹם רָחוֹק מְאֹד, (קסב) וַאֲפִלּוּ אִם אֵין הַשְּׁטָרוֹת בְּיַד בֵּית דִּין בְּסוֹף שָׁנַת הַשְּׁמִטָּה גַּם כֵּן אֵין מְשַׁמֵּט[271], (קסג) וַאֲפִלּוּ אִם מְסָרָם הַמַּלְוֶה לְבֵית דִּין כְּדֵי שֶׁיְּכוֹפוּ אֶת הַלָּוֶה לְשַׁלֵּם נֶחְשָׁב גַּם כֵּן מִסֵּירָה, (קסד) אַךְ אִם לֹא נִמְסְרוּ לְבֵית דִּין לְצֹרֶךְ גְּבִיָּה רַק לְשֵׁם פִּקָּדוֹן בְּעַלְמָא שְׁבִיעִית מְשַׁמֵּטְתּוֹ:

צִיּוּן הֲלָכָה

(קנה) חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סָעִיף י"ב בְּשֵׁם הָרֹא"שׁ וְכֵן דַּעַת הַחִנּוּךְ מִצְוָה תע"ז אֲבָל דַּעַת הָרַ"ן וְהַמְּאִירִי בְּגִטִּין ל"ז כְּרַבֵּנוּ: (קנו) יְרוּשַׁלְמִי[272]: (קנז) מִנְחַת חִנּוּךְ מִצְוָה תע"ז וְעַיֵּן שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ל"ד[273]: (קנח) לְחֶם מִשְׁנֶה רֵישׁ פֶּרֶק ז' מִמְּכִירָה וְעַיֵּן פְּאַת הַשֻּׁלְחָן: (קנט) מִנְחַת חִנּוּךְ שָׁם וְעַיֵּן בְּאוּר הֲלָכָה שִׁפְקְפְּקוּ עַל זֶה: (קס) פְּאַת הַשֻּׁלְחָן, וְעַיֵּן שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ל"ה הֵבִיא בְּשֵׁם סֵפֶר פָּנִים בְּמַשְׁפָּט דְּאִדְרַבָּה אִם הִקְנָה לָהֶם הַחוֹב בִּכְתִיבָה וּמְסִירָה הָוֵה לְהוּ הֶם כְּמַלְוִים וּמְשַׁמֵּט: (קסא) יְרוּשַׁלְמִי[274] אֲפִלּוּ הֵם בְּרוֹמִי לְפָרוּשׁ כַּמָּה מֵהָרִאשׁוֹנִים: (קסב) פְּאַת הַשֻּׁלְחָן בְּשֵׁם הַמַּבִּי"ט וְעַיֵּן שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ שָׁם שֶׁיֵּשׁ חוֹלְקִין[275]: (קסג) פְּאַת הַשֻּׁלְחָן בְּשֵׁם הַמַּבִּי"ט: (קסד) שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ל"ה בְּשֵׁם הָרִאשׁוֹנִים:

[דר"א ס"ק עו]

דְּאֵין מַשְׁמִיט גַּם הַיָּתֵר[269] וְכוּ', דְּזֶה גּוֹבֶה וְזֶה גּוֹבֶה[270].

269) וטעם הדבר, לפי ששיטה זו (הרא"ש) נוקטת להלכה כדעת שמואל (בבא מציעא פב, א) הסובר שאם אבד המשכון למלוה איבד את כל החוב, ונמצא שהמשכון מוחזק בידו כנגד כל החוב, אף שהחוב יותר מהמשכון (ע"פ ביאור הגר"א חו"מ סי' סז סי"ב).

270) אם לא נשמטו החובות, וכמבואר בשו"ע (חו"מ סי' פה ס"ג).

[דר"א ס"ק עח]

בְּיַד בֵּית דִּין בְּסוֹף שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה גַּם כֵּן אֵין מְשַׁמֵּט[271].

271) וטעם הדבר כתב בשו"ת המבי"ט (ח"א סי' א), שכיון שבזמן שהשטרות היו מסורים בידם, היו הם הנוגשים ולא המלוה, אין שביעית משמטת חוב זה לעולם. אמנם ראה מהר"ם שיף המובא להלן בסמוך, שנראה שאין זה מועיל אלא כשהיו השטרות בידי בית דין לאחר השביעית.

[ציה"ל ס"ק קעו]

יְרוּשַׁלְמִי[272].

272) פ"י ה"ב.

[ציה"ל ס"ק קעז]

וְעַיֵּן שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ל"ד[273].

273) שכתב שבאופן שהמלוה חייב ללוה חוב שאינו נשמט, כמו שכר שכיר או הקפת החנות, נחשבת ההלואה כגבויה בידי המלוה, ואינו משמט.

[ציה"ל ס"ק קפא]

יְרוּשַׁלְמִי[274].

274) פ"י ה"ב.

[ציה"ל ס"ק קפב]

וְעַיֵּן שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ שָׁם שֵׁשׁ חוֹלְקִין[275].

275) כן הביא שם מקובץ תשובות החתם סופר (סי' פו), שאם חזר המלוה ונטל את השטרות מבית דין, בטלה המסירה הראשונה ומשמט.

[בה"ל ד"ה המלוה]

לְבָאֵר דִּבְרֵיהֶם עַל פִּי הָרִיטְבָ"א[276].

276) קידושין ח, ב, שכתב שיש למלוה קנין גמור במשכון על הצד שיגבנו לבסוף, וביאר הקהילות יעקב שזה כוונת התוס', שאף בשעת הלואתו הוא קונה את המשכון על הצד שיגבנו.

[בה"ל ד"ה המוסר]

וְזֶה בֵּית דִּין נוֹגְשִׁין אוֹתוֹ[277] וְכוּ', דְּזֶה לְשׁוֹן סֵפֶר הַתְּרוּמוֹת[278] וְכוּ', צ"ע אִם יוֹעִילוּ קְרוֹבִים[279].

277) אמנם כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שבדברי הב"ח (אות יד) מבואר שטעם זה הוא לדעת הרא"ש, אבל לדעת הרמב"ם כאן הלימוד שאינו משמט הוא ממה שנאמר 'ואשר יהיה לך את אחיך', וכאן אינו ביד המלוה כיון שמסר שטרותיו לבית דין.

278) שער מה אות יא.

279) וראה דר"א להלן (ס"ק צה).

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק תשיעי

[דר"א ס"ק פ]

מַשְׁמַע דְּמִדְּאוֹרַיְתָא הוּא[280].

280) וגדר הדין שאינו משמט מן התורה, ביאר המהר"ם שיף (גיטין לו, א בד"ה בא"ד עיקרו) שכיון שמסר את השטרות לבית דין יש כח בידם אחדר שביעית לנגוש את הלוה לשלם להם או למלוה, ולכן אין זה נקרא חוב שהמלוה תובעו. ובדברי מלכיאל (ח"א סי' צד) ביאר, שכשבא השטר ליד בית דין, חל עליהם תיכף החיוב להציל עשוק מיד עשקו, ועליהם לגבות את החוב, ולכך חשוב כגבוי, שכל מעשה בית דין כגבוי דמי.

[דר"א ס"ק פא]

עַל יְדֵי בּוֹרֵר שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו אֵינוֹ נֶחְשָׁב פְּסַק דִּין[281].

281) לענין העמדה בדין בבית דין שכוחו מכוח קבלת הבעלי דינים, ראה בביאורים לדר"א לעיל (ס"ק סו), שנחשב העמדה בדין, והדין המבואר כאן הוא נדון אחר, לענין שיחשב כגבוי, שזה שייך רק בבית דין שהוא כשר מעצמו.

[דר"א ס"ק פב]

אִם מְהַנֵּי שֶׁיִּשַּׁמֵּט[282] וְכוּ', נֶחְשָׁב הַחוֹב כְּפָרוּעַ וְאֵין מְשַׁמֵּט[283] וְכוּ', נִסְתַּפְּקוּ הָאַחֲרוֹנִים אִם מְשַׁמֵּט[284].

282) מקור השיטות בזה הוא בספר משנה כסף (שערים מצוינים ס"ק צג) שדייק מדברי הסמ"ע (סי' סז ס"ק לא) ועוד פוסקים שאחר כתיבת פסק דין אין מועיל זקיפה להפקיע את תוקף הפסק דין, ולכן אינו משמט.

283) ואף אם אינו בר שליחות, כגון שהוא קטן, מבואר בספר שמיטת כספים כהלכתה (עמ' נא) שכיון ששלחו הלוה נחשב החוב פרוע כשקיבלו השליח, ואין שביעית משמטתו.

284) וצדדי הספק ביאר בספר שמיטת כספים כהלכתה (צוין בציה"ל), שבאופן זה מבואר בגמרא (גיטין יד, א) שהמלוה זכה במעות ומ"מ אחריותן על הלוה, ולכך יש להסתפק האם נחשב שהחוב נפרע כיון שזכה המלוה במעות, או שמא כיון שעדיין אחריותן על הלוה אין זה פירעון ועדיין החוב עליו.

[דר"א שם]

יֵשׁ בָּזֶה הַרְבֵּה חִלּוּקֵי דִּינִים[285] וְהָרָאוּי[286] שֶׁהָעוֹסְקִים אִתָּם[287] יַעֲשׂוּ פְּרוּזְבּוּל וְכֵן בַּעֲלֵי הַבָּנְקִים[288] יַעֲשׂוּ פְּרוּזְבּוּל[289] וְכוּ', יֵשׁ דֵּעוֹת בָּזֶה אִם מְשַׁמֵּט[290].

285) שכל כסף המופקד בבנק נחשב הלואה לבנק ושביעית משמטת אותו [וכן דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' קמ)], וכן כשמושך כסף ולא היה בחשבונו יתרת זכות, הוא נחשב כנוטל הלואה מהבנק (שמיטת כספים כהלכתה המובא בציה"ל).

286) שני צדדים להקל יש בחובות לבנקים לענין שביעית, והביאם בספר שמיטת כספים כהלכתה (עמ' קצה). א. ע"פ דברי התומים (הובא בדר"א לעיל סוף ס"ק ה) שבשיעבוד נכסים ללא שיעבוד הגוף לא נחשב כלוה לענין השמטת כספים, דן הגרי"ש אלישיב (הובא בספר שמיטת כספים כהלכתה שם) שחובות הבנקים אין בהם דין שמיטת כספים, הואיל והבנק הוא חברה בע"מ ואין לבעלי הבנק אחריות אישית על חובות הבנק, ונמצא שיש בחוב זה רק שיעבוד נכסים, ולדעת התומים חוב כזה אינו נשמט. ב. כיון שהבנקים סגורים בערב ראש השנה מחצות הרי זה כמו שקבע הבנק שזמן הפירעון הוא רק אחרי ראש השנה, והרי זה כחוב שלא הגיע זמנו בסוף שביעית שאינו משמט.

ולמעשה, דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' קמ) שאין להקל ויש לעשות פרוזבול, ומ"מ הורה (שם עמ' קמט) שכיון שיש ספק אם צריך פרוזבול על מה שהבנק חייב לו, או אינו צריך משום שהבנק הוא חברה בע"מ, יש לפרט בשטר הפרוזבול שמוסר גם החובות שבנקים חייבים לו, שאם לא כן אינו נכלל בסתם בנוסח, כיון שיש מקום לומר שלא נתכוין לכתוב פרוזבול על חובות אלו, כי סבר שאינם צריכים פרוזבול. [וכתבו בספר שמיטת כספים כהלכתה (שם) ובמשנת הגרי"ש (עמ' קמב) שהגרי"ש אלישיב לא חשש לסברא השניה, וסבר שענין זה שהבנק סגור הוא ענין מעשי, ולא נחשב כמו שלא הגיע זמן הפירעון, וכן כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שסברא זו לא נראית כלל].

287) ואשה שיש לה חשבון בנק הרשום על שמה, כתב הגר"ד לנדו (ספר דעת משפט עמ' יד - מכתב ממנו) שנחשב שהבנק חייב לה, ולכן יש לאשה לעשות פרוזבול, וכתב שיש צד שמועיל פרוזבול של הבעל לחובות האשה, אך כיון שאין הדבר ברור יש לאשה להחמיר לעשות פרוזבול. ודעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' קנה), שהאשה יכולה למנות את בעלה שליח לעשות עבורה פרוזבול, ויוסיף זאת בפרוזבול שלו שמוסר גם חובות אשתו בשליחותה, ואין צריך לפרש את שמה [וראה עוד להלן (ס"ק קיא) ובביאורים שם].

ולענין קרנות פנסיה וגמל של אשה המשתכרת, דעת הגרי"ש אלישיב (שם) שבאופן שאין לבעלה זכויות בזה, ויש לה אפשרות להוציא את הכסף בתוך הזמן, צריכה האשה לעשות פרוזבול, וכנ"ל. וראה ביאורים לעיל (ס"ק מו) שאף באופן המצוי שהוצאת הכסף בתוך הזמן כרוך במס גבוה אין זה נחשב שאי אפשר להוציא את הכסף, ויש לה לעשות פרוזבול.

288) ואופן עשיית הפרוזבול לחובות שחייבים לבנק, כתב בספר שמיטת כספים כהלכתה (עמ' קט), שאינו נעשה ע"י כל מנהל סניף בפני עצמו, אלא על ידי מי שהוסמך באישור דירקטוריון הבנק לחתום על פרוזבול עבור כל הבנק.

289) ומנהלי חברות ביטוח, קרנות וחסכונות, יעשו פרוזבול עבור הלקוחות שלהם, כמבואר בדר"א להלן (ס"ק קמב) שכל מי שמסור בידו הנהלת כספים יכול לעשות פרוזבול אף ללא ידיעת הבעלים, וראה בביאורים (שם) עוד פרטים בדינים אלו.

290) בספר שמיטת כספים כהלכתה (צוין בציה"ל) הביא דעת הגר"ש וואזנר (בתשובה שנדפסה שם עמ' קפט ובשבט הלוי ח"ט סי' רצא אות ה) שכיון שכתב צ'ק הרי זה כגבוי ואינו משמט, ויש מחלקים (משנה כסף עמ' צג) בין צ'ק שהגיע זמנו שמשמט לצ'ק שלא הגיע זמנו שאינו משמט. ודעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' קנב) שבכל אופן יש לכתוב עליו פרוזבול, והוסיף (שם הע' נג) שאם מחזיק הצ'ק כתב פרוזבול ונותן הצ'ק לא כתב פרוזבול, די בזה, ואף שאילו חוב הבנק לכותב הצ'ק היה נפקע אין מועיל מה שמחזיק הצ'ק כתב פרוזבול, מ"מ די בכתיבת פרוזבול של מחזיק הצ'ק, לפי שההרשאה לגבות הצ'ק כוללת יפוי כוח לכל הנדרש לזה, כולל כתיבת פרוזבול, וזה נכלל בלשון 'חובותי'.

[המשך במילואים עמוד 54]

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק תְּשִׁיעִי רכט

שְׁטָרוֹתָיו (עט) **לְבֵית דִּין וְאָמַר לָהֶם אַתֶּם גְּבוּ לִי חוֹבִי זֶה אֵינוֹ נִשְׁמָט** (פ) **שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ אֶת אָחִיךָ וְזֶה בֵּית דִּין תּוֹבְעִין אוֹתוֹ. וְכֵן בֵּית דִּין שֶׁחָתְכוּ אֶת הַדִּין** (פא) **וְכָתְבוּ אִישׁ פְּלוֹנִי אַתָּה חַיָּב לְתֵת לָזֶה כָּךְ וְכָךְ אֵינוֹ נִשְׁמָט.** (פב) **שֶׁזֶּה כְּגָבוּי הוּא וּכְאִלּוּ בָּא לְיָדוֹ וְאֵינוֹ גְּבוּי:** **טז** * **כְּשֶׁרָאָה הַלֵּל הַזָּקֵן** (פג) **שֶׁנִּמְנְעוּ מִלְּהַלְווֹת זֶה אֶת זֶה** (פד) **וְעוֹבְרִין עַל הַכָּתוּב כְּמִלְוָה:**

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

(עט) לְבֵית דִּין. (קפה) וְדַוְקָא מוֹסֵר לְבֵית דִּין אֲבָל אִם מָסַר לְאָדָם אַחֵר שֶׁיִּגְבֶּה עֲבוּרוֹ לֹא מְהַנֵּי כְּלוּם, (קפו) וְכֵן אִם תְּבָעוֹ בְּבֵית דִּין וְשָׁלְחוּ בֵּית דִּין הַזְמָנָה לַלָּוֶה שֶׁיָּבֹא לְדִין אֵין זֶה עֲדַיִן כְּמִסִּירַת שְׁטָרוֹת לְבֵית דִּין וּמְשַׁמֵּט: **(פ) שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲשֶׁר יִהְיֶה לְךָ כו'.** (קפז) מַשְׁמַע דְּמִדְאוֹרַיְתָא הוּא[280], וְדַוְקָא כְּשֶׁמָּסַר הַשְּׁטָרוֹת עַצְמָן אֲבָל אִם אָמַר בְּעַל פֶּה שֶׁמּוֹסֵר לְהֶן אֵינוֹ אֶלָּא תַּקָּנָה דְּרַבָּנָן כְּדִבְסָמוּךְ הֲלָכָה ט"ז וְכֵן דַּעַת (קפח) רֹב הָרִאשׁוֹנִים, (קפט) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּגַם זֶה שֶׁמּוֹסֵר הַשְּׁטָרוֹת אֵינוֹ רַק מִדְּרַבָּנָן מִתַּקָּנַת הלֵל וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעָלְמָא, (קצ) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּמִדְאוֹרַיְתָא גַּם כְּשֶׁמָּסַר בְּעַל פֶּה מְהַנֵּי וְהִלֵּל רַק הִנְהִיג שֶׁיַּעֲשׂוּ כֵּן (קצא) וְהָעִקָּר כְּדֵעָה רִאשׁוֹנָה: **(פא) וְכָתְבוּ.** (קצב) וְדַוְקָא שֶׁכָּתְבוּ פְּסַק דִּין דְּאָז כְּגָבוּי דְּמֵי אֲבָל אִם לֹא כָּתְבוּ פְּסַק דִּין אַף עַל פִּי שֶׁפָּסְקוּ שֶׁהוּא חַיָּב אֵינוֹ נֶחְשָׁב כְּגָבוּי וּמְשַׁמֵּט, (קצג) וְיָחִיד מֻמְחֶה שֶׁכָּתַב פְּסַק דִּין יֵשׁ דֵּעוֹת בָּזֶה, (קצד) וּפְסָק שֶׁנִּכְתַּב עַל יְדֵי בּוֹרֵר שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו אֵינוֹ נֶחְשָׁב כְּגָבוּי וּמְשַׁמֵּט[281]: **(פב) שֶׁזֶּה כְּגָבוּי דָּמֵי.** (קצה) וְאִם לְאַחַר שֶׁכָּתְבוּ פְּסַק דִּין זָקְפוּ עָלָיו בְּמִלְוָה כְּגוֹן שֶׁכָּתַב עָלָיו שֶׁטַר חוֹב עַל הַחוֹב שֶׁנִּתְחַיֵּב לוֹ יֵשׁ דֵּעוֹת בָּזֶה אִם מְהַנֵּי שֶׁיְּשַׁמֵּט[282]. (קצו) אִם שָׁלַח הַלָּוֶה דְּמֵי הַפְּרָעוֹן עַל יְדֵי שָׁלִיחַ וַעֲדַיִן לֹא הִגִּיעוּ לְיַד הַמַּלְוֶה, אִם הַשָּׁלִיחַ נִשְׁתַּלַּח עַל יְדֵי הַמַּלְוֶה נֶחְשָׁב הַחוֹב כִּפְרוּעַ וְאֵין מְשַׁמֵּט[283], וְאִם הַלָּוֶה שָׁלַח וְאָמַר לוֹ זְכֵה לַמַּלְוֶה נִסְתַּפְּקוּ הָאַחֲרוֹנִים אִם מְשַׁמֵּט[284], וְאִם הַמַּלְוֶה אֵין נִמְצָא וְהַלָּוֶה נָתַן הַמָּעוֹת לְיַד בֵּית דִּין אוֹ לְשָׁלִיחַ בֵּית דִּין הֲוֵי כִּפְרוּעַ וְאֵין מְשַׁמֵּט. (קצז) וּבְעִסְקֵי הַבַּנְקִים יֵשׁ בָּזֶה הַרְבֵּה חִלּוּקֵי דִּינִים[285] וְהָרָאוּי[286] שֶׁהָעוֹסְקִים אִתָּם[287] יַעֲשׂוּ פְּרוּזְבּוּל וְכֵן בַּעֲלֵי הַבַּנְקִים[288] יַעֲשׂוּ פְּרוּזְבּוּל[289]. (קצח) אִם הַלָּוֶה נָתַן לַמַּלְוֶה צ"ק יֵשׁ דֵּעוֹת בָּזֶה אִם מְשַׁמֵּט[290]: **טז (פג) שֶׁנִּמְנְעוּ מִלְּהַלְווֹת זֶה אֶת זֶה וְעוֹבְרִין כו'.** (קצט) וְאַף עַל גַּב שֶׁיָּכוֹל לִמְסֹר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין[291] שֶׁזֶּה מְהַנֵּי מִדְּאוֹרַיְתָא כַּנַּ"ל הֲלָכָה ט"ו, אֵין הַכֹּל רוֹצִין לִמְסֹר שְׁטָרוֹתֵיהֶן וְעוֹד שֶׁלִּפְעָמִים אֵינָם בְּיָדוֹ[292] וְעוֹד שֶׁהַפְּרוּזְבּוּל מְהַנֵּי אַף לְמִלְוָה עַל פֶּה, (ר) וְאַף עַל גַּב שֶׁיָּכוֹל לַעֲשׂוֹת תְּנַאי שֶׁלֹּא יַשְׁמִיט הַחוֹב בַּשְּׁבִיעִית כַּנַּ"ל הֲלָכָה י'[293], יֵשׁ לוֹמַר שֶׁאֵין כָּל אָדָם זָכוּר לְהִתְנוֹת כֵּן בְּשָׁעַת הַלְוָאָה וְגַם אֵינוֹ רוֹצֶה שֶׁנִּרְאֶה כְּמִתְיָאֵשׁ מִלְּגְבוֹת חוֹבוֹ בִּזְמַנּוֹ, וְעוֹד שֶׁנִּרְאֶה כְּמַרְאֶה עַיִן רָעָה לְשָׁמְטַת שְׁבִיעִית, וְעוֹד שֶׁתִּשְׁכַּח תּוֹרַת שְׁבִיעִית, אֲבָל פְּרוּזְבּוּל יֶהֱא זָכוּר לַשְּׁבִיעִית וְאָז לֹא יִשַּׁמֵּט כַּנַּ"ל הֲלָכָה ט', הַרְבֵּה פְּעָמִים לֹא נִיחָא לֵיהּ לִזְמַן אָרֹךְ כָּל כָּךְ: **(פד) וְעוֹבְרִין עַל הַכָּתוּב כו'.** כְּדִלְקַמָּן הֲלָכָה ל', (רא) וּמַשְׁמַע כָּאן דְּגַם בַּשְּׁבִיעִית בִּזְמַן הַזֶּה שֶׁהוּא דְּרַבָּנָן עוֹבֵר עַל לָאו דְּאוֹרַיְתָא אִם נִמְנַע מִלְּהַלְווֹת דְּהָא תַּקָּנַת הִלֵּל הָיְתָה בִּזְמַן הַזֶּה כִּדְמַסִּיק רַבֵּנוּ:

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

הֲרֵי טַעַם פְּרוּזְבּוּל דִּסְמָכוּהוּ לְדִין הַמּוֹסֵר שְׁטָרוֹתָיו לְבֵית דִּין וְתִקֵּן הִלֵּל דְּסַגֵּי בַּאֲמִירָה בִּלֹא מְסִירָה מַמָּשׁ אֲבָל עַל כָּל פָּנִים צָרִיךְ שֶׁיִּמְסֹר לְבֵית דִּין שֶׁיּוּכְלוּ לִגְבּוֹת וְאִם כֵּן אֵיךְ יוֹעִיל לְקרוֹבִים שֶׁאֵין בְּיָדָם כְּלָל לִגְבּוֹת, וּבְעִנְיַן פְּסַק דִּין שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּט רְאִיתִי בְּסֵפֶר שִׁמְשַׁת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ שֶׁהֵבִיא דֵּעוֹת אִם יָחִיד מֻמְחֶה פְּסַק דִּינוֹ מְשַׁמֵּט וּבְתוֹרַת חַיִּים לַמַּהֲרַחַ"שׁ[299] נִסְתַּפֵּק בָּזֶה (הֵבֵאנוּ בְּדֶרֶךְ אֱמוּנָה), וְלֹא הֵבַנְתִּי מָה הִסְתַּפֵּק כֵּיוָן שֶׁרַשַּׁאי לִפְסֹק וְלִכְתֹּב הַבַּעֲלֵי דִּין לְמָה לֹא יִהְיוּ פְּסָקוֹ כְּגָבוּי, וְרָאִיתִי בְּסֵפֶר עֶרֶךְ הַשֻּׁלְחָן[300] שֶׁמַּסִּיק בָּאֱמֶת שֶׁאֵינוֹ מְשַׁמֵּט וְהֵבִיא רְאָיָה לָזֶה וְכֵן מִסְתַּבֵּר:

* **כְּשֶׁרָאָה הַלֵּל הַזָּקֵן כו'.** עַיֵּן לְעֵיל הֲלָכָה ט' שֶׁפָּסַק רַבֵּנוּ שֶׁהַמַּלְוֶה אֶת חֲבֵרוֹ לְעֶשֶׂר שָׁנִים אֵין שְׁבִיעִית מְשַׁמֵּטְתּוֹ וְהֵבֵאנוּ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֱמוּנָה שֶׁיֵּשׁ דֵּעוֹת אִם יָכוֹל לְהַאֲרִיךְ זְמַן הַפְּרָעוֹן בְּלִי הִסְכָּמַת הַלָּוֶה, וְהִקְשׁוּ הָאַחֲרוֹנִים (עַיֵּן בְּסֵפֶר מִקְצוֹעַ בַּתּוֹרָה חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז וּבְגִלְיוֹנֵי הַשַּׁ"ס גִּטִּין ל"ו) אִם נֵימָא שֶׁיָּכוֹל לְהַאֲרִיךְ לָמָּה הֶצְרֵךְ הִלֵּל לְתַקֵּן פְּרוּזְבּוּל אִם יִרְאֶה שֶׁמַּגִּיעַ סוֹף שְׁמִטָּה וְחוֹשֵׁשׁ

צִיּוּן הַהֲלָכָה

(קפה) מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה[294]: (קפו) טוּר חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז בְּשֵׁם הָרא"ש: (קפז) ר"י קוּרְקוּס: (קפח) פְּאַת הַשֻּׁלְחָן: (קפט) רַשַּׁ"י גִּטִּין ל"ו א' וְרַמְבַּ"ן שָׁם: (קצ) תּוֹסְפוֹת גִּטִּין ל"ו א': (קצא) כַּנַּ"ל שֶׁהִסְכִּימוּ לָהּ רב הָרִאשׁוֹנִים: (קצב) חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף ח' וְסַמַּ"ע שָׁם וּכְמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הָרַ"שׁ וְהָרא"ש וְהָרַ"ן בֶּן מַלְכִּי צֶדֶק, וְעַיֵּן בִּפְאַת הַשֻּׁלְחָן סְעִיף קָטָן ל"ט שֶׁיֵּשׁ חוֹלְקִין דְּאַיִן צָרִיךְ כְּתִיבָה וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת: (קצג) שִׁמְשַׁת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד מ"ח וְעַיֵּן מַה שֶׁכָּתַבְנוּ בְּבֵאוּר הֲלָכָה בָּזֶה: (קצד) שָׁם עַמּוּד מ"ז בְּשֵׁם מַהֲרַשַׁ"ךְ: (קצה) שָׁם עַמּוּד מ"ח: (קצו) שִׁמְשַׁת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד נ"א נ"ב, וְעַיֵּן שָׁם עוֹד פְּרָטִים בָּזֶה וְאִם מָסַר לְאִשַּׁת הַמַּלְוֶה[295]: (קצז) שָׁם עַמּוּד נ"ג נ"ד: (קצח) שָׁם עַמּוּד נ"ד נ"ה עַיֵּן שָׁם כָּל הַחִלּוּקִים בָּזֶה, וְעַיֵּן שָׁם בְּשֵׁם מוֹ"ח שליט"א שְׁמְצַדֵּד שֶׁמְּשַׁמֵּט כְּשֶׁאֵר שְׁטָר: (קצט) ר"ן גִּטִּין ל"ו א' וּכְעֵין זֶה כְּתַב רַמְבַּ"ן שָׁם: (ר) רִיטְבָ"א מְכוֹת ג' ב' וּמוּבָא בְּבֶדֶק הַבַּיִת חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז וְעַיֵּן רַ"ן וְרַמְבַּ"ן וּמְאִירִי[296]: (רא) מַעֲשֶׂה רוֹקֵחַ: (רב) מִנְחַת שְׁלֹמֹה סִימָן מ"ז סְעִיף קָטָן א' בְּשֵׁם בְּכוֹר שׁוֹר עַיֵּן שָׁם[297] וְעַיֵּן לְקַמָּן סְעִיף קָטָן קס"ז[298]:

בַּתּוֹרָה הִשָּׁמֵר לְךָ פֶּן יִהְיֶה דָבָר וְגוֹ' הִתְקִין (פה) **פְּרוּזְבּוּל כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁמֵט הַחוֹב עַד שֶׁיַּלְווּ זֶה אֶת זֶה. וְאֵין הַפְּרוּזְבּוּל מוֹעִיל אֶלָּא בִּשְׁמִטַּת כְּסָפִים** (פו) **בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁהִיא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.** (פו) **אֲבָל שְׁמִטָּה שֶׁל תּוֹרָה אֵין הַפְּרוּזְבּוּל מוֹעִיל בָּהּ: יז אֵין כּוֹתְבִין פְּרוּזְבּוּל אֶלָּא חֲכָמִים גְּדוֹלִים בְּיוֹתֵר** (פח) **כְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי** (פט) * **שֶׁהֵן רְאוּיִין** (צ) **לְהַפְקִיעַ מָמוֹן**

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

שֶׁיִּשָּׁמְיט יִקַּח ב' עֵדִים וְיֵאָרִיךְ בִּפְנֵיהֶן אֶת הַזְּמַן עַד יוֹם אֶחָד רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְשׁוּב לֹא יִשָּׁמֵט (וּמֵה שֶׁתִּתֵּרֵץ בְּסֵפֶר מִקְצוֹעַ בַּתּוֹרָה מְשׁוּם חֲשַׁשׁ רִבִּית[311] עַיֵּן שָׁם לְכְאוֹרָה דָּחוּק), וְנִרְאֶה דְּאַף עַל גַּב דְּתָנֵיָא אֵימָתַי כּוֹתְבִין פְּרוּזְבּוּל עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית (כְּגִרְסַת הָרַשְׁבָּ"א), אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁדַּוְקָא אֶלָּא הַכַּוָּנָה שֶׁאֶפְשָׁר לִכְתֹּב עַד עֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה אֲבָל דִּרְכָּן הָיָה לְהַקְדִּים כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל וּכְדִתָנַן בְּמוֹעֵד קָטָן י"ח ב' כּוֹתְבִין בַּמּוֹעֵד פְּרוּזְבּוּל דְּהָוֵי דָּבָר הָאֲבֵד אַף עַל גַּב שֶׁהוּא עֲדַיִן חֲצִי שָׁנָה לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְכָתְבוּ הַתּוֹסְפוֹת הַטַּעַם פֶּן יָמוּת הַמַּלְוֶה אוֹ הָעֵדִים אוֹ בֵּית דִּין אוֹ יֵלְכוּ לִמְדִינַת הַיָּם, אִם כֵּן אִם הָיוּ מְתַקְּנִין שָׁצָרִיךְ לְהַאֲרִיךְ לוֹ אֶת הַזְּמַן גַּם כֵּן הָיוּ מְקַדִּימִין מִטָּעַמִים אֵלּוּ וְזֶה בְּוַדַּאי לֹא נִיחָא לֵיהּ לְהַמַּלְוֶה שֶׁהַלְוָה יִפְרַע בִּזְמַנּוֹ שֶׁקָּבַע לוֹ וְלֹא שֶׁיְּאַחֵר הַזְּמַן וְעַל יְדֵי זֶה נִמְנְעוּ מִלְּהַלְווֹת, וְלִסְמֹךְ עַל זֶה שֶׁבְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה אִם יִרְאֶה שֶׁאֵין מִשָּׁלֵם יַאֲרִיךְ לוֹ אֶת הַזְּמַן אֵין רוֹצֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ תּוֹסְפוֹת שֶׁמָּא לֹא יִזְדַּמֵּן לוֹ עֵדִים אוֹ יָמוּתוּ הָעֵדִים אוֹ הוּא יָמוּת אוֹ יֵלְכוּ הָעֵדִים לִמְדִינַת הַיָּם וְצָרִיךְ שֶׁיְּקַדִּים, וּלְהַקְדִּים אֵין רוֹצֶה כַּנַּ"ל וְנִמְנְעוּ מִלְּהַלְווֹת וּלְכָךְ תִּקֵּן פְּרוּזְבּוּל שֶׁבְּזֶה אֵין חֲשָׁשׁ לְהַקְדִּים. וּמִכָּל מָקוֹם מִדִּבְרֵי הָרַ"ן וְהָרִיטְבָ"א שֶׁהִקְשׁוּ לָמָּה צָרִיךְ לְתַקֵּן פְּרוּזְבּוּל הֲרֵי יָכוֹל לְהִתְנוֹת עַל מָנָת שֶׁלֹּא תַּשְׁמִיטֶנּוּ כוֹ' וְתִרְצוּ דִּזְמַנִּין דְּלֹא דְּכִירֵי (וּבְרִיטְבָ"א הַגְּרָסָא זִמְנִין דְּלֹא דְּכִירֵי לְהִתְנוֹת בְּשָׁעַת הַלְוָאָה) מַשְׁמַע דְּלֹאַחַר הַלְוָאָה אִי אֶפְשָׁר לְהִתְנוֹת דְּאִם לֹא כֵּן אֲפִלּוּ אִם שָׁכְחוּ יוּכְלוּ לְהִתְנוֹת אַחַר כָּךְ, אַךְ צ"ע לָמָּה בֶּאֱמֶת לֹא יוּכַל לְהַאֲרִיךְ הַזְּמַן אַחַר כָּךְ לְפִי מַה שֶׁכָּתְבוּ הַשַּׁ"ךְ וְהַקְּצוֹת הַחֹשֶׁן סִימָן ע"ג סְעִיף ב' דְּהַאֲרָכַת הַזְּמַן הוּא מֵחִילָּה, וּכְבָר הוֹכִיחַ הַמַּחֲנֶה אֶפְרַיִם הִלְכוֹת זְכִיָּה מֵהֶפְקֵר סִימָן י"א שֶׁאֶפְשָׁר לְמֹחֵל בְּעַל כָּרְחוֹ שֶׁל הַנִּמְחָל וְלָמָּה לֹא יוֹעִיל כָּאן[312], וְלֹא דָּמֵי לְתָנַאי שֶׁלֹּא תַּשְׁמִיטֶנּוּ כוֹ' לְטוֹבַת הַמַּלְוֶה וְצ"ע: * **שֶׁהֵן רְאוּיִין לְהַפְקִיעַ מָמוֹן בְּנֵי אָדָם.** הִקְשָׁה בְּסֵפֶר מִקְצוֹעַ בַּתּוֹרָה חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף א' (וְכֵן בְּסֵפֶר גֹּרֶשׁ יְרֵחִים שֶׁלּוֹ בְּגִטִּין ל"ו) דְּהָא רַבֵּנוּ לֹא פָּסַק כְּטַעְמָא דְּהֶפְקֵר בֵּית דִּין הֶפְקֵר רַק כְּתֵירוּצָא דְּאַבַּיֵי דִּשְׁבִיעִית בַּזְּמַן הַזֶּה דְּרַבָּנָן, אִם כֵּן מַה צָּרִיךְ לְהַפְקִיעַ מָמוֹן כָּאן הָא מִדְּאוֹרַיְתָא לֹא מְשַׁמְטָא כְּלָל וְרַק רַבָּנָן תִּקְּנוּ דִּתְשַׁמֵּט וְהֵם אָמְרוּ דִּפְרוּזְבּוּל מְהַנֵּי, וְנִשְׁאַר בְּקוּשְׁיָא, וְנִרְאֶה דְּרַבֵּנוּ בְּעַצְמוֹ מְתָרֵץ קוּשְׁיָא זוֹ שֶׁכָּתַב לְקַמָּן בַּהֲלָכָה כ"ז תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁהִלְווּ זֶה אֶת זֶה וּמָסַר דְּבָרָיו לַתַּלְמִידִים וְאָמַר מוֹסְרָנִי לָכֶם שֶׁכָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי שֶׁאֶגְבֶּנּוּ כָּל זְמַן שֶׁאֲרָצֶה אֵינוֹ צָרִיךְ לִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל מִפְּנֵי שֶׁהֵן יוֹדְעִים שֶׁהַשְׁמָטַת כְּסָפִים בַּזְּמַן הַזֶּה מִדִּבְרֵיהֶם וּבִדְבָרִים בְּלִבַּד הִיא נִדְחֵית, הֲרֵי מִפֹּרָשׁ שֶׁעַמֵּי הָאָרֶץ אֵין יוֹדְעִים שֶׁשְּׁמִטָּה בַּזְּמַן הַזֶּה דְּרַבָּנָן וְסוֹבְרִים שֶׁהוּא מִדְּאוֹרַיְתָא, וּמַעֲתָּה אִם כָּל אֶחָד יוֹכַל לִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל יֹאמְרוּ שֶׁאֵין דִּין שְׁמִטַּת כְּסָפִים

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

(פה) פְּרוּזְבּוּל. (רג) פְּרוּז הוּא תַּקָּנָה וּבוּל הוּא עֲשִׁירִים דְּהַיְנוּ תַּקָּנָה לַעֲשִׁירִים שֶׁלֹּא יַעַבְרוּ עַל הַשָּׁמֵר וְגוֹ' וְיֵשׁ בָּזֶה גַּם תַּקָּנָה לָעֲנִיִּים שֶׁיִּרְצוּ לְהַלְווֹתָן. (רד) וּמְצָוָה עַל כָּל אֶחָד לִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל[301], (רה) וְיֵשׁ מַשְׁאִירִין חוֹב אֶחָד כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת שְׁמִטַּת כְּסָפִים[302] וְיִכְתֹּב בַּפְּרוּזְבּוּל חוּץ מֵחוֹב פְּלוֹנִי אוֹ חֵלֶק מֵהַחוֹב אוֹ יַלְווּנוּ אַחֵר שֶׁיִּכְתֹּב הַפְּרוּזְבּוּל אֲבָל לֹא יִקְבַּע זְמַן הַפָּרָעוֹן אַחַר רֹאשׁ הַשָּׁנָה אֶלָּא שֶׁיּוּכַל לְתָבְעוֹ אֲפִלּוּ מִיָּד: **(פו) בַּזְּמַן הַזֶּה.** שֶׁהוּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, (רו) וּלְהַסּוֹבְרִים לְעֵיל סְעִיף קָטָן ט' דְּבֵית שַׁנִּי נָהֲגוּ יוֹבֵל מִן הַתּוֹרָה, צָרִיךְ לוֹמַר דְּהֹלֶל לֹא תִּקֵּן לְדוֹרוֹ אֶלָּא לְאַחַר שֶׁיֵּחָרֵב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דְּהָא הֹלֶל הָיָה בִּזְמַן בַּיִת שֵׁנִי: **(פז) אֲבָל שְׁמִטָּה שֶׁל תּוֹרָה כו'.** (רז) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּגַם בִּזְמַן שְׁמִטָּה שֶׁל תּוֹרָה מוֹעִיל דְּהֶפְקֵר בֵּית דִּין הֶפְקֵר: **יז (פח) כְּבֵית דִּינוֹ שֶׁל רַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי.** (רח) לָאו דַּוְקָא אֶלָּא שֶׁיִּהְיוּ שִׁלְשָׁה בְּקִיאִין בַּדִּין[303] וּבְעָנְיַן פְּרוּזְבּוּל וְיוֹדְעִים עִנְיַן שְׁמִטָּה וְהַמְחוּם רַבִּים עֲלֵיהֶם בְּאוֹתָהּ הָעִיר[304], (רט) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דִּכּוֹתְבִין פְּרוּזְבּוּל בְּכָל בֵּית דִּין (י) וַאֲפִלּוּ בְּג' הֲדְיוֹטוֹת[305], וְכָתַב הָרַמְ"א דְּיֵשׁ לְהָקֵל[306] בַּזְּמַן הַזֶּה[307]: **(פט) שֶׁהֵן רְאוּיִין לְהַפְקִיעַ מָמוֹן בְּנֵי אָדָם.** (יא) וּמַה שֶּׁכָּתַב לְקַמָּן הֲלָכָה כ"ז דְּתַלְמִיד חָכָם סַגִּי בְּמִסְרַת מִלֵּי לְתַלְמִידָיו, בְּתַלְמִיד חָכָם הֵגֵלּוּ וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ שָׁם: **(צ) לְהַפְקִיעַ מָמוֹן בְּנֵי אָדָם.** דְּאַף עַל גַּב דִּשְׁבִיעִית בַּזְּמַן הַזֶּה דְּרַבָּנָן מִכָּל מָקוֹם לֹא רָצוּ חֲכָמִים לְהַפְקִיעַ הַמָּמוֹן רַק עַל יְדֵי בֵּית דִּין חָשׁוּב (יג) וְהִמְחוּם רַבִּים עֲלֵיהֶם:

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

(רג) גִּטִּין ל"ז א': (רד) תְּמִים רֵישׁ סִימָן ס"ז. וּפְשׁוּט דְּמִי שֶׁבְּרוּר לוֹ חוֹבוֹת אֵין צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת פְּרוּזְבּוּל: (רה) עַיֵּן שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עִמּוּד ס"ג[308]: (רו) תּוֹסְפוֹת גִּטִּין ל"ו א' בְּשֵׁם רַבֵּנוּ תָּם: (רז) רַשְׁ"י גִּטִּין ל"ו ב' וְרַאֲבַ"ד כְּאן וְכֵן דַּעַת הָרַשְׁבָּ"א וְהָרַ"ן כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַ"י קוּרְקוּס וְכֵן דַּעַת הָעִטּוּר, אֲבָל דַּעַת הַתּוֹסְפוֹת וְהָרֹא"שׁ שָׁם כְּרַבֵּנוּ וְכֵן נִרְאֶה דַּעַת הָרַ"שׁ וְהָרַ"י בֶּן מַלְכִּי צֶדֶק בִּשְׁבִיעִית פֶּרֶק י' מִשְׁנָה ג' וְכֵן הַגְּרַ"א בִּשְׁנוֹת אֵלִיָּהוּ לֹא הֵבִיא רַק תֵּרוּץ זֶה וְכֵן הָרַעַ"ב וְעַיֵּן שָׁם בְּתוֹסְפוֹת רַבִּי עֲקִיבָא אִיגֶר וְצ"ע[309]: (רח) רַ"י קוּרְקוּס וְרַדְבַּ"ז וְכֵן פָּסַק בְּחֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף י"ח, וּבְכֶסֶף מִשְׁנֶה כָּאן מִשְׁמַע דְּדַעַת רַבֵּנוּ כְּדַעַת רַבֵּנוּ תָּם דְּבָעֵי עַל כָּל פָּנִים בֵּית דִּין חָשׁוּב בְּדוֹרוֹ: (רט) רַמְ"א בְּחֹשֶׁן מִשְׁפָּט שָׁם, וּמָרָן הַחַזּוֹן אִישׁ הָיָה מְהַדֵּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּבֵית דִּין הַקָּבוּעַ בְּעִיר[310] וּבִשְׁעַת הַדְּחַק יֵשׁ לְהָקֵל בָּזֶה: (י) רִיטְבָ"א גִּטִּין ל"ז א': (יא) רַ"י קוּרְקוּס: (יב) סֵפֶר הַתְּרוּמוֹת:

[דר"א ס"ק פה]

עַל כָּל אֶחָד לִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל[301] וְכוּ', לְקַיֵּם מִצְוַת שְׁמִטַּת כְּסָפִים[302].

301) ובגדר מצוה זו, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שהמצוה בזה היא לקיים תקנת הלל הזקן.

302) ואופן קיום המצוה בענין זה, מבואר בבן איש חי (שנה א פר' כי תבא הכ"ו) שאין די במה שמלוה לפני ראש השנה ואינו תובע, אלא צריך שלאחר ראש השנה יחזיר לו הלוה את ההלואה, ויאמר לו המלוה משמט אני. אמנם רבינו כתב (מועדי הגר"ח ח"ב סי' תתכ) שלסוברים ששמיטת כספים היא אפקעתא דמלכא (ראה דר"א לעיל ס"ק ה שכן דעת רוב הראשונים) מקיים המצוה במה שאינו תובע החוב. [וראה בה"ל להלן (הכ"ח ד"ה משמיט) שמבואר שמ"מ יש מצוה קצת באמירת 'משמט אני'].

ולענין כוונה בשעת קיום מצוה זו, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שכיון שיש מחלוקת אם שמיטת כספים בזמן הזה מהתורה או מדרבנן, יחשוב שכוונתו בקיום המצוה שאם הוא חיוב דאורייתא עושה כן לשם מצוה דאורייתא, ואם לאו כוונתו לשם מצוה דרבנן, כדי שלא יהא בזה חשש בל תוסיף.

[דר"א ס"ק פח]

שֶׁלֹּא בְקִיאִין בַּדִּין[303] וְכוּ', וְהַמְּחוּם רַבִּים עֲלֵיהֶם בְּאוֹתָהּ הָעִיר[304] וְכוּ', וַאֲפִלּוּ בְּגִ' הֲדְיוֹטוֹת[305], וְכָתַב הָרַמְ"א דְּיֵשׁ לְהָקֵל[306] בַּזְּמַן הַזֶּה[307].

303) ואם כתב שמוסר חובותיו לשלשה דיינים חשובים שכל אחד מהם דיין בבית דין אחר, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שיש להסתפק אם מסירה להם נחשבת כמסירה לבית דין.

304) ואף בזמן הזה, שאין הדיינים או הרב הממנה אותם נבחרים ע"י בני העיר ממש, אלא ממונים ע"י מי שהציבור סומך עליהם, כתב רבינו (שם) שנחשב שנתמנה בית הדין ע"י רוב בני העיר או הקהילה שהוא קבוע בה, ולכן במקום שהרב ממונה על ענייני הנהגת הקהל ברוחניות, כתיבת פרוזבול לבית דינו מועילה אף לדעת השו"ע. וכל בית דין שקיבלו אותם הרבים באותה עיר עליהם, כתב רבינו (שם) שמועיל לכתוב פרוזבול בפניהם, ואין צריך דוקא בית דין שבעיר של הלוה או המלוה, ודעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' תמ) שלשיטה זו יש להעדיף בית דין של העיר שהלוה כפוף אליהם, ומ"מ ביאר שאין נוהגין כן, כי סומכים על דעת הרמ"א שדי בכל שלשה.

305) ואף כשעושה בשלשה הדיוטות, מבואר בבה"ל לעיל (הט"ו ד"ה המוסר) שצריך שיהיה בית דין כשר לדון, והיינו שלא יהיו הדיינים קרובים זה לזה, ושיהיה בהם אחד לכל הפחות שיהיה גמיר. וגדר 'גמיר', מבואר בנתיבות המשפט (סי' ג ס"ק ב), שידע הדינים ויש לו שיקול הדעת בדינים.

306) וכן נהג הקהילות יעקב (ארחות רבינו ח"ג עמ' שמא) להקל למסור בפני כל בית דין, וראה ציה"ל (ס"ק רט) דעת החזו"א. ולדעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק עמ' מג, משנת הגרי"ש עמ' קמו) לכתחילה יש לחוש לשיטות שצריך בית דין חשוב, וכשאין לו אפשרות למסור בפני בית דין חשוב, יכתוב בנוסח הפרוזבול שמוסר לבית דין החשוב שבעיר, ויוסיף, שאם אין מועיל מסירה אלא לפני בית דין, הריני מוסר לפניכם [היינו בית דין סתם] שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה.

ובני ספרד, דעת הגרב"צ אבא שאול (אור לציון פרק ז ס"ג) שעליהם לנהוג כדעת השו"ע שיש למסור הפרוזבול לבית דין חשוב, ואם הם דרים בעיר שאין בה בית דין חשוב, ימסרו בפני עדים את חובותיהם לבית דין חשוב שבעיר אחרת.

307) ומלוה מבני אשכנז שמסר פרוזבול לבית דין הדיוטות כרמ"א שמיקל, והלוה מבני ספרד שנוהג כדעת הבית יוסף שלא מועיל הדיוטות, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שבדיעבד מהני הפרוזבול, ואין הלוה יכול להפטר בטענה זו.

ואחד מבני ספרד שקיבל צ'ק מאחד מבני אשכנז הנוהג כדעת רמ"א וכתב פרוזבול אצל שלשה הדיוטות, כתב הגר"ד לנדו (דעת משפט עמ' יד - מכתב) שלכאורה אסור לו לגבות מהבנק, שהרי לפי מנהגו שביעית משמטת חוב זה כיון שלא מסר פרוזבול לבית דין חשוב. ורבינו כתב (מכתבים, כת"י), שצ"ע למעשה.

[ציה"ל ס"ק רה]

עַיֵּן שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ס"ג[308].

308) שהביא מדברי האור זרוע (עבודה זרה סי' קכ) שכתב, דניחא ליה למלוה לקיים מצות שמיטת כספים כדינה ולא לעשות פרוזבול. ומכאן שיש ענין להדר אחרי זה.

[ציה"ל ס"ק רז]

וְעַיֵּן שָׁם בְּתוֹסְפוֹת רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֶר וְצ"ע[309].

309) הרע"ב (פ"י מ"ג) כתב, שפרוזבול מועיל רק בשביעית בזמן הזה, והוסיף הרעק"א, שמועיל משום הפקר בית דין, ומ"מ בזמן ששביעית מן התורה לא היו עושים הפקר בית דין, כדי לא לעקור דין התורה, ורבינו כתב שהדברים צ"ע, כי מבואר כאן שלפי השיטות שמועיל משום הפקר בית דין, אכן מועיל גם בזמן שהיתה שביעית נוהגת מן התורה.

[ציה"ל ס"ק רט]

הָיָה מְהַדֵּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּבֵית דִּין הַקָּבוּעַ בָּעִיר[310].

310) הפרוזבול שכתב החזו"א בשמיטה תשי"ב (הובא בדר"א להלן ס"ק צט), מבואר במעשה איש (ח"ז עמ' רב) שמסר לפני הגר"ש וואזנר שהיה לו בית דין קבוע בזכרון מאיר, ועוד שני תלמידי חכמים אחרים שלא היו מבית דינו ולא היו דיינים קבועים. וראה עוד ציה"ל להלן (ס"ק רלז) ובביאורים שם.

[בה"ל ד"ה כשראה]

מִשּׁוּם חֲשַׁשׁ רִבִּית[311] וְכוּ', וְלָמָּה לֹא יוֹעִיל כָּאן[312].

311) ראה שם (ס"ק י) שביאר, שהרבה פעמים מלוה אדם לחבירו כנגד מה שהוא הלוה לו, וכל שזמנם שוה, מותר, אבל אם מרחיב לו הזמן, נמצא שהלוה לו זמן יותר ממה שהלה הלוה לו, ובאופן זה יש בו משום רבית.

312) וליישב הדברים, ביאר הגר"ד לנדו (הערות לשער משפט סי' כב ס"ק א) שהרחבת הזמן אינה בגדר מחילה אלא בגדר שאלה, שמשאיל ללוה את השימוש בזכות הפירעון, ולכך אף שאין צריך קנין לזה, מ"מ אינו מועיל בעל כרחו של הלוה. ולהלכה כתב רבינו (מכתבים, כת"י), שאין ראוי להשתמש בעצה זו של הרחבת הזמן שלא מדעת הלוה. וראה עוד בביאורים לדר"א לעיל (ס"ק מה).

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק תשיעי

[דר"א ס"ק צא]

אִם יֵשׁ בָּעִיר בֵּית דִּין גָּדוֹל מֵהֶן לֹא יִכְתְּבוּ אֲחֵרִים[313].

313) ולדעה זו, כתב המבי"ט (ח"ב סי' פא, מובא בציה"ל) שאם כתב פרוזבול בפני בית דין שאינו הגדול שבעיר, אין זה מועיל, והשביעית משמטת.

[דר"א ס"ק צב]

זֶהוּ גּוּפוֹ שֶׁל פְּרוּזְבּוּל[314]. שֶׁצָּרִיךְ לְאָמְרוֹ[315] בִּפְנֵי הַדַּיָּנִים[316] וְהַדַּיָּנִים אוֹ הָעֵדִים[317] כּוֹתְבִין אוֹתוֹ[318], וְיֵשׁ לַדַּיָּנִים לֵישֵׁב וְהַמַּלְוֶה אוֹ שְׁלוּחוֹ יַעֲמֹד[319].

314) ובענין מהותו של הפרוזבול, ראה מה שהובא בביאורים להלן (ס"ק צט) שיש בו שני חלקים. א. מסירת המלוה את חובותיו. ב. מעשה בית דין שנותן תוקף של פרוזבול ומונע את השמטת הכספים.

315) ולשלוח מכתב לבית דין על ידי שליח שמוסר להם חובותיו, מבואר בציה"ל להלן (ס"ק רלז) שמועיל.

ובשעת הדחק שאינו יכול לבוא לבית דין, אם יכול לומר להם כן בטלפון כשהם מזהים את קולו, כתב רבינו (מועדי הגר"ח ח"ב סי' תתיא) שיש להסתפק אם הדבר מועיל. וראה עוד בביאורים להלן (ס"ק צט).

316) ואמירה זו, כתב בספר שמיטת כספים כהלכתה (עמ' סה הע' א) בשם גדולי האחרונים שדי לאומרו בעל פה, ואין צריך שהמלוה יכתוב את הנוסח. אכן, דעת הראשית ביכורים (ח"ב סי' א) שראוי גם לכתוב מלבד מה שמוסר על פה, ומשום שכתיבת פרוזבול דומה להקנאת שטרות שצריכה כתיבה [ובשמיטת כספים כהלכתה (שם הע' ד) תמה על דבריו, שאין ענין פרוזבול להקנות לבית דין אלא לקבל מהם כח לגבות, או ליתן להם כח לגבות בתורת בית דין]. ובדר"א להלן (ס"ק צט) הביא שהחזו"א גם מסר על פה וגם כתב, וראה בביאורים שם. [וכל זה לענין מסירת המלוה, אבל הדיינים או העדים צריכים לחתום על מסירת הדברים בפניהם, כמו שכתב הדר"א כאן, וראה ביאורים לדר"א (שם)].

317) ובאופן שהעדים כותבים, כתב בספר שמיטת כספים כהלכתה (עמ' סח, ע"פ בעל התרומות שער מה, ושו"ע חו"מ סי' סז סכ"א) שהנוסח הוא, שהם מעידים על כך שמסר את החובות לדיינים, וכך הם כותבים: בפנינו הח"מ אתא פלוני ואמר מוסרני להרב וכו' הדיינים שכל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה.

318) ואם שמעו הבית דין ולא כתבו, ראה דר"א להלן (ס"ק קנג) שהובא דעת הרמ"א שמועיל למסור בעל פה בפני בית דין אף שלא כתבו הדיינים כלום. וראה שם (ס"ק קנד) שהאחרונים כתבו להחמיר שהדיינים יכתבו שטר פרוזבול.

ולמסור לדיינים בשבת ויום טוב, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאסור אפילו בעל פה.

319) ככל מעשה בית דין, וכפי המבואר בשו"ע (חו"מ סי' יז, כן ציין בספר שמיטת כספים כהלכתה המצויין בציה"ל).

[דר"א ס"ק צג]

וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁגַּם הַלֹּוֶה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת פְּרוּזְבּוּל[320].

320) בביאור שיטה זו, חקר בספר שמיטת כספים כהלכתה (עמ' עח) האם הלוה פועל מדין זכיה למלוה [וכמו שאדם אחר יכול לכתוב פרוזבול למלוה מדין זכין, כמבואר בדר"א להלן (ס"ק צט)], או שגם הלוה יכול למסור לבית דין את הכח לגבות את החוב מנכסיו.

[דר"א ס"ק צד]

שֶׁאִם הַדַּיָּנִים חוֹתְמִים לְמַטָּה אֵין צָרִיךְ לְהַזְכִּיר שְׁמוֹתָם[321].

321) ומנוסח הפרוזבול של החזו"א (הובא בדר"א להלן ס"ק צט), כתב להוכיח בזיו הים (עמ' סה) שאף שהדיינים חתמו הזכיר החזו"א את שמותיהם בגוף הנוסח.

[דר"א ס"ק צה]

דְּסַגִּי בְּשֶׁנֵּי דַּיָּנִים[322] וְכוּ', שֶׁלֹּא יְהוּ הַדַּיָּנִים קְרוֹבִים[323] וְכוּ', לְכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל בַּלַּיְלָה[324] וְכוּ', אִם יֵשׁ חֲשָׁשׁ שֶׁיְּהֵא דָּבָר הָאָבֵד[325].

322) הטעם שדי בשני דיינים, ביאר בחידושי הריטב"א (גיטין לב, ב ד"ה רב, וראה בדברי שאר הראשונים שצויינו בציה"ל) שגם שני דיינים שם בית דין עליהם, ומה שבכל בית דין צריך שלש דיינים הוא כדי להכריע את המשא ומתן בדבריהם, אבל פרוזבול אין בו משא ומתן, ולכך די בשניים שיחשב בית דין. והרחיב בזה בבה"ל (ד"ה מוסרני).

ולענין אם צריך שיהיו זה עם זה, כתב רבינו (גבורי כח עמ' 528) שהדיינים צריכים להיות יחד, ואם מוסר בפני עדים (ראה להלן) אפשר שמועילה אף מסירה בפני כל אחד מהם לחוד, והם מצטרפין לעדות זו, כמו שמצינו בשו"ע (חו"מ סי' ל ס"ג) לענין עדות המחייבת ממון.

323) בבה"ל לעיל (הט"ו ד"ה המוסר) תמה איך מהני קרובים, הלא צריך שיהיה בידם לגבות את החוב בתורת בית דין, וקרובים פסולים לזה, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' קנד) והגרב"צ אבא שאול (אור לציון פ"ז תשובה ד) שיש להחמיר שלא לעשות בפני דיינים שקרובים זה לזה או למלוה [ודעתם שהוא הדין בעדים קרובים, וראה ציה"ל (ס"ק רכד)], אמנם למעשה כתב רבינו (מועדי הגר"ח ח"ב סי' תתיב) שאפשר למסור פרוזבול לדיינים קרובים, וכן כתב הגר"ש וואזנר (שבט הלוי ח"ט סי' רפח אות ג) שהמנהג להקל להכשיר דיינים קרובים בפרוזבול, והביא שכן כתב גם המנחת יצחק (ח"י סי' קמ).

ואם אחד הדיינים חייב כסף למלוה, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שהוא נחשב בעל דבר בענין הפרוזבול, ואינו יכול להיות דיין בדבר, וכן דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש שם). ולענין העדים ביאר הגרי"ש אלישיב (שם), שאף הם פסולים לעדות זו אם הם חייבים ממון למלוה.

324) ודין זה של כתיבת פרוזבול בלילה, תלאו הערך לחם על השו"ע (סל"א), בדין דיינים קרובים בפרוזבול, וביאר לשיטתו שקרובים כשרים, שכיון שאין כאן עשיית דין לא שייך לפסול קרובים, שפסול קרובים הוא רק לדון, וכל שאין הבית דין צריכים לדון אין בהם פסול קרובים, ומטעם זה כתב גם כן להכשיר בלילה. וראה מה שדן בזה הבה"ל (ד"ה מוסרני),

[המשך במילואים עמוד 55]

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק תְּשִׁיעִי רלא

בְּנֵי אָדָם. (צא) **אֲבָל שְׁאָר בָּתֵּי דִינִין אֵין כּוֹתְבִין: יח** (צב) **זֶהוּ גּוּפוֹ שֶׁל פְּרוּזְבּוּל.** (צג) * **מוֹסְרַנִי** (צד) **לָכֶם** (צה) **פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי הַדַּיָּנִין** (צו) **שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי** (צז) **שֶׁכָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי**

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

(צא) אֲבָל שְׁאָר בֵּית דִּין אֵין כּוֹתְבִין. (ריג) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּאַף לְהַמְקִלִּין לְעֵיל לִכְתֹּב בְּכָל בֵּית דִּין מִכָּל מָקוֹם אִם יֵשׁ בָּעִיר בֵּית דִּין גָּדוֹל מֵהֶן לֹא יִכְתְּבוּ אֲחֵרִים[313] אֶלָּא אִם כֵּן הַבֵּית דִּין הֶחָשׁוּב נָתַן לָהֶן רְשׁוּת אֲבָל לֹא נָהֲגוּ כֵּן: **יח (צב) זֶהוּ גּוּפוֹ שֶׁל פְּרוּזְבּוּל.** (ריד). שֶׁצָּרִיךְ לֶאֱמֹר[315] **בִּפְנֵי הַדַּיָּנִים**[316] וְהַדַּיָּנִים אוֹ הָעֵדִים[317] כּוֹתְבִין אוֹתוֹ[318], (רטו) וְיֵשׁ לַדַּיָּנִים לֵישֵׁב וְהַמַּלְוֶה אוֹ שְׁלוּחוֹ יַעֲמֹד[319] כְּשֶׁאוֹמֵר **בִּפְנֵיהֶם.** (רטז) וּפְרוּזְבּוּל נִכְתָּב בְּכָל לָשׁוֹן: **(צג) מוֹסְרַנִי לָכֶם.** הַמַּלְוֶה אוֹמֵר כֵּן, (ריז) וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁגַּם הַלֹּוֶה יָכוֹל לַעֲשׂוֹת פְּרוּזְבּוּל[320] (ריח) אֲבָל כָּל הָרִאשׁוֹנִים לֹא הִזְכִּירוּ זֶה: **(צד) לָכֶם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי.** (ריט) וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם הַדַּיָּנִים חוֹתְמִים לְמַטָּה אֵין צָרִיךְ לְהַזְכִּיר שְׁמוֹתָם[321] בְּתוֹךְ הַפְּרוּזְבּוּל וְסַגִּי שֶׁכּוֹתֵב מוֹסְרַנִי לָכֶם הַדַּיָּנִים שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי: **(צה) פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי.** (רכ) מַשְׁמַע דְּדַעַת רַבֵּנוּ דְּסַגִּי בִּשְׁנֵי דַּיָּנִים[322] וְכֵן דַּעַת (רכפ) הָרַבֶּה רִאשׁוֹנִים (רכצ) וְיֵשׁ מַחְמִירִין דְּבָעֵי ג׳ וְכֵן נוֹהֲגִין (רכג) וְיֵשׁ מַכְשִׁירִין אֲפִלּוּ בְּיָחִיד מֻמְחֶה, (רכד) וְיֵשׁ מַחְמִירִין שֶׁלֹּא יְהוּ הַדַּיָּנִים קְרוֹבִים[323] לַמַּלְוֶה אוֹ לַלֹּוֶה וְלֹא זֶה לָזֶה וְלֹא פְּסוּלִין לְעֵדוּת כִּי יֵשׁ פּוֹסְלִין בְּכָל זֶה, (רכה) וּבְאוֹר שָׂמֵחַ נִסְתַּפֵּק אִם אֶפְשָׁר לִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל בַּלַּיְלָה[324]. (רכו) מֻתָּר לִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל בְּחֹל הַמּוֹעֵד אִם יֵשׁ חֲשָׁשׁ שֶׁיִּהְא דָּבָר הָאָבֵד[325]: **(צו) שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי**[326). (רכז) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּדַוְקָא אִם הַדַּיָּנִים אֵינָם כָּאן בְּמָקוֹם הַמַּלְוֶה וְהוּא רוֹצֶה לְמְסֹר לַדַּיָּנִים שֶׁנִּמְצָאִים בְּמָקוֹם אַחֵר אָז צָרִיךְ לִכְתֹּב שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי[327] אֲבָל אִם נִמְצָאִים כָּאן סַגִּי שֶׁהַזְכִּיר שְׁמוֹתֵיהֶן וְאֵין צָרִיךְ לְהַזְכִּיר הַמָּקוֹם (רכמ) וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלְּעוֹלָם צָרִיךְ לְהַזְכִּיר[328]: **(צז) שֶׁכָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי.** (רכט) אֵין הַכַּוָּנָה שֶׁמּוֹסֵר הַשְׁטָרוֹת שֶׁאִם כֵּן מִדְּאוֹרַיְתָא אֵין מְשַׁמֵּט כַּנַּ"ל הֶלְכָה ט"ו, אֶלָּא שֶׁאוֹמֵר לָהֶם שֶׁמּוֹסֵר הַחוֹבוֹת[329], (רל) וַאֲפִלּוּ אִם הַשְּׁטָרוֹת נִמְצָאִין בְּמָקוֹם רָחוֹק מְאֹד וְאִי אֶפְשָׁר לַהֲבִיאָם כָּאן, (רלא) וַאֲפִלּוּ עַל חוֹב שֶׁבְּעַל פֶּה מְהַנֵּי, וְאֵין צָרִיךְ לְהַזְכִּיר שֵׁם הַלֹּוֶה בִּפְרוּזְבּוּל כְּמוֹ שֶׁכָּתַב מָרָן בְּקִבֵּץ אִגְרוֹת חֵלֶק ג׳ סִימָן קע״א:

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

וְלָכֵן תִּקְּנוּ שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִכְתֹּב רַק בֵּית דִּין דְּרַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי דְּאַלִּימֵי לְאַפְקוּעֵי מְמוֹנָא וְהֶפְקֵר בֵּית דִּין הֶפְקֵר וְזֶה יָבִינוּ גַּם עַמֵּי הָאָרֶץ, אֲבָל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁיּוֹדְעִים שֶׁשְּׁבִיעִית בַּזְּמַן הַזֶּה מִדִּבְרֵיהֶם וְנִדְחֵית בִּדְבָרִים בִּלְבַד וְאֵין צָרִיךְ בָּזֶה לְהַפְקִיעַ בֵּית דִּין חָשׁוּב וְלָכֵן סָגִי לְהוּ בִּמְסִירַת מִלֵּי, וְתַרֵץ בָּזֶה הַשָּׁגַת הָרַאֲבַ״ד[336] וְהָרֹא״שׁ[337] שֶׁסּוֹתֵר דִּבְרֵיהֶן דְּכָאן כָּתַב דִּבָעֵי בֵּית דִּין דְּרַבִּי אַמִּי וְרַבִּי אַסִּי דְּאַלִּימֵי לְאַפְקוּעֵי מְמוֹנָא וְשָׁם כָּתַב דִּבְדִבְרִים בִּלְבַד הִיא נִדְחֵית וְזֶה דָּחָקוֹ גַּם כֵּן לְפָרֵשׁ כְּתוֹסְפוֹת וְלֹא כְּרַשׁ״י דְּתַיְרוּצָא דְּרַבָּא דְּהֶפְקֵר בֵּית דִּין קָאֵי עַל עִקַּר תַּקָּנַת פְּרוּזְבּוּל, דְּאִם כֵּן לֹא הָוֵי מְהֲנֵי גַּם לְתַלְמִיד חָכָם לִמְסֹר מִלֵּי לַתַּלְמִידִים דִּכְיָון דְּבָעֵי הֶפְקֵר בֵּית דִּין וְאַפְקוּעֵי מְמוֹנָא בָּעֵי בֵּית דִּין חָשׁוּב, וְלָכֵן פֵּרֵשׁ דִּלְכֻלֵּי עָלְמָא קָיְמָא תַּיְרוּצָא דְּאַבַּיֵּי דִּשְׁבִיעִית בַּזְּמַן הַזֶּה דְּרַבָּנָן וְלָכֵן מְהֲנֵי לַתַּלְמִידִים מְסִירַת מִלֵּי וּכְמוֹ שֶׁבָּאֵר, אֲבָל לְעִנְיַן הָאָרֶץ בָּעֵי דְּוָקָא כְּתִיבַת פְּרוּזְבּוּל בְּבֵית דִּין חָשׁוּב מִפְּנֵי שֶׁטּוֹעִין וְסוֹבְרִין דִּשְׁבִיעִית דְּאוֹרַיְתָא וְכַנַּ״ל: * **מוֹסְרַנִי לָכֶם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי.** בְּגִטִּין ל״ב א׳ תָּנַן בָּרִאשׁוֹנָה הָיָה עוֹשֶׂה בֵּית דִּין מִמָּקוֹם אַחֵר וּמְבַטְּלוֹ, וְאָמְרִינַן בַּגְּמָרָא אִתְּמַר בְּפָנֵי כַּמָּה הוּא מְבַטְּלוֹ רַב נַחְמָן אָמַר בִּפְנֵי ב׳ וְרַב שֵׁשֶׁת אָמַר בִּפְנֵי ג׳ בֵּית דִּין קָתָנֵי וְרַב נַחְמָן אָמַר בִּפְנֵי ב׳ לְבֵי תְּרֵי נַמֵּי בֵּית דִּין קָרֵי לְהוּ דְּתָנֵן מוֹסְרַנִי לִפְנֵיכֶם פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי הַדַּיָּנִין שֶׁבְּמָקוֹם פְּלוֹנִי וְרַב שֵׁשֶׁת אָטוּ תָּנָא כִּי רוֹכְלָא לִיחַשֵּׁיב וְלִיזִיל, וְדַעַת הַשְּׁאֵלְתּוֹת (מוּבָא בְּרַמְבַּ״ן) דְּרַב נַחְמָן לְשִׁיטָתֵהּ בְּסַנְהֶדְרִין ה׳ ב׳ דְּסָבִירָא לֵיהּ כִּשְׁמוּאֵל דִּשְׁנַיִם שֶׁדָּנוּ דִּינֵיהֶן דִּין וְלָכֵן פָּסַק הַשְּׁאֵלְתּוֹת גַּם כֵּן כִּשְׁמוּאֵל דְּהָא קָיְמָא לָן כְּאן כְּרַב נַחְמָן, אֲבָל הָרִאשׁוֹנִים הוֹכִיחוּ דְּלֹא קָיְמָא לָן כִּשְׁמוּאֵל וְתֵרְצוּ (עַיֵּן רַמְבַּ״ן וְרַשְׁבָּ״א וְרִיטְבָ״א וְרִיטְבָ״א הַחֲדָשׁוֹת וְרַ״ן) דְּרַב נַחְמָן כְּאן אֲפִלּוּ אִם לֹא קָיְמָא לָן כִּשְׁמוּאֵל אֶלָּא דִּסְבִירָא לֵיהּ דְּבֵאֲמֶת שְׁנַיִם גַּם כֵּן בֵּית דִּין כִּדְיָלְפִינַן בְּרֵישׁ סַנְהֶדְרִין מִדִּכְתִיב ׳אֲשֶׁר יַרְשִׁיעוּן׳ לְשׁוֹן רַבִּים וּמִעוּט רַבִּים שְׁנַיִם אֶלָּא שֶׁיָּלְפִינַן מִקְרָא דִּלְנִטּוֹת׳ עֲשֵׂה לְךָ בֵּית דִּין נוֹטֶה שֶׁאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל וְלָכֵן צְרִיכִין ג׳, וְזֶה שֶׁיָּךְ רַק

צִיּוּן הֲלָכָה

(ריג) שְׁמִטָּת כְּסָפִים כְּהֲלָכָתָהּ עַמּוּד ע׳ בְּשֵׁם הַמַּבִּי״ט: (ריד) סְמַ״ע חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס״ז סְעִיף קָטָן ל״ח וְעַיֵּן שָׁם בְּשָׁלְחָן עָרוּךְ סְעִיף כ״א[330]: (רטו) שְׁמִטָּת כְּסָפִים כְּהֲלָכָתָהּ עַמּוּד קכ״ו בְּשֵׁם הַחַזּוֹן אִישׁ: (רטז) שְׁמִטָּת כְּסָפִים כְּהֲלָכָתָהּ עַמּוּד ס״ז בְּשֵׁם סֵפֶר הַשְׁטָרוֹת לְר״י אַלְבַּרְצְלוֹנִי: (ריז) הֶעָטוּר וְעַיֵּן לְקַמָּן אוֹת רצ״א[331]: (ריח) וְעַיֵּן שְׁמִטָּת כְּסָפִים כְּהֲלָכָתָהּ עַמּוּד ע״ח[332]: (ריט) תּוֹסְפוֹת אַנְשֵׁי שֵׁם בְּשֵׁם הַמַּבִּי״ט: (רכ) פְּאַת הַשָּׁלְחָן, וְעַיֵּן ר״י קוּרְקוּס הֲלָכָה י״ז שֶׁכָּתַב בְּשֵׁם הָרַ״ן שֶׁדִּבְרֵי גַּם כֵּן דְּרַבֵּנוּ סוֹבֵר כֵּן אֲבָל הָר״י קוּרְקוּס מְצַדֵּד דְּדַעַת רַבֵּנוּ לִפְסֹק כְּרַב שֵׁשֶׁת דִּבְעֵי ג׳[333] עַיֵּן שָׁם: (רכפ) הָרַמְבַּ״ן וְהָרַשְׁבָּ״א וְהָרִיטְבָ״א וְהָרַ״ן בְּרֵישׁ פֶּרֶק ד׳ דְּגִטִּין וְהַמְּאִירִי וְרַבֵּינוּ תָּם בְּסֵפֶר הַיָּשָׁר וְכֵן נִרְאֶה דְּעַת הַגְּרַ״א בְּשָׁנוֹת אֵלִיָּהוּ: (רכצ) הַטּוּר בְּחֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס״ז הַעֲתִיק פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וְכֵן הוּא בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ שָׁם סְעִיף י״ט, וְעַיֵּן בְּתוֹסְפוֹת חֲדָשִׁים בְּשֵׁם שׁוֹשַׁנִּים לְדָוִד דְּאֲפִלּוּ לְהַסּוֹבְרִים דְּסָגֵי בִּב׳ הוּא רַק בְּדִיעֲבַד אֲבָל לְכַתְּחִלָּה מוֹדֶה דְּבָעֵינַן ג׳: (רכג) שְׁמִטָּת כְּסָפִים כְּהֲלָכָתָהּ עַמּוּד ע״ג בְּשֵׁם הָרְמַ״ה עַיֵּן שָׁם[334]: (רכד) שָׁם עַמּוּד ע״ב, וְכָל שֶׁכֵּן אִם כָּתוּב בִּלְשׁוֹן עֲדִים: (רכה) בְּאוֹר שָׂמֵחַ כָּאן, וְעַיֵּן בִּשְׁמִטָּת כְּסָפִים כְּהֲלָכָתָהּ עַמּוּד פ״ה שֶׁהֵבִיא בְּשֵׁם מַהֲרִיקַ״ש שֶׁמְּקַל בָּזֶה: (רכו) מוֹעֵד קָטָן י״ח: (רכז) מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה שְׁבִיעִית פֶּרֶק י׳ מִשְׁנָה ד׳: (רכמ) שְׁמִטָּת כְּסָפִים כְּהֲלָכָתָהּ עַמּוּד קי״ד בְּשֵׁם הַמַּבִּי״ט וְהוֹן עֶשִׁיר: (רכט) סְמַ״ע חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס״ז סְעִיף קָטָן ל״ט: (רל) רַ״ן גִּטִּין ל״ר ב׳ וּמְפֹרָשׁ כֵּן הַיְרוּשַׁלְמִי אֲפִלּוּ נְתוּנִים בְּרוֹמִי[335]: (רלא) חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס״ז סְעִיף י״ט:

(צח) **שֶׁאֲנַחְנוּ כָּל זְמַן שֶׁאֲרָצָה.** (צט) **וְהַדָּיָנִין אוֹ הָעֵדִים חוֹתְמִין מִלְמַטָּה: יט * אֵין כּוֹתְבִין**

בְּאוּר הַהֲלָכָה

הֵיכָא דְּאִיכָּא מַשָּׂא וּמַתָּן צָרִיךְ שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת הַכְרָעָה אֲבָל בְּבִטּוּל הַגֵּט שֶׁאֵין שָׁם מַשָּׂא וּמַתָּן שֶׁאֵין צָרִיךְ אֶלָּא שֶׁיְּבַטֵּל בִּפְנֵי בֵּית דִּין וְכֵן בְּפֵרוּזְבּוּל שֶׁאֵין צָרִיךְ אֶלָּא לִמְסֹר דְּבָרִים בִּפְנֵי בֵּית דִּין וְאֵין צָרִיךְ בֵּית דִּין נוֹטָה וְיָכוֹל לִהְיוֹת בֵּית דִּין שְׁקוּל וּבָזֶה סָגֵי בִּשְׁנַיִם, וּלְפִי זֶה לְכְאוֹרָה אֵין מָקוֹם לְהַתִּיר לַעֲשׂוֹת פְּרוּזְבּוּל בַּלַּיְלָה (שֶׁהָאֲחָרוֹנִים דָּנוּ בָּזֶה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בְּדֶרֶךְ אֱמוּנָה) אֲפִלּוּ לְהַפּוֹסְקִים דְּסָגֵי בִּשְׁנַיִם הֵינוּ מִשּׁוּם דִּשְׁנַיִם נַמֵּי נִקְרָאִין בֵּית דִּין בְּמָקוֹם שֶׁאֵין צָרִיךְ בֵּית דִּין נוֹטֶה, אֲבָל לְהַכְשִׁיר בַּלַּיְלָה דְּיִלְפִּינַן מִקְּרָאֵי בְּסַנְהֶדְרִין ל"ד ב' מ'בְּיוֹם הִנָּחִילוּ אֶת בָּנָיו' אֵין שׁוּם טַעַם לְהַכְשִׁיר כָּאן, אַךְ מִטַּעַם אַחֵר אֶפְשָׁר לְהִסְתַּפֵּק כָּאן דְּאֶפְשָׁר דְּהָא דְּאֵין דָּנִין בַּלַּיְלָה הוּא דַּוְקָא בְּמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ הוֹרָאָה וּפְסַק דִּין אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁאֵין צָרִיךְ אֶלָּא לִמְסֹר דְּבָרָיו לְבֵית דִּין וְאֵין כָּאן שׁוּם הוֹרָאָה יִתְכַּן שֶׁגַּם בַּלַּיְלָה כָּשֵׁר[365], וְאַף עַל גַּב דְּהַפְסֵק דִּין תָּמִיד יָכוֹל לִהְיוֹת בַּלַּיְלָה שֶׁרַק תְּחִלַּת הַדִּין בַּיּוֹם, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לוֹמַר דִּבְמָקוֹם שֶׁצָּרִיךְ שֶׁבֵּית דִּין יִפְסְקוּ צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא תְּחִלַּת הַדִּין בַּיּוֹם אֲבָל בִּמְקוֹם שֶׁאֵין צָרִיךְ כְּלָל פְּסַק בֵּית דִּין אֵין צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בַּיּוֹם כְּלָל, וְאֵין לוֹמַר דְּבַלַּיְלָה אֵין עֲלֵיהֶן כְּלָל דִּין בֵּית דִּין וְהָוֵי כְּאִלּוּ אָמַר שֶׁלֹּא בְּבֵית דִּין, דְּהָא גְּמַר דִּין כָּשֵׁר בַּלַּיְלָה אִם כֵּן גַּם בַּלַּיְלָה יֵשׁ לָהֶן דִּין בֵּית דִּין, וְאֶפְשָׁר דְּיִכּוֹלִין לְקַבֵּל גַּם בַּלַּיְלָה דָּבָר שֶׁאֵין בּוֹ מַשָּׂא וּמַתָּן וְאֵין צָרִיךְ פְּסַק דִּין וְצ"ע, וְהִנֵּה הַתּוֹסְפוֹת בִּיבָמוֹת ק"א א' ד"ה וְאֵין בֵּית דִּין כָּתְבוּ ב' תֵּרוּצִים אִי בֵּית דִּין שֶׁל חֲלִיצָה צָרִיךְ מַשָּׂא וּמַתָּן אוֹ לֹא, וּלְתֵרוּץ בָּתְרָא דְּבַחֲלִיצָה לֵית בֵּיהּ מַשָּׂא וּמַתָּן וַאֲפִלּוּ הָכִי קָיְמָא לָן שָׁם ק"ד א' דַּחֲלִיצָה פְּסוּלָה בַּלַּיְלָה מִשּׁוּם דַּחֲלִיצָה כְּתִחְלַּת דִּין דַּמְיָא אִלְמָא דְּאַף עַל גַּב דְּאֵין צָרִיךְ מַשָּׂא וּמַתָּן אֲפִלּוּ הָכִי פָּסוּל בַּלַּיְלָה, וְאַף עַל גַּב דְּהָרִאשׁוֹנִים הַנַּ"ל פְּלִיגֵי עַל תֵּרוּץ זֶה דְּהָא דַּעְתָּם דִּבְמָקוֹם דְּלֵיכָּא מַשָּׂא וּמַתָּן סָגֵי בְּבֵית דִּין שָׁקוּל וְכָאן גַּבֵּי חֲלִיצָה מִפְּרָשׁ בִּגְמָרָא דְּאֵין בֵּית דִּין שָׁקוּל וְעַל כָּרְחָךְ כְּתֵרוּץ קַמָּא דְּכָאן שַׁיָּךְ מַשָּׂא וּמַתָּן, מִכָּל מָקוֹם בִּסְבָרָא זוֹ לֹא מָצִינוּ דְּפְלִיגֵי עַל הַתּוֹסְפוֹת דַּאֲפִלּוּ בִּמָּקוֹם דְּלֵיכָּא מַשָּׂא וּמַתָּן מִכָּל מָקוֹם פָּסוּל בַּלַּיְלָה אֲבָל אֵין הַדְּבָרִים מְכָרָחִים כַּמּוּבָן וְצ"ע, שׁוּב רָאִיתִי שֶׁזֶּה טָעוּת דְּהַתּוֹסְפוֹת בְּסַמְיכָה מַיְרֵי וְלֹא בַּחֲלִיצָה עַיֵּן שָׁם: * **אֵין כּוֹתְבִין פְּרוּזְבּוּל אֶלָּא עַל** הַקַּרְקַע. עַיֵּן בְּדֶרֶךְ אֱמוּנָה שֶׁהֵבֵאנוּ ב' הַטְּעָמִים, דְּרַשׁ"י פֵּרֵשׁ הַטַּעַם מִשּׁוּם דְּמִלְתָא דְּלֹא שְׁכִיחָא לְהִלְוֹות לְמִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע וְלֹא תִּקְנוּ עַל זֶה פְּרוּזְבּוּל וְהָרַ"שׁ פֵּרֵשׁ דְּהַטַּעַם דְּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַרְקַע שַׁיָּךְ לוֹמַר דִּכְגְבוּי דָּמֵי, וְכָתַב הָרַ"ן דְּנַפְקָא מִנָּה

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

(צח) שֶׁאֲנַחְנוּ כָּל זְמַן שֶׁאֲרָצָה. וּמְהַנֵּי לְכָל הַחוֹבוֹת שֶׁהָיוּ עַד כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל וְלֹא לְמָה שֶׁילְוֶה אַחַר כָּךְ כְּדִבְסָמוּךְ הֲלָכָה כ"ב: **(צט) וְהַדַּיָּנִין אוֹ הָעֵדִים חוֹתְמִין מִלְּמַטָּה.** (ילנ) יֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ תְּחִלָּה נִכְתַּב בִּלְשׁוֹן דַּיָּנִים כְּגוֹן בֵּי דִינָא הֲווֹינָא וְאָתָא פְּלוֹנִי וְאָמַר לָנָא כוּ' וּבְסוֹף חַתְמִי בִּלְשׁוֹן עֵדוּת כְּגוֹן אִישׁ פְּלוֹנִי עֵד וְכֵן לְהֶפֵךְ אִם תְּחִלָּה נִכְתַּב בִּלְשׁוֹן עֵדוּת כְּגוֹן דֵּכְרָן סָהֲדוּתָא דְּהָווּי בְּאַנְפָּנָא כוּ' וַחֲתִימֵי לְמַטָּה אֲנִי פְּלוֹנִי דַּיָּן (ילנ) שֶׁהָעֵד יָכוֹל לִהְיוֹת דַּיָּן בִּפְרוּזְבּוּל, (ילד) וְיֵשׁ מַחְמִירִין בְּכָל זֶה וְלָכֵן לְכַתְּחִלָּה יַעֲשֶׂה אוֹ כֻּלּוֹ בִּלְשׁוֹן עֵדִים אוֹ כֻּלּוֹ בִּלְשׁוֹן דַּיָּנִים[338]. (ילה) אִם אֶחָד אֵין נִמְצָא כָּאן וַחֲבֵרוֹ חוֹשֵׁשׁ שֶׁיִּשְׁכַּח לַעֲשׂוֹת פְּרוּזְבּוּל יָכוֹל לַעֲשׂוֹת פְּרוּזְבּוּל עֲבוּרוֹ מִדִּין זְכִיָּה[339] אֲבָל מִי שֶׁהוּא פּוֹרֵק עֹל וְאֵין חוֹשֵׁשׁ לַעֲשׂוֹת פְּרוּזְבּוּל אִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת עֲבוּרוֹ פְּרוּזְבּוּל מִדִּין זְכִיָּה[340]. (ילו) נָסַח הַפְּרוּזְבּוּל שֶׁל מָרָן, מוֹסְרַנִי לָכֶם הָרַב פְּלוֹנִי וְהָרַב פְּלוֹנִי וְהָרַב פְּלוֹנִי הַדַּיָּנִים הַיּוֹשְׁבִים כָּעֵת בִּזְכָרוֹן מֵאִיר שֶׁכָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי שֶׁאֶגְבֶּנּוּ כָּל זְמַן שֶׁאֶרְצֶה, בְּאתי עַל הֶחָתוּם[341] יוֹם ה' כ"ח אֱלוּל תשי"ב[342] פֹּה זְכרון מֵאִיר, נֶאֱם פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי, וְקָרָא לִפְנֵיהֶם הַנָּפֹחַ מוֹסְרַנִי לָכֶם הַדַּיָּנִים (בְּלִי לְהַזְכִּיר שְׁמוֹתָם) הַיּוֹשְׁבִים כּוּ', וְאַחַר כָּךְ כָּתְבוּ לוֹ הַדַּיָּנִים עַל הַכְּתָב הַהוּא[343], בְּמוֹתַב תִּלְתָא כַּחֲדָא הֲווֹינָא וְשָׁמַעְנוּ דְּבָרָיו וְהִכַּרְנוּ חֲתִימַת יָדוֹ הַנַּ"ל וְיִפְּינוּ כֹּחוֹ דִּלְהֵוֵי תְּשַׁמֵּט לֵיהּ וְיִגְבֶּה כָּל חוֹבוֹתָיו עַל יְדֵי פְּרוּזְבּוּל זֶה כְּתַקָּנַת הַלֵּל וַחֲז"ל, וּבָאנוּ עַל הֶחָתוּם הַיּוֹם לְחֹדֶשׁ אֱלוּל זִכְרוֹן מֵאִיר בְּנֵי בְּרַק. נֶאֱם, נֶאֱם, נֶאֱם. (ילז) אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹת פְּרוּזְבּוּל עַל יְדֵי שְׁלִיחַ[344] וְיֵשׁ מַחְמִירִין בָּזֶה[345] וְיִתְבָּאֵר בְּעֶזְרַ הַשֵּׁם לְקַמָּן הֲלָכָה כ"ז. (ילח) פְּרוּזְבּוּל שֶׁעָשָׂה פַּעַם אַחַת מוֹעִיל לְחוֹבוֹת אֵלּוּ עַל כָּל שְׁמִטּוֹת הַבָּאוֹת (ילט) וְאֵין פְּרוּזְבּוּל צָרִיךְ קִיּוּם:

צִיּוּן הֲלָכָה

(ילג) רַשׁ"י גִּטִּין ל"ג א' וְעַיֵּן שָׁם בְּתוֹסְפוֹת בְּעִנְיַן אַחַר קִנְיָן, וְעַיֵּן שִׁמְשַׁת בְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ פֶּרֶק י"ט כָּל סֵדֶר הַחֲתִימוֹת וְדִינֵיהֶן[346]. יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁטּוֹב שֶׁיִּהְיֶה הַפְּרוּזְבּוּל קָיָם בְּסוֹף שְׁבִיעִית[347] (עַיֵּן שִׁמְשַׁת בְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד קכ"ח[348] וְעַיֵּן לְקַמָּן סְעִיף קָטָן קל"ב): (ילג) רַבֵּנוּ בְּפֵרוּשׁ הַמִּשָּׁנִיּוֹת[349] וְעַיֵּן בְּתוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (ילד) עַיֵּן שִׁמְשַׁת בְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ס"ט שֶׁיֵּשׁ רִאשׁוֹנִים דִּלְא גָּרְסוּ כֵּן בִּגְמָרָא שָׁם וְעַיֵּן בְּר"י קוּרְקוּס שֶׁדַּעְתּוֹ דְּגַם רַבֵּנוּ גֵּרְיס כְּגִרְסַת הָרִאשׁוֹנִים הַנַּ"ל, וְעַיֵּן בְּסֵפֶר הַיָּשָׁר לְרַבֵּנוּ תָּם[350] וְאוֹר זָרוּעַ וְעַיֵּן בְּשֶׁלְחָן עָרוּךְ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף כ"א וּבְסִמ"ע שָׁם סְעִיף קָטָן מ'[351]: (ילה) נַחֲלַת אֲלִיָּהוּ סִימָן ס"ה[352] בְּשֵׁם הַחֵזוֹן אִישׁ וְעַיֵּן בְּגִטִּין י"ג א'[353] וְעַיֵּן אֶבֶן הָעֵזֶר סִימָן א' סְעִיף י' וְסִימָן ק"מ סְעִיף ה' וְצ"ע[354]. וְעַיֵּן תּוֹסְפְתָּא בְּבָא בַּתְרָא פֶּרֶק י"א הֲלָכָה ד'[355] וְיֵשׁ לוֹמַר דְּמַיְרֵי כְּשֶׁאֵין זְכוּת, וּמְצָאתִי בְּאוֹר זָרוּעַ[356] שֶׁכָּתַב עַל תּוֹסְפְתָּא זוֹ דְּבָעֲנִי דַּעַת הַמְּלֻוֶּה דִּדִילְמָא דַּעְתּוֹ שֶׁתְּהֵא שְׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת כִּדֵי לְקַיֵּם מִצְוַת עֲשֵׂה וְיֵשׁ לְעַיֵּן: (ילו) עַיֵּן בְּסֵפֶר אַרְחוֹת רַבֵּנוּ חֵלֶק ב' עַמּוּד שצ"א[357] שֶׁהֶעְתִּיק תַּצְלוּם הַנֶּפֶשׁ שֶׁל מָרָן[358], וְנִסָּח הַפְּרוּזְבּוּל שֶׁכּוֹתְבִים בִּירוּשָׁלַיִם לֹא הָיָה נִיחָא לֵיהּ[359] וְעַיֵּן חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף כ"א[360]: (ילז) וְכֵן מָרָן עָשָׂה פְּרוּזְבּוּל עַל יְדֵי שְׁלִיחַ וְחָתַם ג' עֵדִים שֶׁמָּסַר בְּפָנֵיהֶם חוֹבוֹתָיו לְבֵית דִּין שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם וּשְׁלָחוֹ עַל יְדֵי שְׁלִיחַ לִירוּשָׁלַיִם[361], וְעַיֵּן בְּסוֹף הַסֵּפֶר בְּמִכְתָּב ל"ז שֶׁהֵעְתַּקְנוּ (מִסֵּפֶר אַרְחוֹת רַבֵּנוּ שָׁם עַמּוּד שפ"ז שפ"ח סְעִיף ט"ו[362]) הַנִּסְחָאוֹת שֶׁכָּתַב מָרָן בָּזֶה, וְעַיֵּן מַה שֶׁכָּתַבְנוּ לְקַמָּן בְּדֶרֶךְ אֱמוּנָה סְעִיף קָטָן קנ"ג: (ילח) שְׁמִטַּת בְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ס"ב[363] וְעַיֵּן שָׁם בְּשֵׁם מִי שֶׁפִּקְפֵּק עַל זֶה[364]: (ילט) תּוֹסְפְתָּא שְׁבִיעִית פֶּרֶק ח' הֲלָכָה ט' וְצ"ע:

[דר"א ס"ק צט]

אוֹ כְּלוֹ בִּלְשׁוֹן דַּיָּנִים[338] וְכוּ', לַעֲשׂוֹת פְּרוּזְבּוּל עֲבוּרוֹ מִדִּין זְכָיָה[339] וְכוּ', לַעֲשׂוֹת עֲבוּרוֹ פְּרוּזְבּוּל מִדִּין זְכִיָּה[340] וְכוּ', בָּאתִי עַל הֶחָתוּם[341] יוֹם ה' כ"ח אֱלוּל תשי"ב[342].

338) ובית דין שלא שמעו את המלוה אלא רק ראוהו שמוסר הכתב, וכתבו בנוסח 'שאמר לנו', כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שכשר.

339) ולענין מחוסר הכרה או שוטה, ראה בביאורים לציה"ל להלן (ס"ק שלז).

340) הטעם שאין מועיל לעשות למי שפורק עול, ביאר הנחלת אליהו (צוין בציה"ל) בשם החזו"א, דאמרינן זכין לאדם רק כשיש אומדנא שאם היה יודע היה רוצה בזה, אבל במקרה שאף אם היה יודע לא היה רוצה בזה לא אומרים זכין לאדם, ולא אומרים שכיון שאם היה יודע את האמת שיש איסור ויש שכר ועונש והיה מאמין בזה כפי שהוא האמת היה רוצה בפרוזבול, ויחשב בכי האי 'גוונא זכות, שלא הולכים אלא לפי המציאות עכשיו אם היה יודע היה רוצה עכשיו, והביא החזו"א ראיה לזה. וראה בביאורים לציה"ל (ס"ק רלה).

ובאופן שאין המלוה מתנגד לעשיית הפרוזבול, אלא שלא איכפת לו בזה, ואינו רואה בכך זכות, ביאר רבינו (שבות יצחק עמ' מט, וראה גם שערי ציון ח"ב עמ' תנד) שאף בזה אמר לו החזו"א הוראה זו שאין מועיל לכתוב פרוזבול עבור מלוה כזה.

341) ועל הנהגה זו של החזו"א, תמה בארחות רבינו (צוין בציה"ל) למה הוצרך לחתום על מה שכתב, הלא כיון שמסר דבריו על פה די בזה, ומלבד זה שגם אין צריך כלל לכתוב, אלא שלגבי מה שכתב נוסח זה, ביאר שם שאפשר שעשה כן כדי לקצר לדיינים שלא יצטרכו לכתוב את נוסח הפרוזבול אלא די להם שיאשרו הנוסח שכתב החזו"א, אבל עדיין אין מובן מדוע הוצרך לחתום.

342) וראה ציה"ל (ס"ק רלז) שמבואר אופן הפרוזבול שעשה בשמיטה שקדמה לה.

[דר"א שם]

כָּתְבוּ לוֹ הַדַּיָּנִים עַל הַכְּתָב הַהוּא[343] וְכוּ', לַעֲשׂוֹת פְּרוּזְבּוּל עַל יְדֵי שָׁלִיחַ[344] וְיֵשׁ מַחְמִירִין בָּזֶה[345].

343) ואם לא חתמו הדיינים על הפרוזבול, כתב הגר"ש וואזנר (שבט הלוי ח"ה סי' ריג) שבפרוזבול שהחזו"א ערך בפניו חתם החזו"א בלי הדיינים, ומוכח שסבר שכשכותב המלוה בפני הדיינים נוסח זה, מועיל גם בלי חתימת הדיינים, ומשום שדי בזה שמסר המלוה את דבריו בפני בית דין. והגרא"י ברטלר (ספר דעת משפט עמ' יב, ועמ' צד) הוסיף לבאר, שהחזו"א סבר שעיקר מהות הפרוזבול הוא זה שהמלוה מוסר את החובות לבית דין, והבית דין רק מאשרים את הדברים, אבל הם אינם פועלים לקבל את החובות לידיהם, ולכך יתכן שאין צריך את חתימתם. ורבינו כתב (מכתב בספר שמיטת כספים כהלכתה שביבי אש שם סי' כ), שכנראה היה די לחזו"א בחתימת ידו, כיון שהיו שם נוכחים עדי מסירה שמעידים על כך.

אולם בקובץ מבית לוי (ח"ו עמ' 178) הביא, שהעידו להגר"ש וואזנר ששוב התגלה המשך כתב יד של הפרוזבול משנה זו (ערב ראש השנה תשי"ב), ואכן לאחר חתימת החזו"א חתמו גם הדיינים, וזהו הנוסח שהועתק כאן בדר"א "נאם נאם נאם".

וע"פ זה כתב בספר שמיטת כספים כהלכתה (עמ' צג), שפרוזבול ללא חתימת עדים או דיינים אין לו כל תוקף של שטר פרוזבול [אכן לדעת הרמ"א המובא בדר"א להלן (ס"ק קנג) מועיל פרוזבול בעל פה ללא שטר, וראה דר"א שם], והוסיף לבאר (עמ' סה) ששני חלקים יש לפרוזבול, מסירת המלוה את חובותיו, ומעשה בית דין שנותן תוקף של פרוזבול ומונע את השמטת הכספים.

ודיינים שחתמו ולא כתבו לשון של דיינים, אלא מוסרני לכם פלוני ופלוני והם חתמו את שמותם, דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' קמח) שכשר.

וכשחותמים הדיינים או העדים את שמותיהם, כתב רבינו (מה טובו אהליך יעקב קובץ יב עמ' קעג) שא"צ לכתוב שם המשפחה בפרוזבול. מאידך, דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש שם, שבות יצחק עמ' נ) שיחתמו בשמם הפרטי ושם משפחתם, שעל ידי כך ניכר זהותם, ומטעם זה לדעתו גם מוסר החוב יכתוב שם משפחתו.

344) כשאינו יכול לבוא לבית דין ומוסר פרוזבול בכתב לבית הדין, נהג החזו"א (ארחות רבינו ח"ג עמ' שנ המובא בציה"ל) למנות את השליח שמסר הכתב לבית דין להיות שלוחו, כדי שיחשב שנמסר הדבר לבית דין בשליחותו. אולם מדברי החתם סופר (תשובה קיג, הובא בפתחי תשובה חו"מ סי' סז ס"ק ג) דייק הארחות רבינו (שם) שאין צריך שמוסר השטר יהיה שלוחו של כותב השטר, וביאר הגרא"י ברטלר (ספר דעת משפט עמ' יב) שלפי החתם סופר בית דין הם הפועלים את הפרוזבול, ולכן אין צריך שהמלוה יאמר בפניהם, ודי במה שהם יודעים שזהו רצונו. אבל החזו"א סבר שהמלוה הוא שמוסר חובותיו לבית דין, והבית דין רק מאשר את הדבר, ולכן צריך שמוסר הכתב בפני הבית דין יהיה שליחו של המלוה.

ושותף העושה פרוזבול עבור החובות שחייבים לו ולשותפיו, דעת הגר"י סילמן (הובא בספר דעת משפט עמ' לט) שמועיל עבור כולם. ואם אחד השותפים התנגד, ראה בביאורים לדר"א להלן (ס"ק קטז).

345) כן כתב מהריק"ש בערך לחם (חו"מ סי' סז ס"ק ט"ו), וביאר הטעם שאין מועיל שליחות, משום שמילי לא ממסרן לשליח, והביאו הברכי יוסף (או"ח סי' תלד ס"ד) וחלק עליו שלא שייך בזה חסרון של מילי לא ממסרן, לפי שאין המשלח צריך למסור מילותיו לשליח אלא שדברי השליח עצמם הם המועילים בכך שאומר לבית הדין שמוסר להם חובות של פלוני.

ולהלכה דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' קמז) שניתן למנות שליח שיעשה עבורו פרוזבול, ומינוי השליחות יכול להתבצע גם בטלפון.

[ציה"ל ס"ק רלב]

סֵדֶר הַחֲתִימוֹת וְדִינֵיהֶן[346] וְכוּ', שֶׁיִּהֵא הַפְּרוּזְבּוּל קַיָּם בְּסוֹף שְׁבִיעִית[347] וְכוּ', שְׁמַטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד קכ"ח[348].

346) שם כתב, שלכתחילה יחתמו כל שלושת הדיינים ובדיעבד צ"ע אם מועיל שחתמו שנים מהם. וכתב עוד, שיחתמו כל אחד מהדיינים בשיטה אחרת, ומאידך, הביא שם

[המשך במילואים עמוד 55]

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק תשיעי

[דר"א ס"ק ק]

לְהַלְוות לְמִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע[366] וְכוּ', דִּלְדַעַת רַשְׁ"י מְהַנֵּי[367] אֲבָל לְדַעַת הָרַ"שׁ צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא לוֹ בְּסוֹף הַשְּׁמִטָּה[368].

366) לפי טעם זה, כתב החתם סופר (שו"ת חו"מ סי' נ) שבזמן הזה שתקנו הגאונים לגבות ממטלטלים של יתומים משום שעיקר סמיכות דעת המלוה על המטלטלין, אם כן שכיח להלוות גם בלי קרקע, ולכן, מעיקר הדין ניתן לכתוב גם בלי קרקע, אלא שאי אפשר לשנות מתקנתו של הלל שתיקן לכתוב פרוזבול דוקא כשיש ללוה קרקע, ומ"מ די בשכירות כל שהוא לקיים התקנה [ובדר"א להלן (ס"ק קט) העתיק מסקנת דברי חתם סופר אלו].

367) ואף באופן שלא היתה לו קרקע בשעת ההלואה, מבואר בבה"ל (ד"ה אין כותבין) שאם יש לו קרקע בשעת כתיבת הפרוזבול די בזה, עי"ש בטעם הדבר.

368) ולכן מי שהיתה לו קרקע בשעת כתיבת הפרוזבול ומכרה קודם סוף השביעית, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שספיקא לקולא.

[דר"א ס"ק קא]

וְעָצִיץ נָקוּב כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוּזְבּוּל[369] וְכוּ', בְּפָרָק א' מִתְרוּמוֹת הֲלָכָה כ"ה[370].

369) ואם יבשו השתילים שבו, דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' קנח) שאין דינו כקרקע.

370) ועציץ נקוב המונח על גבי מרצפות, כתב בציה"ל שם (ס"ק תנט) בשם החזון איש שנחשב נקוב, שאין המרצפות מעכבות את היניקה, וראה מה שנתבאר בענין זה בביאורים לדר"א לעיל (פ"א ס"ק נו). וגודל הנקב כתב בציה"ל שם (ס"ק תעה) שיש אומרים בשם החזו"א ששיעורו 2 ס"מ על 2 ס"מ, וראה ציה"ל לעיל (פ"א ס"ק קז) ובביאורים שם.

[דר"א ס"ק קג]

שֶׁמְּזַכֶּה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר[371] וְכוּ', אֵין מְזַכִּין לוֹ לְאָדָם בְּעַל כָּרְחוֹ[372].

371) ובאופן שהמלוה מזכה לו קרקע לזמן, דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' קסט) שלא יקנה לו הקרקע בקנין סודר, אלא בקנין כסף.

372) ואם נודע לו אחר כתיבת הפרוזבול שזיכו לו קרקע, ומחה, כתב הר"ן (גיטין יט, ב מדפי הרי"ף) שזה תלוי במחלוקת רש"י והר"ש לעיל (ס"ק ק) בטעם שצריך שתהיה ללוה קרקע, שלדעת רש"י שהוא כדי שיהיה הלואה שכיחה, קרוב הדבר לומר שכיון שבשעת כתיבת הפרוזבול היה הקרקע בחזקתו די בכך ומועיל הפרוזבול, אבל לשיטת הר"ש שהוא כדי שיהיה מה לגבות, אם כן כל שבסוף מחה אי אפשר לגבות מקרקע זו את חובו, ואין הפרוזבול מועיל.

[ציה"ל ס"ק רמו]

רַ"ן בְּגִטִּין שָׁם[373].

373) דף יט, ב מדפי הרי"ף.

[ציה"ל ס"ק רמז]

עַיֵּן שְׁמֹעַת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ק"ג[374].

374) שכן משמע מדברי הר"ן והריטב"א, וכן דעת כמה אחרונים, ודלא כמי שמקל בזה לדעת רש"י. וראה בה"ל (ד"ה אין כותבין) שהוכיח כן מדברי הר"ן, וכתב לבאר הטעם לדין זה.

[ציה"ל ס"ק רנב]

יְרוּשַׁלְמִי[375], וְעַיֵּן בְּתוֹסְפוֹת רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֶר שָׁם שֶׁהַבַּבְלִי[376] חוֹלֵק עַל זֶה.

375) שם ה"ג.

376) בבא בתרא סו, א.

[ציה"ל ס"ק רנז]

רַ"ן[377].

377) גיטין דף יט, ב מדפי הרי"ף.

[ציה"ל ס"ק רנח]

רֹא"שׁ[378].

378) גיטין פ"ד סי' טו ושביעית פ"י מ"ו, וכתב שם שהקילו בזה אע"פ שהוא חוב לו. והקרבן נתנאל (גיטין שם אות י) ביאר שסמכו על זה שיש לו קצת זכות בדבר, ומשום שיש בזה צורך לתקנת הלווים, כדי שלא ימנעו מלהלוות.

[ציה"ל ס"ק רנט]

לְדַעַת הָרֹא"שׁ הַנַּ"ל אֲפָשָׁר דְּמְהַנֵּי גַּם בְּכָהאי גַּוְנָא[379].

379) וכן נראה בשנות אליהו (פ"י מ"ו) שכתב על מה ששנינו שאין כותבין פרוזבול אלא על הקרקע ואם אין לו מזכה לו ע"י אחר, שאף אם הלוה עומד וצווח שאינו רוצה מ"מ כותבין פרוזבול.

[בה"ל ד"ה אין כותבין]

וְנָחְשַׁב כְּאִלּוּ מַלְוֵהוּ עַתָּה[380] וְכוּ', שֶׁבְּשָׁעַת הַלְוָאָה הָיוּ מִלְּתָא דְּשָׁכִיחָא[381] וְכוּ', דְּזֶה לֹא מְהַנֵּי גַּם לְרַשְׁ"י[382].

380) ביתר ביאור ביאר רבינו (מכתבים, כת"י), שהחיוב לשלם חובו חל עליו כל רגע, וכשקונה קרקע הוה ליה כחל עליו החיוב עתה, דהוה ליה כמילתא דשכיחא, ולכן חל על חוב זה הפרוזבול. וכתב, שיכול לגבות על ידי זה גם מלקוחות שקנו קרקע מהלוה לפני כתיבת הפרוזבול, שכיון שתיקנו חכמים שבאופן זה אינו משמט, לא חילקו בתקנתם.

381) וראה עוד מה שכתב בשערי אמונה (פאה פ"ג מ"ו על דעת הרא"ש) בביאור הטעם שאין כותבין אלא על הקרקע, ובדין מי שהיה לו קרקע בשעת הלואה ולא בשעת כתיבת הפרוזבול, וכן להיפך.

382) וראה מה שהובא בזה בביאורים לציה"ל (ס"ק רמז).

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

פְּרוּזְבּוּל (ק) * **אֶלָּא** (קא) **עַל** (קב) **הַקַּרְקַע. אִם אֵין קַרְקַע לַלְוֶה** (קג) **מוֹכֵר לוֹ** (קד) **הַמַּלְוֶה**

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

יט (ק) **אֶלָּא עַל הַקַּרְקַע.** (רמ) שֶׁיְּהֵא לַלְוֶה קַרְקַע, (רמא) וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּהֵא גַּם לַמַּלְוֶה קַרְקַע שֶׁיּוּכַל לְהַקְנוֹת אַגַּבָּהּ הַחוֹבוֹת לְבֵית דִּין (רמב) אֲבָל כָּל הַפּוֹסְקִים לֹא הֻבְיאוּהוּ וְאֵין הַמִּנְהָג לְחוּשׁ לָזֶה רַק כְּדַעָה רִאשׁוֹנָה שֶׁלַּלְוֶה יְהֵא קַרְקַע. וְיֵשׁ בָּזֶה ב׳ טְעָמִים, (רמג) דְּרַשׁ״י פֶּרֶשׁ הַטַּעַם דְּאֵין דֶּרֶךְ לְהַלְוֹות לְמִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע[366] כְּדֵי שֶׁיְּהֵא בָּטוּחַ בְּחוֹבוֹ וּמִלְתָא דְּלֹא שְׁכִיחָא לֹא תַּקִּינוּ בֵּיהּ רַבָּנָן, וַאֲפִלּוּ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא רָאוּי לְגִבּוֹת בּוֹ כָּל חוֹבוֹ דְּגָבֵי וְהָדַר גָּבֵי, (רמד) וְהָרַ״שׁ פֵּרֵשׁ הַטַּעַם מִשּׁוּם דְּקַרְקַע נָחְשָׁב כְּגָבוּי מִשּׁוּם דְּשִׁעְבּוּד חָל עַל קַרְקַע (רמה) לְפִי שֶׁהַקַּרְקַע אֵין יָכוֹל לְהִשָּׁמִיט וּלְהַצְנִיעַ, (רמו) וְנַפְקָא מִנָּהּ בֵּין שְׁנֵי הַטְּעָמִים אִם הָיָה לַלְוֶה קַרְקַע בְּשָׁעַת כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל וּבְסוֹף שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה אֵינוֹ בְּיָדוֹ דְּלִדַעַת רַשׁ״י מְהַנֵּי[367] אֲבָל לְדַעַת הָרַ״שׁ צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא לוֹ בְּסוֹף הַשְּׁמִטָּה[368] שֶׁיְּהֵא נָחְשָׁב כְּגָבוּי, (רמז) וְאִם בְּשָׁעַת הַהַלְוָאָה הָיָה לוֹ קַרְקַע וּבְשָׁעַת כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל אֵין לוֹ הַקַּרְקַע לְכֻלֵּי עָלְמָא לֹא מְהַנֵּי: **(קא) עַל הַקַּרְקַע.** (רמח) וְעָצִיץ נָקוּב כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוּזְבּוּל[369] [וְכָל דִּינֵי עָצִיץ נָקוּב בְּאַרְנוּ בְּעֶזֶר הַשֵּׁם בְּפֶרֶק א׳ מִתְרוּמוֹת הֲלָכָה כ״ה[370]], וַאֲפִלּוּ מָנָּח עַל גַּבֵּי יְתֵדוֹת בָּאֲוִיר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְקוֹם הַיְתֵדוֹת שָׁלוֹ, (רמט) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דַּאֲפִלּוּ אִם גַּם הַיְתֵדוֹת אֵינָן שֶׁלּוֹ, אֲבָל עָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב לֹא מְהַנֵּי אֶלָּא אִם כֵּן הִשְׁאִילוֹ מָקוֹם לְהַנִּיחוֹ עָלָיו: **(קב) הַקַּרְקַע.** (רנ) וְכַוֶּרֶת דְּבוֹרִים (רנא) הַמָּנָח בְּשׁוֹדֶה חֲבֵרוֹ בְּלִי יְדִיעָתוֹ וְאֵין הַמָּקוֹם שָׁאוּל לוֹ אֵין כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבּוּל, (רנב) וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם מְחֻבֶּרֶת לַקַּרְקַע כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבּוּל, (רנג) וְכֵן עַל עֲבָדִים אֵין כּוֹתְבִין פְּרוּזְבּוּל דְּאֵין דִּינָם כְּקַרְקַע לְעִנְיָן זֶה: **(קג) מוֹכֵר לוֹ הַמַּלְוֶה.** (רנד) וְיֵשׁ גּוֹרְסִין מְזַכֶּה לוֹ הַמַּלְוֶה וְכֵן גִּרְסַת כָּל הָרִאשׁוֹנִים (רנה) וְהֵינוּ שֶׁמְּזַכֶּה לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר[371] (רנו) וַאֲפִלּוּ מְזַכֶּה לוֹ בְּמַתָּנָה עַל מְנָת לְהַחֲזִיר מֵהֶנִּי, (רנז) וְאַף עַל גַּב דִּבְדַעְתֵּי לֹא נִיחָא לֵיהּ מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁעִקָּרוֹ זָכְיָה אַף עַל גַּב שֶׁיּוֹצֵא לוֹ מִמֶּנּוּ חוֹבָה מֵהֶנִּי (רנח) וְיֵשׁ אוֹמְרִים מִפְּנֵי שֶׁבִּפְרוּזְבּוּל הַקֵּלוּ, (רנט) מִיהוּ אִם הַלְוֶה בְּפָנֵינוּ וְאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לִזְכּוֹת בְּקַרְקַע שֶׁל חֲבֵרוֹ אֵין מְזַכִּין לוֹ לְאָדָם בְּעַל כָּרְחוֹ[372]: **(קד) הַמַּלְוֶה.** (רס) וְכֵן אָדָם אַחֵר רַשַּׁאי לְזַכּוֹתוֹ:

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

בֵּין ב׳ הַטְּעָמִים אִם הָיָה לוֹ קַרְקַע בְּשָׁעַת כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל וּמְכָרוֹ קֹדֶם סוֹף שְׁבִיעִית, דִּלְפִי דִּבְרֵי רַשׁ״י שֶׁהַטַּעַם מִשּׁוּם שֶׁאֵין דֶּרֶךְ לְהַלְוֹות לְמִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע כָּאן הֲרֵי הָיָה לוֹ קַרְקַע אֲבָל לְפִי דִּבְרֵי הָרַ״שׁ מִשּׁוּם דִּכְגָבוּי דָּמֵי צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא כְּגָבוּי בְּשָׁעָה שֶׁמְּשַׁמֵּט, וְיֵשׁ לְעַיֵּן לָמָּה לְרַשׁ״י מוֹעִיל אִם הָיָה לוֹ בְּשָׁעַת כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל אַף עַל גַּב שֶׁלֹּא הָיָה לוֹ בְּשָׁעַת הַלְוָאָה כִּדְמוּכָח מִדְּתָנַן אִם אֵין לוֹ מִזַּכֶּה בְּתוֹךְ שֶׁדֵּהוּ כָּל שֶׁהוּא וַהֲרֵי בְּשָׁעַת הַלְוָאָה לֹא הָיָה לוֹ וְאֵין דֶּרֶךְ לְהַלְוֹות לְמִי שֶׁאֵין לוֹ וּמַה מּוֹעִיל מַה שֶּׁקָּנָה אַחַר כָּךְ, וְצָרִיךְ לוֹמַר דִּשְׁעַת כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל כִּשְׁעַת הַלְוָאָה דְּמֵי שֶׁיָּכוֹל לְהִתְחַיֵּב מַעֲכָשָׁו וְנָחְשָׁב כְּאִלּוּ מַלְוֶהוּ עַתָּה[380], וְיֵשׁ לְעַיֵּן לָמָּה לֹא כָּתַב הָרַ״ן גַּם נַפְקָא מִנָּהּ לְהַפְךָ דִּבְשָׁעַת כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל לֹא הָיָה לוֹ קַרְקַע וְקָנָה אַחַר כָּךְ קַרְקַע בְּסוֹף שְׁבִיעִית דִּלְרַשׁ״י לֹא מְהַנֵּי שֶׁהֲרֵי הִלְוָה לְמִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע וּלְהָרַ״שׁ מְהַנֵּי דִּבְשָׁעַת הַשְּׁמִטָּה כִּגְבוּי דָּמֵי, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּזֶה גַּם לְהָרַ״שׁ לֹא מְהַנֵּי דְּצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בְּשָׁעַת כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל כְּגָבוּי דָּמֵי דְּאִם לֹא מְהַנֵּי דְּאַחַר כָּךְ לֹא כָּתַב פְּרוּזְבּוּל וְאֵיךְ יוֹעִיל, אֶלָּא דִּלְהָרַ״שׁ צָרִיךְ גַּם כֵּן שֶׁיְּהֵא קַיָּם בְּסוֹף שְׁבִיעִית בִּזְמַן שֶׁמְּשַׁמֵּט אֲבָל בְּשָׁעַת כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל פָּשִׁיטָא שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיְּהֵא עַל מַה לָּחוּל הַפְּרוּזְבּוּל, וְיֵשׁ לְעַיֵּן לְשִׁיטַת רַשׁ״י אִם בְּשָׁעַת הַלְוָאָה הָיָה לוֹ קַרְקַע וּבְשָׁעַת כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל לֹא הָיָה לוֹ קַרְקַע אִם מוֹעִיל כֵּיוָן שֶׁבְּשָׁעַת הַלְוָאָה הָוֵי מִלְתָא דִּשְׁכִיחָא[381], וְנִרְאֶה מִלְּשׁוֹן הָרַ״ן דְּזֶה לֹא מְהַנֵּי גַּם לְרַשׁ״י[382] שֶׁהֲרֵי הִזְכִּיר שֶׁהָיָה לוֹ קַרְקַע בְּשָׁעַת כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל מַשְׁמַע דִּקְדֵם לָכֵן לְבַד לֹא מְהַנֵּי וְצָרִיךְ טַעַם לָמָּה, וְיֵשׁ לוֹמַר דִּסְבִירָא לֵיהּ דִּכְתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל צָרִיךְ לָחוּל עַל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ עַתָּה לְהִלְווֹת כֵּן וְכֵיוָן דְּעַתָּה אֵין לוֹ קַרְקַע הֲוֵה לֵיהּ כְּאִלּוּ מַלְוֶהוּ עַתָּה עַל מְטַלְטְלִין וְאֶהָא לֹא תַּקִּינוּ וְצ״ע:

* **אֶלָּא עַל הַקַּרְקַע.** עַיֵּן בְּדֶרֶךְ אֱמוּנָה שֶׁהֵבֵאנוּ הָא דְּעָצִיץ נָקוּב כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוּזְבּוּל, וּבְסֵפֶר שִׁמְּטַת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד קצ״ט כָּתַב בְּשֵׁם מו״ח שְׁלִיטָ״א דְּעָצִיץ נָקוּב הַמָּנָח בְּרֹאשׁ חֲבֵרוֹ שָׁלֹא בִּידִיעָתוֹ אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוּזְבּוּל, וְכֵן מִשְׁמַע לְשׁוֹן רַשׁ״י בְּגִטִּין ל״ז א׳ שֶׁכָּתַב דְּהָא מְקוֹמוֹ אוֹ שֶׁלּוֹ הוּא אוֹ הִשְׁאִילוּהוּ לוֹ [וְשׁוּב הֵעִירוּנִי דְּרַשׁ״י מֵירֵי בְּאֵינוֹ נָקוּב], וְיֵשׁ לְעַיֵּן מַאי שְׁנָא מִכַּוֶּרֶת דְּבוֹרִים לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שֶׁכּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבּוּל אַף עַל גַּב דִּנְתָנוּ

צִיּוּן הֲלָכָה

(רמ) רַשׁ״י גִּטִּין ל״ז: (רמא) בַּעַל הַתְּרוּמוֹת שַׁעַר מ״ה: (רמב) מַלֶּאכֶת שְׁלֹמֹה פֶּרֶק י׳ דִּשְׁבִיעִית מִשְׁנָה ד׳: (רמג) גִּטִּין ל״ז א׳: (רמד) בְּפֶרֶק י׳ דִּשְׁבִיעִית מִשְׁנָה ו׳: (רמה) תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב, אַף עַל גַּב דְּגַם עַל עָצִיץ נָקוּב כּוֹתְבִין, צָרִיךְ לוֹמַר דְּלֹא פְּלוֹג רַבָּנָן כֵּן כָּתְבוּ תּוֹסְפוֹת בְּבָבָא בַּתְרָא כ״ז א׳ וּבְגִטִּין ל״ז א׳, וְעַיֵּן בְּרַ״שׁ שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ דְּהַטַּעַם מִשּׁוּם שֶׁיָּכוֹל לְהַבְרִיחוֹ: (רמו) רַ״ן בְּגִטִּין שָׁם[373] וְהָרִיטְבָ״א שָׁם פֶּסֶק דְּמֵהֶנֵּי: (רמז) עַיֵּן שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ק״ג[374]: (רמח) חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס״ז סָעִיף כ״ב: (רמט) חִדּוּשֵׁי הָרִשְׁבָ״א גִּטִּין ל״ז א׳ וְכֵן כָּתַב הָרֹא״שׁ שָׁם: (נ) שְׁבִיעִית פֶּרֶק י׳ מִשְׁנָה ז׳: (נא) רֹא״שׁ שָׁם, דְּאִי לְאו הָכִי תַּפּוּחַ לֵיהּ מִשּׁוּם מְקוֹמוֹ: (נב) יְרוּשַׁלְמִי[375], וְעַיֵּן בְּתוֹסְפוֹת רַבִּי עֲקִיבָא אִיגֶּר שָׁם שֶׁהֶבְבֵלִי[376] חוֹלֵק עַל זֶה, וְצ״ע בְּכַפְתּוֹר וָפֶרַח פֶּרֶק נ׳ שֶׁהֶעְתִּיק הַיְרוּשַׁלְמִי: (נג) בָּבָא קַמָּא י״ב א׳: (נד) כֵּן הוּא בְּדַפּוּס יָשָׁן כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בְּקִרְיַת מֶלֶךְ: (נה) שֻׁלְחָן עָרוּךְ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס״ז סָעִיף כ״ב: (נו) נִמּוּקֵי יוֹסֵף גִּטִּין ל״ז א׳: (נז) רַ״ן[377]: (נח) רֹא״ש[378]: (נט) חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס״ז סָעִיף כ״ב וְכֵן כָּתְבוּ הָרַ״ן וְהָרִיטְבָ״א אַף לְדַעַת הָרֹא״שׁ הֵנַ״ל אֶפְשָׁר דְּמְהַנֵּי גַּם בְּכֹהֲאי גַּוְנָא[379]: (ס) שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ק״ד:

(קה) * **כָּל שֶׁהוּא בְּתוֹךְ שָׁדֵהוּ** (קו) * **אֲפִלּוּ כֶּלַח שֶׁל כְּרוּב.** (קז) **הִשְׁאִילוֹ מָקוֹם** (קח) **לְתַנּוּר אוֹ**

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

בַּחֲצַר חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּידִיעָתוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַא"ש, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּשָׁאנֵי כַּוָּרֵת שֶׁהוּא עֲצָמוֹ קַרְקַע לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר כִּדְיָלִיף מִקְּרָא מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּעָצִיץ שֶׁאֵינוֹ קַרְקַע אֶלָּא מִפְּנֵי יְנִיקָתוֹ וְאִם יוֹנֵק בְּלִי רְשׁוּת אֵין לוֹ כְּלוּם [וַאֲפִלּוּ לְהַיְרוּשָׁלְמִי[390] דְּבְמָנַח אַסִּיכֵי מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, עַל כָּל פָּנִים בְּמָנַח אַאַרְעָא הוּא עֲצָמוֹ קַרְקַע וְלֹא מְשׁוּם יְנִיקָה]: * **כָּל שֶׁהוּא בְּתוֹךְ שָׁדֵהוּ.** פֵּרֵשׁ רַשׁ"י בְּגִטִּין ל"ז א' וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שָׁוֶה כָּל הַחוֹב הָא אָמְרַן אֲפִלּוּ מִלֹּא מַחַט גּוֹבֶה מִלֹּא קַרְדֹּם (לְעֵיל ל' ב') כְּמַעֲשֶׂה דְּקִטְינָא דְּאַבָּיֵי[391] (בְּכֹחָבוֹת צ"א ב'), וְכָתַב הָרַשְׁבָּ"א וְאַף עַל גַּב דְּאִי אָמְרֵי לֵיהּ דְּמֵי קִטְינָא דְּאַרְעָא אֵינוֹ חוֹזֵר וְגוֹבֶה[392] (כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בִּכְתֻבּוֹת שָׁם), מִכָּל מָקוֹם בֵּיוָן דְּאִי לֹא אָמְרֵי לֵיהּ גּוֹבֶה וְחוֹזֵר וְגוֹבֶה עַל זֶה סָמְכוּ וְהִתְקִינוּ, וְהִקְשָׁה דּוֹדִי הַגָּאוֹן רַבִּי שְׁמוּאֵל גְּרִינִימַן זצ"ל (בְּסֵפֶר מִשְׁפַּחַת רָם סִימָן ט') דְּהָא לֹא שַׁיָּךְ אֶלָּא גַּבֵּי יוֹרְשִׁים[393] אֲבָל כְּשֶׁגּוֹבֶה מֵהַלָּוֶה עַצְמוֹ אֲפִלּוּ אִם יֹאמַר דְּמֵי קִטְינָא גּוֹבֶה וְחוֹזֵר וְגוֹבֶה, וְעוֹד דִּלְפִי טַעַם זֶה לָמָּה אֵין כּוֹתְבִין אַף עַל הַמַּטַּלְטְלִין דְּאַף מֵהֶם רָאוּי לְגְבוֹת וְלַחֲזוֹר וְלִגְבוֹת, דְּדַוְקָא בְּיַתְמֵי מִטַּעַם דְּמַטַּלְטְלֵי דְּיַתְמֵי לֹא מִשְׁתַּעְבְּדֵי לְבַעַל חוֹב לֹא שַׁיָּךְ עִנְיָן זֶה אֶלָּא בְּקַרְקַע אֲבָל מַהַלָּוֶה עַצְמוֹ יָכוֹל לְטָרֵחַ אֲפִלּוּ גְּלִימָא כו' וְאִם כֵּן כָּל כַּמָּה דְּיִפְרַע לוֹ מָעוֹת יַחְזֹר וְיִגְבֶּה עוֹד מֵהַמַּטַּלְטְלִין כָּל זְמַן שֶׁלֹּא נִשְׁלַם הַחוֹב עַד גְּמִירָא, וְנִרְאֶה דְּמַה שֶּׁכָּתַב רַשׁ"י דְּאֵין הַמַּלְוֶה סוֹמֵךְ אֶלָּא עַל הַקַּרְקַע וּבִכְבָר קָמָא י"ב א' כָּתַב מְשׁוּם דְּלֹא מְחַסְּרֵי גּוּבְיָנָא הֵיכִי מְשׁוּם דְּקַרְקַע זוֹ נִשְׁתַּעְבְּדָה לוֹ וְגוֹבֶה גַּם מֵהַיְתוֹמִים וְהַלָּקוֹחוֹת מְשׁוּם שֶׁהַשִּׁעְבּוּד חָל עֲלֵיהֶן אֲבָל מַטַּלְטְלִין אֵין שׁוּם שִׁעְבּוּד חָל עֲלֵיהֶן וְלָכֵן אֵין גּוֹבֶה מֵהַיְתוֹמִים וְלָקוֹחוֹת וְרַק מִנַּהּ מְשׁוּם שֶׁהַגַּבְרָא נִשְׁתַּעְבַּד בְּכָל מַה שֶּׁיֵּשׁ לוֹ בֵּין מִקְדָּם בֵּין מֵאַחַר כָּךְ מוֹצִיאִין מִמֶּנּוּ וְלֹא מְשׁוּם שִׁעְבּוּד נְכָסִים אֶלָּא מְשׁוּם שִׁעְבּוּד הַגּוּף וְלָכֵן אֵין גּוֹבִין מֵיתוֹמִים וְלָקוֹחוֹת, וְזֶהוּ שֶׁהִסְבִּיר רַשׁ"י דְּבְקַרְקַע יֵשׁ אִפֵּן שֶׁגּוֹבֶה מֵיתוֹמִים כָּל הַחוֹב כְּמַעֲשֶׂה דְּקִטְינָא דְּאַבָּיֵי וּמִמֵּילָא מוּכָח שֶׁיֵּשׁ שִׁעְבּוּד עַל הַקַּרְקַע עַד שֶׁיְּשַׁלִּים לְגְבוֹת כָּל חוֹבוֹ, אֲבָל מַה שֶּׁגּוֹבֶה מֵהַלָּוֶה עַצְמוֹ גַּם מֵהַמַּטַּלְטְלִין גּוֹבֶה וְאֵין זֶה מְשׁוּם הַשִּׁעְבּוּד שֶׁיֵּשׁ עֲלֵיהֶן רַק מְשׁוּם שִׁעְבּוּד הַגּוּף שֶׁיֵּשׁ עַל הַלָּוֶה וְעַל זֶה אֵין סוֹמֵךְ הַמַּלְוֶה שֶׁמָּא יִפֹּל לְיַד יוֹרְשִׁים וּכְהַאי גַּוְנָא וְלֹא יוּכַל לְגְבוֹת, וְעַל זֶה כָּתַב הָרַשְׁבָּ"א כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ אִפֵּן גַּם מֵהַיְתוֹמִים יִגְבֶּה כָּל הַחוֹב מֵהַקַּרְקַע סוֹמֵךְ עַל זֶה אַף עַל גַּב שֶׁיֵּשׁ אִפֵּן שֶׁלֹּא יִגְבֶּה מִכָּל מָקוֹם סוֹמֵךְ עַל זֶה וּמַלָּוֶה לוֹ, וְיֵשׁ לְהַסְבִּיר יוֹתֵר תֵּרוּץ הָרַשְׁבָּ"א דְּבֶאֱמֶת צָרִיךְ לְהָבִין מַה נַּפְקָא מִנַּהּ אִם לֹא אָמְרוּ לֵיהּ דְּמֵי קִטְינָא דְּאַרְעָא הֲרֵי פְּשִׁיטָא דְּכְשֶׁבִּיל זֶה נָתְנוּ לוֹ דְּהָא אָמְרִינַן אָתָא בַּעַל חוֹב וְקָטָרִיךְ לֵיהּ אָזוּל יַתְמֵי כוּ', אִם כֵּן בְּלֹא דְּקָטָרִיךְ לֹא הָוֵי מִשְׁלַמֵּי כִּדְפֵרֵשׁ רַשׁ"י דְּאֵין כּוֹפִין אוֹתָן וְרַק מְשׁוּם הַקַּרְקַע שִׁלְּמוּ, וְגַם חָזִינַן שֶׁלֹּא שִׁלְּמוּ רַק שׁוּוִי הַקַּרְקַע וְאִם כֵּן הָוֵי כְּאָמְרוּ לֵיהּ דְּמֵי קִטְינָא דְּאַרְעָא, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאִי לֹא אָמְרֵי דְּמֵי קִטְינָא דְּאַרְעָא אָמְרִינַן דִּלְּא בִּשְׁבִיל הַקַּרְקַע שִׁלְּמוּ רַק שִׁלְּמוּ בִּשְׁבִיל הַחוֹב רַק מַחֲמַת שֶׁטָּרַח הַקַּרְקַע הִכְרִיחָן לְשַׁלֵּם הַחוֹב, אֲבָל לֹא שִׁלְּמוּ רַק כַּמָּה שֶׁהִכְרִיחָם הַקַּרְקַע לָכֶן לֹא שִׁלְּמוּ רַק מִקְצָת הַחוֹב, אֲבָל שִׁלְּמוּ בִּשְׁבִיל הַחוֹב לֹא בִּשְׁבִיל הַקַּרְקַע רַק הַקַּרְקַע הִכְרִיחָן לָזֶה לָכֵן חוֹזֵר וְטוֹרֵחַ, וְאִם כֵּן שַׁפִּיר נִקְרָא שֶׁגָּבוּ מֵהַקַּרְקַע כָּל הַחוֹב שֶׁהֲרֵי הַקַּרְקַע הִכְרִיחָם לְשַׁלֵּם אֶת כָּל הַחוֹב וְשַׁפִּיר נִקְרָא שֶׁבָּטוּחַ עַל יְדֵי הַקַּרְקַע בְּכָל הַחוֹב, וּבָזֶה יֵשׁ לְיַשֵּׁב קֻשְׁיַת הַתּוֹסְפוֹת בְּגִטִּין ל' ב' גַּבֵּי מַלְוֶה מָעוֹת אֶת הַכֹּהֵן דְּאָמְרִינַן אֲפִלּוּ הִנִּיחַ מִלֹּא מַחַט גּוֹבֶה מִלֹּא קַרְדֹּם כְּמַעֲשֶׂה דְּקִטְינָא דְּאַבָּיֵי, וְהִקְשׁוּ הַתּוֹסְפוֹת הֲרֵי אִי אָמַר לְהוּ דְּמֵי קִטְינָא דְּאַרְעָא תּוּ לֹא גָּבֵי וְאִם כֵּן אֵיךְ מְשַׁעְבֵּד כָּל הַחוֹב, וְתֵרְצוּ דְּתַקָּנַת חֲכָמִים הִיא, וּלְפִי הַנַּ"ל יֵשׁ לוֹמַר דְּכֵיוָן דְּאִי לֹא אָמְרֵי דְּמֵי קִטְינָא דְּאַרְעָא גּוֹבֶה כָּל הַחוֹב עַל יְדֵי הַקַּרְקַע שֶׁהַקַּרְקַע הִכְרִיחָתָם לָזֶה וְכַנַּ"ל וְלָכֵן שַׁפִּיר מִקְרֵי שֶׁהִנִּיחַ קַרְקַע שֶׁעַל יְדֵי זֶה יוּכַל לְגְבוֹת כָּל הַחוֹב: * **אֲפִלּוּ כֶּלַח שֶׁל כְּרוּב.** מִשְׁמַע דְּכָל שֶׁהוּא מַמָּשׁ לֹא מְהַנֵּי וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא רָאוּי לְאֵיזֶה הִשְׁתַּמְּשׁוּת אוֹ גִּדּוּל, וְכֵן מוּכָח בְּגִטִּין ל"ז א' דְּפָרִיךְ אַמַּאן דְּאָמַר הִשְׁאִילוֹ מָקוֹם לְתַנּוּר וּלְכִירַיִם כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוּזְבּוּל מִדְּתָנָיָא אֵין כּוֹתְבִין פְּרוּזְבּוּל עַל עָצִיץ שֶׁאֵינוֹ נָקוּב וְאַמַּאי הָא אֵיכָא מָקוֹמוֹ, וּמְשַׁנֵּי לֹא צְרִיכָא דְּמַנַּח אַסִּיכֵי, וְהִקְשׁוּ הָרַ"ן וְהָרִיטְבָ"א וְהָא אֵיכָא מָקוֹם סִיכֵי וְתֵרְצוּ דְּמָקוֹם סִיכֵי לֹא חֲשִׁיבִי, אֶלְמָא דְּבָעֵי חֲשִׁיבוּת מָקוֹם, וְזֶהוּ גַּם כֵּן טַעֲמוֹ שֶׁל רַב דְּקָאָמַר אֲפִלּוּ קֶלַח שֶׁל כְּרוּב מִשְׁמַע דְּלֹא פָּחוֹת מִכָּאן, אֲבָל הָרַשְׁבָּ"א הִקְשָׁה דִּבְקִדּוּשִׁין כ"ו מֵיתֵי מַתְנִיתִין דִּפְאָה דְּקָרַקַע כָּל שֶׁהוּא חַיֶּבֶת בִּפְאָה וּבִבְכוּרִים וְלִכְתֹּב עָלֶיהָ פְּרוּזְבּוּל וְלִקְנוֹת עִמָּהּ נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת, וּמוּכָח הָתָם לְעִנְיַן קִנְיָן אַגַּב דְּסָגֵי בְּכָל שֶׁהוּא מַמָּשׁ דְּאָמְרִינַן הָתָם כָּל שֶׁהוּא לְמֵאי חֲזָיָא וּמְתָרֵץ כְּגוֹן שֶׁנָּעַץ בּוֹ מַחַט, וְלָכֵן פֵּרֵשׁ דְּמִקּוֹם סִיכֵי גַּם כֵּן לֹא הַשְׁאִילוֹ[394] וּנְתָנוֹ שָׁם בִּלְי רְשׁוּת עַיֵּן שָׁם (וְהֵעִירוּנִי דְּהָרַשְׁבָּ"א תֵּרֵץ שָׁם בְּעִנְיָן אַחֵר עַיֵּן שָׁם[395]), וְלִשְׁאָר הָרִאשׁוֹנִים צָרִיךְ לוֹמַר דְּאַף עַל גַּב דִּבְקִנְיָן אַגַּב סָגֵי בְּכָל שֶׁהוּא מַמָּשׁ מִכָּל

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

(קה) כָּל שֶׁהוּא. (רספ) דְּקַרְקָא לָן קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבּוּל (רספ) וַאֲפִלּוּ כְּמִלֹּא מַחַט, (רסג) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּצָרִיךְ שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְשִׁמּוּשׁ כָּל דְּהוּ[383]: **(קו) אֲפִלּוּ כֶּלַח שֶׁל כְּרוּב.** (רסד) אוֹ גֶּזַע שֶׁל עֵץ שֶׁמְּחָבָּר לַקַּרְקַע (רסה) אוֹ עָנָף שֶׁל עֵץ: **(קז) הִשְׁאִילוֹ**[384]. (רסו) אוֹ הִשְׁכִּירוֹ (רסז) וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֲפִלּוּ לֹא עָשָׂה בּוֹ קִנְיָן אֶלָּא מִשְׁתַּמֵּשׁ בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים[385] (רסח) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּדַוְקָא אִם עָשָׂה בּוֹ קִנְיָן: **(קח) לְתַנּוּר אוֹ לְכִירָה.** (רסט) הַמַּטַּלְטְלִין (ער) אוֹ לְשִׂים שָׁם נֵר וְהוּא הַדִּין כָּל דָּבָר:

צִיּוּן הַהֲלָכָה

(רספ) סוֹף פֶּרֶק ג' דְּפְאָה: (רסג) כֵּן מַשְׁמַע בְּקִדּוּשִׁין כ"ו ב' וְכֵן כָּתַב הָרַשְׁבָּ"א בְּגִטִּין ל"ז א' וְהוּבְא גַּם כֵּן בִּפְאַת הַשֻּׁלְחָן וְכֵן כָּתַב בִּנְמוּקֵי יוֹסֵף: (רסג) עַיֵּן בְּרִיטְבָ"א וְרַ"ן גַּבֵּי מַנַּח אַסִּיכֵי דְּסִיכֵי לֹא חֲשִׁיבִי וְכֵן כָּתַב רַמְבַּ"ן בְּחַד שְׁנוּיָא אֲבָל הָרַשְׁבָּ"א כָּתַב תֵּרוּץ אַחֵר וְעַיֵּן בְּבֵאוּר הֲלָכָה: (רסד) גִּטִּין ל"ז א', וְעַיֵּן בִּשְׁמִטַּת כֶּסֶף בְּהֲלָכָתָהּ עַמּוּד צ"ה אִם מוֹעִיל שֶׁמְּזֻכֶּה לוֹ ד' אַמּוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[386]: (רסה) כֹּשֶׁם הֶעָרוּךְ[387]: (רסו) חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף כ"ג: (רסז) תְּשׁוּבוֹת מַהֲרִי"ט חֵלֶק א' סִימָן ס"ה וְצִיֵּן לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא אֵיגֶר בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ: (רסח) רִיטְבָ"א הַחֲדָשׁוֹת בְּגִטִּין ל"ז ד"ה וְאוֹקִימְנָא וְעַיֵּן שְׁמִטַּת כֶּסֶף בְּהֲלָכָתָהּ עַמּוּד צ"ו[388]: (רסט) רַשׁ"י: (ער) יְרוּשַׁלְמִי שְׁבִיעִית פֶּרֶק י' הֲלָכָה ג':

[דר"א ס"ק קה]

וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּצָרִיךְ שֶׁתְּהֵא רְאוּיָה לְשִׁמּוּשׁ כָּל דְּהוּ[383].

383) הטעם שצריך קרקע שראויה לאיזה שימוש, ביאר בבה"ל (ד"ה אפילו) לפי שצריך שתהא הקרקע ראויה לגביית החוב.

[דר"א ס"ק קז]

הִשְׁאִילוּ[384] וְכוּ', אֲבָל מִשְׁתַּמֵּשׁ בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים[385].

384) אם יש לו קרקע שאולה לזמן כגון לשבוע, וזמן השאלה יסתיים בראש השנה של שמינית, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שמסתבר שמועיל.

385) הטעם שדי בשימוש ואין צריך קנין, ביאר המהרי"ט (שצוין בציה"ל) שלענין פרוזבול הקלו בכל שהוא [ולדעה זו, כתב בספר שמיטת כספים כהלכתה (עמ' צז) שדוקא אם משתמש במקום בפועל בשעת כתיבת הפרוזבול]. והמחנה אפרים (הל' שכירות סי' א) כתב, שהטעם משום ששכירות נקנית בעצם השימוש, ואין צריך עוד מעשה קנין, אכן ראה בנשמת אדם הלכות עירובין (כלל עה סי"ב) שהוכיח ששכירות אינה נקנית בשימוש.

[ציה"ל ס"ק רסד]

שֶׁמְּזַכֶּה לוֹ ד' אַמּוֹת שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[386].

386) מבואר שם בשם הדרישה (סכ"ד), שאין זה מועיל לענין פרוזבול, שאם לא כן הלא לכל אחד יש ארבע אמות בארץ ישראל, ומה הועילו חכמים במה שהצריכו שיהיה לו קרקע.

[ציה"ל ס"ק רסה]

אוֹר זָרוּעַ[387] בְּשֵׁם הֶעָרוּךְ[388].

387) ח"ד פסקי עבודה זרה סי' קכ.

388) ערך גירמא.

[ציה"ל ס"ק רסח]

וְעַיֵּן שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד צ"ר[389].

389) שהביא שם, שכן גם דעת ספר התרומות ובעל העיטור. ועוד הביא שכן כתב בקונטרס דבר המשפט (להגר"א טיקטין).

[בה"ל ד"ה אלא]

וַאֲפִלּוּ לְהַיְרוּשַׁלְמִי[390] דִּבְמָנָח אַסִּיכֵי מוֹדֶה.

390) פ"י ה"ג.

[בה"ל ד"ה כל]

כְּמַעֲשֶׂה דִּקְטִינָא דְּאַבַּיֵי[391] וְכוּ', דְּמֵי קְטִינָא דְּאַרְעָא אֵינוֹ חוֹזֵר וְגוֹבֶה[392] וְכוּ', אֶלָּא גַּבֵּי יוֹרְשִׁים[393].

391) המבואר בכתובות (צא, ב), שהיה ללוה קרקע קטנה, וגבה אותה המלוה בחובו, והלוה סילק את המלוה בדמים, ושוב גבה המלוה את הקרקע עבור יתרת החוב.

392) כלומר, שאם כשסילקו בדמים פירש לו שבזה הוא קונה ממנו את הקרקע, אינו חוזר וגובה את הקרקע, שהלא גבאו המלוה כבר, וחזר וקנה את הקרקע ממנו.

393) שאם לא היתה דעתם לפרוע החוב אלא לקנות ממנו את הקרקע, אינו יכול לחזור ולגבות חוב האב מקרקע זו שקנו אותה לאחר מיתת אביהם.

[בה"ל ד"ה אפילו]

דִּמְקוֹם סִיכֵי גַּם כֵּן לֹא הִשְׁאִילוּ[394] וְכוּ', דְּהָרַשְׁבָּ"א תֵּרֵץ שָׁם בְּעִנְיָן אַחֵר עַיֵּן שָׁם[395].

394) כן הוא ברמב"ן שם.

395) שכתב שאין הקרקע מושאל לו אלא רק הסיכי, וסיכי דנעיצי בקרקע לאו כקרקע נינהו.

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק תשיעי

[דר"א ס"ק קי']

שֶׁכּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבּוּל[396] וְכוּ', שֶׁכָּל מַשֶּׁהוּ מֵהַקַּרְקַע שַׁיָּךְ גַּם לְאַחֵר[397].

396) והטעם כתב בר"י קורקוס (המצוין בציה"ל), שאם אחר חייב לו ומחמת כן יש לו שיעבוד קרקעות עליו, נחשב כמו שיש לו קרקע, כדלהלן (ה"כ).

397) ואם הפקיר אחד מהשותפין את חלקו, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה רפג) שהשני רשאי לכתוב פרוזבול על קרקע זו.

[דר"א ס"ק קי"א]

הָוֵי כְּיֵשׁ לָהּ קַרְקַע[398] וְכוּ', אֵין צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת פְּרוּזְבּוּל[399] וְכוּ', מִכֶּסֶף שֶׁאֵין לְבַעְלָהּ זְכוּת בָּהֶן[400].

398) טעם הדבר כתב הירושלמי (פ"י ה"ג), שכשם שכותבים ליתומים על הקרקע של האפטרופוס כך כותבים לאשה על נכסי בעלה, וביאר בזיו הים (שם ס"ק כח), שכשם שחכמים החשיבו את קרקע האפוטרופוס כאילו שייכת ליתומים הואיל והוא אחראי עליהם, כך קרקע של הבעל נחשב שלה לפי שבודאי הוא מעונין להקנות לה כדי שילוו לה כסף על סמך הקרקע שלו. והרש"ס (ציון בציה"ל) הוסיף בביאור הירושלמי, שהואיל ובעלה זן אותה הרי הוא כאפוטרופוס שלה. [וראה זיו הים שעמד על כך מדוע לא פירשו שנחשב שיש לה קרקע משום שהקרקע שלו משועבדת לחוב שחייב לה].

399) ואף אם לא חשב בעלה לכלול בפרוזבול את החובות שחייבים לה, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שהפרוזבול מועיל אף לחובות אלו, וראה עוד בביאורים לדר"א להלן (ס"ק קיז).

400) ודין זה, צידד הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' קנה) שהוא גם באופן שהממון מופקד בחשבון המשותף ויש לבעל אפשרות להוציאו, שמ"מ כיון שע"פ דין הוא של האשה אינו נכלל במה שמוסר חובותיו לבית דין.

ובאופנים שהיא צריכה פרוזבול, דעת הגרי"ש אלישיב (שם) שהאשה יכולה למנות את בעלה כשליח לעשות עבורה פרוזבול, ויוסיף זאת בפרוזבול שלו שמוסר גם חובות אשתו בשליחותה, ואין צריך לפרש את שמה.

ואם עשתה מלאכות שאינה חייבת לעשות לבעלה, וחייבים לה כסף עבור מלאכות אלו, דעת הגרי"ש אלישיב (שם) שכיון שנחלקו הפוסקים אם זכה הבעל במעות אלו, יש לה לעשות פרוזבול או לבקש מבעלה להוסיף בפרוזבול את החובות שחייבים לה, כדי להוציא את עצמה מן הספק.

ואשה שיש לה חשבון בנק הרשום על שמה, ראה בביאורים לעיל (ס"ק פב).

[דר"א ס"ק קי"ב]

הַיְנוּ שֶׁהַיְתוֹמִים הָיוּ הַלְוִים[401].

401) ומה שבלא פרוזבול חובם נשמט ונחשב ראוי לנגישה אע"פ שאין נפרעי מנכסי יתומים, ראה מה שנתבאר בבה"ל לעיל (ה"ה ד"ה שחט).

[ציה"ל ס"ק רע"א]

בַּחוּרִים שֶׁנִּמְצָאִים בְּבֵית אֲבִיהֶם[402] וּבַחוּרֵי הַיְשִׁיבוֹת[403] וְכוּ', בְּעִנְיַן מְקוֹמוֹת בֵּית הַכְּנֶסֶת[404].

402) בחורים הסמוכים על שלחן אביהם, הביא בספר שמיטת כספים כהלכתה (שם) דעות האם אפשר לכתוב על קרקע של אביהם. ודעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' קנח) שאין מועיל, ולכן הורה (שם עמ' קנט) שיקנה האב קרקע ללווים מבניו ובנותיו, כדי שיוכלו לכתוב פרוזבול על החובות שחייבים להם.

403) בנדון חדרי לינתם של בחורי הישיבות בישיבה, האם זה מועיל לכתיבת פרוזבול, דעת רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה רע) שמסתבר שמועיל, וכן דעת הגרש"ז אויערבאך (דיני שביעית השלם פל"א). ודעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' קנט) שהדבר ספק אם מועיל, ולכן יש לראש הישיבה להקנות לבחורים הלווים ארבע אמות לזמן [ודי בזה שיתן אחד מהבחורים פרוטה כדי לקנות קרקע בישיבה עבור הלווים ממנו ומכל בני הישיבה], וכן דעת הגר"ש וואזנר (שמיטת כספים כהלכתה עמ' צז) שראוי שיבקשו רשות מראש הישיבה שיחשב להם המקום כשאול. מאידך, דעת הגראי"ל שטינמן (שיעורי שלמי תודה תפילה וענינים עמ' עו) והגר"נ קרליץ (לקט הלכות שביעית עמ' 69, משמו) שאין מועיל לכתוב על קרקע זו.

404) הביא שם דברי רמ"א (חו"מ סי' רב ס"ז), שאפשר להקנות מטלטלין אגב מקום שיש לו בבית הכנסת, וע"פ זה כתב, שהוא הדין שמועיל לענין פרוזבול. והביא מהמשנת יוסף שמפקפק בזה, שיתכן שצריך קרקע הראוי לגביית החוב, ומקומו בבית הכנסת אין ראוי לגביה.

[ציה"ל ס"ק ערב]

וְהוּא מִפֵּרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת לְרַבֵּנוּ[405].

405) פ"י מ"ו.

[ציה"ל ס"ק רעז]

דְּלֹא כְּרַבִּי חוּצְפִּית[406] וְכוּ', וְקָיְמָא לָן[407] כְּרַבִּי חוּצְפִּית[408] וְכוּ', וְעַיֵּן בְּבֵאוּר הַהֲלָכָה[409] וְכוּ', שֶׁאִם יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי חֲלָקָה כּוֹתְבִין עָלֶיהָ[410].

406) בפ"י מ"ו, דסבירא ליה דכותבין ליתומים על נכסי אפוטרופוס.

407) להלן (ה"כ).

408) ומשום כך דעתו שכותבין על קרקע של שותפין. והגר"ש וואזנר כתב (שבט הלוי ח"ט סי' רפח) שטעמו של הרמב"ם הוא, שסובר שמה שאמרו שאין כותבין פרוזבול על קרקע זו הוא למ"ד אין ברירה, אבל כיון שלהלכה בדרבנן יש ברירה ובשעה שהשותף משתמש בקרקע זו היא נחשבת כשלו, היא ראויה לכתוב עליה פרוזבול שהוא מדרבנן.

409) להלן (ה"כ כותבין).

410) ומטעם זה כתב רבינו (מכתבים, כת"י), שכותבים פרוזבול על הדירה שבהם גר הלוה, אף כשהדירה רשומה גם על שם האשה ויש לה שותפות בה.

[המשך במילואים עמוד 57]

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק תְּשִׁיעִי רלה

לְכִירָה (קט) **כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוּזְבּוּל.** (קי) **הָיְתָה לוֹ שָׂדֶה מְמַשְׁכֶּנֶת כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבּוּל:**
כ (קיא) * **כּוֹתְבִין לְאִישׁ עַל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ** (קיב) **וַלְיְתוֹמִים** (קיג) **עַל נִכְסֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס. אֵין לוֹ**

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

(קט) כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוּזְבּוּל. (רעח) וּלְפִי זֶה לֹא מַשְׁכַּחַת לָהּ שֶׁלֹּא יִכְתְּבוּ עָלָיו פְּרוּזְבּוּל אֶלָּא בְּמֵי שֶׁדָּר אֲצָל אֲחֵרִים וְלֹא הִשְׁאִילוֹ לוֹ וְיָכוֹל לְסַלְקוֹ בְּכָל רֶגַע:
(קי) הָיְתָה לוֹ. (ערנ) לַלָּוֶה שָׂדֶה [(רעג) אוֹ אֲפִלּוּ קֶלַח אֶחָד] מְמֻשְׁכֶּנֶת לַאֲחֵרִים [(רעד) וְכָל שֶׁכֵּן לְמַלְוֶה זֶה עַצְמוֹ] אַף עַל פִּי שֶׁאֵין יָכוֹל לְסַלְקוֹ עַד מְלֹאת הַזְּמַן (ערה) וַאֲפִלּוּ אִם אֵינָהּ אֶצְלוֹ אֶלָּא בְּעִיר אַחֶרֶת (רעו) וְכָל שֶׁכֵּן אִם יֵשׁ לַלָּוֶה שָׂדֶה שֶׁמַּשְׁכְּנוּ לוֹ אֲחֵרִים שֶׁכּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבּוּל[396]. (רעז) אִם יֵשׁ לַלָּוֶה קַרְקַע בְּשֻׁתָּפוּת עִם אַחֵר אוֹ שֶׁהוּא אָרִיס בָּהּ אֵין כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבּוּל שֶׁכָּל מַשֶּׁהוּ מֵהַקַּרְקַע שַׁיָּךְ גַּם לְאַחֵר[397]:
כ (קיא) כּוֹתְבִין לְאִישׁ עַל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ. (רעח) הַיְנוּ נִכְסֵי מְלוּג שֶׁלָּהּ שֶׁהוּא אוֹכֵל פֵּרוֹת (רעט) וְכֵן לְאִשָּׁה עַל נִכְסֵי בַּעְלָהּ (רפ) דְּכֵיוָן שֶׁחַיָּב בְּמְזוֹנוֹתֶיהָ הֲוֵי כְּיֵשׁ לָהּ קַרְקַע[398]. (רפא) וְאִשָּׁה שֶׁבַּעְלָהּ עָשָׂה פְּרוּזְבּוּל אֵין צְרִיכָה לַעֲשׂוֹת פְּרוּזְבּוּל[399] אֶלָּא אִם כֵּן הִלְוָתָהּ מִכֶּסֶף שֶׁאֵין לְבַעְלָהּ זְכוּת בָּהֶן[400]:
(קיב) וַלְיְתוֹמִים. (רפב) הַיְנוּ שֶׁהָיְתוֹמִים הָיוּ הַלְוִים[401] [(רפג) בֵּין שֶׁהָיְתוֹמִים לָווּ מֵעַצְמָן וּבֵין שֶׁהָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָוָה עֲבוּרָן] וְאֵין לָהֶם קַרְקַע רַק לָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס, דְּכֵיוָן שֶׁהָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס מוּטָל עָלָיו לְזוֹנָם הֲוֵי כְּיֵשׁ לָהֶם קַרְקַע (רפד) וְכֵן לְאַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים (רפה) דְּכֵיוָן שֶׁמִּתְעַסְּקִים בְּצָרְכֵי הַיְתוֹמִים הֲוָה לְהוּ כְּאִלּוּ יֵשׁ לָהֶם קַרְקַע:
(קיג) עַל נִכְסֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס. (רפו) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּדַוְקָא כְּשֶׁהָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס לָוָה עֲבוּרָם אֲבָל אִם אֲבִיהֶם שֶׁל יְתוֹמִים לָוָה וּמֵת לֹא מְהֲנֵי מַה שֶּׁיֵּשׁ לְאַפּוֹטְרוֹפּוֹס נְכָסָיו כֵּיוָן שֶׁהוּא לֹא לָוָה:

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

מָקוֹם לְעַנְיַן פְּרוּזְבּוּל צָרִיךְ מָקוֹם חָשׁוּב קֶצֶת שֶׁיֵּהֶא רָאוּי לְאֵיזֶה תַּשְׁמִישׁ[414], וְצ"ע מַאי שְׁנָא דִּלְעִנְיַן אַגַּב סַגִּי בְּכָל שֶׁהוּא מַמָּשׁ וּלְעִנְיַן פְּרוּזְבּוּל בָּעֵינַן דְּחָשִׁיבוּת, וְיֵשׁ לוֹמַר דִּלְעִנְיַן אַגַּב דְּיָלְפִינַן מִקְּרָא דְּצָרִיךְ קַרְקַע מַשְׁמַע אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא אֲבָל לְעִנְיַן פְּרוּזְבּוּל בֵּין אִם הַטַּעַם כְּרַשִׁ"י מִשּׁוּם דְּאֵין דֶּרֶךְ לְהַלְוֹתוֹת לְמִי שֶׁאֵין לוֹ קַרְקַע וּבֵין לְטַעַם הָרַשְׁ"שׁ מִשּׁוּם דִּכְגְבוּי דָּמֵי, בָּעֵינַן קַרְקַע שֶׁיֵּהֶא רָאוּי לִגְבוֹת דְּבָזֶה שַׁיָּךְ לוֹמַר דְּהַמַּלְוֶה סָמִיךְ עָלָיו וְגַם דִּכְגְבוּי דָּמֵי, אֲבָל מַשֶּׁהוּ מֵמָּשׁ שֶׁלֹּא יֵהָא לוֹ כְּלוּם מִזֶּה אֵין דֶּרֶךְ לְהַלְוֹתוֹת עַל זֶה וְגַם לֹא שַׁיָּךְ לוֹמַר כְּגְבוּי דָּמֵי כֵּיוָן שֶׁאֵין רָאוּי לִגְבוֹת מִזֶּה דְּלֹא יֵהָא לוֹ כְּלוּם מִזֶּה וְלָכֵן כָּאן בָּעֵינַן חֲשִׁיבוּת קֶצֶת, אֲבָל הַתּוֹסְפוֹת בְּכָבָא בַּתְרָא כ"ז ב' [וְכֵן הָרַ"שׁ פֵּאָה פֶּרֶק ג' מִשְׁנָה ו'] לֹא נִיחָא לְהוּ לְמֵימַר דְּהַמַּעֲנָה יוֹתֵר מִכָּל שֶׁהוּא לְעִנְיַן פֵּאָה מֵהָא דְּקִדּוּשִׁין דְּסַגִּי כְּדֵי מַחַט וְלֹא נִיחָא לְהוּ לְחַלֵּק בֵּין הַדְּבָרִים, וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּסְבִירָא לְהוּ כְּהָרַשְׁבָּ"א דְּמֵירֵי דְּלֹא הִשְׁאִילוֹ מָקוֹם לְהַסְכִּיבִי, וְהָא דְּאָמַר בְּגִטִּין אֲפִלּוּ קֶלַח שֶׁל כְּרוּב לָאו דַּוְקָא דְּהוּא דְּהַדִּין הוּא בְּפָחוֹת מִזֶּה, וְכֵן מַה שֶּׁאָמְרוּ בִּירוּשַׁלְמִי דִּשְׁבִיעִית[415] אֲפִלּוּ עַל מְקוֹמָהּ שֶׁל נֵר לָאו דַּוְקָא דְּהוּא הַדִּין מְקוֹמָהּ שֶׁל מַחַט [וְרָאִיתִי בְּסֵפֶר שִׁמְטַת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ שֶׁיֵּשׁ מְחַלְקִין[416] בֵּין הִשְׁאִילוֹ מָקוֹם דְּאָז צָרִיךְ חֲשִׁיבוּת לְבֵין יֵשׁ לוֹ קַרְקַע מַמָּשׁ דְּסַגִּי בְּכָל שֶׁהוּא וְצ"ע]:
* **כּוֹתְבִין לְאִישׁ עַל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ.** בְּמִשְׁנָה פֶּרֶק י' דִּשְׁבִיעִית מִשְׁנָה ו' רַבִּי חוּצְפִּית אוֹמֵר כּוֹתְבִין לְאִישׁ עַל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ וְלַיְתוֹמִים עַל נִכְסֵי אַפִּיטְרוֹפִין וְכָתַב רַבֵּנוּ בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת רַבִּי חוּצְפִּית אֵינִי רוֹאֶה עָלָיו חוֹלֵק וְלָכֵן פָּסַק רַבֵּנוּ כֵּן כָּאן, אָמְנָם בִּירוּשַׁלְמִי אִיתָא רַבִּי בָּא בְּשֵׁם רַב מִי שֶׁאֵין לוֹ אֶלָּא קֶלַח אֶחָד כּוֹתְבִין לוֹ פְּרוּזְבּוּל, וְהָתָנֵי הַשֻּׁתָּפִין (הַיְנוּ שֶׁיֵּשׁ לָהֶן קַרְקַע בְּשֻׁתָּפוּת עִם חֲבֵרוֹ) וְהָאֲרִיסִין (דְּהַיְנוּ שֶׁהוּא אָרִיס בִּשְׂדֵה חֲבֵרוֹ) וְהָאַפּוֹטְרוֹפִין (הַיְנוּ שֶׁהוּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים) אֵין לָהֶם פְּרוּזְבּוּל (וְקָשֶׁה מִי גָּרַע שֻׁתָּפִין מִמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קֶלַח אֶחָד, וּמְשַׁנֵּי) אָמְרֵי תַּמָּן כָּל קֶלַח וְקֶלַח שֶׁל שֻׁתָּפוּת הוּא[417] בְּרַם הָכָא הוּא שֶׁלּוֹ (הַיְנוּ דְּשָׁם אֵין לוֹ שׁוּם דָּבָר מְיֻחָד לְעַצְמוֹ אֲבָל הָכָא הַקֶּלַח הַזֶּה הוּא שֶׁלּוֹ לְגַמְרֵי), מֵהוּ לִכְתֹּב לְאַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים (אַף עַל גַּב דְּבַבְּרִיְתָא דִּלְעֵיל שָׁנִינוּ הַאַפִּיטְרוֹפִין אֵין לָהֶם פְּרוּזְבּוּל, הַהוּא לְרַבָּנָן דְּרַבִּי חוּצְפִּית וְהָכָא בְּעֵי אַלְבָּא דְּרַבִּי חוּצְפִּית), נִשְׁמְעִינָא מִן הָדָא כּוֹתְבִין לְאִישׁ עַל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ (וְהַיְנוּ מִשּׁוּם דְּהָאִישׁ הֲוֵי כְּאַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ, וְקָשֶׁה דִּילְמָא הַטַּעַם מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ לוֹ פֵּרוֹת כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַ"שׁ, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּמִשְׁמַע לֵיהּ עַל נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין אוֹכֵל פֵּרוֹת כְּגוֹן שֶׁנִּסְתַּלֵּק מֵהֶפֵּרוֹת וְהַטַּעַם מִשּׁוּם שֶׁמִּסְתָּמָא הוּא אַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל נִכְסָיהּ, וְקָשֶׁה דְּהָא מִכָּל מָקוֹם הִיא גַּם כֵּן שֻׁתָּפָת בָּזֶה שֶׁהֲרֵי יֵשׁ לָהּ הַגּוּף, וְצָרִיךְ לוֹמַר דְּרַבִּי חוּצְפִּית לֹא סְבִירָא לֵיהּ בְּרִיְתָא דִּלְעֵיל דְּהַשֻּׁתָּפִין אֵין לָהֶן פְּרוּזְבּוּל, וְיֵשׁ לוֹמַר שֶׁזֶּה טַעַם רַבֵּנוּ שֶׁהִשְׁמִיט בְּרִיְתָא דְּשֻׁתָּפִין

צִיּוּן הֲלָכָה

(רעח) פִּתְחֵי תְּשׁוּבָה סְעִיף קָטָן ד' בְּשֵׁם הַחֵתֶם סוֹפֵר. וְעַיֵּן שִׁמְטַת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עְמוּד צ"ז בְּעִנְיַן בַּחוּרִים שֶׁנִּמְצָאִים בְּבֵית אֲבִיהֶם[402] וּבַחוּרֵי הַיְשִׁיבוֹת[403] וְשָׁם עְמוּד צ"ח בְּעִנְיַן מְקוֹמוֹת בֵּית הַכְּנֶסֶת[404]: (ערנ) סַמ"ע חשֵׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף קָטָן מ"ו וְהוּא מִפְּרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת לְרַבֵּנוּ[405]: (ערנ) כְּפִתּוֹר וָפֶרַח פֶּרֶק נ': (ערד) רַ"שׁ: (ערה) מִשְׁנָה פֶּרֶק י' דִּשְׁבִיעִית מִשְׁנָה ו': (רעו) רַ"י קוּרְקוֹס וְרַדְבַּ"ז: (רעז) יְרוּשַׁלְמִי וְרַבֵּנוּ הַשְׁמִיטוּ, וְאֶפְשָׁר מִשּׁוּם דִּבְרִיְתָא זוֹ דִּלְא כְּרַבִּי חוּצְפִּית[406] דְּקָתָנֵי בָּהּ נָמֵי אִפּוֹטְרוֹפִין וְקַיְמָא לָן[407] כְּרַבִּי חוּצְפִּית[408], אַךְ מַה שֶּׁכָּתַב רַבֵּנוּ בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת שֶׁלֹּא מָצִינוּ חוֹלֵק עַל רַבִּי חוּצְפִּית צ"ע וְעַיֵּן בְּאוּר הֲלָכָה[409], וְעַיֵּן שִׁמְטַת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עְמוּד קצ"ט בְּשֵׁם מו"ח שְׁלִיט"א שֶׁאִם יֵשׁ בּוֹ כְּדֵי חֶלְקָהּ כּוֹתְבִין עָלֶיהָ[410]: (רעח) רַ"שׁ, וְעַיֵּן בְּתוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב דְּדַעְתּוֹ דַּאֲפִלּוּ אִם אֵין אוֹכֵל פֵּרוֹת: (רעט) שֻׁלְחָן עָרוּךְ חשֵׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף כ"ה וְהוּא מִיְּרוּשַׁלְמִי: (רפ) רַ"שׁ סִירִילְיאוֹ: (רפא) שִׁמְטַת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עְמוּד ק"י וְעַיֵּן שָׁם עְמוּד קי"א בְּעִנְיַן קְטַנִּים[411]: (רפב) סַמ"ע חשֵׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף קָטָן מ"ז: (רפג) מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה[412]: (רפד) דִּלְא כְּיִרוּשַׁלְמִי[413] וְהֵבִיאוֹ גַּם כֵּן רַ"י קוּרְקוֹס: (רפה) רַ"שׁ סִירִילְיאוֹ: (רפו) תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב:

רלו הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

כַּרְקַע (קיד) **וְלֶעָרֵב יֵשׁ לוֹ קַרְקַע כּוֹתְבִין עָלֶיהָ פְּרוּזְבּוּל. הָיָה לוֹ חוֹב עַל חֲבֵרוֹ וְיֵשׁ לַחֲבֵרוֹ כַּרְקַע** (קטו) **הוֹאִיל וְהוּא תַּחַת שִׁעְבּוּדוֹ כּוֹתֵב עָלָיו פְּרוּזְבּוּל: כא** * **אֶחָד שֶׁלָּוָה מֵחֲמִשָּׁה** (קטז) **צְרִיכִים פְּרוּזְבּוּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. וַחֲמִשָּׁה שֶׁלָּווּ מֵאֶחָד** (קיז) **דַּיּוֹ פְּרוּזְבּוּל אֶחָד** (קיח) **לְכֻלָּן: כב** (קיט) * **כָּתַב הַפְּרוּזְבּוּל תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ הִלְוָה**

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

וְאָרִיסִין מִשּׁוּם שֶׁפָּסַק כִּרְבִּי חוּצְפִּית), מַהוּ לִכְתֹּב לְאִשָּׁה עַל נִכְסֵי בַּעְלָהּ (כֵּיוָן שֶׁמּוּטָל עָלָיו לְפַרְנְסָהּ הֲוָה לֵיהּ כְּאִלּוּ יֵשׁ לָהּ), נִשְׁמְעִינָא מִן הָדָא וְכֵן לַיְתוֹמִים עַל נִכְסֵי אַפּוֹטְרוֹפִּין (מִשּׁוּם שֶׁמּוּטָל עַל הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס לְפַרְנֵס אֶת הַיְתוֹמִים אֶלְמָא דְּמוּעִיל), עַל כָּל פָּנִים מִבְּאָר מֵהֵירוּשַׁלְמִי דְּרַבָּנָן פְּלִיגֵי אַרַבִּי חוּצְפִּית דְּאִם לֹא כֵּן מַה בָּעֵי מַהוּ לִכְתֹּב לְאַפּוֹטְרוֹפּוֹס עַל נִכְסֵי יְתוֹמִים וּפָשִׁיט דְּכוֹתְבִין הָא בִּבְרִיְתָא דִּלְעֵיל אִיתָא הָאַפּוֹטְרוֹפִּין אֵין לָהֶן פְּרוּזְבּוּל וְכֵן מוֹכֵחַ מִהָא דְּשָׁתְפוּת וְכֵנ"ל, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּכַנּוּנַת רַבָּנוּ דְּבַמִּשְׁנָה לֹא מָצִינוּ חוֹלֶק עָלָיו דְּהַמִּשְׁנָה הֵבִיאָה דְּבָרָיו סְתָמָא וְאַף עַל גַּב דְּבִבְרִיְתָא מָצִינוּ חוֹלֶק כֵּיוָן דְּהַמִּשְׁנָה לֹא הֵבִיא חוֹלֶק מִסְתָּמָא קַיְמָא לָן כְּוָתֵהּ דַּהֲוָה לֵיהּ כִּסְתָם בְּמַתְנִיתִין וּמַחֲלֶקֶת בִּבְרִיְתָא דַּהֲלָכָה כִּסְתָם, וְקָשֶׁה אִם כֵּן מַאי פָּרֵיךְ לְרַב מֵהַבְּרִיְתָא הָא רַבִּי חוּצְפִּית לֹא סְבִירָא לֵיהּ כֵּן, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּנִיחָא לֵיהּ לְאוּקְמֵי מִלְּתֵהּ דְּרַב כְּכָלֵי עָלְמָא, מֵיהוּ מִבְּרִיְתָא דְּעָצִיץ נָקוּב כּוֹתְבִין עָלָיו פְּרוּזְבּוּל (גִּטִּין ל"ז א') אֵין סְתִירָה לַבְּרִיְתָא דְּשָׁתְפִין אֵין לָהֶן פְּרוּזְבּוּל, דְּהָא יֵשׁ לְשָׁנֵיהֶן שָׁתְפוּת בַּקַּרְקַע שֶׁזֶּה יֵשׁ לוֹ זְכוּת לִינֹק וְזֶה בַּעַל הַקַּרְקַע, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּאֵין הַטַּעַם מִשּׁוּם זְכוּת הֵינֵיקָה אֶלָּא הֶעָצִיץ בְּעַצְמוֹ נַעֲשָׂה קַרְקַע[427] וּבָזֶה אֵין לְאַחַר זְכוּת בּוֹ וְדֵמֵי לְקֶלַח שֶׁל כְּרוּב אוֹ גִּדְעָא דְּדָקְלָא דְּאֵין לוֹ בְּקַרְקַע כְּלוּם רַק בְּצָמַח וּמִכָּל מָקוֹם אֵינוֹ נִקְרָא שָׁתְפוּת כֵּיוָן שֶׁבְּצָמַח אֵין לַחֲבֵרוֹ חֵלֶק בּוֹ, וְרָאִיתִי בְּר"ש סִירִילְיאוֹ שֶׁמּוֹחֵק בִּבְרִיְתָא תֵּבֶת וְהָאַפּוֹטְרוֹפִּין וְכַנִּרְאֶה מִשּׁוּם קָשְׁיָא הַנַּ"ל: * **אֶחָד שֶׁלָּוָה מֵחֲמִשָּׁה.** תָּנַן בְּפֶרֶק י' דִּשְׁבִיעִית מִשְׁנָה ה' אֶחָד לָוָה מֵחֲמִשָּׁה כּוֹתֵב פְּרוּזְבּוּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד חֲמִשָּׁה לוִין מֵאֶחָד אֵינוֹ כּוֹתֵב אֶלָּא פְּרוּזְבּוּל אֶחָד לְכֻלָּם, וְיֵשׁ לְעַיֵּן הֵיכִי דָּמֵי אִם כּוֹתֵב שֶׁאֵין מוֹסֵר אֶלָּא חוֹב אֶחָד בְּוַדַּאי גַּם בַּחֲמִשָּׁה לוִין מֵאֶחָד לֹא מֵהֲנֵי לְשֶׁאָר הַחוֹבוֹת, וְאִם כּוֹתֵב שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מוֹסֵר חוֹבוֹתָיו מֵהֲנֵי גַּם בְּאֶחָד לָוֶה מֵחֲמִשָּׁה לִכְתֹּב בְּשִׁטָּר כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ בְּדֶרֶךְ אֲמוּנָה גַּם בְּאֶחָד לָוֶה מֵחֲמִשָּׁה וְאִם כֵּן מָה הַמִּשְׁנָה מְחֻלֶּקֶת בָּזֶה, וְיֵשׁ לוֹמַר דְּנִפְקָא מִנַּהּ דְּבַחֲמִשָּׁה לוִין מֵאֶחָד אֵין צָרִיךְ אֶלָּא הַמַּלְוֶה הַזֶּה לִמְסֹר כָּל חוֹבוֹתָיו לְבֵית דִּין וְכוֹתְבִין לוֹ פְּרוּזְבּוּל אֶחָד אֲבָל חֲמִשָּׁה מַלְוִים צָרִיךְ כָּל אֶחָד מֵהַמַּלְוִים לִמְסֹר חוֹבוֹתָיו לְבֵית דִּין, וּנְהִי שֶׁבֵּית דִּין יְכוֹלִין לְכָלָם וְלִכְתֹּב בְּיַחַד פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי מָסְרוּ כָּל חוֹבוֹתָם, זֶה מִקְרֵי פְּרוּזְבּוּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּמִכָּאן מַשְׁמַע דְּבַחֲמִשָּׁה לוִין מֵאֶחָד אֵין צָרִיךְ לְפָרֵט שְׁמוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד דְּלֹא כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ קְצָת אַחֲרוֹנִים (הֶבְאנוּ בְּדֶרֶךְ אֲמוּנָה) אֲבָל סַגִּי לִכְתֹּב מוֹסְרַנִי לָכֶם כָּל חוֹבוֹתַי, דְּאִם לֹא כֵּן אֵין נִפְקָא מִנַּהּ בֵּין אֶחָד לָוֶה מֵחֲמִשָּׁה לַחֲמִשָּׁה לוִין מֵאֶחָד דִּבְשֶׁנֵּיהֶן אִם פֵּרְטוּ כָּל הַשֵּׁמוֹת מְהֲנֵי וְאִם לֹא פֵּרְטוּ לֹא מְהֲנֵי, וּמַה שֶּׁכָּאן צְרִיכִין לָבֹא כָּל חֲמֵשׁ הַמַּלְוִים לְבֵית דִּין וְכָאן סַגִּי בְּאֶחָד זֶה אֵינוֹ עִנְיָן לְכָתִיבַת פְּרוּזְבּוּל וְיֵשׁ לְדָחוֹת קְצָת וְצ"ע: * **כָּתַב הַפְּרוּזְבּוּל תְּחִלָּה כו'.** בַּמִּשְׁנָה פֶּרֶק י' דִּשְׁבִיעִית[428] פְּרוּזְבּוּל הַמֻּקְדָּם כָּשֵׁר וְהַמְאֻחָר פָּסוּל, וּבְתוֹסֶפְתָּא פֶּרֶק י' רַבָּן

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

(קיד) **וְלֶעָרֵב.** שֶׁל הַלָּוֶה יֵשׁ לוֹ קַרְקַע, (רפז) וַאֲפִלּוּ אִם יֵשׁ לְמִי שֶׁחַיָּב לֶעָרֵב קַרְקַע גַּם כֵּן מְהַנֵּי (רפח) אוֹ לֶעָרֵב שֶׁל מִי שֶׁחַיָּב לֶעָרֵב מְהַנֵּי (רפט) וְאֵין נִפְקָא מִנָּהּ בֵּין עָרֵב קִבְּלָן לְסִתָּם עָרֵב: (קטו) **הוֹאִיל וְהוּא תַּחַת שִׁעְבּוּדוֹ.** שֶׁל הַלָּוֶה הָוֵי כְּאִלּוּ יֵשׁ לוֹ לַלָּוֶה[418], (רנ) וְכֵן הַדִּין אִם אֵין לַלָּוֶה וְלֹא לַמַּלְוֶה רַק לְמִי שֶׁחַיָּב לַמַּלְוֶה יָכוֹל הַמַּלְוֶה לְזַכּוֹת קַרְקַע זֶה לַלָּוֶה וְלִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל: **כא** (קטז) **צְרִיכִים פְּרוּזְבּוּל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד.** (רנא) שֶׁהֲרֵי הַמַּלְוֶה כּוֹתֵב פְּרוּזְבּוּל וְיֵשׁ כָּאן חֲמִשָּׁה מַלְוִים[419], (רנב) מֵיהוּ אִם רוֹצִים יְכוֹלִים לַעֲשׂוֹת פְּרוּזְבּוּל אֶחָד לְכֻלָּם אִם יְפָרְטוּ בְּהַפְּרוּזְבּוּל אֶת כָּל שְׁמוֹתֵיהֶם שֶׁל הַמַּלְוִים וְיִכְתְּבוּ אֶת הַפְּרוּזְבּוּל בִּלְשׁוֹן רַבִּים וְכָל אֶחָד מֵהַמַּלְוִים יֹאמַר לִפְנֵי בֵּית דִּין אֶת נִסָּח הַמְּסִירָה מוֹסְרַנִי לָכֶם כו': (קיז) **דַּיּוֹ פְּרוּזְבּוּל אֶחָד לָכֶם.** שֶׁהֲרֵי הַמַּלְוֶה אֶחָד, (רנג) וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ לִפְרֹט שְׁמוֹת כָּל הַלִּוִים (רנד) אֲבָל רֹב הָאַחֲרוֹנִים הִסְכִּימוּ שֶׁאֵין צָרִיךְ וְדַי שֶׁיִּכְתֹּב שֶׁכָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי[420] וְכֵן הַמִּנְהָג: (קיח) **לְכֻלָּן.** (רנה) וְאִם לָוּוּ בְּשָׁטָר אֶחָד אֲפִלּוּ אֵין קַרְקַע אֶלָּא לְאֶחָד מֵהֶן כּוֹתְבִין פְּרוּזְבּוּל עַל כֻּלָּן דְּקַיְמָא לָן חֲמִשָּׁה שֶׁלָּווּ בְּשָׁטָר אֶחָד עַרְבָאִין זֶה לָזֶה[421] וְהָוֵי כְּיֵשׁ לֶעָרֵב קַרְקַע, (רנו) וְאִם לָוּוּ בְּכַמָּה שְׁטָרוֹת וְיֵשׁ לְאֶחָד מֵהֶן קַרְקַע יָכוֹל הַמַּלְוֶה לְזַכּוֹת אֶת הַקַּרְקַע הַזּוֹ לִשְׁאָר הַלִּוִין וְלִכְתֹּב עֲלֵיהֶן פְּרוּזְבּוּל דְּקַיְמָא לָן שֶׁאִם יֵשׁ לְמִי שֶׁחַיָּב לַמַּלְוֶה קַרְקַע יָכוֹל הַמַּלְוֶה לְזַכּוֹת הַקַּרְקַע הַזּוֹ לַלָּוֶה כַּנַּ"ל סְעִיף קָטָן קי"ד: **כב** (קיט) **כָּתַב הַפְּרוּזְבּוּל כו'.** (רנז) צָרִיךְ לִכְתֹּב בַּפְּרוּזְבּוּל אֶת הַזְּמַן שֶׁל מְסִירַת הַחוֹבוֹת לְבֵית דִּין וְאִם לֹא כָּתַב זְמַן יֵשׁ פּוֹסְלִין[422] וְיֵשׁ מַכְשִׁירִין[423]:

צִיּוּן הַהֲלָכָה

(רפז) חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף כ"ב: (רפח) שְׁמִטָּה כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ק"ב בְּשֵׁם הָאַחֲרוֹנִים: (רפט) מְאִירֵי גִּטִּין ל"ז: (רנ) חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף כ"ב: (רנא) ר"י בֶּן מַלְכִּי צֶדֶק[424]. וּמַה שֶּׁכָּתַב בְּמִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁהַלָּוֶה יָכוֹל לִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל צ"ע, אֻמְנָם בְּבַעַל הָעִטּוּר הִלְכוֹת פְּרוּזְבּוּל נִרְאֶה דְּעָתוֹ שֶׁהַלָּוֶה יָכוֹל לִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל וְעַיֵּן שְׁמִטָּה כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ע"ח וְעַיֵּן לְעֵיל סְעִיף קָטָן צ"ג[425]: (רנג) שְׁמִטָּה כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ק"ח בְּשֵׁם לֶחֶם שָׁמַיִם: (רנד) בֵּן הוּא בְּמַלְאֶכֶת שְׁלֹמֹה בְּשֵׁם הָרְ"ש סִירִילְיאוֹ: (רנה) שְׁמִטָּה כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד קט"ו וְכֵן פָּסַק בְּפַרוּשׁ הָרְ"י בֶּן מַלְכִּי צֶדֶק[426]: (רנו) חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף כ"ו: (רנז) סְמ"ע שָׁם: (רנח) שְׁמִטָּה כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד פ"ח בְּשֵׁם הָרִאשׁוֹנִים וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בָּזֶה בְּבֵאוּר הַהֲלָכָה בְּסָמוּךְ הֲלָכָה כ"ג:

[דר"א ס"ק קטו]

שֶׁל הַלּוָֹה הָוֵי כְּאִלּוּ יֵשׁ לוֹ לַלּוָֹה[418].

418) והטעם ביאר הרדב"ז (ע"פ גמ' גיטין לז, א), שכיון שהלה משועבד למלוה מדרבי נתן [שמלוה יכול לגבות מלוה של הלוה שלו], הרי זה כמו שיש קרקע שמשועבדת לחוב זה. ואף שאם יש נכסים ללוה הראשון אין גובים מהלוה השני, מ"מ ביאר הלחם משנה (מלוה ולוה פ"ב ה"ו) שדי בעצם השיעבוד שמועיל למקרה שאין נכסים, בשביל להחשיב שיש כאן קרקע לכתיבת פרוזבול.

ואם הלוה לא כתב פרוזבול [על החוב שבעל חובו חייב לו], נסתפק הגראי"ל שטינמן (אילת השחר גיטין שם ד"ה לו) האם המלוה שלו יכול לכתוב פרוזבול על סמך הקרקע של אותו זה המחויב ללוה, או שמא כיון שלא יוכל לגבות מקרקע זו, שהלא הלוה לא כתב פרוזבול, לכך אי אפשר לכתוב פרוזבול על קרקע זו. ובזיו הים (עמ' קי) כתב, שמסתימת הלשון משמע, שבכל אופן כותבים [וראה שם (ובאילת השחר הנ"ל) שיתכן שפרוזבול של המלוה יועיל שיוכל לגבות מהקרקע של המחויב ללוה אף שהלוה לא כתב פרוזבול].

[דר"א ס"ק קטז]

שֶׁהֲרֵי הַמַּלְוֶה כּוֹתֵב פְּרוּזְבּוּל וְיֵשׁ כָּאן חֲמִשָּׁה מַלְוִים[419].

419) ושותפים שהיה להם חוב והגיע שנת השמיטה, ורק שותף אחד כתב פרוזבול לעצמו והשני מיאן לכתוב, כתב בשו"ת מנחת העומר (סי' מז) שנחלקו החכמים בדבר האם השותף שכתב הפרוזבול גבה לעצמו את חובו ואינו צריך ליתן לשותפו חלק בחוב שגבה, או שהוא חייב לחלוק עם כל שותפיו בממון שגבה.

[דר"א ס"ק קיז]

וְדִי שֶׁיִּכְתֹּב שֶׁכָּל חוֹב שֶׁיֵּשׁ לִי[420].

420) ואם שכח בשעת עשיית הפרוזבול מחוב מסוים ואח"כ נזכר, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שבסתמא דעתו על כל החובות וכמו שמצינו ברמב"ם ספ"ד מתרומות, וכל שכן כאן שכותב בהדיא כל חוב שיש לי.

[דר"א ס"ק קיח]

דְּקָיְמָא לָן חֲמִשָּׁה שֻׁלָּווּ בִּשְׁטָר אֶחָד עַרְבָאִין זֶה לָזֶה[421].

421) כך נפסק בשו"ע (חו"מ סי' עז ס"א), ומקור הדין מירושלמי בשבועות (ריש פ"ה). וגדר הדין, ראה בבעל התרומות (שער מד ח"א אות א) וברא"ש (שבועות פ"ה סי' ב) שיש בזה שני שיטות, האם כל אחד ערב קבלן על החצי השני או ערב סתם. ולהלכה פסק השו"ע (שם) שבסתם הוא ערב רגיל, וביאר הסמ"ע (ס"ק ב) שעל דעת כן הלוה להם באופן זה שכל אחד יהיה ערב גם על חיוב של חבירו. ואם התנה שיוכל לגבות מכל אחד הכל יש להם דין ערב קבלן, והמהרי"ט (ח"ב סי' קו) כתב שבאופן זה נחשב שכל אחד לוה גמור על הכל, מאחר שהוא נהנה גם מהמחצה של חבירו, שהרי קיבלו יחד את כל הסכום של ההלואה, אלא שהם חלקו ביניהם את הסכום.

[דר"א ס"ק קיט]

וְאִם לֹא כָּתַב זְמַן יֵשׁ פּוֹסְלִין[422] וְיֵשׁ מַכְשִׁירִין[423].

422) כן הוא שיטת ר"ת (ספר הישר חלק החידושים סי' קלח, הובא בראבי"ה סי' תתצג), והוכיח כן ממה שפרוזבול המוקדם פסול (כדלהלן הכ"ג), וכמו כן פרוזבול בלי זמן יש לחוש שכתבו אחר הזמן [והרחיב על כך בבה"ל להלן (שם ד"ה פרוזבול)].

423) בבה"ל להלן (שם) הביא שכן דעת הגידולי תרומה, ודן בדבריו.

[ציה"ל ס"ק רצא]

ר"י בֶּן מַלְכִּי צֶדֶק[424] וְכוּ', וְעַיֵּן לְעֵיל סְעִיף קָטָן צ"ג[425].

424) פ"י מ"ה.

425) וראה בביאורים לדר"א שם מה שהובא לדון בטעם הדבר.

[ציה"ל ס"ק רצד]

וְכֵן פָּסַק בְּפֵרוּשׁ הָר"י בֶּן מַלְכִּי צֶדֶק[426].

426) וראה בה"ל (ד"ה אחד שלוה מחמשה) שהוכיח כן.

[בה"ל ד"ה כותבין]

אֶלָּא הֶעְצִיץ בְּעַצְמוֹ נַעֲשָׂה קַרְקַע[427].

427) וביאר (מכתבים, כת"י), שכל זה מחמת יניקת הזרעים שבו, שבגללה נדון העפר עצמו כמחובר. וכן מבואר בחזו"א (עוקצין סי' ד ס"ק ו), שעפר העציץ נחשב מחובר כשגדלים בו זרעים. ובחי' הגר"ח על הש"ס (גיטין ז, ב) נקט שעפר העציץ נחשב תלוש, אכן הברכת אברהם (גיטין שם) כתב בשם הגרי"ז שדעת הגר"ח גם כן שעפר העציץ דינו כמחובר [ודלא כנדפס משמו]. וראה ארחות רבינו (ח"ג עמ' רפג) ובביאורים לדר"א לעיל (פ"א ס"ק נו), מה שנתבאר לענין עפר עציץ נקוב, ולענין עפר עציץ שאינו נקוב שיצאו עליו מחוץ לעציץ והם רואים פני הקרקע.

[בה"ל ד"ה כתב]

פֶּרֶק י' דִּשְׁבִיעִית[428].

428) מ"ה.

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק תשיעי

[דר"א ס"ק קכ]

וְלֹא עַל אוֹתָן שֶׁעֲדַיִן לֹא הִלְוָה[429] וְכוּ', הִלְוָה אוֹתָן בְּאוֹתוֹ יוֹם גּוּפָא[430].

429) ואם כתב פרוזבול בערב ראש השנה שחרית, ובהמשך היום נכנס לו כסף לחשבון הבנק, דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' קנב) שאין מועיל הפרוזבול על כסף זה [וכן מתבאר בהמשך דברי הדר"א כאן].

ואם הופקד הכסף לזכותו ועדיין לא נרשם הזיכוי בחשבונו, דעת הגרי"ש אלישיב (שם עמ' קנא) שנחשב שכבר הלוה מעות אלו לבנק, ויכול לכתוב עליהם פרוזבול.

430) ואם הלוה בתחילת היום ובהמשך היום כתב פרוזבול, ולא כתב בו שעה, מסיק בספר שמיטת כספים כהלכתה (שם) שמועיל, ושכן דעת גדולי הפוסקים, ומשום שנאמן לומר שהפרוזבול נכתב בשעה יותר מאוחרת. וראה בבה"ל (ד"ה כתב) שכתב גם כן שאין צריך לכתוב בפרוזבול את השעה בו הוא נכתב, ולעולם מועיל הוא משעת כתיבתו האמיתית [אף שאין הוכחה מתוכו לשעה שבה נכתב], וביאר הטעם לזה (בתשובה בספר שמיטת כספים כהלכתה עמ' רמח) משום שהמלוה נאמן לומר מתי כתב הפרוזבול.

[ציה"ל ס"ק רחצ]

עַיֵּן שֶׁמְּמַשֶּׁת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד פ"ט[431].

431) שהביא את דברי הגרש"ז אויערבאך (מנחת שלמה ח"א סי' מז אות ה) שמסופק אם להקל בזה בזמן הזה ששמיטת כספים דרבנן, והסיק דצ"ע בזה טובא ואין להקל.

[בה"ל ד"ה כתב]

אַף עַל פִּי שֶׁנִּקְרַע[432] וְכוּ', כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ בְּתְשׁוּבָה[433] וְכוּ', מַמָּה שֶׁאָמְרוּ בִּירוּשַׁלְמִי[434] וְכוּ', הַגְּרָסָא בַּתּוֹסָפְתָּא[435] שֶׁהֶבִיא הָרַ"שׁ[436] וְהָרֹא"שׁ[437] וְכוּ', לְחַדֵּשׁ מַה שֶּׁכָּתַב הָרֹא"שׁ[438] וְכוּ', וּמַה שֶּׁכָּתַב[439] כְּתָבוֹ בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית כָּשֵׁר[440] וְכוּ', לְעִנְיַן שְׁטָרוֹת בְּכָתָבוֹת צ"ד א' ד"ה שָׁנִי[441].

432) וראה ציה"ל לעיל (ס"ק רלב) ודר"א להלן (ס"ק קלב) שמבואר שיש חולקים על דין זה.

433) הרמב"ם בתשובה (פאר הדור סי' קמ, ומהדו' פריימן סי' רמ) נשאל על כך, שבפירושו למשנה נקט שהפרוזבול משמט רק חובות שאירעו אחר כתיבתו, והכוונה מוקדם שקדם הפרוזבול להלואה, ורק באופן זה כשר, ואילו בחיבור כתב, להיפך שהפרוזבול משמט רק חובות שאירעו קודם כתיבת הפרוזבול, והשיב, שמה שכתב בפירושו הוא על סמך מה שכתב הגאון רבי חפץ בספר הדינים, ושוב דקדק בדבר וחזר בו ותיקן גם בפירוש המשנה.

434) שם ה"ג.

435) פרק ח.

436) פ"י מ"ה.

437) גיטין פ"ד סי' יח.

438) שם, הובא בבה"ל לעיל (ה"ד ד"ה אין כותבין), שביאר שאף ששביעית משמטת החוב לגמרי רק בסופה, מ"מ כבר מתחילת השביעית אין המלוה רשאי לתבוע את החוב אם לא כתבו עליו פרוזבול לפני השביעית. וראה עוד בבה"ל שם שכתב ליישב דברי התוספתא בכמה אופנים שלא כדעת הרא"ש.

439) בהמשך התוספתא שם.

440) שזה סותר למה שכתוב בתוספתא שם לעיל שכותבין בערב ראש השנה, וכמו שהקשה בבה"ל לעיל שם.

441) שכתבו שם, ששטרות של שיעבוד חלים רק בסוף היום, כיון שהשיעבוד חל מכח השטר, ואין השטר מוכיח על לפני סוף היום [כל שלא כתבו בו שעה], אבל שטרות מכר ומתנה חלים מעת כתיבתם. ומדברי הירושלמי כאן מוכח, שפרוזבול חל בשעת כתיבתו אף שלא פירש בו את השעה, ולכך פרוזבול שנכתב בערב ראש השנה מועיל לענין ההלוואות שאירעו באותו יום אחרי כתיבתו.

[בה"ל שם]

לֹא מְהַנֵּי הַפְרוּזְבּוּל כְּלָל[442] וְכוּ', וּמוֹעִיל מִזְּמַן הַכְּתִיבָה[443] וְכוּ', לְכָתֹב פְּרוּזְבּוּל בְּחֹל הַמּוֹעֵד[444] וְכוּ', תּוֹסְפוֹת בְּמוֹעֵד קָטָן י"ח ב'[445] וְכוּ', מֵיְשַׁב מַה שֶּׁהִקְשׁוּ הָרִאשׁוֹנִים[446] וְכוּ', אַף יֵשׁ לְעַיֵּן דְּבִירוּשַׁלְמִי[447] קָאָמַר מִי מֵידָע הַחֲתוּמִין בִּשְׁטָר[448].

442) כשכתבו בערב ראש השנה, שאף להלואות שנעשו לאחריו לא יועיל כיון שאין מוכח שהיו לאחריו. וכתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאין לומר דהא דמהני היינו כשכתב בו שעות, שלא נזכר בתוספתא שפרוזבול שנכתב בערב ראש השנה של סוף שביעית דוקא באופן שכתבו בו שעות.

443) וטעם הדבר נתבאר בביאורים לדר"א (ס"ק קכ).

444) כמבואר בשו"ע (או"ח סי' תקמה ס"ה), והובא בדר"א לעיל (ס"ק צה).

445) הובאו דבריהם בבה"ל לעיל (הט"ז ד"ה כשראה).

446) הובאו דבריהם בדר"א לעיל (ס"ק פג).

447) פ"י ה"ג.

448) היינו שהעדים שחתמו על הפרוזבול הם מודיעים ואומרים לבית דין אם הוא מוקדם או מאוחר.

[בה"ל ד"ה פרוזבול]

וְאִם אֵין בּוֹ זְמַן כְּלָל כָּתַב רַבֵּנוּ תָּם בְּסֵפֶר הַיָּשָׁר[449].

449) חלק החידושים סי' קלח.

(קכ) **אֵינוֹ מוֹעִיל. אֶלָּא מַשְׁמִיט עַד שֶׁיִּכְתֹּב הַפְּרוּזְבּוּל אַחַר שֶׁהִלְוָה. נִמְצֵאתָ אוֹמֵר שֶׁכָּל מִלְוֶה הַקּוֹדֶמֶת לִפְרוּזְבּוּל אֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת בִּפְרוּזְבּוּל זֶה. וְאִם הַפְּרוּזְבּוּל קוֹדֵם לַמִּלְוֶה נִשְׁמֶטֶת** (קכב) **בִּפְרוּזְבּוּל זֶה: כג לְפִיכָךְ * פְּרוּזְבּוּל** (קכג) **הַמְקֻדָּם**

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

(קכ) אֵינוֹ מוֹעִיל. שֶׁאֵין הַפְּרוּזְבּוּל מוֹעִיל אֶלָּא עַל אוֹתָן הַחוֹבוֹת שֶׁמְּסָרָן לְבֵית דִּין וְלֹא עַל אוֹתָן שֶׁעֲדַיִן לֹא הִלְוָה[429], (רמז) וַאֲפִלּוּ אִם יִכְתֹּב בְּהֶדְיָא שֶׁמּוֹסֵר גַּם אוֹתָן הַחוֹבוֹת שֶׁעֲתִיד לְהַלְווֹת יֵשׁ לוֹמַר דְּלֹא מְהַנֵּי (רלט) וַאֲפִלּוּ אִם הִלְוָה אוֹתָן בְּאוֹתוֹ יוֹם גּוּפָא[430]: **(קכא) אֶלָּא מַשְׁמִיט.** וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת עֲלֵיהֶן עוֹד פְּרוּזְבּוּל: **(קכב) בִּפְרוּזְבּוּל זֶה.** אֲבָל אִם יַעֲשֶׂה פְּרוּזְבּוּל אַחֵר בְּוַדַּאי מְהַנֵּי וְכַנַּ"ל: **כג (קכג) הַמְקֻדָּם כָּשֵׁר.** (ם) וְלֹא כְּמוֹ בְּשִׁטָּרוֹת שֶׁהַדִּין לְהֶפֵךְ דְּמֻקְדָּם פָּסוּל שֶׁמָּא יִגְבֶּה לָקוֹחוֹת מֵהַזְּמַן הַקּוֹדֵם וְאֵין גּוֹבֶה אֶלָּא מִזְּמַן כְּתִיבַת הַשִּׁטָּר אֲבָל בִּפְרוּזְבּוּל הוּא לְהֶפֶךְ כְּמוֹ שֶׁפֵּרֵשׁ רַבֵּנוּ:

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר כָּל מִלְוֶה שֶׁלְּאַחַר פְּרוּזְבּוּל אֵינוֹ מְשֻׁמָּט (וְהַגְּרָ"א מָחַק תֵּיבַת 'אֵינוֹ' כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בִּפְאַת הַשֻּׁלְחָן), וּפֵרֵשׁ הָרַ"שׁ דְּהַכְוָנָה שֶׁנִּקְרָע הַפְּרוּזְבּוּל לִפְנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁמִינִית וְהַהַלְוָאָה קַיֶּמֶת מִכָּל מָקוֹם מְשֻׁמָּט כֵּיוָן שֶׁכָּתַב הַפְּרוּזְבּוּל לִפְנֵי כֵן אַף עַל פִּי שֶׁנִּקְרָע[432], עוֹד פָּרַשׁ שָׁם פָּרוּשׁ אַחֵר דְּמֵירֵי שֶׁמַּלְוֶה אַחַר זְמַן הַפְּרוּזְבּוּל וְקָא מַשְׁמַע לָן שֶׁנֶּאֱמָן לוֹמַר פְּרוּזְבּוּל הָיָה לִי גַּם עַל זוֹ הַהַלְוָאָה וְאָבַד עֵין שָׁם, אֲבָל רַבֵּנוּ בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת פֵּרֵשׁ כְּפִשׁוּטוֹ דְּפְּרוּזְבּוּל מוֹעִיל רַק לְהַלְוָאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ אַחַר כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל שֶׁהַפְּרוּזְבּוּל חָל עֲלֵיהֶן אֲבָל הַלְוָאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ קֹדֶם כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל כֵּיוָן שֶׁכָּבָר חָל עֲלֵיהֶן חוֹב לְהַשְׁמִיט כְּשֶׁגִּיעַ הַזְּמַן שׁוּב אֵין מוֹעִיל פְּרוּזְבּוּל, וּמְפָרֵשׁ כֵּן אֶת הַמִּשְׁנָה פְּרוּזְבּוּל הַמֻּקְדָּם הֵינוּ שֶׁכָּתַב הַפְּרוּזְבּוּל וְאַחַר כָּךְ הִלְוָה לוֹ מְהַנֵּי, וְהַמְּאֻחָר שֶׁהִלְוָהוּ וְאַחַר כָּךְ כָּתַב הַפְּרוּזְבּוּל לֹא מְהַנֵּי, וְכֵן פֵּרֵשׁ רַב חֶפֶץ גְּאוֹן כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּנוּ בִּתְשׁוּבָה[433] וְכֵן פֵּרֵשׁ בַּעַל הָעִטּוּר עֲרֶךְ פְּרוּזְבּוּל וְכֵן הֵבִיא הָרַ"י בֶּן מַלְכִּי צֶדֶק בְּשֵׁם הָרַ"שׁ (אֵין זֶה הָרַ"שׁ שֶׁלָּנוּ שֶׁהָרַ"י בֶּן מַלְכִּי צֶדֶק קָדְמוֹ הָרַבָּה), וְדַעְתָּם דְּרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אֵינוֹ אֶלָּא מְפָרֵשׁ וְקַיְמָא לָן כֵּן, וְרַבֵּנוּ כָּאן חָזַר מִזֶּה וּפֵרֵשׁ כְּהָרַ"שׁ וּשְׁאָר הָרִאשׁוֹנִים כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בִּתְשׁוּבָה וְגַם צִוָּה לְתַקֵּן בְּפֵרוּשׁ הַמִּשְׁנָיוֹת, וְהָרַ"י בֶּן מַלְכִּי צֶדֶק מַקְשֶׁה עַל פֵּרוּשׁ זֶה מִמַּה שֶּׁאָמְרוּ בִּירוּשַׁלְמִי[434] פְּרוּזְבּוּל הַמֻּקְדָּם כָּשֵׁר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֻרְעָ כֹּחוֹ וְהַמְּאֻחָר פָּסוּל מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְיֻפֶּה כֹּחוֹ, וּלְפֵרוּשׁ זֶה אַדְרַבָּה הַמֻּקְדָּם מְיֻפֶּה כֹּחוֹ וְלָכֵן אֵין מְשַׁמֵּט וְהַמְּאֻחָר מֻרְעָ כֹּחוֹ, וְהָרַדְבַ"ז כָּתַב דְּרַבֵּנוּ חָזַר בּוֹ אַחַר שֶׁרָאָה הִירוּשַׁלְמִי, וְלַעֲנִיּוּת דַּעְתִּי רַבֵּנוּ וְכָל הָנֵי גְּדוֹלִים רָאוּ גַּם מִתְּחִלָּה אֶת הִירוּשַׁלְמִי אֶלָּא דְּמִקְּרְשֵׁי שְׁמַעַ כֹּחוֹ שֶׁהַפְּרוּזְבּוּל שֶׁעָשָׂה קֹדֶם הַהַלְוָאָה מֻרְעָ כֹּחַ הַהֶשְׁמֵטָה שֶׁכֵּיוָן שֶׁמִּיָּד שֶׁבָּאָה הַהַלְוָאָה כָּבָר נִמְסְרָה לְבֵית דִּין לָכֵן אֵינָהּ נִשְׁמֶטֶת וְהַמְּאֻחָר כָּשֵׁר שֶׁמְּיֻפֶּה כֹּחוֹ שֶׁכָּבָר חָל עָלָיו חִיּוּב לְהַשְׁמִיט לִפְנֵי כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל לְכְשֶׁגִּיעַ שְׁמִטָּה, וְכֵן שִׁטְרֵי חוֹב הַמֻּקְדָּמִין הֵינוּ שֶׁכָּתַב אֶת הַשִּׁטָּר לִפְנֵי שֶׁהִלְוָהוּ פָּסוּל מִפְּנֵי שֶׁמְּיֻפֶּה כֹּחוֹ שֶׁל הַשִּׁטָּר שֶׁיִּגְבֶּה מִמְּשֻׁעְבָּדִים הַקּוֹדְמִים וְהַמְּאֻחָר כָּשֵׁר שֶׁמֻּרְעָ כֹּחוֹ שֶׁל הַשִּׁטָּר שֶׁיִּגְבֶּה מִזְּמַן מְאֻחָר יוֹתֵר, וּלְפִי זֶה נָכוֹן הַגְּרִסָּא בְּתוֹסֶפְתָּא[435] שֶׁהֵבִיא הָרַ"שׁ[436] (וְהָרֹא"שׁ[437] אֵימָתַי כּוֹתְבִין פְּרוּזְבּוּל בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁבִיעִית וְאֵין צָרִיךְ לְחַדֵּשׁ מַה שֶּׁכָּתַב הָרֹא"שׁ[438] אֶלָּא הַכַּוָּנָה כְּפִשׁוּטוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁמְטוּ כָּל הַחוֹבוֹת שֶׁלָּזֶה בַּשְּׁבִיעִית וְהוּא הַדִּין שֶׁיָּכוֹל לִכְתֹּב לִפְנֵי כֵן וְתָבֹא עָלָיו בְּרָכָה, וּמַה שֶּׁכָּתַב[439] כָּתְבוּ בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל מוֹצָאֵי שְׁבִיעִית כָּשֵׁר[440] הֵינוּ לְהַהַלְוָאוֹת שֶׁלָּזֶה בְּאוֹתוֹ יוֹם עַל זֶה מוֹעִיל הַפְּרוּזְבּוּל, וּמוּכָח מִכָּאן שֶׁאֵין הַפְּרוּזְבּוּל מוֹעִיל דְּוָקָא בְּסוֹף הַיּוֹם (כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ תּוֹסְפוֹת לְעִנְיַן שְׁטָרוֹת בְּכֹתֶבֶת צ"ד א' ד"ה שְׁנֵי[441]) אִם לֹא כָּתְבוּ שָׁעוֹת דְּאִם לֹא כֵּן לֹא מְהַנֵּי הַפְּרוּזְבּוּל כְּלָל[442], וּמִזֶּה יֵשׁ לִלְמֹד גַּם לִדִידָן שֶׁאֵין צָרִיךְ לִכְתֹּב שָׁעוֹת וּמוֹעִיל מִזְּמַן הַכְּתִיבָה[443] (עַיֵּן שְׁמִטַּת כְּסָפִים בְּהִלְכָתָהּ) עַמּוּד פ"ט שֶׁהֵבִיא דֵּעוֹת בָּזֶה), וְגַם בָּזֶה מוּבָן לָמָּה צָרִיךְ לִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל בְּחֹל הַמּוֹעֵד[444] חֲצִי שָׁנָה לִפְנֵי הַזְּמַן וְאֵיזֶה דָּבָר הָאָבוּד הוּא (עַיֵּן תּוֹסְפוֹת בְּמוֹעֵד קָטָן י"ח ב'[445] שַׁנְדַּחֲקוּ), וּלְפִי זֶה הוּא דָּבָר הָאָבֵד עַל הַחוֹבוֹת שֶׁרוֹצֶה לְהַלְווֹת מִיָּד, וְגַם מֵישֶׁךְ מַה שֶּׁהִקְשׁוּ הָרִאשׁוֹנִים[446] לָמָּה הֻצְרַךְ הִלֵּל לְתַקֵּן פְּרוּזְבּוּל כֵּיוָן דְּמוֹסֵר שִׁטְרוֹתָיו לְבֵית דִּין מִדְּאוֹרַיְתָא לֹא מְשַׁמֵּט, וּלְפִי זֶה הַפְּרוּזְבּוּל מוֹעִיל לִפְנֵי הַהַלְוָאָה שֶׁאָז לֹא שַׁיָּךְ כְּלָל מוֹסֵר שִׁטְרוֹתָיו לְבֵית דִּין אֶלָּא שֶׁכּוֹתֵב שֶׁמּוֹסֵר לָהֶם הַחוֹבוֹת שֶׁלָּזֶה אַחַר כָּךְ וְזֶה מִדְּאוֹרַיְתָא וַדַּאי לֹא מְהַנֵּי רַק מִתַּקָּנַת הִלֵּל, אַךְ יֵשׁ לְעַיֵּן דִּבְיִרוּשַׁלְמִי[447] קָאָמַר מִי מֵידָע הַתָּחוּמִין בִּשְׁטָרוֹת[448], וּפֵרֵשׁ הֲרֵי עֲדִים הַתָּחוּמִים בִּשְׁטָרוֹת נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁנִּחְקְרָה עֵדוּתָן בְּבֵית דִּין וְאֵין יְכוֹלִין לְשַׁנּוֹת, וּמִשֶּׁנֵּי תַּמָּן אוֹתָן שֶׁאָמְרוּ לֹא חָתְמוּ כָּל עִקָּר אֵין יְכוֹלִין לְשַׁנּוֹת בָּרִם הָכָא בְּאוֹמְרִים עַל זֶה חָתַמְנוּ וְלֹא חָתַמְנוּ עַל זֶה כְּלוֹמַר עַל הַזְּמַן לֹא חָתְמוּ, וּבְשִׁלְמָא לְהָרִאשׁוֹנִים דְּמִקְּרְשֵׁי דְּמֻקְדָּמִין הֵינוּ שֶׁהִקְדִּימוּ הַזְּמַן וּמְאֻחָרִין שֶׁאִחֲרוּ הַזְּמַן אֲתֵי שִׁפּוּר שֶׁעַל הַזְּמַן הַכָּתוּב בּוֹ לֹא חָתְמוּ, אֶלָּא לְרַבֵּנוּ דְּמְפָרֵשׁ מֻקְדָּמִין שֶׁהִקְדִּימוּ כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל לְהַלְוָאָה וְכֵן בְּשִׁטָּר חוֹב שֶׁהִקְדִּימוּ כְּתִיבַת הַשִּׁטָּר לְהַלְוָאָה מַה שַּׁיָּךְ לֹא חָתְמוּ עַל זֶה הֲרֵי חָתְמוּ לִפְנֵי שֶׁהָיָה הַהַלְוָאָה וְצ"ע: * **פְּרוּזְבּוּל הַמֻּקְדָּם כָּשֵׁר.** וְאִם אֵין בּוֹ זְמַן כְּלָל כָּתַב רַבֵּנוּ תָּם בְּסֵפֶר הַיָּשָׁר[449] וּמִדְּתָנֵן פְּרוּזְבּוּל הַמֻּקְדָּם כָּשֵׁר וְהַמְּאֻחָר פָּסוּל כו' שְׁמַע מִנָּהּ צָרִיךְ לִכְתֹּב זְמַן כִּדְמוּכָחָא סֵיפָא הַהִיא מִשְׁנָה דְּקָתָנֵי שִׁטְרֵי חוֹב הַמֻּקְדָּמִין פְּסוּלִין בְּפֵרוּשׁ מֻקְדָּמִין לְשִׁעְבּוּד, וְאִם הַשִּׁטָּר חוֹב בְּלֹא זְמַן אֵינוֹ טוֹרֵף (רָצָה לוֹמַר מִמְּשֻׁעְבָּדִין אֲבָל מִבְּנֵי חוֹרִין טוֹרֵף כַּמְפֹרָשׁ בְּבָבָא מְצִיעָא ז' ב' וְכֵן הוּא בְּחֹשֶׁן מִשְׁפָּט רֵישׁ סִימָן מ"ג) דְּשֶׁמָּא הַיּוֹם נִשְׁתַּעְבֵּד שֶׁמְּסָרוֹ לוֹ עָכְשָׁו דְּהָוֵי כְּמַלְוֶה עַל פֶּה לְמַפְרֵעַ (רָצָה לוֹמַר וְאֵין גּוֹבֶה בּוֹ כְּלָל מִמְּשֻׁעְבָּדִין אֲפִלּוּ מֵהַזְּמַן שֶׁנִּכְתַּב כְּרַבִּי יוֹחָנָן בְּבָבָא מְצִיעָא ע"ב א'), כְּמוֹ כֵן גַּבֵּי שִׁטַּר פְּרוּזְבּוּל אִם אֵין

צִיּוּן הֲלָכָה

(רמז) עַיֵּן שְׁמִטַּת כְּסָפִים בְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד פ"ט[431]: (רלט) שָׁם: (ם) מִשְׁנָה:

רלח הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(קכד) **כָּשֵׁר.** (קכה) **וְהַמְּאָחֵר פָּסוּל. כֵּיצַד כְּתָבוֹ בְּנִיסָן וְהִקְדִּים זְמַנּוֹ מֵאָדָר כָּשֵׁר. שֶׁהֲרֵי הוֹרַע כֹּחוֹ שֶׁאֵינוֹ מַשְׁמִיט** (קכו) **אֶלָּא עַד אָדָר. אֲבָל אִם אִחֵר זְמַנּוֹ וּכְתָבוֹ מֵאִיָּר פָּסוּל שֶׁהֲרֵי מֵיפֶּה כֹּחוֹ שֶׁאֵינוֹ מַשְׁמִיט עַד אִיָּר שֶׁלֹּא כַּדִּין. שֶׁאֵין דִּינוֹ שֶׁלֹּא יַשְׁמִיט אֶלָּא עַד נִיסָן** (קכז) **בִּשְׁעַת מְסִירַת הַדְּבָרִים לְבֵית דִּין: כד הַמּוֹצִיא שְׁטַר חוֹב אַחַר שְׁבִיעִית** (קכח) **וְאֵין עִמּוֹ פְּרוּזְבּוּל** (קכט) **אִבֵּד חוֹבוֹ. וְאִם אָמַר הָיָה לִי וְאָבַד** (קל) **נֶאֱמָן.**

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

בּוֹ זְמַן אֲמָרַי שָׁמָא הַיּוֹם כָּתְבוֹ וּמְשׁוּם שְׁמִטָּה הַבָּאָה (רָצָה לוֹמַר אֲפִלּוּ אִם מֵבִיאוֹ אַחַר שְׁבִיעִית אֲמִרִינַן שָׁמָא הַיּוֹם כָּתְבוֹ) דְּעָדִיךְ לְמִטְעֵן פְּרוּזְבּוּל הָיָה לִי וְאָבַד[467] מִפְּרוּזְבּוּל הַמְּזֻיָּף מִתּוֹכוֹ דְּאִיכָּא יָדִים מוֹכִיחוֹת דְּשָׁבִיק הָתֵירָא וְאָכִיל אִסּוּרָא הִלְכָךְ צָרִיךְ לַאֲפוּקֵי נַפְשִׁין מִפְּלוּגְתָּא, וְהָכִי אָמְרֵי גַּבֵּי גִּט דִּלְא בָּעֵי רַבֵּי אֱלִיעֶזֶר עֵדֵי חֲתִימָה וְאִם מְזֻיָּף מִתּוֹכוֹ פָּסוּל עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ, וּמְבֹאָר מִדְּבָרָיו דְּפוֹסֵל פְּרוּזְבּוּל שֶׁאֵין בּוֹ זְמַן, דְּאַף עַל גַּב דְּשָׁטַר חוֹב שֶׁאֵין בּוֹ זְמַן גּוֹבֶה מִבְּנֵי חוֹרִין כָּאן שֶׁכָּל עִקַּר הַפְּרוּזְבּוּל הוּא לִגְבוֹת הַחוֹבוֹת מֵאֲחֵרִים וְזֶה אֵינוֹ יָכוֹל דְּשֶׁמָּא הַיּוֹם כְּתָבוֹ מִמֵּילָא פָּסוּל לְגַמְרֵי, וְאַף עַל גַּב דְּאָדָם נֶאֱמָן לוֹמַר פְּרוּזְבּוּל הָיָה לִי וְאָבַד, עַל זֶה תֵּרֵץ דְּשָׁם הַטַּעַם מִשּׁוּם דִּלְא שָׁבִיק הָתֵירָא וְאָכִיל אִסּוּרָא וְכָאן הֲרֵי חָזִינַן דְּאָכִיל אִסּוּרָא שֶׁהֲרֵי עָשָׂה פְּרוּזְבּוּל פָּסוּל שֶׁהוּא כְּמֵזֶיף מִתּוֹכוֹ, וְאֵין זֶה סוֹתֵר לְדִבְרֵי הָרַ"שׁ פֶּרֶק י' דִּשְׁבִיעִית מִשְׁנָה ה' שֶׁאִם הוֹצִיא שְׁטַר חוֹב וּפְרוּזְבּוּל וּזְמַן הַפְּרוּזְבּוּל קֹדֶם וְזְמַן הַשְׁטַר חוֹב מִכָּל מָקוֹם נֶאֱמָן לוֹמַר פְּרוּזְבּוּל אַחֵר הָיָה לִי וְאָבַד וְלֹא אָמְרִינַן טָעָה וְעַל זֶה סָמַךְ, דְּשָׁאנֵי הָתָם דְּגַם הַפְּרוּזְבּוּל הָרִאשׁוֹן כָּשֵׁר עַל הַהֲלָוָאוֹת הַקּוֹדְמוֹת אֲבָל כָּאן שֶׁהוֹצִיא פְּרוּזְבּוּל פָּסוּל אַלְמָא דְּאָכִיל אִסּוּרָא, אֲמְנָם בְּגִדּוֹלֵי תְּרוּמָה שַׁעַר מ"ה סְעִיף קָטָן כ"ב דְּקָדָךְ מִלְּשׁוֹן רַבֵּנוּ בְּסָמוּךְ הָלָכָה כ"ה הוֹצִיא פְּרוּזְבּוּל וְטָעַן הַנַּתְבָּע וְאָמַר מִלְוָה זוֹ שֶׁהוּא תּוֹבֵעַ אַחַר פְּרוּזְבּוּל זֶה הָיְתָה וְהִתּוֹבֵעַ אוֹמֵר קֹדֶם פְּרוּזְבּוּל הָיְתָה הַתּוֹבֵעַ נֶאֱמָן שֶׁאִלּוּ אָמַר הָיָה לִי וְאָבַד נֶאֱמָן וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין זְמַן הַפְּרוּזְבּוּל שֶׁאָבַד, וְדַקְדֵּק דְּמֵירֵי שֶׁאֵין כָּתוּב זְמַן בַּפְּרוּזְבּוּל דְּאִם לֹא כֵּן אֵיךְ יִטְעוֹן שֶׁהַמִּלְוֶה הָיְתָה אַחַר הַפְּרוּזְבּוּל הֲרֵי אָפְשָׁר לְבָרֵר מֵהַזְּמַן וּמוֹכֵחַ דְּפְרוּזְבּוּל בְּלִי זְמַן כָּשֵׁר, וְאֵינוֹ מְכֻרָּח דְּיֵשׁ לוֹמַר דְּמֵירֵי שֶׁהַשְׁטַר חוֹב הָיָה בְּלִי זְמַן[468] שֶׁגּוֹבֶה מִנְּכָסִים בְּנֵי חוֹרִין וְאִי אָפְשָׁר לְבָרֵר מִזְּמַן הַפְּרוּזְבּוּל מָתַי הָיְתָה הַמִּלְוֶה הַזֹּו וְעַל זֶה כָּתַב שֶׁנֶּאֱמָן מִגּוֹ דְּאִי בָּעֵי אָמַר פְּרוּזְבּוּל הָיָה וְאָבַד, וּמַה שֶּׁסִּיֵּם וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין אָנוּ יוֹדְעִין זְמַן הַפְּרוּזְבּוּל שֶׁאָבַד, זֶה קָאֵי עַל טוֹעֵן פְּרוּזְבּוּל הָיָה לִי וְאָבַד שֶׁאֵין הַפְּרוּזְבּוּל לְפָנֵינוּ לֵידַע זְמַנּוֹ אֲבָל הוּא טוֹעֵן שֶׁהַפְּרוּזְבּוּל הָיָה כַּדִּין עִם זְמַן, וּבַעַל הַתְּרוּמוֹת הֶעְתִּיק דִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם שֶׁתִּבְעוֹ מִלְוֶה עַל פֶּה וְהֵינוּ שֶׁיֵּשׁ

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

(קכד) כָּשֵׁר. (קכה) וַאֲפִלּוּ הִקְדִּימוּהוּ הָעֵדִים וְשֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ כָּשֵׁר: **(קכה) וְהַמְּאָחֵר פָּסוּל.** (קכו) וְאֵינוֹ מוֹעִיל כְּלָל וַאֲפִלּוּ מִזְּמַן הָאֲמָתִי (קכז) כֵּיוָן שֶׁנִּכְתַּב שֶׁלֹּא כַּדִּין[450], (קכח) וְהָעֵדִים נֶאֱמָנִין לוֹמַר שֶׁהוּא מְאֻחָר[451], וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּדַוְקָא כְּשֶׁאֵין כְּתַב יָדָן יוֹצֵא מִמְּקוֹם אַחֵר שֶׁיֵּשׁ לָהֶן מִגּוֹ אֲז נֶאֱמָנִין[452]: **(קכו) אֶלָּא עַד אָדָר.** (קכז) רוֹצֶה לוֹמַר הַחוֹבוֹת שֶׁהִלְוָה עַד אָדָר וְלֹא יוֹתֵר: **(קכז) בִּשְׁעַת מְסִירַת הַדְּבָרִים.** (קכח) וְאִם שָׁלַח מִכְתָּב לְבֵית דִּין שֶׁמּוֹסֵר לָהֶן חוֹבוֹתָיו, צָרִיךְ לִכְתֹּב בַּפְּרוּזְבּוּל זְמַן שֶׁכָּתַב אֶת הַמִּכְתָּב שֶׁאָז מָסַר אֶת חוֹבוֹתָיו וְלֹא בְּזְמַן שֶׁל עַתָּה[453] דַּהֲוָה לֵיהּ מֵאָחֵר וּפָסוּל. (קכט) אִם הַמִּלְוֶה נִמְצָא בְּעֵרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּחוּץ לָאָרֶץ[454] בְּמָקוֹם שֶׁשָּׁם מִתְאַחֶרֶת כְּנִיסַת הֶחָג וְהַלְוֶה נִמְצָא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אוֹ לְהֶפֶךְ רָאוּי לְהַקְדִּים כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל לִפְנֵי הַשְּׁקִיעָה[455] שֶׁל ב' הַמְּקוֹמוֹת[456]: **כד (קכח) וְאֵין עִמּוֹ פְּרוּזְבּוּל.** וּכְגוֹן שֶׁמּוֹדֶה שֶׁלֹּא עָשָׂה פְּרוּזְבּוּל וּכְדִבְסָמוּךְ: **(קכט) אִבֵּד חוֹבוֹ.** (קל) וּמוֹצִיאִין הַשְּׁטָר מֵהַמִּלְוֶה וּמַחֲזִירִין לַלְוֶה, (קלא) אַךְ הַלְוֶה צָרִיךְ לְשַׁלֵּם לוֹ דְּמֵי הַנְּיָר אֲבָל לֹא דְּמֵי הַסּוֹפֵר[457] (קלב) וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין צָרִיךְ לְהַחֲזִיר דְּמֵי הַנְּיָר[458]: (קלג) **נֶאֱמָן.** (קלד) אֲפִלּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה[459] (קלה) וַאֲפִלּוּ חֵרֶם סְתָם אֵין צָרִיךְ לְקַבֵּל, (קלו) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּצָרִיךְ שְׁבוּעָה, (קלז) וּבְמִקּוֹמוֹת שֶׁאֵין רְגִילִין לִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵין נֶאֱמָן לוֹמַר פְּרוּזְבּוּל הָיָה לִי וְאָבַד:

צִיּוּן הַהֲלָכָה

(קלד) פְּאַת הַשֻּׁלְחָן בְּשֵׁם מֹהַר"א שָׁטוֹן: (קלה) דְּלֹא כִּירוּשַׁלְמִי שְׁבִיעִית פֶּרֶק י' הֲלָכָה ג' וְכֵן הוּא בְּתְשׁוּבוֹת הַרַ"ן מוּבָא בְּפְאַת הַשֻּׁלְחָן, וְעַיֵּן שִׁמְטַת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד צ' שֶׁכָּבָר נֶחְלְקוּ[460] עַל הַמִּשְׁנָה רִאשׁוֹנָה[461] שֶׁרָצָה לְהַכְשִׁיר בַּזְּמַן הַזֶּה מִזְּמַן הָאֲמָתִי[462] וְעַיֵּן בְּרַ"י בֶּן מַלְכִּי צֶדֶק שֶׁנִּרְאֶה דַּעְתּוֹ גַּם כֵּן לְהַכְשִׁיר וְצ"ע וְעַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב: (קלג) תְּשׁוּבוֹת הָרַ"ן סִימָן ע"ז: (קלד) יְרוּשַׁלְמִי וּמְבֹאָר בְּחֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן מ"ג סְעִיף ח': (קלה) רַ"ד עַרְמָאָה: (קלו) חֵתֶם סוֹפֵר מוּבָא בְּפִתְחֵי תְּשׁוּבָה חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף קָטָן ג': (קלז) שִׁמְטַת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ס"ה פ"ו, וְעַיֵּן שָׁם לְעִנְיַן דִּיעֲבַד וּשְׁאָר פְּרָטִים: (קלח) חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף ל"ז: (קלט) סְמ"ע שָׁם: (קמ) ט"ז שָׁם וְכֵן נִרְאֶה דַּעַת הַגְּרַ"א שָׁם וְעַיֵּן קְצוֹת הַחֹשֶׁן[463] וְהַגָּהוֹת אִמְרֵי בָּרוּךְ: (קמא) תּוֹסְפוֹת גִּטִּין ל"ז ב' וְכֵן כָּתְבוּ כַּמָּה רִאשׁוֹנִים וְכֵן נִרְאֶה דַּעַת רַבֵּנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתַב ר"י קוֹרְקוֹס בַּהֲלָכָה כ"ה: (קמב) בֵּית יוֹסֵף חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז בְּשֵׁם תְּשׁוּבוֹת הָרַשְׁבָּ"א: (קמג) טוּר חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז בְּשֵׁם הָרַמַ"ה וְכֵן כָּתַב בְּרִיטֵ"א הַחֲדָשׁוֹת לְגִטִּין וּבְעִטּוּר, וְעַיֵּן שִׁמְטַת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד קכ"ג שֵׁשׁ עוֹד רִאשׁוֹנִים דְּסָבִירָא לְהוּ כֵּן וְעַיֵּן בְּמָרְדְּכִי אֲבָל דַּעַת רב הָרִאשׁוֹנִים שֶׁאֵין צָרִיךְ שְׁבוּעָה: (קמד) יְרֵאִים סִימָן קס"ד וּסְמ"ג לֹא תַּעֲשֶׂה ע"ר וְכֵן הוּא בְּרִיטֵ"א הַחֲדָשׁוֹת לְגִטִּין וְכֵן כָּתַב בְּטוּר חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז בְּשֵׁם הָרֹא"ש עַיֵּן שָׁם שֶׁכָּתַב שֶׁיֵּשׁ לַחְקֹר אוֹתוֹ הֵיטֵב, וְעַיֵּן שִׁמְטַת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד קכ"ג שֶׁהֵבִיא דָּעָה שֶׁאִם טָעַן נֶאֱמָן אֲבָל לֹא טָעָנִינַן לֵיהּ, וְדַעַת הָרִי"ף[464] שֶׁאֵין נֶאֱמָן לוֹמַר פְּרוּזְבּוּל הָיָה לִי וְאָבַד[465] וְכֵן נוֹטָה הַמְּאִירִי[466] אֲבָל כָּל הָרִאשׁוֹנִים פָּסְקוּ כְּרַבֵּנוּ שֶׁנֶּאֱמָן:

[דר"א ס"ק קכה]

כֵּיוָן שֶׁנִּכְתַּב שֶׁלֹּא כַּדִּין[450], וְהָעֵדִים נֶאֱמָנִין לוֹמַר שֶׁהוּא מְאֻחָר[451] וְכוּ', שֶׁיֵּשׁ לָהֶן מִגּוֹ אָז נֶאֱמָנִין[452].

450) בבה"ל (סוף ד"ה פרוזבול) מבואר טעם הדבר, שפסלוהו לגמרי שמא יבוא לגבות על ידו שלא כדין חובות שנעשו לאחר כתיבתו. ואף שלענין שטר חוב מוקדם נחלקו השו"ע והרמ"א (חו"מ סי' מג ס"ז) האם כל פסולו רק לענין גביית משועבדים, אבל לגביית בני חורין מועיל כיון שאין גבייתם מחמת השטר, או שמא כיון שלא ניתן להיכתב נפסל השטר לגמרי ואינו יכול לשמש אף כהוכחה לגבות מבני חורין, מ"מ לענין פרוזבול כתב הר"ן (צוין בציה"ל) שכולי עלמא מודים שאינו מועיל אף לגבי החובות שהיו בזמן כתיבתו האמיתית, וטעם הדבר ביאר שם, שפעולת הפרוזבול שהחובות לא ישמטו, אין זה פעולה של בית דין, אלא השטר הוא שפועל זאת מתקנת חכמים, ולכך אם לא נכתב השטר כדיני שטרות, אין בכוחו לעשות מעשה השטר [ואינו דומה לגביית בני חורין כשנתברר החוב ע"י שטר מוקדם, ששם אין הגביה מכוח השטר אלא מכוח עצם החוב].

451) הטעם שלדעה זו נאמנים העדים לומר שהתאריך מאוחר, ואין בזה משום סתירה לעדות השטר, ביאר הש"ך (שם ס"ק יז) לפי שמצוי שאין העדים שמים לב לתאריך, והרי זה כמעידים שאין בכלל חתימתם שבשטר עדות על זמן הכתוב בו.

452) וטעם דעה זו שבלא מיגו אין נאמנים, כתב הש"ך (שם ס"ק יט), שכיון שמתוך עדותם שבשטר מוכח גם זמן כתיבתו, אין העדים נאמנים לחזור בהם מהגדתם, שכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד.

[דר"א ס"ק קכז]

וְלֹא בַּזְּמַן שֶׁל עַתָּה[453] וְכוּ', בְּעֶרֶב רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּחוּץ לָאָרֶץ[454] וְכוּ', לְהַקְדִּים כְּתִיבַת הַפְּרוּזְבּוּל לִפְנֵי הַשְּׁקִיעָה[455] שֶׁל ב' הַמְּקוֹמוֹת[456].

453) כלומר, שהבית דין כאשר הם כותבים את אישורם על הפרוזבול לא יכתבו את הזמן בו הם כתבו את אישורם, אלא עליהם לכתוב את הזמן שבו הוא כתב את מכתבו (חתם סופר, שהובא בפתחי תשובה שצוין בציה"ל). וראה לעיל (ביאורים לס"ק צט) בגדר שיטתו של החתם סופר על אופן פעולת הפרוזבול כאשר מוסר מכתב לבית דין.

454) שלדעת הרמב"ם (לעיל ה"ג) שמיטת כספים נוהגת אף שם מדרבנן, וראה דר"א לעיל (ס"ק יז) שיש חולקים על זה, וראה בה"ל (שם ד"ה ומד"ס) ובביאורים שם, האם לדעת המקילים בחו"ל יש לילך אחר מקום המלוה או הלוה.

455) ואם נוהג המלוה כדעת ר"ת שהשקיעה מאוחרת, וכתב הפרוזבול לפני שהגיע זמן זה, והלוה נוהג כדעת הגאונים וטוען שנכתב הפרוזבול לאחר השקיעה וכבר נשמט החוב, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שאין המלוה יכול לגבות חובו, משום שהמוציא מחבירו עליו הראיה, וכן הסתפק בזה הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' תמד) אם מועיל הפרוזבול.

456) בספר שמיטת כספים כהלכתה (שצוין בציה"ל) הביא מה שכתב הגרש"ז אויערבאך (נדפס במנחת שלמה ח"א סי' מז אות ב) להסתפק אם השקיעה שבה חלה שמיטת כספים תלויה במיקומו של הלוה בשעת ההשמטה, או במיקומו של המלוה, וכתב שלכן יש להחמיר בכתיבת הפרוזבול. והוסיף בשמיטת כספים כהלכתה שם, שמעיקר הדין הדעת נוטה שהולכים אחר מקום המלוה, ושכן כתב בספר משנה כסף. [וכן דעת הגרי"ש אלישיב (שבות יצחק עמ' סו, משנת הגרי"ש עמ' קמא) שהמקום הקובע את דיני שמיטת כספים הוא המקום שבו נמצא המלוה]. וכן מבואר בבה"ל לעיל (ה"ג ד"ה ומד"ס) בענין ספק אחר, שמסתבר שיש לילך אחר מקומו של המלוה, וכתב רבינו (מכתבים, כת"י) שמטעם זה אף לענין הספק המבואר כאן מסתבר שיש לילך אחר מקום המלוה, ומה שכתב בדר"א כאן להקדים לפני זמן השמיטה בשתי המקומות, היינו משום שלכתחילה כשבא לכתוב פרוזבול ראוי להוציא עצמו מידי ספק.

ולענין הזמן שבו נקבע מקום המלוה והלוה לענין דין זה, כתב הגרש"ז אויערבאך (שם) שיש להסתפק אם הולכים אחר שעת ההלואה או אחר הגעת זמן הפירעון.

[דר"א ס"ק קכט]

אֲבָל לֹא דְּמֵי הַסּוֹפֵר[457] וְכוּ', שֶׁאֵין צָרִיךְ לְהַחֲזִיר דְּמֵי הַנְּיָר[458].

457) בטעם הדבר ביאר הקצות החושן (סי' סז ס"ק ז), שמדובר באופן שהמלוה שילם על הנייר והסופר [ולא כפי הדין (ראה חו"מ סוף סי' לט) שעל הלוה לשלם], ובאופן זה הלוה חייב לשלם לו על כך כשהוא מחזיר לו את השטר, ומ"מ את דמי הסופר אין צריך להחזיר לו משום שהם חוב על הלוה, וגם חוב זה השביעית משמטת, מה שאין כן דמי הנייר הוא חוב שיש למלוה משכון עליו [דהיינו הנייר של השטר], ולכן אין שביעית משמטת חוב זה. וראה עוד בביאורים לציה"ל (ס"ק שיז).

458) והטעם ביאר הט"ז (המובא בציה"ל), שאין דעת המלוה להחזיק בשטר בתורת משכון, ולכן גם את חוב הלוה לשלם את דמי הנייר, השביעית משמטת.

[דר"א ס"ק קל]

אֲפִלּוּ בְּלֹא שְׁבוּעָה[459].

459) בטעם הדבר שנאמן בלא שבועה, פירשו תוספות (צוין בציה"ל) שהוא משום שיש חזקה שכיון שניתן לפעול בקל בדרך היתר שהחובות לא ישמטו, אין דרך האדם לא לעשות פרוזבול ולומר בשקר שהיה לו פרוזבול, וכיון שיש חזקה שכך דרכם של בני אדם אין צריך שבועה להוכיח טענה זו.

[ציה"ל ס"ק שב]

שֶׁכְּבָר נֶחְלְקוּ[460] עַל הַמִּשְׁנָה רִאשׁוֹנָה[461] שֶׁרָצָה לְהַכְשִׁיר בַּזְּמַן הַזֶּה מִזְּמַן הָאֱמַתְּי[462].

460) הביא שם מה שכתב הגרש"ז אויערבאך (נדפס במנחת שלמה ח"א סי' מז אות ו) שהשיג על סברת המשנה ראשונה שבדרבנן לא קנסו, שכיון שכל כוחו של פרוזבול הוא תקנת חכמים, כל שלא עשה הפרוזבול כתקנתם לא תקנו שיועיל, ומטעם זה אינו דומה למה שמבואר בגמ' (בבא מציעא עב, א) שבשטר שיש בו רבית דרבנן לא קנסו שלא יגבה את הקרן על פי השטר.

[המשך בעמוד הבא]

שיח אמונה

הלכות שמיטה ויובל פרק תשיעי

[דר"א ס"ק קנג]

שֶׁיֹּאמַר בְּפָנֵי בֵּית דִּין[529] וְכוּ', וְיֵשׁ מַחְמִירִים בָּזֶה[530] מִיהוּ עַל יְדֵי שְׁלִיחַ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת[531], וְיֵשׁ מַחְמִירִים גַּם בָּזֶה[532].

529) כן כתב הפאת השלחן (בית ישראל ס"ק עה) מדברי האורים (ס"ק מ), וכן כתב הפתחי תשובה (ס"ק ג) בשם החתם סופר. ודלא כמו שכתב הרמ"א (ס"כ) שאם אין בית דין בעירו יכול למסור בפני עדים ולומר להם שהוא מוסר חובותיו לבית דין.

530) שאף כשכותב צריך למסור לבית דין. וטעם הדבר ראה ביאורים לדר"א לעיל (ס"ק צט).

531) וכשממנה אחר להיות לו שליח, דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' קמח), שיכול למנותו רק על חובות שכבר קיימים, ולא על חובות שלא היו קיימים בעת מינוי השליחות.

ואם אין אפשרות למנותו ביום עשיית הפרוזבול, דעת הגרי"ש אלישיב (שם) שימנהו בכתב ויכתוב שממנהו לעשות לו פרוזבול בסוף השנה, ואז מינוי זה מועיל אף על חובות שלא היו קיימים בעת מינוי השליחות.

532) וטעמם, כתב בשמירת כספים כהלכתה (בשם אהלי יעקב סי' כד) משום שמילי לא מימסרן לשליח. וראה בנדון זה בדר"א לעיל (ס"ק צט) ובביאורים שם.

[דר"א ס"ק קנד]

יֵשׁ לְהָקֵל שֶׁלְּכָל אָדָם סַגִּי בְּמְסִירַת דְּבָרָיו[533].

533) ובערב שביעית, כתב לעיל (ציה"ל ס"ק מד) שנהג הקהילות יעקב למסור פרוזבול בעל פה, לחוש לשיטת הרא"ש שצריך פרוזבול בערב שביעית.

[דר"א ס"ק קנח]

רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ[534].

534) וכתב (מכתבים, כת"י) שאין זו הלכה אלא עצה טובה, ומשום כך לא העתיק השו"ע דין זה.

ואם אין הלוה משלם, ויש על הלואה זו ערב, כתב רבינו (שם) שאף הערב דינו כמו הלוה, ורוח חכמים נוחה הימנו אם משלם את החוב.

ובעל גמ"ח שקיבל פיקדון לקופת הגמ"ח, וחייב עצמו באונסין, ועל ידי זה הוא נחשב הלוה, דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' קנ) שאם לא עשה המלוה פרוזבול רשאי בעל הגמ"ח להחזיר לו ההלואה ולומר ללוה שיקבלם אע"פ שהשביעית משמטת כמבואר בהמשך ההלכה.

ובנק שחייב לאדם כסף ולא עשה עליו פרוזבול, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני עמ' תמד) שמועיל אם יאמר למנהל הבנק משמט אני, והמנהל יאמר לו אע"פ כן, שכיון שמדרך הישר לתת המעות למלוה, יש למנהל הבנק סמכות לעשות כן.

[דר"א ס"ק קנט]

אֵין הַמַּלְוֶה צָרִיךְ לוֹמַר לוֹ כְּלוּם[535].

535) והטעם, כתב בבה"ל (ד"ה משמיט) לפי שהשביעית משמטת החוב מאליה.

[דר"א ס"ק קס]

הַתּוֹרָה צִוְּתָה עָלַי לְהַשְׁמִיטוֹ[536].

536) וגדר אמירה זו ודיניה, מבואר בבה"ל (ד"ה משמיט) ובביאורים שם.

[דר"א ס"ק קסא]

וְאִם הַמַּלְוֶה גָּבָה אוֹתָם בְּעַל כָּרְחוֹ צָרִיךְ לְהַחֲזִיר דְּהָוֵי גָּזֵל[537].

537) ואם הלוה שילם מדעתו משום שהיה סבור שהוא חייב לשלם, כתב בספר שמיטת כספים כהלכתה (עמ' ג), שגם באופן זה קבלת המעות ע"י המלוה נחשבת גזל.

ולענין החזרת המעות ללוה, כתב רבינו (מועדי הגר"ח ח"ב סי' תתטו) שאף כששילם הלוה מעצמו המלוה צריך להחזיר לו את המעות, ומטעם זה אין המלוה צריך ליתן מהם מעשר.

[דר"א ס"ק קסב]

יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ[538] וְכוּ', יִתְּלֶה אוֹתָן לְפָנָיו[539].

538) וכתב (קיצור דיני שביעית תשובה רצג) שאין לחוש בזה משום 'שונא מתנות יחיה', כיון שיש ענין שהלוה יחזיר את המעות.

539) וביאר הגידולי תרומה (ס"ב), שהכוונה שיעכב ויעמיד המעות להראות שרוצה לקיים מצות שמיטה, עד שהלה יתנם לו במתנה.

[ציה"ל ס"ק שנז]

וּמֵאֵישָׁב בָּזֶה הַשָּׂגַת הָרַאֲבַ"ד[540].

540) שהשיג על הרמב"ם שדבריו סותרים זה את זה, שכאן כתב שאפשר למסור לפני התלמידים, ולעיל (הי"ז) כתב שרק בפני בית דין חשוב מועיל למסור, ויישב בבה"ל (לעיל שם ד"ה שהן), שכאן מדבר דוקא לתלמידי חכמים שהקלו בהם שאין צריך דוקא בית דין. וראה בה"ל כאן (סוף ד"ה ומסר) מה שכתב בדעת הראב"ד.

[ציה"ל ס"ק שסב]

שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עַמּוּד ע"ה ע"ו[541] וְעַיִן פְּתָחֶיהָ תְּשׁוּבָה בְּשֵׁם הַחֲתַם סוֹפֵר[542] וְעַיִן לְעֵיל הֲלָכָה י"ח[543].

541) שכתב שם, שאדם שאין בידו לבוא לבית דין יש לו שני אפשרויות, א. משלוח כתב לבית דין, ואח"כ בית דין כותבים לו נוסח הפרוזבול [והוסיף שיש להקפיד שיגיע כתב ידו לבית דין קודם סוף שנת השמיטה]. ב. שימנה שליח למסור חובותיו לבית דין, ואז יכתבו לו בית דין פרוזבול. והביא שיש חולקים וסוברים שאין מועיל שליח, לפי שמילי אינם נמסרים לשליח, וגם לשיטות שמועיל שליח אין השליח יכול לעשות שליח אחר.

542) שכתב שם, שאם כתב בביתו אין מועיל, כיון שכתיבה זו לא היתה בפני בית דין, ואף ששלח הכתב לבית דין אין זה מועיל, לפי שאין זה אלא גילוי דעת שרוצה לעשות פרוזבול, אבל עדיין אין בזה עשיית פרוזבול, ולכן אם שלח כתב לבית דין צריכים הבית דין לכתוב לו פרוזבול, ויכתבוהו בתאריך שכתב את כתבו לבית דין.

543) ציה"ל (ס"ק רלז).

[המשך במילואים עמוד 57]

הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק תְּשִׁיעִי | רמג

כָּל זְמַן שֶׁאֵרָצָה אֵינוֹ צָרִיךְ לְכִתֹּב פְּרוּזְבּוּל. (קנג) **מִפְּנֵי שֶׁהֵן יוֹדְעִים שֶׁהַשְּׁמִטַּת כְּסָפִים בַּזְּמַן הַזֶּה** (קנד) **וּבִדְבָרִים בִּלְבַד** (קנה) **הִיא נִדְחֵית: כח** (קנו) **כָּל הַמַּחֲזִיר חוֹב** (קנז) **שֶׁעָבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית** (קנח) **רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ.** (קנט) **וְצָרִיךְ הַמַּלְוֶה לוֹמַר לַמַּחֲזִיר** (קס) * **מַשְׁמִיט אֲנִי** (קסא) **וּבְכָר נִפְטַרְתָּ מִמֶּנִּי. אָמַר לוֹ אַתָּה עַל פִּי כֵן רְצוֹנִי שֶׁתְּקַבֵּל** (קסב) **יְקַבֵּל**

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

(קנג) מִפְּנֵי שֶׁהֵן יוֹדְעִים כוּ'. (סמ) רוֹצֶה לוֹמַר דְּעַמֵּי הָאָרֶץ חוֹשְׁבִין שֶׁשְּׁבִיעִית בַּזְּמַן הַזֶּה מִן הַתּוֹרָה וְלָכֵן הֶחֱמִירוּ שֶׁצָּרִיךְ בֵּית דִּין חָשׁוּב שֶׁיְּכוֹלִין לְהַפְקִיר מָמוֹן אֲפִלּוּ הוּא מִן הַתּוֹרָה אֲבָל תַּלְמִידֵי חֲכָמִים יוֹדְעִים שֶׁשְּׁבִיעִית בַּזְּמַן הַזֶּה דְּרַבָּנָן וַחֲכָמִים הֵקֵלּוּ בָּזֶה, (סמא) וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל אָדָם גַּם כֵּן יוֹכַל לוֹמַר דְּבָרָיו בִּפְנֵי בֵּית דִּין בְּעַל פֶּה וְאֵין צָרִיךְ פְּרוּזְבּוּל (סמב) אֲבָל בָּזֶה צָרִיךְ דַּוְקָא שֶׁיֹּאמַר בִּפְנֵי בֵּית דִּין[529], (סמג) אֲבָל כְּשֶׁכּוֹתֵב פְּרוּזְבּוּל יָכוֹל לוֹמַר אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּפְנֵיהֶם אֲנִי מוֹסֵר שְׁטָרוֹתַי לְבֵית דִּין פְּלוֹנִי שֶׁבְּעִיר פְּלוֹנִי, (סמד) וְיֵשׁ מַחְמִירִים בָּזֶה[530] מֵיהוּ עַל יְדֵי שֶׁלִּיחַ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת[531], (סמה) וְיֵשׁ מַחְמִירִים גַּם בָּזֶה[532] אֶלָּא אִם כֵּן יִשְׁלַח בִּכְתַב יָדוֹ לְבֵית דִּין וְהֵם יִכְתְּבוּ הַפְרוּזְבּוּל מִזְּמַן שֶׁנִּכְתַּב כְּתַב יָדוֹ רַק שֶׁיַּעֲשׂוּ לוֹ הַפְרוּזְבּוּל לְפָנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁל שְׁמִינִית:

(קנד) וּבִדְבָרִים בִּלְבַד הִיא נִדְחֵית. (סמג) וְהִסְכִּימוּ רֹב הָאַחֲרוֹנִים דְּאַף עַל גַּב דְּיֵשׁ אוֹמְרִים דְּכָל אָדָם גַּם כֵּן יוֹכַל לַעֲשׂוֹת כֵּן כַּנַּ"ל, מִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לְהַחְמִיר וְלִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל עַל יְדֵי בֵּית דִּין, רַק בְּשָׁעַת הַדְּחַק כְּשֶׁאִי אֶפְשָׁר לִכְתֹּב פְּרוּזְבּוּל יֵשׁ לְהָקֵל שֶׁלְּכָל אָדָם סַגִּי בְּמִסְירַת דְּבָרָיו[533]:

(קנה) הִיא נִדְחֵית. (סמד) וּמִכָּל מָקוֹם יֵשׁ לוֹמַר דְּצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא לוֹ קַרְקַע: **כח (קנו) כָּל הַמַּחֲזִיר.** רוֹצֶה לוֹמַר לָזֶה הַמַּחֲזִיר: **(קנז) שֶׁעָבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית.** וְלֹא כָּתַב פְּרוּזְבּוּל: **(קנח) רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ**[534]. (סמה) רוּחַ חֲכָמָה וַחֲסִידוּת בְּקִרְבּוֹ שֶׁאֵין רוֹצֶה לֵהָנוֹת מִמָּמוֹן אֲחֵרִים, (סמו) וְעוֹד שֶׁלֹּא יִמְנְעוּ מִלְּהַלְווֹת, (סמז) וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם לֹא הֶחֱזִיר אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ (סמח) וְיֵשׁ חוֹלְקִים, וְכָל זֶה כְּשֶׁאוֹמֵר לוֹ אַף עַל פִּי כֵן וּבְמַתָּנָה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ כִּדְמַסִּיק רַבֵּנוּ:

(קנט) וְצָרִיךְ הַמַּלְוֶה לוֹמַר לַמַּחֲזִיר כוּ'. (סמט) וְדַוְקָא כְּשֶׁבָּא לְפָרֵעַ לוֹ אֲבָל אִם אֵין בָּא לְפָרְעוֹ אֵין הַמַּלְוֶה צָרִיךְ לוֹמַר לוֹ כְּלוּם[535]: **(קס) מַשְׁמִיט אֲנִי.** (סנ) רוֹצֶה לוֹמַר הַתּוֹרָה צִוְּתָה עָלַי לְהַשְׁמִיטוֹ[536]: **(קסא) וּבְכָר נִפְטַרְתָּ מִמֶּנִּי.** (סנא) זֶה אֵין חַיָּב לוֹמַר אֶלָּא רַבֵּנוּ מַסְבִּיר מָה הַכַּוָּנָה מַשְׁמִיט אֲנִי, (סנב) וְאִם אֵינוֹ אוֹמֵר מֵעַצְמוֹ מַשְׁמִיט אֲנִי בֵּית דִּין כּוֹפִין אוֹתוֹ לוֹמַר, (סנג) וְאִם הַמַּלְוֶה גָּבָה אוֹתָם בְּעַל כָּרְחוֹ צָרִיךְ לְהַחֲזִיר דְּהָוֵי גְּזֵל[537]: **(קסב) יְקַבֵּל מִמֶּנּוּ**[538]. (סנד) וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר לוֹ עוֹד הַפַּעַם מַשְׁמִיט אֲנִי דְּסַגִּי שֶׁאָמַר לוֹ פַּעַם אַחַת, (סנה) וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִם לֹא אָמַר בְּמַתָּנָה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ יִתְלֶה אוֹתָן לְפָנָיו[539] עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ בְּמַתָּנָה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ:

בֵּאוּר הֲהָלָכָה

* **מַשְׁמִיט אֲנִי.** עַיֵּן בְּדַרְכֵי אֱמוּנָה שֶׁהֵבַאנוּ מִמָּרְדְּכִי[551] תְּשׁוּבַת רַבֵּנוּ אֲבִיגְדּוֹר שֶׁשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא אָמַר לוֹ מְשַׁמֵּט אֲנִי, וְרַק אִם מֵבִיא לוֹ לְשַׁלֵּם צְרִיךְ שֶׁיֹּאמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי אֲבָל יָכוֹל שֶׁלֹּא לְהָבִיא לוֹ כְּלָל וְהַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת מֵאֵלָיו דְּאַפְקַעְתָּא דְּמַלְכָּא הוּא וְהֵבִיא כַּמָּה רְאָיוֹת לָזֶה עַיֵּן שָׁם, וְיֵשׁ לְהִסְתַּפֵּק אִם כָּל זֶה דַּוְקָא אִם הַלְוֶה יָדַע שֶׁהַשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת וְלֹא הֵבִיא אֶת הַחוֹב מִשּׁוּם שֶׁשְּׁבִיעִית מְשַׁמֶּטֶת דְּאָז אֵין צָרִיךְ לוֹמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי דְּבָזֶה שֶׁאֵין תּוֹבְעוֹ הָוֵה לֵיהּ כְּאוֹמֵר מְשַׁמֵּט אֲנִי, אֲבָל אִם הַלְוֶה וְהַמַּלְוֶה שָׁכְחוּ לְגַמְרֵי עִנְיַן שְׁבִיעִית וְעָבַר עֲלֵיהֶן שְׁבִיעִית וְאַחַר כָּךְ נִזְכַּר הַלְוֶה וְרוֹצֶה לְהָבִיא לוֹ מְעוֹתָיו אָז הַמַּלְוֶה חַיָּב לוֹמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי, אוֹ דִּלְמָא גַּם זֶה כְּבָר הִשְׁמִיטָה שְׁבִיעִית וְאֵין צָרִיךְ לְהָבִיא לוֹ וְגַם אֵין הַמַּלְוֶה צָרִיךְ לוֹמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי שֶׁכְּבָר הֻשְׁמַט מֵאֵלָיו, וְהָא דְּתָנַן[552] שֶׁאִם עָבַר עַל הַחוֹב שְׁבִיעִית וְהֵבִיא לוֹ צָרִיךְ לוֹמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי, זֶה כְּשֶׁהֵבִיא לוֹ בְּתוֹרַת פְּרָעוֹן הַחוֹב אָז מִצְוָה שֶׁיֹּאמַר לוֹ מְשַׁמֵּט אֲנִי, אֲבָל אִם בְּשָׁעָה שֶׁצָּרִיךְ לְשַׁמֵּט לֹא יָדַע כְּלָל מִדִּין שְׁבִיעִית, כְּבָר הִשְׁמִיט מֵאֵלָיו וְאַחַר כָּךְ כְּשֶׁמַּחֲזִיר אֵין כָּאן חוֹב כְּלָל וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי, וּמִתּוֹךְ הָרְאָיָה שֶׁהֵבִיא הַמָּרְדְּכִי מִדְּתָנַן נוֹלַד לוֹ בְּכוּר בְּעֶדְרוֹ מִצְוָה לְהַקְדִּישׁוֹ אַף עַל גַּב דְּאִי לֹא מַקְדִּישׁ לֵיהּ נַמִּי

(סמ) עַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בְּבֵאוּר הֲהָלָכָה לְעֵיל הֲלָכָה י"ז וּמְיֻשָּׁב בָּזֶה הַשָּׂגַת הָרַאֲב"ד[540]: (סמא) רַמ"א חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף כ': (סמב) פִּתְחֵי תְּשׁוּבָה שָׁם בְּשֵׁם חֲתָם סוֹפֵר: (סמג) רַמ"א שָׁם, וְעַיֵּן שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עִמּוּד ע"ד הִפְרַטְתִּים בָּזֶה וְאִם צָרִיךְ בִּפְנֵי עֵדִים: (סמד) שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ שָׁם: (סמה) פִּתְחֵי תְּשׁוּבָה בְּשֵׁם בַּ"ח וְעַיֵּן שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עִמּוּד ע"ה ע"ו[541] וְעַיֵּן פִּתְחֵי תְּשׁוּבָה בְּשֵׁם הַחֲתָם סוֹפֵר[542] וְעַיֵּן לְעֵיל הֲלָכָה י"ח[543] כָּתַבְנוּ הַנֶּפֶשׁ שִׁמְּרָן שָׁלֵחַ: (סמז) שָׁם עִמּוּד ס"ז וְכֵן כָּתַב בְּשֵׁעָרֵי צֶדֶק[544]: (סמח) דִּבְרֵי מַלְכִּיאֵל חֵלֶק א' סִימָן צ"ד עַיֵּן שָׁם דְּלֹא בְּרִירָא לֵיהּ זֶה[545]: (סמט) מַלְאֶכֶת שְׁלֹמֹה[546] וְכֵן כָּתַב בְּעֵטוּר[547]: (סנ) מִשְׁנָה רִאשׁוֹנָה. וְהֵעִידוּ עַל מָרָן ז"ל שֶׁהֶחֱזִיר לְאֶחָד חוֹב אַחַר שְׁבִיעִית וְאָמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי וְנִטַּל מָרָן הַמְּעוֹת בְּחֲזָרָה וְלֹא אָמַר לוֹ אַף עַל פִּי כֵן כִּי הֵכִיר בּוֹ שֶׁרְצוֹנוֹ לְקַיֵּם מִצְוַת שְׁמִטַּת כְּסָפִים: (סנא) תּוֹסְפוֹת בָּבָא קַמָּ"ט א' ד"ה מַגְמְרֵי: (סנב) עַיֵּן שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עִמּוּד נ"ז בְּשֵׁם בַּעֲטוּר וּבְעַל הַתְּרוּמוֹת שֶׁדַּעְתָּם דְּלִכְתְּחִלָּה אֵין זָקוּק לְהַחֲזִיר: (סנג) פְּאַת הַשֻּׁלְחָן בְּשֵׁם מָרְדְּכִי: (סנד) רֹא"שׁ[548]: (סנה) שֶׁהֲרֵי לֹא הִזְכִּיר בַּגְּמָרָא: (סנו) שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עִמּוּד נ"ז בְּשֵׁם יְרֵאִים וְעַיֵּן שָׁם בְּשֵׁם אוֹר זָרוֹעַ[549]: (סנז) שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהִלְכָתָהּ עִמּוּד ב' עַיֵּן שָׁם בְּשֵׁם מְנַחַת חִנּוּךְ: (סנד) ר"שׁ וּרֹא"שׁ וְרַע"ב וְכֵן כָּתַב הָרַ"ן בְּנִדְרִים ל"ד: (סנה) רַאֲב"ד בַּהַשָּׂגוֹת עַל הָרִי"ף גִּטִּין ל"ז וְכֵן כָּתַב בַּעַל הַתְּרוּמוֹת[550]:

רמד הִלְכוֹת שְׁמִטָּה וְיוֹבֵל פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

מִמֶּנּוּ שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יִגֹּשׂ וְחֶרֶי לֹא נָגַשׂ. (קסג) **וְאַל יֹאמַר לוֹ בְּחוֹבִי אֲנִי נוֹתֵן לְךָ אֶלָּא יֹאמַר לוֹ שֶׁלִּי הֵם** (קסד) **וּבְמַתָּנָה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ: כט הֶחָזִיר לוֹ חוֹבוֹ וְלֹא אָמַר לוֹ בֵּן.** (קסה) * **מְסַבֵּב עִמּוֹ**

בֵּאוּר הַהֲלָכָה

קָדוֹשׁ מַשְׁמַע קָצָת דְּאַף עַל גַּב שֶׁכְּבָר הִשְׁמִיט הַחוֹב לְגַמְרֵי וּפָקַע מִכָּל מָקוֹם מִצְוָה לוֹמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי[560], וּמִכָּל מָקוֹם אֵין עִנְיָן בָּזֶה שֶׁיְּבִיא לוֹ כֶּסֶף וְיֹאמַר לוֹ מְשַׁמֵּט אֲנִי וְרַק אִם מֵבִיא אָז צָרִיךְ לוֹמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי, וּדְלֹא כְּהַיְרֵאִים (הֵבֵאנוּ בְּבֵאוּר הֲהֲלָכָה בַּהֲלָכָה א') דְּאֵין מְשַׁמֵּט עַד שֶׁיְּבִיא הַמָּעוֹת וְיֹאמַר לוֹ מְשַׁמֵּט אֲנִי, וּלְפִי זֶה אוֹתָן אֲנָשִׁים שֶׁלָּוִוּ מָעוֹת מִפּוֹרְקֵי עֹל וְהַמַּלְוֶה שָׁכַח לְתָבְעוֹ אֵין צָרִיךְ כְּלָל לְהוֹדִיעוֹ וְלֹא לְהָבִיא לוֹ אֶת הַמָּעוֹת שֶׁכְּבָר פָּקַע חוֹבוֹ, דְּרֹב הָרִאשׁוֹנִים חוֹלְקִים עַל הַיְרֵאִים וְכַנַּ"ל שָׁם, וְאִם שִׁלְּמוּ אֶת הַחוֹב לִפְנֵי שֶׁהַמַּלְוֶה תָּבַע וְלֹא אָמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי וְאַחַר כָּךְ חָזַר הַמַּלְוֶה בִּתְשׁוּבָה, צָרִיךְ לְהַחֲזִיר אֶת כָּל הַמָּעוֹת דַּהֲוָה לֵיהּ גֶּזֶל גָּמוּר[561], וְיִתְכַּן שֶׁאֵין לוֹ לַלְוֶה לוֹמַר אַף עַל פִּי כֵן כֵּיוָן שֶׁהַמַּלְוֶה עָבַר עַל אִסּוּר וְיֵשׁ לוֹ לְתַקֵּן הָאִסּוּר, וְעַיֵּן בְּסֵפֶר שְׁמִטַּת כְּסָפִים כְּהֲלָכָתָהּ עַמּוּד ה' בְּשֵׁם סִפְרֵי דְּבֵי רַב מֵהַגר"ד פַּרְדּוֹ ז"ל[562] וְצ"ע, מֵיהוּ אַחַר שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ הַמָּעוֹת יִתְכַּן שֶׁהַלְוֶה יָכוֹל לִתֵּן לוֹ בְּמַתָּנָה אֲבָל אֵין בָּזֶה עִנְיָן שֶׁל רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ וְצ"ע: * **מְסַבֵּב עִמּוֹ בְּדְבָרִים כו'**. בְּגִטִּין ל"ז ב' תְּנַן הָתָם הַמַּחֲזִיר חוֹב לַחֲבֵרוֹ בַּשְּׁבִיעִית צָרִיךְ שֶׁיֹּאמַר לוֹ מְשַׁמֵּט אֲנִי וְאִם אָמַר לוֹ אַף עַל פִּי כֵן יְקַבֵּל הֵימֶנּוּ שֶׁנֶּאֱמַר 'זֶה דְּבַר הַשְּׁמִטָּה', אָמַר רַבָּה וְתָלֵי לֵיהּ עַד דְּאָמַר הָכִי, אֵיתֵיבֵיהּ אַבַּיֵי כְּשֶׁהוּא נוֹתֵן לוֹ אֵל יֹאמַר לוֹ בְּחוֹבִי אֲנִי נוֹתֵן לְךָ אֶלָּא יֹאמַר לוֹ שֶׁלִּי הֵן וּבְמַתָּנָה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ, אָמַר לֵיהּ תָּלֵי לֵיהּ נַמֵּי עַד דְּאָמַר הָכִי, פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י 'וְתָלֵי לֵיהּ' אִם הָיָה רוֹצֶה לַחֲזֹר בּוֹ יִתְלֶנּוּ עַל עֵץ אִם גְּבָרָה יָדוֹ עַד דְּאָמַר לֵיהּ אַף עַל פִּי כֵן וּבְמַתָּנָה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ וְאֵין כָּאן מִשּׁוּם 'לֹא יִגֹּשׂ' דְּלֹא בְּבֵי דִינָא קָתָבַע לֵיהּ וְלָאו מִשּׁוּם חוֹב, וְקָשֶׁה דְּהָא קַיְמָא לָן תַּלְיוּהוּ וְיָהֵיב לֹא מִהֲנֵי (עַיֵּן בָּבָא בַּתְרָא מ"ז וְחוֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ר"ה), וְיֵשׁ לוֹמַר דְּסָעְמוֹ דְּתַלְיוּהוּ וְזָבִין זְבִינָא מִשּׁוּם דְּאִידֵי דְּמָקַבֵּל מָעוֹת אָמְרִינַן דְּגָמַר וּמָקָנֶה אֲבָל תַּלְיוּהוּ וְיָהֵיב אֵין שׁוּם סְבָה שֶׁיִּגְמֹר לְהַקְנוֹת, וְכָל זֶה בִּשְׁאָר מַתָּנוֹת אֲבָל כָּאן שֶׁהַמַּחֲזִיר חוֹב שֶׁעָבְרָה עָלָיו שְׁבִיעִית רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ וְיֵשׁ מְצָוֹת חֲכָמִים שֶׁיַּחֲזִיר, אָמְרִינַן דְּאַגַּב אוֹנְסֵיהּ גָּמַר וּמָקָנֶה[563] כִּרְצוֹן חֲכָמִים וְכִדְאָמְרִינַן בְּקִדּוּשִׁין נ' א' שָׁאנֵי הָתָם מִשּׁוּם דִּמְצָוָה לִשְׁמֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים, פֵּרֵשׁ רַשִׁ"י וְאִית לָן לְאַחְזוּקֵי בְּחֶזְקַת מְקַיְּם מִצְוָה וְגָמַר בְּלִבּוֹ לְקַיֵּם דִּבְרֵי חֲכָמִים, וְעַיֵּן עוֹד מַה שֶּׁהִסְבִּיר בָּזֶה הָרַמְבַּ"ם בְּסוֹף פֶּרֶק ב' מִגֵּרוּשִׁין[564]. וּמִכָּל מָקוֹם לְמַדְנוּ מִדִּבְרֵי רַשִׁ"י ג' דְּבָרִים, א', דְּדַוְקָא אִם כְּבָר הֵבִיא לְיָדוֹ הַמָּעוֹת וְרוֹצֶה עַתָּה לַחֲזֹר בּוֹ אָמְרִינַן שֶׁיָּכוֹל לְכָפּוֹתוֹ, אֲבָל אִם לֹא הֵבִיא הַמָּעוֹת אֵין יָכוֹל לְכָפּוֹתוֹ, שֶׁהֲרֵי כָּתַב רַשִׁ"י אִם בָּא לַחֲזֹר בּוֹ וְכֵן הוּא בְּהֶדְיָא בְּתוֹסְפוֹת רִי"ד שָׁם, ב', דְּדַוְקָא הוּא עַצְמוֹ יָכוֹל לְכָפּוֹתוֹ אִם יֵשׁ כֹּחַ בְּיָדוֹ אֲבָל לֹא עַל יְדֵי בֵּית דִּין, שֶׁהֲרֵי כָּתַב רַשִׁ"י וְאֵין כָּאן מִשּׁוּם 'לֹא יִגֹּשׂ' שֶׁהֲרֵי לֹא בְּבֵי דִינָא קָתָבַע לֵיהּ, ג', שֶׁלֹּא יְתַבֵּע לְשֵׁם חוֹב אֶלָּא שֶׁיִּתֵּן לוֹ מַתָּנָה וּכְדִמְסַיֵּם רַשִׁ"י וְלֹא מִשּׁוּם חוֹב, וְלָמַדְנוּ דְּלֹא דָּמֵי מַמָּשׁ לְהֶהִיא דִּבְקִדּוּשִׁין דִּכּוֹפִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיֹּאמַר רוֹצֶה אֲנִי דְּהָתָם כּוֹפִין אוֹתוֹ בְּבֵית דִּין מַמָּשׁ, וְהַטַּעַם מִשּׁוּם דְּכָאן יֵשׁ אִסּוּר לְכוֹפוֹ בְּבֵית דִּין דְּהִתּוֹרָה אָמְרָה 'לֹא יִגֹּשׂ', וַאֲפִלּוּ מִשּׁוּם מַתָּנָה אֵין יָכוֹל לְכוֹפוֹ בְּבֵית דִּין דִּמְחַזֵּי דְּחוֹבֵעַ מִשּׁוּם חוֹבוֹ, וְרַק הוּא עַצְמוֹ מָתָר כֵּיוָן שֶׁאֵין תּוֹבְעוֹ בְּבֵית דִּין וְגַם אֵין תּוֹבְעוֹ מִשּׁוּם הַחוֹב וְגַם כְּבָר בָּא לְהַחֲזִיר לוֹ אֶלָּא שֶׁרוֹצֶה לַחֲזֹר בּוֹ, וְצ"ע מַה מְּהַנִּי מַה שֶּׁהֶחֱזִיר לוֹ הֲרֵי הָיָה סָבוּר שֶׁמִּדִּינָא צָרִיךְ לְהַחֲזִיר לוֹ, וְאֶפְשָׁר כַּוָּנַת רַשִׁ"י שֶׁכְּבָר אָמַר אַף עַל פִּי כֵן וּמִכָּל מָקוֹם יָכוֹל לַחֲזֹר בּוֹ כָּל זְמַן שֶׁהַשֵּׁנִי לֹא זָכָה בּוֹ וְלָכֵן יָכוֹל לְכוֹפוֹ שֶׁיַּחֲזֹר וְיֹאמַר אַף עַל פִּי כֵן, וּבָזֶה מְיֻשָּׁב קֻשְׁיַת הָרֹא"שׁ וְרִיטְבָ"א הַחֲדָשׁוֹת עַל רַשִׁ"י דְּאִם כֵּן בְּטֵלָה מִצְוַת שְׁמִטָּה, וְיֵשׁ לְעַיֵּן לְרַשִׁ"י לָמָּה רַבָּה לֹא אָמַר לוֹ אֱמוֹר אַף עַל פִּי כֵן, בְּשִׁלְמָא לְרַבֵּנוּ יֵשׁ לוֹמַר דְּהַמַּלְוֶה אָסוּר לוֹ לוֹמַר לוֹ שֶׁיֹּאמַר כֵּן דְּהֲוֵי כְּאֵינוֹ מְשַׁמֵּט, אֶלָּא לְרַשִׁ"י שֶׁיָּכוֹל לְכָפּוֹתוֹ לָמָּה לֹא אָמַר לוֹ, וּלְפִי מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ דְּגַם לְרַשִׁ"י דְּוַקָּא אִם כְּבָר אָמַר אַף עַל פִּי כֵן וְרוֹצֶה לַחֲזֹר בּוֹ יָכוֹל לְכָפּוֹתוֹ אֲתֵי שְׁפִיר, דְּרַבָּה בַּר מָרְתָא לֹא אָמַר לוֹ בַּתְּחִלָּה אַף עַל פִּי כֵן וְלָכֵן הָיָה אָסוּר לְרַבָּה לוֹמַר לוֹ דְּהֲוֵי כְּאֵינוֹ מְשַׁמֵּט, אֲבָל אִם כְּבָר אָמַר לוֹ יָכוֹל לְכוֹפוֹ וְצ"ע, וּמִכָּל מָקוֹם רֹב הָרִאשׁוֹנִים חוֹלְקִים עַל רַשִׁ"י וּמְפָרְשִׁים כְּפֵרוּשׁ רַבֵּנוּ דְּרַךְ לְרַמֵּז לוֹ מָתָר אֲבָל לֹא לְכוֹפוֹ, וְהָא דְּרַבָּה לֹא רָמַז לוֹ יֵשׁ לוֹמַר דִּמְיָד הָלַךְ וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְרַמֵּז לוֹ:

דֶּרֶךְ אֱמוּנָה

(קסג) וְאַל יֹאמַר לוֹ. (סמג) הַלְוֶה בְּחוֹבִי אֲנִי נוֹתֵן לְךָ: **(קסד) וּבְמַתָּנָה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ**[553]. (סמג) וְאִם בַּתְּחִלָּה בָּא הַלְוֶה וְאָמַר לוֹ בְּמַתָּנָה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ אֵין צָרִיךְ הַמַּלְוֶה לוֹמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי: **כט (קסה) מְסַבֵּב עִמּוֹ בְּדְבָרִים**[554]. (סמג) וְיָכוֹל לוֹמַר לוֹ מְשַׁמֵּט אֲנִי בְּשָׁפָה רָפָה וְהַיָּמִין פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל, (סמג) וְכֵן יָכוֹל לְסַפֵּר לַאֲחֵרִים וְהֵם יֵלְכוּ לוֹמַר לוֹ שֶׁיֹּאמַר אַף עַל פִּי כֵן, וּמִשְּׁמַע שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ אָסוּר לוֹ לוֹמַר לוֹ שֶׁיֹּאמַר אַף עַל פִּי כֵן וְרַק לְרַמֵּז לוֹ מָתָר, (סמ) וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁיָּכוֹל לְכוֹפוֹ שֶׁיֹּאמַר אַף עַל פִּי כֵן[555] (סמפ) אֲבָל הַרְבֵּה רִאשׁוֹנִים חוֹלְקִים עַל זֶה:

צִיּוּן הַהֲלָכָה

(סמג) עַיֵּן תּוֹסְפוֹת יוֹם טוֹב שְׁתָּמַהּ עַל לְשׁוֹן הָרַ"שׁ, וּמַה שֶּׁכָּתַב בַּמִּשְׁנָה רִאשׁוֹנָה צ"ע[556]: (סמג) רְמ"ה גִּטִּין ל"ז א' וְכֵן הוּא בְּרִיטְבָ"א הַחֲדָשׁוֹת שָׁם: (סמג) יְרוּשַׁלְמִי שְׁבִיעִית פֶּרֶק י' הֲלָכָה ג' וַהֲבִיאוּהוּ הָרֹא"שׁ וְהָרִאשׁוֹנִים בְּגִטִּין ל"ז א': (סמג) כְּעֵבֶד דְּרַבָּה בְּגִטִּין ל"ז: (סמ) שִׁיטַת רַשִׁ"י, וְכָתַב הַשַּׁ"ךְ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט סִימָן ס"ז סְעִיף קָטָן י"א בְּשֵׁם הַבַּ"ח דְּהַמַּיְקֵל כְּרַשִׁ"י חֲרֵי זֶה זָרִיז וְנִשְׂכָּר אֲבָל הַרְבֵּה רִאשׁוֹנִים חוֹלְקִים[557]: (סמפ) הָרֹא"שׁ וְהָרַמְבַּ"ן בְּשֵׁם הָעָרוּךְ וְהָרִיטְבָ"א וְרַ"ן וְנִמּוּקֵי יוֹסֵף וְרַשְׁבָּ"א בְּשֵׁם הַתּוֹסְפוֹת וְכֵן דַּעַת רַבֵּנוּ וְהַמְּאִירִי בְּגִטִּין ל"ז וְכֵן כָּתַב הָרַאֲבַ"ד בְּתָמִים דֵּעִים[558] כְּמוֹ שֶׁכָּתַב פְּאַת הַשֻּׁלְחָן[559] וְכֵן כָּתַב בְּמַלֶּאכֶת שְׁלֹמֹה בְּשֵׁם הַסְּמַ"ק:

[דר"א ס"ק קסד]

וּבְמַתָּנָה אֲנִי נוֹתֵן לְךָ[553].

553) הטעם שרשאי המלוה לקבל המעות, ואין הדבר נחשב ריבית, אע"פ שנותן לו הלוה מעות אלו מחמת ההלואה, כתב רבינו (מכתבים, כת"י) שכיון שבטל ופקע החוב מן הדין, אין שייך בו איסור ריבית. אמנם במקום אחר (אגרות וכתבים סי' קסב) כתב שעדיין הדבר תמוה, ודומה הדבר למי שהלוה לחבירו ומחל לו החוב, שאין הלוה רשאי לתת לו ריבית.

ואם מוסיף הלוה מעות על סכום ההלואה, כתב הגר"י ליברמן (משנת יוסף חי"ג סי' שיג אות ב) שיש מקום לאסור משום שתוספת זו נראית כריבית.

וכיון שהמעות הם מתנה מהלוה, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה רפט, שיח התורה ח"ב עמ' נח) שלכאורה צריך המלוה ליתן מעשר ממעות אלו. וכן דעת הגרי"ש אלישיב (משנת הגרי"ש עמ' קמג).

ואם המלוה מודר הנאה מהלוה, כתב רבינו (קיצור דיני שביעית תשובה רעט) שלכאורה אסור ללוה לשלם לו.

[דר"א ס"ק קסה]

מְסַבֵּב עִמּוֹ בִּדְבָרִים[554] וְכוּ', לְכוֹפוֹ שֶׁיֹּאמַר אַף עַל פִּי כֵן[555].

554) כיצד עושה זאת, כתב הגר"ב זילבר (הל' שביעית סי' י כסא דוד ס"ק קעד), שאומר המלוה ללוה ראה הלויתיך מעות לטובתך, ומצד המצוה אני משמט, אבל אתה יכול לשלם כעין מתנה, ומעכבו כך בדברים עד שיתן לו במתנה.

555) פרטי הדינים לפי שיטה זו, מבוארים בבה"ל (ד"ה מסבב).

[ציה"ל ס"ק שעו]

וּמַה שֶּׁכָּתַב בַּמִּשְׁנָה רִאשׁוֹנָה צ"ע[556].

556) שכתב, שאין הלוה צריך דוקא ליתן במתנה, אלא אף אם אמר לו אני רוצה לפרוע לך מותר לקבל ממנו. ודייק כן מלשון הר"ש שכתב שהלוה אומר אני רוצה לפרוע לך אע"פ כן, ולא כתב שאומר בלשון מתנה. וזה צ"ע שלכאורה רק בנותן דרך מתנה מותר למלוה להחזיק במעות.

[ציה"ל ס"ק שפ]

אֲבָל הַרְבֵּה רִאשׁוֹנִים חוֹלְקִים[557].

557) הובאו דבריהם בציה"ל להלן (ס"ק שפא). ובתרומת הדשן (סי' שד) ובים של שלמה (גיטין פ"ד סי' מה) הכריעו כשיטה זו שאינו יכול לכופו, ושלא כדברי רש"י.

[ציה"ל ס"ק שפא]

הָרַאֲב"ד בִּתְמִים דֵּעִים[558] כְּמוֹ שֶׁכָּתַב פְּאַת הַשֻּׁלְחָן[559].

558) דברי הראב"ד הם בהשגותיו על הרי"ף לגיטין יט, ב מדפי הרי"ף, וצוינו בציה"ל לעיל (ס"ק שעה), ובדפוס ישן של התמים דעים נדפסו השגות אלו על הרי"ף בסוף ספר תמים דעים.

559) בית ישראל ס"ק קח.

[בה"ל ד"ה משמיט]

מִצְוָה לוֹמַר מְשַׁמֵּט אֲנִי[560] וְכוּ', דְּהָוֶה לֵיהּ גֶּזֶל גָּמוּר[561] וְכוּ', סִפְרֵי דְּבֵי רַב מֵהַגר"ד פְּרִדּוֹ ז"ל[562].

560) ולומר 'משמט אני' בתוך ארבע אמות של מת או ליד קבר, כתב רבינו (מועדי הגר"ח ח"ב סי' תתיז) שאסור משום 'לועג לרש'. וראה בביאורים לבה"ל לעיל (ה"א ד"ה מ"ע) אם מותר לומר משמט אני במקום המטונף.

561) וראה מה שצידדו הגרש"ז אויערבאך (מנחת שלמה תנינא סי' קכג תשו' יב אות ב) והגר"ש וואזנר (שבט הלוי ח"ט סי' רצא אות ד) בענין זה.

562) שכתב שם, שעל המלוה להחזיר את המעות ללוה כדי לתקן את איסור הנגישה, ואם נאבדו המעות שגבה לוקה, כיון שאין בידו לתקן את הלאו [ותמה בשמיטת כספים כהלכתה שם, מה החילוק אם מחזיר מעות אלו שגבה או מעות אחרים, הלא כל שמחזיר לו מעות יצא ידי חובת תיקון הלאו].

[בה"ל ד"ה מסבב]

דְּאַגַּב אוּנְסֵיהּ גָּמַר וּמַקָּנֶה[563] וְכוּ', הָרַמְבַּ"ם בְּסוֹף פֶּרֶק ב' מִגֵּרוּשִׁין[564].

563) וכתב רבינו (מכתבים, כת"י), שמטעם זה לדעת רש"י מותר לתלותו אם יכול לעשות כן, ועדיף מכל תליותו וזבין שאסור לעשות כן.

564) מבואר שם, שרצון כל אחד מישראל לקיים המצוות, אלא שיצרו הרע כופהו לעבור עליהם, ואם כפוהו לקיים המצוה ואח"כ עושה כן ואומר שרוצה בכך, נחשב שעושה מרצונו ע"י שנחלש יצרו מחמת הכפיה, ואינו נדון כעושה הדבר באונס.

©
כל הזכויות שמורות

'דרשו' 02-5609000